

P. J. ANDRIESSEN.
HET BEGIN
VAN DEN STRIJD

HET BEGIN VAN DEN STRIJD

OF

DE REGEERINGSJAREN VAN PRINS WILLEM IV.

Tresling & Co Hof: Lith: Amst:

HET BEGIN VAN DEN STRIJD

OF

DE REGEERINGSJAREN VAN PRINS WILLEM IV,

1747—1751.

DOOR

P. J. ANDRIESSEN,

Schrijver van: De Vrijheidsoorlog. De Kinderen van den Zoetelaar,
De Schildknaap van Gijsbrecht van Aemstel.

DERDE DRUK.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF.

VOORBERICHT.

De laatste helft der voorgaande eeuw heeft zich gekenmerkt door een strijd tusschen twee groote partijen: tusschen aristocraten en democraten, een strijd, opgelost in de vernietiging van ons republikeinsch regeeringstelsel. Die strijd is oud: reeds vijf eeuwen vóór onze jaartelling zag de wereld hem in Rome, onder den naam van den twist tusschen Patriciërs en Plebejers.

Het begin van dien strijd heb ik in dit boekje behandeld, en ik twijfel geenszins, of 't zal de belangstelling mijner lezeressen en lezers wekken, te zien, hoe de toegeeflijkheid van den vierden Willem den grond legde tot een volkssouvereiniteit, die later voor zijn zoon en opvolger zoo noodlottig werd. Tevens zullen zij hierin weder verschillende bijzondere kenmerken van

*den tijd vinden, waarin de behandelde gebeurtenissen voorvielen.
Voor het toenmalige Amsterdamsche politiestelsel onder andere
heb ik een tamelijke plaats ingeruimd.*

*Niet twijfelende, of ook dit werkje zal zich wel laten lezen
en geen mindere ontvangst genieten dan mijne vorige, zend ik
dezen derden druk vol vertrouwen de wereld in.*

DE SCHRIJVER.

INHOUD.

Eerste Hoofdstuk.

	Bladz.
Een Amsterdamsche schoenpoetser.	1

Tweede Hoofdstuk.

Wat er bij den schout Mr. DANIEL DE DIEU voorviel.	17
--	----

Derde Hoofdstuk.

Hoe lastig de Amsterdammers 't hun regeering maakten.	32
---	----

Vierde Hoofdstuk.

Wat DAVID-BEN-RUBEN aan zijn kleinzoon te vertellen had	44
---	----

Vijfde Hoofdstuk.

Hoe een onderschout der geheime politie een nauwgezet geweten kan hebben.	55
--	----

Zesde Hoofdstuk.

Waarin we een reis over zee maken en wat van ELIZE's bloedverwanten vernemen.	70
--	----

Zevende Hoofdstuk.

Waarin men ziet, dat de Haarlemmers, Leidenaars en Hagenaars ook geen katjes zijn om zonder handschoenen aan te tasten.	81
--	----

Achtste Hoofdstuk.

Hoe de belangrijke papieren door DAVID gevonden werden 90

Negende Hoofdstuk.

Wat RAAP en de Doelisten al voor spel maakten 104

Tiende Hoofdstuk.

HERMAN KOOPS FLEDDERUS komt ongelukkig aan zijn eind 116

Elfde Hoofdstuk.

Wat de papieren van ELIZE'S vader alzoo behelsden. 132

Twaalfde Hoofdstuk.

Een dag op 't Huis Ten Bosch. 144

Dertiende Hoofdstuk.

Waarin we nogmaals DAVID BEN-RUBEN bezoeken. 160

EERSTE HOOFDSTUK.

Een Amsterdamsche schoenpoetser.

Wat was het mooi weer op dien Maandagmorgen in 't begin van November 1747. Mooi weer na acht regenachtige dagen, die Amsterdams straten zoo overvloedig met water hadden besproeid, dat ze er nog de kenbare overblijfselen van droegen. Want smerig waren ze, die straten, smerig als misschien geen enkele stad van de Republiek der Zeven Provinciën ze kon aanwijzen. 't Was of ze met rijstenbrij besmeerd waren, en dan nog wel met zwarte rijstenbrij, zoo hoog en zoo dik was de modder welke ze bedekte, vooral op die gedeelten der stad, waar men de meeste passage had. Hoe zindelijk dan ook de Hollandsche huismoeder was, 't zou voor haar een onbegonnen werk zijn geweest, om die straten rein te houden, en menigeen, die 't wel had willen doen, moest er uit nooddwang van afzien, omdat een uur daarna de boel er weer even smerig uitzag en zij tot de overtuiging moest komen, dat zij munnikenwerk gedaan had.

Onder de buurten van de hoofdstad, welke ruimschoots met die zwarte, kleverige gelei waren bezet, muntte voor alle de Vijgendam uit, een straat, die van den Dam naar de Warmoesstraat, Halsteeg en Nes voerde, en waar op alle tijden van den dag zulk een drukke passage was, dat men moeite had er door te komen. Vooral tusschen twaalf en twee ure, als wanneer de koopmansbeurs gehouden werd, was de drukte zoo geweldig,

dat er een soort van gedrang bestond, hetwelk wel eens lastig kon worden, bovenal wanneer er handkarren of sleden met haar vrachten van de waag op den Dam kwamen, die alsdan een geheele opstopping veroorzaakten.

Maar des Maandags — dan werd die drukte nog ontzagge-lijk vermeerderd door de menigte van Noord-Hollanders, die geregeld van de overzijde van 't IJ kwamen, om hun zaken te verrichten, handel te drijven of de noodige inkoop te doen: want van tijden her was Amsterdam het groote magazijn voor Noord-Holland, dat zich daar van allerlei koopwaren voorzag, hetgeen geen kleinen bloei aan de neringdoenden der hoofdstad bezorgde.

Zulk een Maandag-morgen dan was het, waarop wij onze lezeressen en lezers op den Vijgendam willen voeren. Liefelijk bescheen de vriendelijke zon de vuile straten en de goedgebouwde huizen, en menigeen, die van den kant der Halsteeg kwam, zou zich genoodzaakt hebben gezien, zijn oogen te sluiten, wanneer die breede, natte straat hem als een gouden veld had tegengeblonken; indien niet de menigte van menschen, die 't alle even druk schenen te hebben en elkander voorbijstormden, als had ieder haast om de plaats waar hij moest wezen, te bereiken, de door de dagvorstin verlichte straatsteenen genoegzaam geheel aan het oog van elken voorbijganger hadden onttrokken.

Elk vischt op zijn getij, zegt een spreekwoord. En dat spreekwoord scheen ook bekend te zijn aan drie jodenjongens, die met hun kastje met schoensmeer daar op den Vijgendam hadden post gevat. Een van hen stond aan den hoek der Warmoesstraat, de andere aan den kant van de groote Vischmarkt, en de derde, de persoon over wien ik u wil spreken, vlak tegenover het huis van den porceleinverkooper DANIEL RAAP. Reeds terstond zou u die knaap in 't oog gevallen zijn, vooreerst, omdat hij er in 't geheel zoo haveloos niet uitzag als de beide andere, maar vooral, omdat hij in zijn gelaat iets had, hetwelk de oogen van menigen voorbijganger, bovenal van de dames tot hem trok. 't Was dan ook inderdaad een allerliefst gezicht, dat van dien schoenpoetsers-knaap. 't Had die prachtige donkere kleur, een overblijfsel van zijn oostersche afkomst. Daarbij was het keurig

besneden, en gaf de Joodsche trek, in zijn schoonste vormen er in neergelegd, aan dat gelaat iets interessants, vooral als hij lachte, als wanneer de donkere glanzige oogen zich eenigszins toenepen en u met zulk een onbeschrijfelijke vriendelijkheid aanzagen, dat gij een gevoel zoudt gehad hebben, als hadt gij hem, wanneer hij u iets gevraagd had, zulks niet kunnen weigeren. Daarbij was zijn ravenzwart glanzig krullend haar vrij net gehouden, ofschoon er aan zoo'n wilden kroeskop weinig eer te behalen was, daar 't zich onwillig uit de tanden der kam zou gewrongen hebben, gelijk 't zich nu krulde tegen de randen van den gedeukten hoed, welke zijn hoofd bedekte.

En des te meer lokte de knaap de opmerkzaamheid van de gewone voorbijgangers van den Vijgendam, daar hij er een ongewone verschijning was. Dat had hem dan ook dien morgen een hevige twist bezorgd met de beide andere schoenpoetsersjongens, die niet konden velen, dat een ander op hun veld kwam jagen, op hetwelk zij een onvervreemdbaar recht moenden te hebben, een recht, alleen gegrond op hun dagelijksche tegenwoordigheid te dezer plaatse, hetwelk onze knaap hun bepaald ontzeide. Die twist liep zoo hoog, dat de kastjes werden neergezet en men aan 't bakkeleien zou zijn gegaan, waarbij een tegen twee een slecht portuur zou zijn geweest en de arme jongen gewis het veld had moeten ruimen, indien zich niet een van 's Schouten dienaars met de zaak bemoeid en de oorzaak van den twist had onderzocht. Reeds was de man der justitie op het punt, om te doen zoo als meerdere van zijn soort, en recht aan de sterkste partij toe te kennen, toen de knaap een tamelijk beduimeld papiertje uit zijn zak gehaald en dat den dienaar overgereikt had. Nauwelijks had deze het ingezien, of hij gaf het hem terug en daarbij den beiden anderen jongens de bedreiging, dat hij hen, als ze 't waagden dien knaap langer te molesteeren, zou inrukken, 't geen zoo veel beteekenen moest als achter de tralies zetten; terwijl hij deze bedreiging bezegelde, door beiden een slag met den stok te geven, waardoor zoowel de een als de andere jankend en schreeuwend naar zijn post op den hoek was gevlogen.

Wanneer wij dien twist hadden bijgewoond, zouden we hebben opgemerkt, dat het papiertje, hetwelk den politieagent zoo-

veel inschikkelijkheid voor den knaap inboezemde en welks inhoud ons onbekend is, trouwens zelfs niet door den man van 't recht kon worden ontcijferd, om de eenige reden, dat hij kon lezen noch schrijven, door geen minder persoon geteekend was dan door Mr. DANIEL DE DIEU, sedert 1744 Hoofdofficier of Schout van Amsterdam, wiens handteekening de man, al kon hij niet lezen, toch maar al te goed kende. Verder zou 't ons opgevallen zijn, dat de knaap, ofschoon zijn uitspraak den Joodschen tongval niet geheel verloochende, toch honderdmaal beschaafder sprak dan zijn beide concurrenten. Eindelijk zouden wij dan nog gezien hebben, dat het gebeurde de opmerkzaamheid getrokken had van de dienstmaagd van het huis aan de overzijde, die juist bezig was den stoep voor den porceleinwinkel te doen, en voor wie een standje op den Vijgendam wel niets bijzonders had, maar die bij de nieuwsgierigheid, te recht of ten onrechte aan hare sekse toegedicht, nog die van een echt Amsterdamsche dienstmaagd voegde. Zelfs scheen het, dat het ontzag, waarmede de agent het briefje aan den knaap teruggegeven had, haar eenig belang in den vreemden schoenpoetser had ingeboezemd; ten minste, toen zij een paar uren later de koffie voor haar meester had binnengebracht, had zij den knaap gewenkt en hem, toen hij bij haar aan de deur was gekomen, niet alleen een warm kopje koffie gegeven, maar ook een ferm boterham toegestopt, dien haar beschermeling met smaak had opgegeten.

Daar was nog altijd iets raadselachtigs in, waarom de knaap zijn standplaats zoo vlak over DANIEL RAAPS bekende porceleinwinkel had gekozen, en wie hem dien geheelen morgen had kunnen gadeslaan, zou misschien hebben opgemerkt, dat de oogen van den schoenpoetser meestal op dat huis geslagen waren, 't geen echter zeer natuurlijk was, daar hij er vlak over stond. Ook kon 't wel zijn, dat de jongen een bijzondere voorliefde voor porcelein had, een karaktertrek aan vele zijner stamgenooten eigen. Aan 't smalle huis toch met zijn klein voorhuis, verdonkerd door den breeden luifel, die boven de deur en de smalle onderramen heenliep, was zooveel moois niet te zien. 't Scheen dan ook, dat de oplettendheid van den knaap zich minder bepaalde tot dat huis of de levenlooze voorwerpen, welke daarin en daarbuiten onder den luifel ten toon gespreid lagen: tot die

lange en korte lyzen, die japansche schotels en vazen, die spekteenen hondjes en katjes, welke zoo menige burgervrouw met een begeerig oog aanzag, omdat zij er hare porceleinkast mee had kunnen versieren, en dan wel dat zij zich vestigde op de personen, die den winkel in- en uitgingen, als wilde hij bij zich zelf berekenen, welken winsten een man toch wel moest maken, die zulk een drukke nering had.

Maar ik had u uitgenoodigd, om den Vijgendam eerst tegen twee ure, den tijd van het afloopen der koopmansbeurs, te bezoeken. We tellen dus het aantal schoenen niet op, hetwelk de knaap misschien reeds gepoetst heeft en dat niet heel groot is, vooreerst, omdat men toen niet zooveel menschen met glimmende schoenen had als thans, ten tweede, dewijl de straten te morsig waren, om genoeg van zijn werk te beleven, en ten derde, omdat de plaats die hij gekozen had, een zeer ongelukkige was doordien de drukke passage zijn klanten moest beletten, om bij hem te blijven stilstaan.

't Is dan even vóór 't afgaan van de beurs en dus nog niet op zoo'n druk oogenblik als we straks zullen beleven, dat een net gekleed heer op den knaap afkomt en den eenen voet op zijn bankje zet, 't geen natuurlijk niet anders beteekent, dan 't bevel om zijn schoenen te poetsen.

„Gauw wat, knaap,” zegt hij. „Veeg er die satansche modder maar wat af, dan is 't mooi genoeg.”

„Ik zal ze toch even wat glimmend maken, sinjeur,” zegt de knaap, terwijl hij opkijkt en de heer opneemt met een gezicht, waarop men duidelijk kan lezen, dat hij hem herkend heeft. 't Schijnt, dat deze herkenning wederzijds is; ten minste de man zegt met een kennelijk Overijsselschen tongval tot den knaap:

„Ben jij niet dezelfde jongen, die mij gisteren van den stijger naar 't Heerenlogement gebracht heeft?”

„Dezelfde, sinjeur,” antwoordt de schoenpoetser. „Ik ben het, die dat zware pakje voor UEd. gedragen heb.”

„Waarvoor je me een dubbeltje hebt afgenomen, ofschoon twaalf duiten ruim betaald zou zijn geweest.”

„'t Was ook zoo zwaar, sinjeur,” antwoordt de knaap, den heer met zijn schalksche oogen aanziende. „En daarenboven, we treffen niet altijd zulke groote heeren aan als UEd. er een is.”

„Dat staat wel aan jou om te beoordeelen,” herneemt de Overijselaar. „Maar als je daar dan zoo veel geld kunt verdienen, hoe komt het je dan in de hersens, om zoo'n goed postje te verlaten en hier in zoo'n drukke straat schoenen te poetsen?”

„Ach sinjeur! wat zal ik u zeggen,” herneemt de knaap. „Waar 't volk is, is de nering. En UEd. begrijpt toch wel, dat ik wat voor den kost moet doen, als ik den mond wil openhouden. Dat pakjesdragen brengt zoo weinig op.”

„Nu, 't schoenpoetsen zal ook wel zoo'n voordeelig beroep niet zijn,” hervatte de heer.

„Dat moet ik nog afwachten, sinjeur,” zegt de knaap, terwijl hij den vreemden heer aanziet met een gelaat, als wilde hij zeggen: „Maak gij 't dan maar wat voordeelig.”

Nadat de schoenen geпоetst waren en de knaap een paar duiten voor zijn moeite ontvangen had, keerde de heer zich om en ging regelrecht den porceleinwinkel in.

„'t Zal me benieuwen, of hij er wat koopt,” zeide de knaap in zich zelf. „Hij schijnt alleen een boodschap voor den heer des huizes te hebben. Ha, hij wordt op 't opkamertje gelaten. Ei, ei, mijnheer FLEDDERUS, daar heb ik je mooi gesnapt.”

't Wordt intusschen tijd, dat mijn lezeressen en lezers wat van den porceleinkooper van den Vijgendam vernemen. DANIEL RAAP, die een zeer goede affaire en een drukke nering had, zou heel gerust als welgezeten burger hebben kunnen leven, indien hij niet zoo'n geduchte woelwater was geweest. In plaats toch van zich alleen met zijn porceleinwinkel en 't boeken der klanten te bemoeien, liet hij zich ook met de zaken der regeering in en speelde in Amsterdam een rol, die hem in de geschiedenis dier stad berucht gemaakt heeft. Reeds tijdens de opschuddingen die strekken moesten tot de verheffing van WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, was RAAP een der hardste oranjeschreeuw-ers geweest. Want hij was met hart en ziel een oranjeman, de porceleinkooper van den Vijgendam. En nu hij zijn zin had gekregen, nu WILLEM DE VIERDE als stadhouder en kapitein-generaal en admiraal der vereenigde Nederlanden erkend was, zou men gedacht hebben, dat RAAP zich rustig zou hebben gehouden; maar rustig blijven kon DANIEL niet, dat streed geheel en al tegen zijn karakter. We willen eens op den avond

van dienzelfden Maandag, nadat de winkel gesloten is, het huis op den Vijgendam binnentreden, om te hooren, wat de porceleinkooper in zijn schild voert, doch vooraf eenige oogenblikken stilstaan bij 't geen er na de verheffing des Prinsen gebeurd was.

WILLEM IV, ofschoon een man van veel bekwaamheid en werkzaam van aard, ofschoon vervuld met den wensch om 'slands welzijn te bevorderen, miste ten eenemale die hoedanigheden, welke in de moeilijke omstandigheden, waaronder hij aan 't bestuur kwam, zoo noodzakelijk waren, om 't geluk van zijn land te bevorderen. Niet begaafd met het veelomvattend genie van een WILLEM den eersten, verre van het krijgsmanstalent en den ijzeren wil van een MAURITS of WILLEM III te bezitten, had hij de onvoorzichtigheid, om bij zijn verheffing allen die aan 't bewind waren, hun posten te doen behouden. Misschien meende hij hen daardoor te winnen; maar hoe zou dat mogelijk zijn bij mannen, die sedert vier-en-dertig jaren een stelsel gehuldigd hadden, reeds van hun ouders geërfd en waarbij zij de hoogste macht in handen hadden. Daarbij kwam de achteruitgang van onzen staat als eerste mogendheid in Europa, een toestand, weinig geschikt, om mannen te kweeken als een VAN BEUNINGEN, BEVERNINGH en HEINSIUS, alsook de geheele verwaarloozing onzer land- en zeemacht. De republiek der Zeven Provinciën, die eens den scepter over den wijden oceaan zwaaide en bij wier ondersteuning de vorsten van Europa belang hadden, de republiek der Zeven Provinciën was thans een land, over welks vernedering de volkeren van ons werelddeel medelijdend de schouders ophaalden, zoo zij haar al niet met welgevallen aanzagen.

En dat WILLEM IV de man niet was, om het hulkje van den staat tegen zulk een veelbewogen zee op te roeien, bleek al spoedig. Wel verdedigde de kolonel THIERRY den 5^{den} Mei de schans de Zandberg zoo dapper, dat hij van de achthonderd man nauwelijks tweehonderd overhield, en benoemde de Prins hem daarvoor tot generaal-majoor, maar vijf dagen later gaf de generaal DE LA ROQUE Hulst lafhartig over, bij welke gelegenheid hij voor slechts vierhonderd man vrijen aftocht eischte, terwijl er twee-en-twintighonderd in de vesting waren. Ofschoon

de lafaard met levenslange gevangenis gestraft werd, was de overgaaf van Hulst toch de oorzaak, dat geheel Staats-Vlaanderen den vijand in handen viel, daar Axel zich den 16^{den} Mei moest overgeven, waarbij generaal ZOUTE voor de geheele bezetting van tweeduizend man vrijen uittocht bedong, die met al hun geschut, met slaande trom en vliegende vaandels uittrokken, en Ter Neuze nog denzelfden dag het voorbeeld van Axel moest volgen.

Na 't verlies van den slag bij Lafelt (2 Juli), waarbij de Staatschen alleen 537 man verloren, en zij en de Oostenrijkers, toen de Engelschen aan 't wijken gingen, als lammeren volgden, moest men Bergen op Zoom verdedigen, voor 't welk de Franschen 't beleg sloegen en dat zich na een belegering van ruim twee maanden op den 16^{den} September overgaf, welke overgaaf grootendeels aan de onhandigheid van den Stadhouder te wijten was. Deze toch had, toen de Prins van WALDECK zonder hooger order met 16000 man het leger der bondgenooten had verlaten, om de bedreigde stad te ontzetten, genoemden veldheer een kort schrijven gezonden, waarbij hij hem zeide, dat hij zijn bevel bij 't leger niet had moeten verlaten en dat de generaal van CRONSTRÖM tot bevelhebber over de geheele linie van defensie was aangesteld. Ongelukkiger keus had de Prins wel niet kunnen doen: want CRONSTRÖM was een man van vijf en tachtig jaren en daarenboven ziekelijk, aamborstig en doof. Wel werd hij in 't volgende jaar door de generaliteit ter verantwoording geroepen; doch, daar hij gedurende 't proces stierf, is er nimmer uitspraak gedaan over zijn schuld of onschuld.

Tengevolge van 't verlies van Bergen op Zoom en de aanwezigheid van een Fransch leger op ons grondgebied, had men besloten, de ingezetenen weder in den wapenhandel te oefenen, waardoor de in verval geraakte schutterijen hersteld werden. Deze schutterijen nu maakten het den regenten vrij lastig en verlangden meer gezag toegekend te hebben aan den Prins. En om u de waarheid te zeggen, was het niet zonder reden, dat zij een haat hadden tegen die regenten. Want sedert de stadhouderlooze regeering was de macht der Patriciërs oneindig gestegen. Geen lid van de toenmalige vroedschap toch zou eenigen handel drijven, dat zou hij beneden zich gerekend hebben, en daarom

waren die menschen dan ook zoo ondragelijk trotsch geworden, dat zij een burger die op 't stadhuis kwam, zelden anders aanspraken dan met den naam van „kerel.” Ja, ten minste in Holland en Zeeland, waar de adel niet zulke uitgestrekte goederen bezat als andere provinciën, zagen zij zelfs uit de hoogte op den edelman neder ¹⁾. Nu was 't niet alleen de verregaande trots van de regenten, die overigens hun macht niet misbruikten, welke hun de haat van 't volk op den hals had gehaald; er was nog iets anders, wat den burger hinderde, en dat was het be-geven van ambten of vette postjes, zoo als men ze noemde. Zoo was 't in 't geheel geen vreemde zaak, dat de dochter of nicht van burgemeester X in Amsterdam „moeder van den Dam,” „moeder van de turftonsters” of „zakjesnaaister van 't stadhuis” was. Niet dat Mevrouw X of Z dan zelf den Dam schoonveegde, de tonnen schudde of de zakjes naaide, o neen, zij trok daarvoor een duchtig jaargeld, en liet haar post door een der lieden uit den minderen stand voor een tamelijke vergoeding waarnemen; terwijl zij 't overblijvende geld in haar zak stak.

Onder deze te be-geven ambten nu behoorden ook de inkomsten der posterijen, welke de burgemeesters, die trouwens geen penning voor 't waarnemen van hun ambt trokken, aan zich zelf hielden. De wethouderschap van den Haag had de postmeesterplaatsen wier opbrengsten aldaar f 36000 's jaars bedroegen, aan den Prins, na zijn verheffing, aangeboden; doch deze had ze aan de Staten van Holland geschonken. In vele steden had men 't voorbeeld van den Haag gevolgd; doch te Amsterdam, waar zij niet minder dan f 200,000 's jaars op-

¹⁾ Als voorbeeld van den trots der toenmalige aristocraten, kan 't volgende strekken. Bij gelegenheid, dat de Groninger burgemeester TRIP een Duitsche vorstin de hand wilde geven, om haar uit hare koets te helpen, vroeg zij, alvorens hare hand in de zijne te leggen: „Zijt gij van adel?” — „Of ik van adel ben, mevrouw?” antwoordde TRIP, „ik behoor tot de koningen van het land.” Van een Amsterdamschen burgemeester verhaalt men, dat een adellijk luitenant, die reeds lang op bevordering gewacht had, om een kapiteinsplaats vroeg, waarbij hij zich op zijn aanzienlijke geboorte en betrekkingen beriep. Hierop schelde de burgemeester zijn knecht, en zeide tot dezen: „JAN, ik maak jou kapitein van de compagnie,” waarna hij zich tot den edelman wendde met de woorden: „Zie nu, mijnheer, wat ik om uw geheelen adel geef.”

leverden, vond men het niet geraden, zulk een groote som aan 't Land af te staan. Dit en in 't algemeen het begeven van ambten, gaf alom opschudding onder de burgerij. Vooral was dit het geval geweest te Rotterdam, waar de burgers de regering een besluit afdwongen om alle ambten publiek te verkoopen ten behoeve van het Land; welk besluit de Prins echter vernietigde, met openbare afkeuring van 't gedrag der burgerij in deze zaak. Tengevolge hiervan staakte men in andere steden 't opstellen van verzoekschriften, waaraan men reeds bezig was, maar dit zette kwaad bloed tegen den Prins, dien zij tot stadhouder gemaakt hadden en die hen nu in den steek liet.

Nadat wij onze lezeressen en lezers aldus eenigermate op de hoogte van de toenmalige tijdsomstandigheden gesteld hebben, moeten wij hen verzoeken, ons eens naar de opkamer van den porceleinkooper **DANIËL RAAP** te vergezellen. De kamer zelf, die men door middel van een trap uit den winkel beklimt, is even breed als het huis, dus tamelijk smal. De vloer is met matten bedekt, hetgeen toont, dat deze kamer tot pronkvertrek gebruikt wordt. De wanden zijn behangen met in vakken afgedeelde geschilderd doek, hetwelk bewijst, dat de eigenaar of zijn voorgangers over een ruime beurs hebben kunnen beschikken.

In 't midden staat een smallen eikenhouten tafel met gedraaide pooten, op welke schoone goudsche pijpen met koperdraad-dopjes gereed liggen, en een enorme tabakspot met het Nicotiaansche kruid gevuld, benevens een ijzeren tabakskomfoortje met houten handvatstel gereed staat. Een helder vuurtje, door een keurig geschuurd koperen hekje omgeven, vlamt op de gladde ijzeren vuurplaat en doet zijn rook dwarrelend opstijgen in de breede open schouw, welker voorgedeelte met een schilderstuk pronkt, waarvan wij de waarde onmogelijk kunnen schatten, daar de twee smeerkaarsen, aan de beide einden van de tafel geplaatst, geen genoegzaam licht in 't bovengedeelte van 't vertrek verspreiden, om het penseelwerk te beoordeelen.

Aan de tafel, vlak bij 't raam, zit de eigenaar van den porceleinwinkel, **DANIËL RAAP**, gemakkelijk gekleed in zijn echt chitschen kamerjapon, 't geen hem een zeer behagelijk voorkomen geeft. Hij heeft een soort van blauwe slaapmuts met witten rand op het hoofd, waardoor zijn bol gezicht nog te meer uitkomt en

blaast groote wolken tabaksrook uit, die hij uit zijn lange pijp haalt en die zeker de geheele kamer met damp zouden vervuld hebben, indien niet elke wolk blauw dwarrelend ware opgetrokken in de ruime opening der schouw.

„Ha, sinjeur FLEDDERUS, gij past op uw tijd,” zeide hij tot den man, wiens schoenen wij dezen morgen zagen poetsen, en die vergezeld van een ander de kamer binnentrad.

„En ook gij, sinjeur VAN DER MEER,” vervolgde hij tot den anderen binnentredende, die niemand anders was dan de Rotterdamsche koekebakker LAURENS VAN DER MEER, welbekend uit de troebelen daar te stede. „Weest mij beiden hartelijk welkom.”

„Wie orde lief heeft, moet op zijn tijd passen, sinjeur RAAP,” antwoordde FLEDDERUS. „Des te meer verwondert het mij, dat uw Amsterdamsche vrienden er nog niet zijn.”

„Wat zal ik u zeggen,” hernam RAAP. „Wij Amsterdammers hebben 't altijd druk. Daarbij zijn 't hier eindigen, welke men moet loopen. En daarom is 't bij ons gewoonte, om steeds wat later te komen. Dat noemen wij 't Amsterdamsch kwartiertje.”

„Hadden wij dat geweten,” zeide VAN DER MEER, „dan waren wij u niet zoo vroeg op 't lijf komen vallen.”

„Integendeel, sinjeurs,” hervatte RAAP. „Gij doet mij singulier genoeg met uwe tijdige komst. En daarom, ontdoet u van uw mantels en steek een gouwenaar in 't hoofd: dat verheldert de zinnen. Intusschen keuvelen wij samen over 't een en ander, tot onze vrienden present zijn.”

De beide heeren voldeden aan de begeerte van hun gastheer, die zijn pijp neerlegde en hen van hun mantels hielp ontdoen, welke hij aan een kapstok ophing, die tegen de deur was gespijkerd. Nauwelijks echter waren de beide gasten gezeten en hadden zij hun pijp gestopt, of twee andere heeren kwamen binnen. 't Waren de barbier of chirurgijn BOCKELMAN met zijn zwager HENDRIK VAN GIMNICH, welke laatste den kost verdiende met patronen te teekenen voor de weverijen te Haarlem en die, uit gemelde stad overgekomen om zijn zwager te bezoeken, zijn wensch te kennen gegeven had om de bijeenkomst bij RAAP bij te wonen, wien hij een welkome gast was. Kort daarop kwamen nog drie andere personen, onder welke zekere ROUSSET, een vrij

vuil dagbladschrijver, die zich later tamelijk berucht gemaakt heeft, en eindelijk CHRISTIAAN SCHOLTEN, kapitein van een der schuttersvendels der stad Amsterdam; zoodat er negen personen aan de tafel van den porceleinkooper gezeten waren.

„Indien ik uw samenkomst heb gewenscht en verzocht, sinjeurs,” begon DANIEL RAAP, „dan is het niet alleen, omdat ik meer kracht aan mijn plannen wilde schenken, maar ook omdat ik mij gaarne door uw raad en inzichten voorgelicht zag.”

„Indien gij onze hulp noodig hebt, sinjeur RAAP,” zeide ROUSSET, „als brave en onafhankelijke burgers van Amsterdam zullen wij u die gaarne verleen.”

„En als ik u met raad en daad kan dienen, dan kunt gij op mij rekenen,” voegde VAN DER MEER er bij. „Al ben ik geen burger van uw stad, ik meen toch, dat wij en de onzen getoond hebben, hoe wij onze burgerkoningen aandurven.”

„Dat hebt gij,” zeide VAN GIMNICH; want RAAP had zijn gasten aan elkander voorgesteld, „en wij Haarlemmers hebben ons evenmin onbetuigd gelaten.”

„Gij hebt toch niets uitgevoerd,” zeide VAN DER MEER. „Ten minste niet, voor zoover ik vernomen heb.”

„Wij hadden een rekwest opgesteld, hetwelk reeds ter teekening rondging, toen de tijding van 's Prinsen afkondiging te Rotterdam ons belette, daarmede voort te gaan.”

„En waarom?” vroeg FLEDDERUS.

„Omdat niemand er meer op wilde teekenen,” hernam GIMNICH. „Waar Zijne Hoogheid er zich tegen verzet, is 't moeilijk aanhangers voor zulk een rekwest te vinden.”

„'t Is dan ook schande genoeg, dat Zijne Hoogheid zich de zaak der regenten heeft aangetrokken,” hervatte VAN DER MEER. „Bij ons heeft dat ten minste vrij wat kwaad bloed gezet. Sommige burgers hebben hun oranjestrik van den hoed getrokken en onder den voet getreden met den kreet Oranje onder! Andere riepen: Meent de Prins ons, die hem stadhouder gemaakt hebben, te dwingen; dan zal 't wel anders gaan.”

„Geen wonder,” zeide ROUSSET. „'t Heeft algemeen in den lande Zijne Hoogheid in miscrediet gebracht.”

„Alleen de schuld van zijn raadsluiden en van de regenten, voor welke Zijne hoogheid bevreesd is,” zeide FLEDDERUS.

„'t Wordt hoog tijd, dat de macht van die burgerkoningen wat gekortwiekt wordt.”

„En den Prins meer macht worde verleend,” zeide RAAP. „'t Is daarom ook, dat ik een verzoekschrift wenschte op te stellen en ter teekening te doen rondgaan, waarin het eerste artikel zal zijn, dat het stadhouderschap en de waardigheid van kapitein- en admiraal-generaal in Zijner Hoogheids mannelijke en vrouwelijke linie worden bevestigd.”

„'t Is zeker, dat de Prins, wanneer zulk een besluit werd genomen, vrij wat meer kracht aan zijn handelingen zou kunnen bijzetten,” zeide BOCKELMAN. „Maar zoolang Zijne Hoogheid vrees blijft koesteren voor de regenten, zal 't ons niet helpen. Wie een verouderde wond wil genezen, moet er geen heelpleister over heen leggen, maar eerst de plaats goed zuiver maken, zoodat zij als 't ware weder versch wordt.”

„Daartoe heb ik mijn tweede artikel opgesteld,” hernam RAAP, „hetwelk de macht der regenten aanmerkelijk zal bekorten: namelijk, dat alle opvallende ambten in 't publiek zullen worden verkocht aan de meestbiedenden, ten voordeele van den lande.”

„Dat zeker schipbreuk zal lijden, ten gevolge van 's Prinsen afkondiging te Rotterdam,” zeide VAN DER MEER.

„Laat het,” antwoordde RAAP. „Dan zal men ten minste zien, dat wij Amsterdammers niet zoo bevreesd zijn als de andere burgerijen, en dat wij durven spreken, waar anderen hun mond houden.”

„Mij is 't goed,” zeide ROUSSET. „Baat het niet, het schaadt niet. En hebt gij nog andere artikelen, RAAP?”

„Ja, nog twee. Mijn derde is, dat voortaan de burgerkapiteins niet uit de regeering, maar uit de burgerij zullen worden gekozen.”

„Niets meer dan billijk,” zeide ROUSSET.

„Maar zal dat niet wat al te zeer de krachtige houding der gewapende burgerij tegenover de regeering versterken?” vroeg BOCKELMAN.

„Dat is 't juist, wat ik wensch,” hernam RAAP. „Daartoe ook strekt mijn vierde punt, dat de gilden moeten worden hersteld in hun oude voorrechten. Maar vergun mij, u een oogenblik te

verlaten, mijn vrienden," zeide hij, eensklaps zijn gesprek afbrekende. „Reeds sedert eenige oogenblikken hoor ik zoo'n gepraat in den winkel. Ik moet eens even zien, wat dat beteekent."

Met deze woorden verliet hij de opkamer, om zich naar den winkel te begeven. Wij verlaten die met hem, om er niet weer in terug te keeren, daar we nu reeds genoeg van een en ander gehoord hebben en ons de verschillende meeningen der vergaderden over RAAPS rekwest minder belang zouden inboezemen. Intusschen moet ik u, tot recht verstand van 't geen daar beneden voorviel, verzoeken, u eenige minuten vroeger in den porceleinwinkel van DANIEL RAAP te verplaatsen.

Terwijl men daarboven druk aan 't praten was, werd de klopper op de deur zacht bewogen; hard genoeg echter, dat de dienstmaagd het kon hooren, die naar voren ging en haar opende, niet anders denkende, of 't zou de boodschap zijn van den een of anderen klant. Toen zij de bovendeur had opengedaan, stond er een knaap voor haar, in wien zij bij 't licht der straatlantarn, die sedert 1669 op last van 't stadsbestuur door JAN VAN DER HEIJDEN daar geplaatst was en sedert dien tijd altijd bij donkere maan brandde, den jeugdigen schoenpoetsers van dien morgen herkende. 't Straatlicht echter was niet zoo helder, dat zij terstond kon bemerken, wat hij in de hand had.

„Wat kom jij hier jagen, mannetje?" vroeg zij.

„Ik ben geen jager, vrijster," antwoordde de knaap, „anders zou ik een jachtroer bij mij hebben. Maar ik kom om een geheel andere reden en je zoudt me plezier doen, als je mij kondt helpen."

„Een andere reden? En welke is die?"

„De meid van juffrouw MATTHIJSZEN heeft het ongeluk gehad, een der lange lyzen van het daagsche servies harer juffrouw te breken. En nu wou ze er graag een ander voor hebben, vóór ze het theegoed boven moet brengen."

„Juffrouw MATTHIJSZEN is geen klant, zoo ver ik weet," zeide de dienstmaagd. „Maar waarom komt de meid niet zelf?"

„Nu, dat is een domme vraag," antwoordde de knaap lachend. „Als de meid stilletjes de deur uitliep, dan zou haar juffrouw 't immers gemerkt hebben. Toevallig kwam ik van avond juist bij haar: want ik poets er de schoenen, en als er dan nog een

potje overschiet, warmt zij het altijd voor mij op. Nu had ze van morgen juist gezegd: kom je van avond eens aan, DAVID. En zie, toen heeft ze mij dezen dienst gevraagd welken ik haar niet kon weigeren."

"Je treft het slecht, DAVID," zeide de dienstmaagd, wie 't speet, den knaap niet te kunnen helpen. „Mijnheer heeft juist gezelschap."

"Zoo; des te beter, dan kan jij me helpen en dan blijft de zaak des te meer verborgen, dan als uw meester mij hielp."

"Nu, kom dan maar even binnen, dan zal ik licht halen," hernam de meid, terwijl zij de onderdeur opendeed en den knaap binnenliet, die, daar de deur der opkamer, waarschijnlijk voor den rook, op een kier stond, duidelijk alles kon hooren, wat er werd gesproken. Spoedig echter kwam de meid terug, nam de gebroken lange lys aan en begon te zoeken. Na lang passen en meten had zij er eindelijk een gevonden, die er dicht bijkwam, doch waarvan de teekening van 't porcelein een weinig verschilde.

"Neen, die kan ik niet gebruiken," zeide DAVID. „Dat zou de juffrouw immers dadelijk merken."

"Nu, zooveel verschil is er niet in 't patroon," zeide de meid.

"Ja maar, ik durf haar niet nemen. Ik weet toch te voren, dat zij niet goed is."

Op dit oogenblik kwam RAAP den trap af, die naar de opkamer geleidde.

"Wat beteekent dat, LIJSJE?" vroeg hij aan de meid.

"Ach, sinjeur," antwoordde zij. „Hier is een knaap met een gebroken lange lys, waarvoor hij gaarne een nieuwe had. Ik kan er 't patroon niet juist bij vinden."

"Als de winkel gesloten is, verkoopen we niet meer," zeide RAAP. „Ten minste niet anders, dan aan klanten," voegde hij er bij, omdat hij niet kon weten, of 't misschien voor een zijner talrijke begunstigers was.

Daar de meid, toen zij haar heer den trap hoorde afkomen, zich met haar kaars had omgekeerd, had de porceleinkooper onzen DAVID niet kunnen zien. Toen hij echter beneden kwam en den knaap zag, herhaalde hij:

"Als de winkel gesloten is, verkoopen we niet meer. Als je dus een ander stuk voor 't gebrokene wilt hebben, dan moet je morgen maar terugkomen."

„Maar 't is voor de dienstmaagd van juffrouw MATTHIJSZEN,” zeide DAVID. „En ze zal zulk een leven hebben, als de juffrouw merkt, dat zij haar lange lys gebroken heeft.”

„Dan had ze maar wat voorzichtiger moeten zijn,” hervatte RAAP koel, terwijl hij zelf naar de deur ging en die opendeed. „Zeg haar dit en tevens, dat ze maar naar den winkel moet gaan, waar haar juffrouw gewoonlijk koopt. Afzonderlijke stukken lever ik slechts aan klanten.”

„In vredesnaam!” zuchtte de knaap, terwijl hij den winkel verliet en den stoep optrad. „Goeden avond, sinjeur RAAP.”

Deze gaf echter geen antwoord, sloot de deur, beknorde de meid, dat zij den knaap had ingelaten en ging weer naar boven bij zijn vrienden, waar hij weldra den kleinen schoenpoetser, de lange lys en de meid van juffrouw MATTHIJSZEN geheel en al vergat.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wat er bij den schout Mr. Daniël De Dieu voorviel.

Ik moet u verzoeken, mij op denzelfden avond, als waarin we 't burgerhuis van den porceleinkooper bezocht hebben, naar een vrij wat aanzienlijker woning te vergezellen en wel naar die van 't hoofd der Amsterdamsche politie, van den hoofdschout Mr. DANIEL DE DIEU. 't Is een hooggeplaatst persoon, die hoofdschout van Amsterdam, al wordt hij ook door burgemeesteren en raden van de stad aangesteld in wier handen hij den eed moet afleggen, en krijgt hij van hen zijn instructie, ja zelfs, al is hij gehouden „burgemeesteren te kennen, te respecteeren en te gehoorzamen.” Hij toch oefent de volle rechtsmacht uit over Amsterdam en hare jurisdictie en zijn invloed strekt zich dikwerf nog vrij wat verder uit. Want nog is Amsterdam steeds de koningin van Nederlands steden en beheerscht eigenlijk zij voor een groot gedeelte de Republiek. Tot zijn dienst heeft de schout twaalf dienaars, die een sabel op zijde dragen en van een rotting voorzien zijn. Daarenboven heeft hij vijf onderschouten, van welke er een den naam draagt van hoofdprovoost van 't aalmoezeniersweeshuis en bijzonder belast is met het opvangen van bedelaars, die dan in 't nieuwe werkhuis in de Plantage geplaatst worden. Een andere draagt dien van waterschout, en is belast, alle ongeregeldheden langs den IJkant te weren, alsook tegenwoordig te zijn bij de monstering van 't scheepsvolk. Ieder van deze onderschouten heeft een zeker aantal

dienaars onder zich, welke evenals die van den hoofdschout, door burgemeesteren worden aangesteld en hun den eed doen. Maar behalve deze bekende onderschouten en dienaren heeft de hoofdschout nog een ander man in zijn dienst, dien niemand als zoodanig kent en die alleen met den hoofdschout, nooit met zijn secretaris en beide klerken, die hun werkplaats in 't schout-comptoir boven de schepenskamer op 't stadhuis hebben, of met de onderschouten en hun dienaars in betrekking komt en die hem tweemaal daags zijn rapport doet. Deze man, dien men gerust den geheimen schout zou kunnen noemen, is den middenpersoon tusschen de menigte spionnen en verklikkers, welke de schout in zijn dienst heeft en voor wier bezoldiging hij jaarlijks aanzienlijke geheime sommen ontvangt. Daar onder deze verklikkers mannen zijn van den zoogenoemde fatsoenlijken stand, mag het publiek hen als zoodanig niet kennen, evenmin als de spionnen van minderen rang, die zelfs soms elkander moeten gadeslaan. Van die soort van menschen heeft men bij de admiraliteiten, bij de bank, bij de lands- en stadsinrichtingen, in de koffiehuisen, enz. En zulke menschen heeft de schout van Amsterdam niet alleen in de stad en hare jurisdictie, hij heeft er door 't geheele land, ja, zelfs in de voornaamste steden van Europa. De man, die op dit tijdstip bij Mr. DANIEL DE DIEU de betrekking van onderschout bekleedt, heet JEREMIAS JANSZON of JANSSEN. Hij is tevens barbier en komt daardoor met verschillende menschen, ook met aanzienlijken in aanraking.

Na deze lange uitweiding willen wij de kamer van den hoofdschout binnentreden. 't Is een eenvoudig gemeubeld tamelijk ruim vertrek met twee ramen, die uitzicht hebben op den tuin. Langs den eenen zijwand en den achtermuur zijn boekenkasten, die niet alleen rechtsgeleerde werken en verschillende archieven, in hun onderscheidene portefeuilles, maar ook ettelijke werken van smaak bevatten. De andere zijwand is behangen met kaarten. In 't midden van 't vertrek staat een groote eikenhouten lessenaar, die verschillende loketten bevat, met papieren gevuld: want onder alle betrekkingen te Amsterdam is er geen, welke meer werkzaamheden oplevert dan die van hoofdschout. Twee waskaarsen op zilveren kandelaars verspreiden een fiksche licht over den lessenaar en een flauwen schijn in de kamer. Diens-

ondanks kunnen wij toch zeer goed den hoofdschout onderscheiden, die eenige oogenblikken geleden zijn lessenaar heeft verlaten en nu in een gemakkelijken stoel bij 't vuur is gaan zitten, met smaak den geurigen varinas inslurpende en de blauwe rookwolken gadeslaande welke hij uitblaast. Blijkbaar verwacht hij iemand. 't Is een deftig heer, die DANIEL DE DIEU, zoo als hij daar zit in zijn gemakkelijken stoel. Geen wonder. Reeds in 't jaar 1724 was hij schepen van Amsterdam en heeft die betrekking nog in vijf verschillende jaren uitgeoefend; terwijl hij ten jare 1721 de stad als raad gediend heeft. Hij behoort dus tot een dier Patricische familiën, van welke ik zoo even sprak.

Op 't oogenblik, waarop wij ons in de kamer bevinden, wordt er driemaal op de deur geklopt, die in den buitenmuur van 't huis is aangebracht, en in een nauwe steeg uitkomt, waar een houten trap is, langs welken men die deur bereikt. De DIEU trekt aan een touw, hetwelk zich onder 't bereik zijner hand bevindt en de deur springt open. 't Is geen ander persoon dan JEREMIAS JANSEN, die binnentreedt en die met al de deftigheid aan zijn ambt eigen, na de deur weer gesloten te hebben, naderkomt.

„Wel, JANSEN,” begint de schout. „Wat nieuws?”

„Van middag is VAN GIMNICH met de schuit van vieren aan de Haarlemmerpoort gearriveerd.”

„Die patroonteekenaar! Wat heeft die hier uitstaande?”

„Hij is naar zijn zwager BOCKELMAN gegaan, waar hij tot zeven uur gebleven is.”

„En toen?”

„Hebben zij zich beiden naar den porceleinkooper op den Vijgendam begeven.”

„Naar RAAP? Zijn er ook nog andere lieden daar tegenwoordig geweest?”

„Ook de Rotterdamsche koekebakker LAURENS VAN DER MEER, die van morgen met de nachtschuit is gekomen.”

„Goed. En hebt gij gedaan, wat ik u van morgen beval, ten aanzien van ons nieuwkoopje?”

„Ik heb 't gedaan, mijnheer de schout, en de knaap zal binnen weinige oogenblikken wel hier zijn. Ik twijfel niet, of UEd. zal zeer tevreden over mijn keus zijn.”

„We zullen 't onderzoeken, JANSEN.”

„Ik heb hem opzettelijk in geen twee dagen rapport laten doen; opdat hij 't u zelf mocht brengen. Over dergelijke zaken toch kan men beter oordeelen, wanneer men ze voor 't eerst hoort.”

Menige schout zou dergelijke wijsneuzige opmerking van zijn onderschout kwalijk hebben genomen, daar groote lieden gewoonlijk ongaarne zien, dat anderen voor hen handelen; maar schout DE DIEU mocht JANSEN veel te graag en hij kende zijn barbierswijsheid te goed, dan dat hij daarover in 't minst gepikeerd was.

Op dit oogenblik werd er weer driemaal op de deur getikt.

„Verschuil u daar achter de gordijn van die boekenkast, JANSEN,” zeide de burgemeester zacht, „'t zal waarschijnlijk uw nieuwe gunsteling zijn. Hij moet niet merken dat er een derde persoon in de kamer is.”

Toen de barbier achter de gordijn verscholen was, trok de schout weder aan 't koord en ging de deur andermaal open.

't Was thans een andere verschijning dan straks, die door de geopende deur trad. Waarschijnlijk heb gij 't al begrepen, en zal u veel van 't geen we in ons vorig hoofdstuk verhaald hebben, in een ander licht verschijnen, als ik u zeg, dat de binnentredende niemand anders was dan de schoenpoetser, dien we dezen morgen op den Vijgendam ontmoetten.

DAVID bleef aan den ingang der deur staan; niet, dat hij bevreesd was om alleen te zijn in de tegenwoordigheid van den grooten man, voor wien zoo menigeen in Amsterdam sidderde, al had hij ook niets met de politie te maken; maar, uit het eenvoudige gevoel van betamelijkheid, hetwelk den ondergeshikte niet veroorlooft voor zijn superieur te verschijnen, zonder door dezen geroepen te worden.

„Kom nader, DAVID,” zeide de hoofdschout op een toon, die misschien vriendelijk moest verbeelden, maar toch altijd te veel aristocratisch en schoutachtigs had, om innemend te heeten. Trouwens DAVID zou dat ook niet verwacht hebben, en, al had de schout hem ook op die barsche wijs toegesproken, welke hij in zijn verhooren tegen de beschuldigden aannam, wij gelooven niet, dat hij er door uit het veld zou zijn geslagen.

„Wel, wat nieuws heb je alzoo in de twee laatste dagen opgedaan?”

DAVID nam deftig een toegevouwen papier uit den zak, en las:
 „Zondag middag arriveerde hier aan den stijger van de Nieuwe Stadsherberg, per beurtman van Blokzijl, HERMAN KOOPS FLEDDERUS. Gelogeerd in 't Nieuwe-Zijds Heerenlogement.

„Maandag-ochtend ten twee ure is genoemde FLEDDERUS binnengegaan ten huize van den porceleinverkooper, DANIEL RAAP, op den Vijgendam, kennelijk tot het maken van een afspraak.

„Des avonds ten acht ure van denzelfden dag is meergemelde FLEDDERUS, vergezeld van een ander man, op nieuw bij genoemden RAAP in huis gegaan, waar hij zich waarschijnlijk op dit oogenblik nog bevindt met zes andere personen, op het opkamertje achter den winkel.

„Al 't geen op dat kamertje behandeld wordt is mij onbekend. Alleen weet ik, dat er sprake is van 't kiezen van kapiteinen uit de burgerij en dat de gilden zullen worden hersteld in hun oude voorrechten.”

Met klimmende belangstelling en werkelijk genoeg had de schout den knaap aangehoord. Toen deze gedaan had, riep hij uit:

„Maar drommelsche jongen! Hoe weet je dat alles zoo precies? 't Is inderdaad, of je al een geroutineerd spion zijt.”

DAVID verhaalde hem, wat wij reeds weten, en de schout klopte hem na zijn verhaal vriendelijk op den schouder, terwijl hij hem een daalder in de hand stopte.

„Daar, DAVID,” zeide hij. „Dat is een extraatje voor je, omdat je je zoo goed gehouden hebt. Maar je weet vóór alle dingen, dat je moet zwijgen als een mof.”

„Dat weet ik, mijnheer de schout, en al wist ik 't niet, dan zou ik met te babbelen immers mijn eigen glazen ingooien.”

„Geef mij dat stuk,” hernam de schout, toen hij zag, dat de knaap het papier van 't welk hij gelezen had, weer in den zak wilde steken. De knaap gaf 't hem, de schout keek het in en zeide toen:

„Heb je dat zelf geschreven, DAVID?”

„Wie anders, mijnheer?” vroeg de knaap verwonderd. „Uwe Edelheid heeft mij immers bevolen, om te zwijgen.”

„Waar heb je schrijven geleerd?”

„Op een der drie stads-armenscholen, die sinds derdehalfjaar

hier zijn opgericht ¹⁾. Mijn moeder heeft er mij terstond heengezonden en ik ben met den eersten October laatstleden als volleerd ontslagen."

"Zoo. Nu DAVID, ga thans denzelfden weg weer uit, dien je gekomen bent, en vergeet niet, morgen op uw tijd bij JANSEN te komen, om uw instructiën te vernemen."

"Uw dienaar, mijnheer de schout," zeide de knaap, terwijl hij voor DE DIEU boog, die weder aan het touw trok om de deur open te doen.

"Trek de deur achter je toe," riep de schout hem na.

"Welnu, mijnheer de schout," vroeg JANSEN, die na 't vertrek van den knaap weer uit zijn schuilhoek te voorschijn was gekomen. "Wat zegt UEd. van mijn nieuwkoopje?"

"Dat ik, in uw plaats, bang zou zijn, dat hij door den tijd onder mijn duiven zou schieten, JANSEN," antwoordde Mr. DE DIEU lachend. "Er zit een onverbeterlijke onderschout voor geheime zaken in den knaap. Pas maar op, hoor."

"Die dan leeft, dan zorgt, mijnheer de schout," antwoordde JANSEN. "Maar het doet mij genoeg, dat hij UEd. zoo zeer bevallen is."

"Bevallen? Meer dan bevallen, JANSEN. Die historie met de lange lys was onverbeterlijk. Ik geloof, dat we den knaap in vervolg van tijd wel eens met geheime zendingen kunnen belasten."

"Geen twijfel, of hij zal die goed uitvoeren, mijnheer de schout. Er steekt geest in dien jongen en een slimheid, als maar weinige van zijn jaren bezitten."

"Ja, die moet men toch maar bij de joden zoeken," zeide de schout.

"Met uw verlof," hernam JANSEN. "Hij is eigenlijk maar een halve jood. Zijn vader was een bekeerde zoon Israëls, maar zijn moeder een Christin. De arme RUBEN heeft het moeten onder vinden, dat hij het geloof zijner vaderen had verlaten. Ze hebben hem tot hier in Amsterdam vervolgd. Zijn beide kinderen, DAVID en ESTHER, zijn in de gereformeerde kerk gedoopt."

"En leeft zijn vader nog?"

"Die is reeds sedert twaalf jaren dood. De man ging diep

¹⁾ In Juni 1745.

gebukt onder den vloek, door zijn vader over hem uitgesproken en het mislukken van al zijn pogingen, om op een eerlijke wijs aan den kost te komen. Hij is langzamerhand aan 't kwijnen geraakt, waaruit een tering is ontstaan, die hem den dood heeft veroorzaakt."

"Je schijnt zeer met de familie bekend te zijn, JANSEN."

"Wat zal ik u zeggen, mijnheer de schout. Zijn moeder was nog zoo wat in de verte in de permittaassie ¹⁾ van mijn vrouw zaliger, ofschoon men 't wel met een zak erwten kan uitmeten, en de bloedverwantschap sedert den dood van mijn vrouw geheel en al afgestorven is. Daar echter de weduwe zich steeds heel fatsoenlijk gedroeg en hard moest werken om voor haar en heur beide kinderen aan den kost te komen, heb ik haar werk verschaft waaraan ze wat verdienen kon. Ze is er dan ook tamelijk bovenopgekomen en doet een klein affairetje in de Anjeliërsdwarstraat."

"'t Moet een knappe vrouw zijn, dat ze zoo terstond van de gelegenheid gebruik heeft gemaakt, om haar kinderen op de armenschool te doen."

"Zeker, en nu de knaap ook wat verdient, zal 't haar nog wel beter gaan. Eerst had ze er wel niet veel zin in: maar toen ik haar zei, dat ik hem niet zou gebruiken om dieven en boeven op te sporen, heeft ze haar toestemming gegeven."

"Zeer goed, JANSEN. En ik verlang, dat je woord zult houden. We hebben genoeg van dat gespuis, waarmee we dieven moeten vangen, maar te weinig fatsoenlijke lui, om achter zekere zaken te komen, welke wij willen weten. Vooreerst zorg je, dat de knaap dien woeligen porceleinkooper in 't oog houdt. Die kerel heeft niet veel goeds in den zin."

"Ik zal er voor zorgen, mijnheer de schout."

"En laat hem morgenavond weer bij mij komen, om verslag van zijn bevindingen te doen. Ik moet dien knaap eens nauwkeurig gadeslaan."

"Uw bevel zal geschieden, mijnheer de schout," antwoordde JANSEN.

Nadat de onderschout nog zijn overige mededeelingen gedaan

¹⁾ Parentage.

had en vertrokken was, sloot DE DIEU de geheime deur, stak den sleutel in zijn broekzak, en schelde zijn knecht, wien hij beval, het vuur uit te dooven, het licht uit te doen, de deur van zijn kantoor te sluiten en hem den sleutel te brengen, waarop hij zich naar beneden begaf, om in den schoot van zijn gezin de zorgen en beslommingen van den dag te vergeten.

We willen DAVID RUBENSZ naar zijn woning volgen, om kennis te maken met zijn familie. Vooraf moet ik u echter zeggen, dat het beroep van schoenpoetser slechts voor heden door hem was aangenomen. Toen DAVID de school verliet, had zijn moeder gaarne gehad, dat hij op 't een of ander ambacht ware gegaan. Maar de knaap had te veel Joodsch bloed in de aderen, dan dat hij den karaktertrek van dat volk, den handelsgeest, had kunnen verloothenen. Nu had zijn moeder hem, door behulp van JEREMIAS JANSEN, die vele groote heeren barbierde, wel bij den een of anderen handelaar op 't kantoor kunnen krijgen, waar hij dan voorloopig tot het doen van boodschappen en langzamerhand tot kantoorwerk had kunnen worden gebruikt, en 't misschien tot den rang van boekhouder had kunnen brengen, hetwelk, vooral in dien tijd, een fatsoenlijke betrekking was, die een meer dan burgerlijk bestaan opleverde, en de goede vrouw had dit wel graag gewild. Maar DAVID had er geen ooren naar, en rustte niet, vóór moeder er in toegestemd had, dat hij zich een marsje aanschafte, waarin hij allerlei snuisterijen rondventte. En JANSEN, die steeds de vriend des huizes was en in zulke dingen door de weduwe geraadpleegd werd, had haar geraden, den knaap zijn zin te geven, terwijl hij daarbij verscheidene voorbeelden aanhaalde van knapen, die zoo begonnen waren en thans aan 't hoofd van een uitgebreiden kleinhandel stonden. Daarbij kwam, dat de onderschout van geheime zaken reeds sedert geruimen tijd het plan had opgevat, den vluggen knaap, die groote slimheid deed blijken, tot een der draden van het groote net te maken, waarmede de politie van Amsterdam niet alleen hare stad, maar ook het geheele land omspande, en dan zou de knaap, indien vrouw DAVIDSZ toestemming daartoe kon erlangen, die betrekking vrij wat beter kunnen vervullen als marskramer, dan als jongste bediende op een kantoor.

Na lang aarzelen had vrouw DAVIDSZ er in toegestemd, evenwel onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat haar DAVID alleen zou gebruikt worden in zulke zaken, waar hij met geen boeven in aanraking zou komen. JANSEN, die zelf te veel van den jongen hield, had dit der weduwe op de hand beloofd, en zij was er volkomen gerust op, dat hij zijn woord zou houden. Daarbij moedigde hij den leerlust van den knaap aan, door hem van tijd tot tijd boeken te leenen, 't zij uit zijn eigen bibliotheek, 't zij die welke hij van anderen ter leen kon krijgen, en daar DAVID een dolle liefhebber van lezen was, ontwikkelde hij daardoor zijn geest nog meer en behoefde hij, op den leeftijd van vijftien jaren, op welken hij zich thans bevond, in kennis van personen en zaken in 't geheel niet achter te staan bij knapen van zijn leeftijd van een hooger stand dan den zijnen en aan wier opvoeding vrij wat meer moeite was besteed. Moeder zag dien leerlust van DAVID gaarne, en begreep, dat zijn meerdere kennis hem voordeel zou aanbrengen, als hij eenmaal koopman mocht zijn; JANSEN, daarentegen, zag een ferm beschaafden onderschout in 't verschiet. Naar welke van beide inzichten DAVID overhelde, liet hij niet bemerken; als wij evenwel eens in 't kasje konden kijken, waarin moeder zijn spaarpenningen bewaart, dan zouden wij meenen, dat de knaap wel den weg zou opgaan, dien de goede vrouw voor hem wenscht.

De weduwe DAVIDSZ was, in den stand waarin wij haar aantreffen, werkelijk een fatsoenlijke vrouw. Zij was geen Amsterdamsche, maar even als haar man, een geboren Haagsche en van zeer fatsoenlijke familie. Reeds vroeg had zij hare ouders verloren en moest zij voor zich zelf zorgen. We hebben uit JANSSENS verhaal gehoord, hoe RUBEN door zijn geloofsgenooten gehaat en vervolgd werd, omdat hij Christen geworden was. Om die vervolging te ontgaan, was hij naar Amsterdam geweken. Doch 't schijnt, dat de partij die hem vijandig was, hem ook hier vervolgde. Wij hoorden 't, hoe de man er de tering er van gezet had en hoe hij daaraan bezweek, terwijl hij zijn weduwe in den treurigsten toestand achterliet. DAVID was toen drie en ESTHER een jaar oud. Gelukkig vond de weduwe in JEREMIAS JANSEN een waren en trouwen vriend. Hij was het, die bij zijn klanten naaiwerk voor haar wist op te loopen, en hoe karig

ook het loon was, hetwelk zij daarvoor verdiende, zij had steeds het hoofd weten boven te houden en nooit een enkelen duit, noch van de diaconie, noch van het huiszittenhuis getrokken. Want, al was zij arm en had de vader van haar man den afvalligen zoon onterfd en wilde hij hare kinderen niet erkennen, ze was te hooghartig, om van de liefdegaven van anderen te leven. Zelfs had ze toen haar DAVID acht jaren was, nog een ongelukkige wees tot zich genomen, welke zij te gelijk met haar dochttertje ESTHER opvoedde en voor wie ze in alle deelen een goede moeder was. Op zijn tijd zullen we van dat meisje, dat van gelijken leeftijd als ESTHER is, iets meedeelen. Daar echter sedert dien tijd haar uitgaven vermeerderd waren, had JEREMIAS JANSEN een nieuwe bron voor haar geopend en dat was de affaire, waarvan hij tegen den schout had gesproken. Zij had op zijn aanraden beproefd, om fijne waschvrouw te worden, en dat bracht haar meer op dan haar naaiwerk, hetwelk zij echter niet liet varen, vooral sedert de beide meisjes, die zij in dit handwerk onderwezen had, haar konden helpen. Zeker zouden hare verdiensten grooter worden, zoodra deze de school zouden verlaten, hetgeen echter eerst in 't volgende jaar kon gebeuren. Want de weduwe DAVIDSZ was te zeer overtuigd van de noodwendigheid dezer beide zaken, dan dat zij niet van de heerlijke gelegenheid gebruik zou hebben gemaakt, welke Amsterdam reeds zoo vroeg aan zijn armen aanbood. En daar in dien tijd de behoefte bij de mindere klasse niet zoo sterk gevoeld werd als thans, kostte 't haar weinig moeite, om reeds in 't eerste jaar haar DAVID en 't volgende jaar haar ESTHER en ELIZE het onderwijs op een der stads-armenscholen te doen genieten.

En nu geloof ik, mijn lezeressen en lezers genoegzaam op de hoogte te hebben gebracht, om met DAVID die in dien tusschentijd aan 't huis in de Anjeliersdwarstraat gearriveerd is, den nauwen, steilen trap te beklimmen, die tot de voorkamer voert, welke de weduwe DAVIDSZ met hare drie kinderen bewoond.

't Was een niet onbevallig gezicht, hetwelk ons op de tamelijk ruime kamer verbeidt. Ofschoon 't vertrek niet behangen is, zijn de muren echter zoo helder gewit, dat ze een gevoel van genoegten schenken en nu, bij de enkele zessen smeer-

kaars, die anders de kamer zoo sober verlicht, toch nog reflectie genoeg schenken, om haar niet zoo donker te doen schijnen, als ze anders wel zou zijn. Aan den wand hangen eenige schilderijtjes, portretten van de stadhouderlijke familie en vier grootere, voorstellende de geschiedenis van den verloren zoon; noch de portretten, noch de afbeeldingen zijn typen van teeken- of graveerkunst, maar zij breken het eentoonige van den gewitten muur, even als de kleine spiegel met zwarten rand, die aan den kant der ramen hangt, en onder welken zich een latafel bevindt, met dikken buik en kromme pooten, waarin de weduwe de kleeding van zichzelf en hare kinderen bergt. De achterkant van de kamer wordt ingenomen door twee bedsteden, die met houten deuren gesloten zijn, in een van welke de weduwe met hare beide dochters slaapt, terwijl de andere door DAVID wordt gebruikt. Als we die deuren opendeden, zouden we ons verwonderen over de goede ligging, welke deze menschen hebben; ik kan u dan ook verzekeren, dat het niet altijd zoo geweest is. Maar langzamerhand is vrouw DAVIDSZ er meer bovenop gekomen, vooral sedert zij zich over de arme, verlatene ELIZE had erbarmd, waarom de brave vrouw wel eens tegen haar vriend JANSSEN had gezegd: „'t Is toch wel waar, wat er in onze bijbel staat: Wie den armen weldoet, leent de Heere; Hij zal 't vergelden.” Wat het verdere huisraad aangaat, dat uit een greenhouten geverfde kleptafel met gedraaide pooten, wier bladen nu beide zijn opgeslagen, en zes doodeenvoudige stoelen bestaat, het is van dien aard, dat de goede vrouw zich over haar ameublement niet behoeft te schamen, wie er ook bij haar mocht komen.

Wat echter 't bevalligst van alles is van 't geen we in de kamer opmerken, is het groepje, dat we om de tafel vinden zitten. 't Zou een aardig partijtje geweest zijn voor GERARD DOU, als hij nog leefde, dat tweetal meisjes, daar aan de tafel gezeten, wier beide lieve kopjes ten volle beschenen worden door 't kaarslicht en die juist door 't contrast dat zij opleveren, zoo veel te interessanter zijn. ESTHER toch, ofschoon twee jaren jonger dan haar broeder, heeft wel iets minder den joodschen trek in haar gelaat, maar toch 't zelfde zwarte krullende haar en dienzelfden donkeren tint van gelaat als hij. ELIZE daarentegen is blond en zoo blank als een lelie. Haar blauw oog heeft wel

niet het schitterend zwart van dat harer pleegzuster, maar 't staat helder en vol, niet kwijnend of flauw. Waren ze jongens geweest, men zou voor een Johannes den Dooper als knaap bij 't kind Jezus, van RAFAEL hebben kunnen houden, en 't was of dat roode kaarslicht nog meer den gloed van 't eene en de blankheid van 't andere gezichtje deed uitkomen. Beide zijn gebukt over een boek in kwarto formaat, waaruit zij beurtelings moeder wat voorlezen, en tusschenbeiden hare opmerkingen maken. De weduwe DAVIDSZ, een vrouw van bij de veertig jaren, is in 't geheel niet onknap, en men kan 't haar aanzien, dat ze vroeger schoon moet geweest zijn; ofschoon de zorgen en verdrietelikheden des levens, meer dan de jaren, hier en daar een rimpel hebben aangebracht. Ze is, even als de kinderen, doodeenvoudig, maar net en zindelijk gekleed, en bezig met haar naaiwerk.

Eensklaps laat de weduwe de onvermoeide handen, welke haar naald voert, rusten, sluit de oogen als iemand die luistert, en zegt tot ELIZE, die juist leest:

„Houd even stil, LIZE. Daar komt iemand den trap op.”

„'t Zal DAVID wezen, moeder,” zegt ESTHER.

„Wel mogelijk,” antwoordt zij. „Doe even de deur open, ESTHER. Dan kan hij, die den trap opkomt, beter zien.”

„O, DAVID kan den weg best in het donker vinden,” herneeft ESTHER, terwijl zij echter opstaat, om het bevel harer moeder te volbrengen.

„Maar als 't nu eens iemand anders is,” hervatte vrouw DAVIDSZ, „dan zou hij op dien donkeren trap wel eens een ongeluk kunnen krijgen.”

't Was echter geen ander; 't was onze DAVID in eigen persoon, die regelrecht van zijn bezoek bij den schout terugkwam.

„Goeden avond, moeder, goeden avond ESTHER en LIZE,” zeide hij. „Zoo druk aan 't lezen?”

„We hebben het boek eens genomen, dat je gisteren avond van JANSSEN heb meegebracht. 't Is heel mooi.”

„Je komt van avond laat thuis, DAVID,” zeide de weduwe. „Waar heb je zoo lang gezeten?”

„Ik ben bij mijnheer DE DIEU geweest, die mij spreken moest,” antwoordde DAVID.

„Bij mijnheer DE DIEU,” zeide de weduwe, terwijl een zekere

trek op haar gelaat kwam, als of die naam haar een onaangename herinnering gaf. „Wat moet je bij hem doen?”

„Hij is immers hoofdschout, moeder,” antwoordde DAVID, die vreemd opkeek bij den toon, waarop zijn moeder sprak.

„O, ja. Nu begrijp ik 't. Maar ik dacht, dat hij met niemand sprak dan met JANSEN.”

„Hij moest mij spreken, omdat hij kennis met mij wilde maken.”

En is die kennismaking nog al tot uw genoegten afgeloopen, DAVID?”

„Ik weet het niet, moeder,” hernam DAVID openhartig. „Zoo veel echter is waar, dat hij mij op den schouder geklopt en een blanken daalder in de hand gestopt heeft. Hier is hij, moeder.”

En hij wierp het geldstuk, hetwelk hij ontvangen had, in den schoot zijner moeder.

„Geef mij de doos even aan, DAVID,” hernam de weduwe.

DAVID deed de bovenste lade van de latafel open en nam er de doos uit, welke hij aan zijn moeder ter hand stelde. Deze deed er het deksel af en legde er den daalder in.

„Uw potje begint al mooi aan te wassen, DAVID,” zeide de moeder. „Je zult er spoedig een papiertje voor kunnen koopen.”

„Nu, dat zal nog wel wat duren, moeder,” zeide DAVID glimlachend. „Ik zal er morgen weer wat uit moeten hebben; ik heb mooie messen zien liggen en moet daarvan een dozijn in mijn mars hebben. Mij dunkt, die zullen mij winst opleveren.”

„Heb je van daag niets verdiend, DAVID?”

DAVID haalde zijn zakken uit. 't Waren een handvol duiten, zilvergeld was er niet bij.

„Ik heb van daag niet veel gebeurd, moeder,” zeide hij.

„Wat heb je dan ook uitgevoerd, dat je je mars niet meeegenomen hebt?”

DAVID legde den vinger op den mond, als wilde hij moeder een wenk geven, om niet verder te vragen.

„Je behoeft het voor ons niet te verbergen, DAVID,” zeide ELIZE. „Alsof we niet wisten, wat je tegenwoordig bij de hand hebt.”

„Hoor me zoo'n klein ding eens aan,” zeide DAVID. „Die wil ook al een duit in 't zakje leggen, en ze haalt er een oortje uit.”

„Klein ding!” riep ELIZE uit. „Omdat je een paar jaar ouder bent dan ik en de school reeds verlaten hebt, denk je al een heele heer te wezen.”

„’t Is je me ook een heer,” zeide ESTHER. „Zulke gaan er dertien op een dozijn.”

„Dat is heel voordeelig,” antwoordde DAVID. „Ik wou, dat ik morgen bij VAN DIJK ook dertien messen in ’t dozijn kon krijgen.”

„Misschien geeft hij ze je wel, als je hem maar vriendelijk aankijkt,” hernam ESTHER. „Als ik VAN DIJK was, gaf ik er je veertien in plaats van dertien.”

„Maar jij bent ook mijn lieve zuster ESTHER,” zeide DAVID, terwijl hij den weelderigen krullendos in zijn beide handen nam en zijn zuster een zoen gaf.

„En ik ben uw zuster dan niet, DAVID?” vroeg ELIZE, terwijl zij hem schalks aankeek.

„Wel zeker, blond kopje,” zeide DAVID, terwijl hij haar evenzeer een zoen gaf. „Ik ben er recht trotsch op, dat ik twee zusters heb, een blonde en een zwarte. En als ik ooit een groot koopman word, dan zal mijn zwartje mijn huishouding besturen en mijn blondje zal met mij achter de toonbank staan, om de klanten te bedienen.”

Moeder DAVIDSZ moest lachen om haar jongen. ’t Woord koopman was haar lief, liever dan het denkbeeld van onderschout, waaraan zij steeds zooveel onaangenaams verbond. Zij was het dan ook, die haar DAVID aanmoedigde, om zich op den handel toe te leggen, al bepaalde die handel zich nu nog maar tot een mars. Hoe nederig haar stand ook was, en al leefde zij niet in onze negentiende eeuw, zij begreep, dat men zich door zuinigheid en volharding tot een hoogte kon verheffen, alleen bereikbaar voor hem, die zijn tijd begrijpt.

„Als we dien tijd eens mogen beleven, mijn jongen,” zeide zij. „Uw vader, DAVID, was in een stand geboren, ver boven den onzen. Ter liefde van mij heeft hij alles verlaten. Maar als hij nog leefde, zeker zou hij zich beijverd hebben, om weer in den stand te geraken, dien hij verbeurd had. Hij stierf te vroeg, maar liet mij een zoon na, die in zijn plaats dat doel kan bereiken. DAVID, uw grootvader heeft u onterfd; hij wil ons niet

kennen. Uw moeder heeft jaren lang den smaad van armoede en gebrek verdragen, omdat zij te trotsch was, om bij de bloedverwanten van haar man te bedelen; zij heeft het gedaan, omdat zij hoopte, dat haar zoon dezelfde gevoelens zou voeden en door inspanning van al zijn krachten haar zou vergoeden, wat ze voor de eer van zijn vader heeft opgeofferd."

"En dat zal hij doen, moeder," zeide DAVID, terwijl hij haar om den hals viel. „Onze goede vriend JANSEN heeft zijn eigene inzichten, mijnheer DE DIEU meent in mij een toekomstigen onderschout te zien; maar DAVID RUBENZS weet wat hij wil. Hij zal hen trouw en eerlijk dienen, totdat hij zich onafhankelijk gevoelt. Dan geeft hij aan alle slinksche en sluwe wegen den zak en houdt zich aan de oud-hollandsche spreuk: altijd recht door zee."

Moeder knikte haar zoon goedkeurend toe, en noch ESTHER, noch ELIZE durfden iets meer aanmerken, hoe gaarne de ondeugende meisjes 't ook gewild hadden.

DERDE HOOFDSTUK.

Hoe lastig de Amsterdammers 't hun regeering maakten.

DANIEL RAAP zat intusschen niet stil. Hij liet de zorg voor zijn porceleinwinkel geheel en al aan zijn knecht over en was alle dagen in de weer, om teekenaars op zijn rekwest te vinden. Doch 't ging hem niet naar den vleesche. Bij de aristocraten behoefte hij er natuurlijk niet mee te komen; de handelaars hadden wel wat anders te doen, dan zich met staatszaken te bemoeien; de burgers waren tamelijk onverschillig omtrent de vier punten, welke zijn rekwest bevatte en zeer tevreden met de regeering, die hen rustig liet leven en hun bedrijf liet uitoefenen; en 't gemeen begreep hem niet, omdat er geen voordeel uit zijn voorstellen te halen was. Even weinig vrucht had hij van een geschrift, hetwelk hij in druk uitgaf. Misschien zou dit laatste nog iets meer hebben uitgewerkt, wanneer niet de regeering eenige tegenschriften had uitgegeven, waarin 't nadeelige werd aangetoond van het publiek verkoopen van ambten; terwijl daarin bewezen werd, hoe 't kiezen van kapiteins uit de regenten een zaak was, die van oudsher in zwang was geweest. Mochten nu ook die argumenten, vooral de laatste, al heel weinig beteekenen, in die dagen, waarin men niet zoo geneigd was om met het oude te breken als thans, beteekenden zij vrij wat, en 't was dan ook om die reden, dat RAAP en de zijnen hun toevlucht tot een anderen maatregel namen.

Den zevenden November zag men op verschillende plaatsen

in Amsterdam briefjes aangeplakt, waarbij alle weldenkende burgers en patriotten werden uitgenoodigd, om gewapend en met oranjestrikken versierd, op den Dam te komen, ten einde burgemeesteren te verzoeken, den Prins tot Erfstadhouder te verklaren, de posterijen aan Zijne Hoogheid aan te bieden, te bewilligen in 't verkoopen van ambten en de kapiteins der schutterijen uit de burgers te kiezen. Onder deze briefjes stond, dat hij, die zich zou onderwinden, ze af te scheuren, niet ongestraft zou blijven.

De regeering van Amsterdam, kennis genomen hebbende van 't aanplakken dezer briefjes, was weinig op haar gemak. Intusschen was het de vraag, wie zich deze handelwijs vermeten had? Wel vond men er drie punten van de vier, door RAAP in zijn rekwest genoemd; maar er werd geen woord in gesproken van 't herstellen der gilden, en daarom waren de gevoelens verdeeld en gaven er sommigen RAAP, anderen den Rotterdamschen koekbakker VAN DER MEER de schuld van. Daar men nu op laatstgenoemden geen vat had, werd RAAP op 't stadhuis geroepen. Onze porceleinkooper ging er onbevreesd naar toe. 't Was zijn aard niet, om te vertragen, al kwam hij voor de koningen der Republiek.

In burgemeesterskamer gelaten, trad hij met opgerichte hoofde naar de groene tafel, waaraan de vier burgemeesters van Amsterdam waren gezeten. 't Waren anders wel mannen, wier namen en houding ontzag moesten inboezemen. Daar in 't midden zat GERRIT CORVER, heer van Velzen, die jaren na elkander op 't kussen had gezeten, aan diens rechterzijde Mr. WILLEM MUNTER, een van de eerste aristocraten van Amsterdam en Mr. GILLES VAN BEMPDEN die ook reeds verscheidene malen 't burgemeesterschap over de hoofdstad bekleed had; terwijl Mr. NICOLAAS GEELVINK, heer van Castricum, aan zijn linkerzijde zat. Inderdaad was er voor een gewoon mensch als DANIEL RAAP, vrij wat gevoel van eigenwaarde noodig, om zich tegenover deze hooggeplaatste mannen, die zooveel macht en daarbij zooveel aanmatiging bezaten, goed te houden. Tot eer van onzen porceleinkooper moeten wij zeggen, dat hij dit deed en geen oogenblik zijn tegenwoordigheid van geest verloor.

„Wij hebben je voor ons doen roepen, RAAP,” zeide MUNTER.

„Dat heb ik gemerkt, mijnheer de burgemeester,” antwoordde RAAP, „en ik heb geen oogenblik geaarzeld, aan Uwer Edelheids oproeping te voldoen.”

Een smadelijke glimlach speelde om den mond des burgemeesters; alsof hij wilde zeggen: „’t zou je ook weinig gebaat hebben, als je ’t niet wilde. We hebben de middelen in handen, om je er toe te noodzaken.” Geen woord daarvan echter kwam over ’s mans lippen. Met dezelfde kalme waardigheid hernam hij:

„Je hebt verleden Maandag een vergadering aan je huis gehad, waar seditieuse plannen ten aanzien van de stad en hare regeering beklonken zijn.”

„Ik heb eenige goede vrienden te mijnen huize ontvangen, mijnheer de burgemeester,” antwoordde RAAP onbevangen. „Wat daar gesproken is mag ieder weten. Maar van seditieuse plannen is er geen sprake geweest.”

„Toch wel van ’t opstellen van een verzoekschrift, waarbij onder anderen ’t verkoopen der ambten begeerd werd.”

„Indien ’t opstellen van een verzoekschrift tot seditieuse plannen wordt gerekend, mijnheer de burgemeester, dan moet ik Uwer Edelheid gelijk geven. Ik meende echter, dat in onze vrije republiek ieder het recht had, zich tot de bevoegde autoriteit te wenden, om te verkrijgen, wat hij noodig en nuttig acht voor ’t heil van zijn land.”

„In zoo verre,” zeide GEELVINK, „dat jij wel noodig en nuttig kunt oordeelen, wat in ’t geheel niet noodig en nuttig is, en dat je door ’t opstellen van zulk een verzoekschrift de goede gemeente in opstand brengt tegen hare wettige overheid.”

„Ik meen toch, dat in een vrije republiek ieder burger ’t recht heeft, voor zijn gevoelens uit te komen.”

„Dat is, in zooverre ze niet schadelijk zijn voor ’t algemeene welzijn,” zeide CORVER.

„Dat zijn mijn voorstellen niet, mijnheer de burgemeester.”

„Misschien volgens jouw oordeel niet, RAAP,” hervatte CORVER. „Wat ben jij, porceleinkooper, echter in staat zulks te beoordeelen?”

„Misschien beter dan de heeren die op ’t kussen zitten en te weinig de behoeften van ’t volk kennen,” hernam RAAP driest. „Zoolang de burger niets anders doet dan zich met een eerbiedig

rekwest tot de machthebbers vervoegen, gaat hij volstrekt niet buiten de perken, hem door de wet gesteld."

"Dat staat niet ter uwer beoordeeling, RAAP," zeide Mr. GILLIS. „Waarlijk, indien ieder burger zich stil met zijn eigen zaken bemoeide, zou het den lande vrij wat voordeliger gaan. Laat ons slechts regeeren en je zult je eigen welzijn en dat van je stadgenooten bevorderen."

"Je hebt, naar we vernomen hebben, reeds verscheidene teekenaars op 't rekwest," zeide GEELVINK.

"Dat gaat nog al, mijnheer de burgemeester," antwoordde RAAP, „ofschoon 't aantal grooter zou zijn, indien er niet zoo veel vreesachtigen in den lande gevonden werden."

"Of liever burgers die zich gaarne van zulke bemoeizuchtige menschen afhouden," hernam MUNTER. „Intusschen, je hebt met je verzoekschrift rondgelopen. Hoe groot is 't aantal onder-teekenaars?"

"Mijnheer de burgemeester vergunne mij, daarop 't antwoord schuldig te blijven," hernam RAAP. „'t Aantal en de namen van hen, die gemeene zaak met mij maken, zal bij 't aanbieden van 't rekwest aan Uw Edel-Achtbaren van zelf blijken."

"En wij verbieden je, langer met dat rekwest rond te loopen," zeide MUNTER.

"Ja, zelfs het aan te bieden," voegde GEELVINK er bij. „Heb je 't verstaan, RAAP?"

"Verstaan," antwoordde RAAP. „Dat wil zeggen, in zooverre ik niet doof ben, en dus UEd. verbod gehoord heb. Maar als Uwe Edelheid onder verstaan bedoelt begrijpen, dan moet ik Haar ronduit verklaren, dat het mij onbegrijpelijk is, waarom ik mij niet met een verzoekschrift tot Uw Edel-Achtbaren mag wenden."

"Dat is ook niet noodig," antwoordde MUNTER. „Jelui burgers behoeft niet te begrijpen, dan dat je geregeerd wordt en dat uw regenten de macht hebben, hun wil te doen gehoorzamen. Waar zou 't heen, als elk burger in deze republiek een meening had? Dat zijn verkeerde denkbelden, uit Frankrijk overgewaaid en waaraan wij den kop zullen innipen, zooveel 't in ons vermogen is. Maar er is nog een andere zaak, waarom wij je hier hebben ontboden. Wat moet het beteekenen, dat hier

in de stad overal briefjes zijn aangeplakt, die het volk op den Dam bijeenroepen en het aanzetten om den regenten eischen te doen, opdat andere steden het niet voor lafhartig zouden houden?"

"Dit zijn vragen, welke mijnheer de Hoofdschout UEd. beter zou kunnen beantwoorden, dan ik dit doen kan," antwoordde RAAP.

"Alsof we niet ten volle overtuigd waren, dat jij ze hebt opgesteld en laten aanplakken," hernam MUNTER.

"Wie dat aan uw Edel-Achtbare heeft medegedeeld, was gewis niet op de hoogte," hernam RAAP. „Ik heb van 't aanplakken dier briefjes gehoord, ik heb ze zelfs gelezen; doch betuig u, dat ik er part nog deel aan heb."

"Je zult dan misschien nog loochenen, dat ze drie punten uit je rekwest bevatten," zeide VAN BEMPDEN.

"Dat is wel mogelijk," antwoordde RAAP, steeds bedaard. „'t Is daarom nog geen bewijs, dat ik er de steller van ben, veelmin dat ik ze hebt laten aanplakken."

"'t Is toch vreemd, dat ze in jouw geest, zijn opgesteld," zeide CORVER.

"Al wat vreemd is, is daarom nog niet bewezen, mijnheer de burgemeester," antwoordde RAAP onbeschocht. „Wat mij aangaat, ik verklaar u, dat ik er geen 't minste deel aan heb, ja, dat ik de handelwijs zelfs afkeur, gelijk ik zelf in 't publiek betuigd heb."

"Wees verzekerd, dat we de zaak gestreng zullen onderzoeken ken, RAAP," hernam CORVER.

"Ga uw gang, mijnheer de burgemeester. Ik vrees geen onderzoek."

"Je kunt gaan, RAAP," hernam CORVER.

"Ik heb de eer de heeren te groeten," zeide RAAP, terwijl hij zich verwijderde en burgemeesterskamer verliet.

"Wat heeft dat groote volk een noten op zijn zang," bromde RAAP in zich zelf, toen hij burgemeesterskamer verliet. „Wacht echter maar, heeren Regenten, de porceleinkooper van den Dam zal u wel klein krijgen."

Met zulke gevoelens verliet RAAP Amstels burgervaderen.

Den volgenden dag was men op 't stadhuis, even als op verschillende andere plaatsen der stad, bezig met het innen der

„Milde gift.” Wat die „milde gift” was, zal ik u meedeelen. Om in de buitengewone behoeften te voorzien, door de kosten van den oorlog veroorzaakt, was er door de Staten van Holland een belasting uitgeschreven, waaraan zij den naam van „milde gift” hadden gegeven. Van de bezittingen tusschen de *f* 1000 en *f* 2000 werd 1 percent en van die boven de *f* 2000 2 percent geheven; terwijl de mingevoeden naar hun goedvinden mochten opbrengen. Hoezeer er velen deze belasting met bereidwilligheid opbrachten, was er een groot aantal burgers, die ’t niet deden zonder te morren tegen de overheden, aan wie men de schaarschte der schatkist toeschreef. De eerste termijn dezer belasting nu moest dezen dag voldaan worden, en, opdat alles geregeld zou gaan, hadden op verschillende plaatsen in de stad commissarissen tot de ontvangst der „milde gift” zitting genomen. De Heeren, die op ’t stadhuis zaten, hadden burgemeesterskamer tot hun gebruik gekregen; terwijl de belastingschuldigen in burgemeestersvertrek wachtten, totdat hun beurt kwam om binnengelaten te worden.

Op den Dam vóór ’t stadhuis had zich intusschen ten gevocige van de aanplakbiljetten veel volk verzameld, echter meest nieuwsgierigen; want slechts weinigen droegen de aangeduide leus: den oranjestrik. DANIEL RAAP, ’t zij hij nieuwsgierig was om den afloop te zien, ’t zij hij, als ’t hem noodig scheen, een werkzaam deel aan de zaak wilde nemen, zat met zijn beide vrienden ROUSSET en BOCKELMAN in een koffiehuis op den Dam, waar hij gelegenheid had om alles te overzien. JEREMIAS JANSEN liep met zijn gewone bedrijvigheid op den Dam heen en weer en had overal zijn oogen. Nu eens bleef hij met den een of ander zijner kennissen praten, dan gaf hij een zijner handlangers, die daar ook waren gekomen, ’t een of ander bevel; dan weder wandelde hij naar ’t stadhuis, om te zien, hoe daar de zaken stonden. DAVID RUBENS, met zijn mars voor ’t lijf, ventte zijn waar rond en gaf zooveel mogelijk zijn oogen den kost. Eensklaps stond JANSEN vóór hem.

„Weet je wel, dat RAAP met ROUSSET en BOCKELMAN daar ginds in ’t koffiehuis zitten?” zei hij tegen DAVID.

„Of ik ’t weet? Nu, dat zou ik meenen. Ik heb meer dan een kwartier aan het tafeltje gestaan, waaraan zij zaten, om hun

iets te verkoopen, totdat ik hen zoo verveelde, dat BOCKELMAN mij een pak ransel beloofde, als ik mij niet wegpakte."

"En heb je wat van hen gehoord?"

"Niet veel meer dan er van ieder te vernemen was, die nieuwigierig is naar den afloop. De porceleinverkooper vertelde van een bezoek, hetwelk hij gisteren bij burgemeesters had afgelegd en waarover hij weinig gesticht was."

"Dus kan je niet merken, of zij eenige plannen smeden?"

"Niet in 't minst. Heel vriendelijk waren hun opmerkingen over de regenten niet, dat kunt gij begrijpen."

"Nu, dat is natuurlijk genoeg," hernam JANSEN. "Houd maar trouw een oog in 't zeil."

Na dit gesprek, dat fluisterend gevoerd was, verliet onze barbier den knaap, om zich weer bij anderen te vervoegeu.

Alles bleef stil tot omtrent halfeen. Toen ontstond er onder de op 't stadhuis wachtenden, van welke sommige daar reeds uren gestaan hadden en andere, die later gekomen maar van de vrienden waren, vóór hen in burgemeesterskamer gelaten werden, een hevig gemor.

"Wat satan!" riep een van hen. "Daar gaat nu weer een kerel binnen, die later aangekomen is. Ik duld het niet langer."

"'t Is schande. Je komt om hier je goeje geld te brengen en ze laten je wachten, alsof je turf op een kaartje van 't huiszittenhuis moet ontvangen."

"Wat mij aangaat," zeide een stevige kruier, "mij verdriet het wachten niet."

"Omdat je patroon je voor elk uur, dat je hier staat, betaalt," gaf hem een ander ten antwoord. "Als je hier voor je zelf kwaamt, zou je ook wel 't land krijgen."

"Ik wou, dat ik 't land kreeg en de noodige koeien er bij," antwoordde de kruier bedaard. "Dan zou ik hier niet staan."

"Om koude voeten te krijgen op die marmarsteenen," zeide de tweede spreker. "Weet je wat we doen moesten, jongens. We moesten dien kerel daar aan de deur een zetje geven en allen te gelijk burgemeesterskamer binnendringen."

"Als je daar plezier in hebt," zeide de kruier, "dan wil ik volgaarne meedoen. Heer, JANSEN, ben jij daar ook! Kom je ook, om je belasting te betalen?"

„Ik ben er van morgen al bij tijds geweest, om mijn beetje geld te storten; maar 't wachten verveelde mij, en daarom ben ik maar eerst mijn klanten gaan helpen,” antwoordde JANSEN.

„Nu, vader,” zeide de eerste spreker. „Dan kan je hier nog wat staan blauwbekken, als je ten minste niet van de vrienden bent.”

„Geen nood. Toen ik van morgen zag, dat het mijn beurt nog in lang niet werd, ben ik maar stilltjes heengegaan, om mijn klanten te bedienen. Toen ik terugkwam, en zag, dat het nog voller was, ben ik een beetje op den Dam gaan wandelen en daar ik zie, dat ik vooreerst nog niet geholpen zal worden, ga ik mij nog maar eens vertreden.”

„Dan wordt het je beurt nooit,” zeide de tweede spreker.

„'t Kan geen kwaad. Als ik hier kwam, om geld te halen, zou ik er een hard hoofd in hebben. Maar nu ik integendeel geld kom brengen, ben ik er in 't geheel niet bang voor, of ik zal 't wel kwijt raken.”

Op dit oogenblik ontstond er vlak bij de deur van burgemeesterskamer een nieuwe twist. Eenige der dichtbijstaanden zagen weer een ander hun voorgaan, en pakten nu den bode beet, om zich zelf met geweld den ingang te verschaffen. Op 't zelfde oogenblik hoorde men in 't voorhuis van 't stadhuis een geweldig geschreeuw van Oranjeboven.

„'t Wordt daar beneden lastig, ik pak mijn biezen,” zegt JANSEN; en, wel bekend met den weg op 't stadhuis, gaat hij eerst naar 't voorportaal, waar hij een troep jongens ziet, alle met oranjestrikken versierd, die oranjeboven roepen en slechts met moeite door de wachthebbende stadsoldaten worden teruggehouden. JANSEN snelt daarop den gang in en bereikt langs een anderen weg burgemeesterskamer, waar hij de commissarissen waarschuwt, dat er gevaar is. Deze sluiten terstond de kisten, waarin 't geld van de „milde gift” met de papieren worden geborgen en nemen de wijk door dezelfde zijdeur, door welke de barbier was ingekomen. JANSEN is al weer vertrokken, om burgemeester GEELVINK te waarschuwen, de eenige der burgemeesteren, die in de raadkamer aanwezig is, en die 't insgelijks geraden vindt, zich door de achterdeur aan de baldadigheid van 't gepeupel te onttrekken. Daarop vliegt JANSEN naar den Dam, waar hij onzen DAVID opzoekt, dien hij spoedig vindt.

„Loop als de wind naar den schout en waarschuw hem. Zeg hem, wat er hier voorvalt,” zegt hij; en de knaap is reeds verdwenen, om aan 't bevel te gehoorzamen.

DAVID liep zoo snel als zijn mars 't hem veroorloofde naar de Keizersgracht. Aan 't huis van den schout gekomen, liet hij den ijzeren klopper op de deur vallen. Toen de dienstmaagd hem opendeed, zeide hij:

„Ik wou terstond mijnheer de schout spreken.”

„Ben je mal, jongen?” vroeg de meid. „Mijnheer de schout heeft wel wat anders te doen, dan jongens van jouw soort te woord te staan.”

„Zoo, mevrouw de keukenprinses,” zeide DAVID, die ook niet op zijn mondje gevallen was. „Zou je dat meenen? Dien me maar terstond bij je meester aan en zeg, dat DAVID er is om hem te spreken.”

„Goeje hemel! DAVID!” riep de meid uit. „Heb je je harp wel bij je, man?”

„Harp of niet, juffrouw koekepan,” hervatte DAVID. „Roep jij je heer maar en als je mijn naam noemt, zal hij wel dadelijk bij me komen.”

„Wat een verwaandheid! Denk je, dat mijnheer van je prullen zal koopen. De man heeft wel wat anders te doen, dan zich daarmee te bemoeien.”

„Nu, vrijster,” hernam DAVID. „Ik zeg je 't nog eens: roep je heer, of...”

„Wel, wat of. Je bent een brutaal joodje, dat ben je.”

„Wel mogelijk. Maar als je je mijnheer niet roept, dan zal ik zelf naar hem kijken. Ik heb hem een boodschap van gewicht te doen.”

„Kijk, had je me dat nu maar terstond gezegd,” zeide de dienstmaagd, die toch begon te begrijpen, dat de knaap niet zoo boud zou spreken, als hij er geen reden toe had. „Ik zal mijnheer uw boodschap doen.”

Kort daarop kwam zij terug met het bericht, dat mijnheer op zijn kantoor was en hem verwachtte.

„Welnu, heb ik 't je niet gezegd?” zeide DAVID op een triomfeerenden toon. „Ik wist het wel, dat mijnheer wat van me zou koopen; wijs me den weg maar.”

De diensmaagd, die maar niet kon begrijpen, hoe een man als mijnheer DE DIEU zoo'n klein joodje als DAVID op zijn kantoor wilde hebben, sprak geen woord meer. Binnensmonds had zij verwenschingen genoeg, maar zij durfde ze niet hoorbaar uiten. Ze ging dan ook zeer gedwee den knaap vóór naar 't kantoor van den hoofdschout en wees hem, op 't portaaltje gekomen, de deur aan, door welke hij bij haar heer zou komen.

Mr. DE DIEU ontving den knaap vriendelijk.

„Wat is er te doen, DAVID?” vroeg hij, „dat je op zoo'n ongelegen oogenblik hier komt? Je wilt me toch niet wat van je prullen verkoopen?”

„Niets liever dan dat, mijnheer de schout,” antwoordde DAVID, bij wien op dat gezegde de koopman bovenkwam. „Maar, als ik mijnheer de schout wat verkoopen wilde, dan zou ik toch niet zoo vrij zijn, bij Zijn Edele aan huis te komen.”

„Dus is het doel van je komst iets anders?”

„JANSEN stuurde me naar UEd. toe, mijnheer de schout,” antwoordde de knaap. „UEd.'s tegenwoordigheid wordt op den Dam vereischt.”

En hij vertelde den schout, wat daar al zoo voorviel.

„'t Is erg genoeg, mijnheer de schout,” zoo eindigde hij. „Ze hebben de vensters aan de voorpui opengestooten en steken er een ragebol uit, waaraan oranjelint is gebonden. Ja, ze laten de kussens zien, waarop het stadswapen is gestikt.”

„'t Is genoeg, DAVID,” antwoordde de schout. „Je hebt je boodschap goed verricht: ik zal er terstond orde op stellen.”

Zoo deed ook Mr. DANIEL DE DIEU. Vergezeld van eenige zijner dienaren, begaf hij zich terstond naar het stadhuis, joeg het gepeupel uit burgemeesterskamer en liet de deur sluiten. Maar hij had niet lang genot van zijn overwinning. Kort daarop liep men haar met een bank open, waarbij de timmerman, WILLEM VAN NES, de aanvoerder der menigte was.

Zoodra nu 't grauw zich andermaal in 't bezit van burgemeesterskamer bevond, werden de vensters weder met veel geweld geopend. Daar men 't gerucht had verspreid, dat er vier der oproermakers in de boeien waren gezet, snelden sommigen naar beneden, eischende, dat men hun makkers zou loslaten. Dewijl er echter niemand in den kelder zat, kon men ook niemand

loslaten en moest het gepeupel er zich van overtuigen. Schout en dienaars waren tegen de opgewonden menigte niet bestand. Gelukkig kwam kapitein SCHEERENBERG, die een der commissarissen was tot ontvangst der „milde gift”, en nog geen uur geleden, het stadhuis had verlaten, met zijn burgercompagnie op den Dam, stormde 't stadhuis op en dreef het volk met dreigen en stooten burgemeesterskamer en vervolgens 't gebouw uit.

De schutterij bleef nu dien dag en eenige volgende dagen tot den 19^{den} November het stadhuis bezetten, 't geen het gevolg had, dat, toen er andermaal briefjes werden aangeplakt, waarbij 't volk tegen den 16^{den} November op den Dam werd geroepen, met de opmerking, dat de vroegere bijeenkomst maar jongenswerk geweest was en 't nu mannenwerk zou zijn, de gewapende schutterij 't gepeupel zooveel ontzag inboezemde, dat alles zich tot een bijeenkomst op den Dam bepaalde en er slechts een turfdragers werd gevangen genomen, die zich verstout had, op de schutterij in te dringen. Hij werd voor schout en schepens gebracht en veroordeeld om uit de stad en hare jurisdictie verbannen te worden, welk vonnis dan ook spoedig werd uitgevoerd. De turfdragers werd door den scherprechter tot aan de mijlpaal gebracht, waar hem zijn vonnis werd voorgelezen, met de straffen, welke hij te wachten had, indien hij 't waagde weder in de stad of hare jurisdictie te komen. Daarop gaf de knecht van den scherprechter hem een schop onder zijn achterdeel en onder 't gejubel der straatjongens en de scheldwoorden van 't gepeupel, maakte de man zich, zoo snel zijn beenen hem dragen konden, uit de voeten. De timmerman VAN NES werd ook gevat en zou er waarschijnlijk met een doodvonnis zijn afgekomen, indien de Prins, bij wien men te zijnen gunste gesproken had, niet bevolen had, dat het vonnis zou worden opgeschort, terwijl hij hem later volkomen vrijheid van alle vervolging schonk. De Amsterdamsche vroedschap echter, die nu wel geen vonnis over hem kon uitspreken, ontzeide hem toch in 't volgende jaar, zonder vorm van proces, de stad.

DANIEL RAAP had zich den dag na het eerste oproer met eenige vrienden nogmaals naar 't stadhuis begeven, om zijn verzoek, dat hij niet schriftelijk mocht inleveren, mondeling te doen. Men paaide hen met een vriendelijk praatje, waardoor hij

en zijn makkers, zoo als 't spreekwoord zegt, met een kluitje in 't riet werden gestuurd.

Maar wilde men er in Amsterdam niets aan doen, de Prins berustte daar zoo gemakkelijk niet in. Hij gaf van 't gebeurde in de hoofdstad en andere steden officiël kennis aan de Staten van Holland, ten gevolge van welke mededeeling genoemde Staten besloten, dat er voortaan door de steden geen ambten zouden worden begeven dan aan hen, die ze zelf waarnamen en dat die ambten met geen uitkeering zouden mogen worden bezwaard. Ofschoon Amsterdam in dit punt bewilligde, bleef het nog steeds het afstaan der posterijen aan 't land weigeren, bewerende, dat het die inkomsten onmogelijk kon missen, zonder de burgerij te zwaar te drukken. In een ander punt: de erfelijk-verklaring van het erstadhouderschap en de waardigheid van kapitein- en admiraal-generaal in de mannelijke en vrouwelijke linie, gaf de stad hare toestemming. En zoo kreeg deze laatste zaak den 16^{den} November 1747 in Holland haar beslag. Wel vond zij in Zeeland en Gelderland nog al tegenstand — zij ging er eindelijk door. Dit besluit was daarom van te meer gewicht, omdat WILLEM IV tot nu toe slechts een dochter bezat, Prinses CAROLINA genaamd.

Maar met die verheffing van 's Prinsen geslacht was de oorlog nog niet geëindigd. Wel had men tot het voortzetten daarvan geld genoeg gekregen door de „milde gift”; maar oorlog was voor een handeldrijvend volk als 't onze steeds nadeelig. Gelukkig echter dat Frankrijk, nadat wij tot het verbond, hetwelk Engeland met Rusland had aangegaan, waren toegetreden en van onzen kant den invoer van alle fransche waren hadden verboden, waardoor de nijverheid van dat land aanzienlijke schade leed, naar den vrede begon te neigen. Ofschoon dus wel de veldtocht weder geopend was, werden de vredesonderhandelingen te Aken hervat.

VIERDE HOOFDSTUK.

Wat David-Ben-Ruben aan zijn kleinzoon te vertellen had.

't Was een vreugde in Den Haag op dien 8sten Maart van 't jaar 1748. 't Luiden der klokken, reeds om negen ure des morgens begonnen en van tijd tot tijd herhaald, kondigde den volke aan, dat er een heugelijke gebeurtenis was voorgevallen. En toen daarop het kanon zijn honderd-en-een schoten loste, behoefde men niet meer te vragen, of de tijding, reeds vroeg in den morgen verspreid, wel waar was, namelijk dat de Prinses dien ochtend om vier uur bevallen was van een zoon. Vooral de voorstanders van het huis van Oranje verblijdden zich over deze gebeurtenis; daar zij in den jonggeborene het onderpand zagen eener meer degelijke opvolging dan die eener Prinses, onder den titel van gouvernante, en zelfs zij die minder hoog met het Oranjehuis liepen, doch er geen tegenstanders van waren, verheugden zich over een wending, welke het in hun oog verkeerde van de erfopvolging in de vrouwelijke linie thans ten eenemale ophief.

Minder tot deelneming in de algemeene feestvreugde gestemd was de bewoner van den goudsmidswinkel in de Kranestraat welken wij nu willen binnentreden. De stevige kasten, welke van binnen met ijzeren bouten worden vastgemaakt, moeten dienen om den voorbijganger tot koopen uit te lokken, ofschoon de glans der voorwerpen wel eenigszins verloren gaat door de

donkere schaduw, welke de breede luifel op de gouden en zilveren kleinodiën werpt. De 8ste Maart is voor DAVID-BEN-RUBEN een treurige dag, een dag vol droevige herinneringen. Misschien zit hij daarom wel zoo in gedachten verzonken op zijn met juchtleider bekleeden stoel achter de toonbank. Vlak aan 't raam zit op een hooge kruik een jong mensch van ongeveer achttien jaren in het boek te bladeren, waarin hij wat schijnt op te zoeken. Eensklaps laat hij het boek openliggen, wijst er met de hand op en zegt:

„Grootvader. Waarom haalt gij toch dien credietpost op FREDERIK HERTHUIZEN niet door? Die zal toch wel nooit meer ingevorderd worden.”

„Jozua,” antwoordt de oude man ernstig. „Die post zal daar blijven staan, zolang ik leef. En ook na mijn dood zal hij in wezen blijven.”

„En alle jaren schrijft gij er de rente tegen twee en een half percent interest op interest bij, grootvader,” herneemt JOZUA. „Zie 't oorspronkelijke kapitaal is reeds met vijf en twintig percent vermeerderd. Want ofschoon de schuld reeds vijftien jaren oud is, is de interest eerst in 't jaar 38 begonnen.”

„Omdat ik tot dien tijd den interest aan den houder zelf heb afgedaan,” herneemt DAVID-BEN-RUBEN. „Ik had toen ook de geheele schuld willen afdoen, indien mijn crediteur mij daartoe niet in de onmogelijkheid gesteld had.”

„Maar de oorspronkelijke vijfduizend gulden zijn nu tot primo Januari reeds met twaalfhonderd vier en veertig gulden zes stuivers vijf penningen vermeerderd, grootvader,” hervat de onverbiddelijke kleinzoon. „Een aardig sommetje, als ik 't had, om handel voor mij zelf te drijven.”

„Nogmaals, Jozua,” zegt DAVID-BEN-RUBEN streng. „Die post is een heilige schuld, die eenmaal moet worden afgedaan. JOZUA-BEN-JACOB! uw grootvader is met eere oud geworden. Nooit heeft hij zich een penning toegeëigend, die hem niet toekwam; en zou hij nu op zijn ouden dag een schurk worden? Ik weet het wel, dat een enkele pennestreek mij van die schuld en hare interessen bevrijden kan, ik weet dat niemand het zou weten. Maar al pleegt men ook een schurkenstreek in 't verborgen — 't is en blijft een schurkenstreek en 't kan daar binnen nooit

rustig blijven. Want JOZUA, daar zijn twee oogen, die 't zien, en die kijken scherp toe, mijn kind. Dat zijn de oogen van Jehovah, die schouwt tot in 'smenschen hart."

"Maar als de schuld nu eens verjaart, grootvader?"

"Die schuld kan nooit verjaren, knaap. Voor God zijn duizend jaren als een dag. Ik heb die schuld plechtig bezworen en er mijn eigen nooit bevekt of verkeerd uitgelegd handschrift voor gegeven. Dat handschrift zal wel eens worden vertoond. God gave, dat ik het nog beleven mocht."

"Maar, lieve grootvader. Hoe staat het dan toch met die schuld geschapen? Is de crediteur dood, waarom hebben zijn erfgenamen er dan geen beslag op gelegd? en leeft de man nog, waarom laat hij kapitaal en rente zoo lichtvaardig loopen?"

"Luister naar mij, JOZUA," hervat de grijsaard. "Ik zal u de geschiedenis van deze schuld vertellen. 't Is misschien goed, dat gij haar kent, opdat gij, wanneer eens deze oogen zich sluiten, handelend in de plaats van uw grootvader kunt optreden. Uw vader, mijn arme JACOB, die nu reeds sedert twee jaren op 't kerkhof naast zijn brave moeder rust, had mij stellig beloofd, die schuld in eere te zullen houden, en hij zou 't gedaan hebben, de edele JACOB, dat zou hij."

"Welnu, grootvader," zegt JOZUA, min of meer beschaamd. "Ik kan nog wel op 't oogenblik de heiligheid der aangegane verbindtenis met FREDERIK HERTHUIZEN niet beoordeelen. Maar dat beloof ik u, dat ik, mocht de dood u eens van ons wegrukken, zal zorgen, dat deze schuld ongeschonden blijft."

"Ik dank u, mijn jongen, voor die verzekering," herneemt DAVID-BEN-RUBEN. "Al zijt gij nog jong en onervaren; ik ken u te goed, dan dat ik er niet volkomen van verzekerd zou zijn, dat gij, ook na uws grootvaders dood, zijn eer zult ophouden, en zult handelen alsof hij nog leefde. Maar, opdat ook *gij* belang bij de zaak zult hebben, wil ik u de geschiedenis van het ontstaan dezer schuld mededeelen."

"Ik luister, grootvader," antwoordt JOZUA.

"Welnu dan, JOZUA," zegt DAVID-BEN-RUBEN. "Behalve uw vader had ik nog een zoon, die naar zijn grootvader RUBEN heette."

"Ik weet dat, grootvader," antwoordt de jongeling die aan

't gezicht van den ouden man ziet, hoezeer hem de herinnering aan zijn voor hem verloren zoon aandoet. „Tante REBECCA heeft mij daarvan meermalen verteld.”

„Laat mij uitspreken, JOZUA,” zegt de grijsaard. „'t Is heden juist zestien jaren geleden, dat ik hier van deze plaats den ondankbare vloekte, die mijn haren vóór den tijd heeft doen grijzen en schande en verdriet over mijn hoofd heeft gebracht. Zestien jaren zijn sedert dien dag voorbijgegaan en nog geen oogenblik heb ik berouw gehad over den vloek, dien ik over 't hoofd van den ongehoorzamen zoon heb uitgesproken. Ja, als hij nog op dit oogenblik hier stond, zou ik dien vloek herhalen.”

„Zijt gij toch niet wat te hard geweest, grootvader?” waagt JOZUA aan te merken. „Tante REBECCA...”

„Tante REBECCA is geen man, mijn kind,” herneemt DAVID-BEN-RUBEN. „JOZUA, mijn voorouders zijn met gevaar van hun leven het jodenmoordend Portugal ontvlucht. Zij waren schatrijk, toen de Christenen, die nog al durven zeggen, dat hun meester hun de hoogste liefde heeft geleerd, hen verjoegen en van alles beroofden. Arm en hulpeloos kwam ELI-BEN-ASER hier met de zijnen in 't land aan, ofschoon hij vroeger een vorstelijken rijkdom bezat.”

„En hij werd toch in 't land der Christenen gastvrij opgenomen,” zegt JOZUA onbevreesd. „Hebben de Christenen hier niet de arme, beroofde Portugeesche Joden ondersteund, toen zij in 't goede land kwamen, waar wij thans wonen?”

„Knaap! Wie heeft u zulke gevoelens ingeboezemd?” roept DAVID-BEN-RUBEN uit. „Is dat taal voor een waar Israëliet, in wiens borst een onverzoenlijke haat moet wonen tegen al wat Christen is? Kind, als gij de geschiedenis van ons volk eens beter bestudeerd hebt, als gij weet, hoe men ons in Polen en Duitschland, in Spanje en Portugal behandeld heeft, hoe men zich niet ontzien heeft, om zelfs jodenjachten te houden, waarbij men onze weerlooze broederen heeft vermoord en mishandeld, waarbij men zich vetgemest heeft met de zuur door ons verworven schatten, als je bedenkt, hoe we nog, zelfs in dit goede land, onder de algemeene verachting gebukt gaan, als waren wij de parias der maatschappij, dan zult ge anders over

de mannen oordeelen, die zich naar den profeet van Nazareth noemen en uog durven beweren, dat hun Heer liefde tot alle menschen heeft gepredikt."

"Grootvader, uw oordeel is hard; ofschoon misschien billijk," hervat JOZUA. "MOZES-BEN-ISAÄK echter...."

"O, is 't van hem, dat gij die nieuwerwetsche denkbeelden hebt ingezogen, kind!"

"Nieuwerwetsch, grootvader. "MOZES-BEN-ISAÄK zegt, dat ze reeds honderd jaren oud zijn. BARUCH SPINOZA...."

"Die ellendige brillenslijper!" roept DAVID-BEN-RUBEN uit. "Een man zonder godsdienst, dien de onzen uit de synagoge hebben verbannen en die later christen is geworden."

"Ik weet niet genoeg van BARUCH SPINOZA, grootvader, om hem tegenover u te verdedigen. Maar MOZES-BEN-ISAÄK zegt, dat hij een edel mensch en een groot wijsgeer was, die zeer verlichte denkbeelden had ¹⁾."

¹⁾ BARUCH SPINOZA, een wijsgeer, die zijn tijd ver vooruit was, zoowel in opgeklarde denkbeelden ten aanzien van den godsdienst als in verdraagzaamheid jegens andersdenkenden, werd in 1633 te Amsterdam uit behoeftige Joodsche ouders geboren. Reeds als kind toonde hij een bijzonderen aanleg, en begeerig om latijn te leeren, werden hem de eerste beginselen daarvan onderwezen door een Duitscher. Zijn verdere opleiding in die taal had hij te danken aan den Amsterdamschen latinist, FRANS VAN DEN ENDE, die daarin aan groote huizen les gaf. Toen SPINOZA, die taal machtig was, legde hij zich geheel op het beoefenen der H. Schrift en de kennis der godgeleerdheid toe. Zoo kwam hij tot het verwerpen van de Schriften der Rabbijnen, omdat die niet met den Bijbel overeenstemden. Over 't geheel was hij een man, die een vijand was van al wat naar gewetensdwang zweemde en van alle huichelarij. In zijn oog kon de mensch onder elken vorm God dienen, mits zijn gedrag zedelijk en onberispelijk was. De joden, die gaarne zulk een geleerd man voor hun sekte wilden behouden, boden hem een jaargeld van duizend gulden aan, indien hij volkomen jood wilde blijven; doch hij weigerde dit, verklarende, tot zulk een huichelarij niet te kunnen besluiten, al bood men hem ook tienmaal zooveel. En nog zou hij de joden niet verlaten hebben, had niet een jood hem op zekeren avond, dat hij uit den schouwburg kwam, verraderlijk een messteek toegebracht. De nederige man, die zoo diep dacht en wiens wijsbegeerte de wereld verbaasde, won den kost met brillenslijpen. Een half jaar heeft hij deze kunst op het dorp Rijnsburg bij Katwijk uitgeoefend, waarna hij zich te Voorburg ter woon vestigde. Op aanraden van verscheidene aanzienlijke lieden uit 's-Gravenhage, die hem daar dikwijls bezochten, zette hij zich

„Of RUBEN ook de gevloekte leer van den brillenslijper had ingezogen, weet ik niet,” hernam DAVID-BEN-RUBEN. „Ik had hem er nooit in onderwezen. Integendeel, ik had hem opgebracht in de zuivere leer der vaderen. En wat deed hij? Hij ontzag zich niet, een christin te huwen. Dat het meisje een wees was zonder fortuin, kon mij niet schelen. Maar dat zij een christin was, dat ze behoorde tot die gevloekte sekte, die ons geslacht heeft willen uitroeien, die ons met verachting behandelt — dat was zoo goed als mij, zijn vader, in 't aangezicht te spuwen. JOZUA, ik had hem lief, mijn RUBEN. Hij was mijns vaders naamgenoot en een heerlijke jongeling, krachtig en schoon opgegroeid, statig en slank als een ceder van den Libanon. JOZUA, ik heb hem gesmeekt van dat huwelijk af te zien, zijn arme moeder heeft knielende aan zijn voeten gelegen, uw tante REBECCA heeft voor hem op den grond gekropen als een worm, die in het stof zich kronkelt — maar hij bleef koud, hij bleef onverbiddelijk. Toen heb ik hem gevloekt, JOZUA, gevloekt met den vloek des vaders, die ramp en ellende brengt op 't hoofd der kinderen. Hier op deze plaats heb ik den vadervloek over hem uitgesproken; hier stond hij voor 't laatst, dat ik hem gezien heb. Toen is hij met de handen voor de oogen heengegaan — ik had mijn RUBEN verloren.”

JOZUA waagde het niet, een aanmerking te maken. De oude man was te zeer bewogen. Eenige oogenblikken heerschte er een somber stilzwijgen; toen hervatte DAVID-BEN-RUBEN:

„Men vloekt geen mensch, zoo als men een hond trapt; men

vier jaren later in deze stad neder, waar hij door 't slijpen van vergrootglazen en 't maken van verrekijkers zich een onafhankelijk bestaan verzekerde. In den omgang was hij spraakzaam, zachtzinnig, gediensig en zedig; nooit zou een vloek over zijn lippen komen, integendeel hij sprak steeds met den hoogsten eerbied van God. Hij maande anderen, vooral kinderen, aan tot getrouwe bijwoning der godsdienstoefeningen en ging zelf wel eens naar de kerk. Volgens BAYLE heeft hij zich te Amsterdam laten doopen en bezocht dikwijls aldaar de vergaderingen der Remonstranten en Doopsgezinden. Hij was van een zwak lichaamsgestel, hetwelk waarschijnlijk wel aan de gestadige werkzaamheid van zijn geest was te wijten, en stierf reeds in 1677, in den ouderdom van 44 jaren. Zoowel onder de joden als onder de christenen had de wijsgeer vele aanhangers.

vloekt geen zoon, zooals men een ezel slaat, JOZUA. Dat tooneel had mijn zenuwgestel geschokt; ik was dezelfde man niet meer. Uw vader was toenmaals voor de zaak op reis naar Duitschland en uw grootmoeder en tante REBECCA waren de eenige, die mij hadden moeten troosten. Troosten! Groote God? zag ik daar niet alle dagen die vier roodgeschreide oogen, eeuwig vol tranen? En zij werd al bleeker en bleeker, mijn lieve SARA, zooals de roos van Saron verbleekt, als de stormwind over haar gegaan is en haar stengel geknakt heeft. Nog geen half jaar was er verlopen, sedert RUBEN mijn huis had verlaten, toen ook zij mijn woning verliet, om naar het kerkhofgedragen te worden. JACOB was op dien tijd weder naar Duitschland. Alle lust en moed was van mij geweken; ik, die anders zoo werkzaam was en zoo ijverig in mijn vak, liet de armen slap hangen."

"Arme grootvader!" zeide JOZUA, die, hoe hard hij ook de handelwijs van zijn grootvader ten aanzien van zijn oom mocht vinden, toch innig medelijden met den ouden man had. "Arme grootvader! Gij moet veel, ontzaggelijk veel geleden hebben."

"Meer dan ik kan zeggen, mijn kind," antwoordde DAVID-BEN-RUBEN. "Ik zou echter spoedig op een gevoelige wijs uit mijn wezenloosheid en onverschilligheid gewekt worden. Ik had een bediende, op wien ik volkomen vertrouwde, een man, die jaren lang bij mij geweest was. De booswicht! op zekeren avond ontstal hij mij al mijn baar geld en juweelen. En zulks op 't oogenblik, dat JACOB een wissel van zesduizend gulden op mij had getrokken, dien ik geaccepteerd had. De wissel was om de diamanten te betalen, welke de snoodaard mij had ontvreemd. Ik was wanhopend. Hoe! mijn eerlijke naam zou te gronde gaan, de naam, dien mijn grootvader en mijn vader jaren lang met eere gehandhaafd hadden! En 't ergst van alles was, dat niemand aan de grootte van den diefstal wilde gelooven, maar 't voor een uitvlucht van mij hield, om de betaling van den wissel te kunnen weigeren. Hoe kon men ook gelooven, dat een man als DAVID-BEN-RUBEN zoo weinig acht op zijn zaken sloeg, om zich door een ondergeschikte zoo te laten bestelen!"

"Dat was ook erg genoeg, zeide JOZUA. „De schijn was tegen u. Maar gij hadt toch vrienden en bloedverwanten."

„Vrienden! Bloedverwanten!” zeide de oude man schramper. „Kom niet bij uw vrienden of bloedverwanten, JOZUA, als gij in den nood zit. „Hebt gij een solieden borg?” vroegen mij de eerste. „Uw verdiende loon voor de behandeling van uw zoon,” voegden mij de laatste toe. Dat hadden ze niet gezegd, toen ik nog een gezeten man was — nu echter moesten zij ’t aanvoeren, om hun handelingen jegens mij te verontschuldigen.”

„Die hardvochtige menschen!” riep JOZUA uit.

„Zoo zijn ze en niet anders, mijn kind,” hernam de oude man. „Hoe langer gij in de wereld rondziet en hoe meer gij de menschen zult leeren kennen, hoe meer gij er van zult overtuigd worden, dat eigenbelang de groote kracht is, welke de handelingen der menschen bestuurt. Toch wil ik niet te hard over hen oordeelen: ik zou in hun geval misschien even zoo gehandeld hebben. Ik was ten einde raad, en God weet, waartoe ik zou gekomen zijn, wanneer er niet op ’t onverwachts hulp ware opgedaagd.

„Onder mijn klanten had ik er een, die van tijd tot tijd mijn winkel bezocht, om iets te koopen. Hij heette FREDERIK HERTHUIZEN en bekleedde een voordeeligen post bij de Heeren Staten van Holland. Hij was een allermijnzaamst jong heer, toen nog ongehuwd en zeer in aanzien, zooals ik wel eens vernomen had. Juist dien middag kwam hij bij mij, om een ring te koopen voor zijn verloofde, een Amsterdamsche dame van goeden huize, die hem ’t jawoord had geschonken. — „Hoe zit je daar zoo bedrukt neder, DAVID?” vroeg hij mij. Ik wilde eerst voor de zaak niet uitkomen; doch hij vroeg mij zoo dringend en met zulk een belangstelling, dat ik hem alles vertelde. „En ben je met vijfduizend gulden geholpen?” vroeg hij, toen ik hem alles had meegedeeld. Ik zeide hem, dat ik nog duizend gulden bij elkander had en dat vijf duizend gulden mij konden staande houden. — „Welnu, DAVID,” hernam hij toen. „Maak je dan maar niet ongerust. Van avond breng ik je de waarde in staatspapieren.” — „En dan mijn borg, mijnheer?” — „Uw veeljarige eerlijkheid, DAVID, is mij de beste borg, welke je me geven kunt.” — „Doch ik ben maar een jood, mijnheer,” zeide ik aarzelend. — „Een brave, een trouwe jood ben je, DAVID, dien ik beter vertrouwd dan ik menigen christen zou doen.” —

„En als ik dan eens kom te sterven, vóór de schuld is afgedaan?” — „Heb je geen zoons, DAVID? En zullen die den naam huns vaders schande aandoen?” — „Ik heb nog maar één zoon, mijnheer,” antwoordde ik. „Maar op dien durf ik rekenen. Kort en goed, de heer HERTHUIZEN bracht mij het geld en ik gaf er hem een obligatie voor.”

„Een braaf man, een edel christen, die FREDERIK HERTHUIZEN,” zeide JOZUA. „En waarom hebt gij hem die schuld niet reeds sedert lang afbetaald?”

„In de eerste jaren was mij dat onmogelijk, JOZUA. Uw vader en ik hebben moeten ploeteren om er weer boven op te komen. Maar zes jaren lang heb ik hem trouw op elken vervaldag den interest betaald; toen kon ik 't niet meer doen.”

„Hoe kwam dat, grootvader?” vroeg JOZUA.

„Ik lag gevaarlijk ziek. Zware koortsen ondermijnden mijn krachten, en ik vreesde te zullen sterven. Maar God richtte mij weer van het krankbed op. Toen ik aan de betere hand was, vernam ik, wat er gedurende mijn ziekte gebeurd was. 't Was in dien tijd, dat de staatspartij hier te lande zeer tegen het huis van Oranje ijverde. Was er een leeraar, die 't waagde voor den Prins of den Prinses te bidden, hij was er van verzekerd, dat men hem voor de heeren riep en met verlies van zijn jaarwedde bedreigde. Was er een regent, die zich gunstig over Oranje uitliet, hij werd afgezet, een officier, die zich durfde beroemen, den Prins te zijn toegedaan, hij was er zeker van, nooit bevorderd te worden; ja, verscheidene personen haalden zich verbanning op den hals, doordien zij zich onvoorzichtig hadden uitgelaten, dat alleen de verheffing van den Prins den verwarden staat van zaken kon herstellen. Was 't wonder, dat de Oranjegezinden in 't geheim middelen aanwendden, om dien toestand te veranderen; was 't wonder, dat zij dikwerf kuiperijen gebruikten, om hun doel te bereiken? Hoe 't zij, FREDERIK HERTHUIZEN, die een volbloed Oranjeman was, had zich met lijf en ziel aan de partij van den Prins aangesloten en 't schijnt, dat hij daarover met Engeland gecorrespondeerd heeft, hetgeen hem, in zijn betrekking bij de Staten van Holland zeer euvel geduid werd. Wat er 't rechte van is, ben ik nooit te weten gekomen; alleen weet ik, dat hij, nog tijdig gewaarschuwd,

juist bij tijds ontvlucht is. Diensondanks heeft men toch zijn proces gevoerd en is hij veroordeeld tot de doodstraf door het zwaard van den beul en verbeurdverklaring zijner goederen. Toen ik het vernam, had zijn vrouw met hun eenig dochtertje de stad al verlaten, en welke pogingen ik ook reeds heb aangewend om haar te vinden en aan haar de schuld te voldoen, jegens haar man en vader aangegaan, ik heb haar verblijf niet kunnen opsporen."

"Maar heeft dan de Staat u niet tot betaling opgeëischt, grootvader?"

"Het schijnt, mijn jongen, dat de arme HERTHUIZEN nog den tijd heeft gehad, om eenige papieren van waarde mee te nemen. Ik kan ten minste niet onderstellen, dat hij mijn obligatie zou vernietigd hebben, vooral, omdat ik hem de laatste rentebetaling, welke ik hem deed, mijn hoop had te kennen gegeven, om het volgend jaar ten minste de helft van 't voorschot terug te betalen."

"Maar waarom hebt gij dan geen oproeping in de dagbladen geplaatst?" hernam JOZUA.

"Begrijpt je dan niet, knaap, dat de zaak een diep geheim moest blijven? Indien men er de lucht van kreeg, dat er nog geld van den verbeurdverklaarden boedel onder mij berust, de Staat zou dit geld spoedig benaderen, als hem toekomende."

"En zij hebben toch zeker de obligatie niet in handen," zeide JOZUA. "Anders hadden zij 't geld reeds sedert lang opgeëischt."

"Natuurlijk zou de Staat mij tot betaling hebben aangemaand," hernam de oude man. "En hij zou in zijn recht zijn ook; indien het ten minste rechtvaardig is, om iemands goed zich toe te eigenen en daardoor de arme onschuldige familiën ongelukkig te maken. Gij begrijpt nu wel, dat ik mij stil moest houden, om geen slapende honden wakker te maken. Maar evenzeer zult gij nu erkennen, dat de schuld een heilige is, een die slechts aan den crediteur of zijn rechtmatige erfgenamen kan worden uitbetaald."

"Thans begrijp ik 't, grootvader," antwoordde JOZUA, "en ik beloof u, dat ik, wanneer gij eens niet meer zult zijn, die schuld als een heilige zal blijven beschouwen."

"Dat weet ik, mijn jongen. En 't was daarom, dat ik u de bijzonderheden van haar ontstaan mededeelde."

Eer ik echter dit hoofdstuk sluit, wil ik u eenige bijzonderheden aangaande den pasgeboren Prins meedeelen. Hij ontving bij zijn geboorte den titel, welken eens de zoon van Prins WILLEM I, PHILIPS WILLEM, gedragen had, dien van Graaf van Buren. Toen hij, den 11^{den} April, met veel statie, in de groote kerk te 's-Gravenhage gedoopt werd, hield de Prins zelf hem onder den doop en lieten de Algemeene Staten, alsmede die van Holland, Zeeland en Friesland en de steden Nijmegen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Schiedam zich als doopgetuigen daarbij vertegenwoordigen. De vreugde in Den Haag op dien elfden April was algemeen. Niet alleen werd de doopplechtigheid gevierd door 't luiden der klokken en 't bulderen van 't kanon, maar ook des avonds door een algemeene illuminatie. Een paar dagen later ontving de Prins van zijn hooge peters pillgiften, in jaarlijksche renten. Zoo schonken hem de Algemeene Staten tien duizend gulden, die van Holland zeven duizend, van Zeeland drie duizend, van Friesland vijf duizend gulden. Amsterdam gaf vijfentwintig honderd, Rotterdam vijftien honderd, Delft en Nijmegen duizend, Haarlem en Leiden ieder twaalf honderd, Dordrecht, Gouda en Schiedam ieder acht honderd gulden jaarlijks. De lijfbrieven lagen in gouden of zilveren doozen. Nog gaven de Algemeene Staten en die van Holland ieder een geschenk aan de kraamkamer, de eerste van vierhonderd, de tweede van driehonderd dukaten; terwijl de stad Nijmegen, wier zilververgulde doos voor haar rentebrief nog niet gereed was, er vijftig dukaten bijvoegde.

En had de geboorte van den Prins vreugde hier te lande gebaard, die vreugde werd nog zeer verhoogd, toen de vredesvoorwaarden op den derden April 1748 te Aken geteekend werden.

VIJFDE HOOFDSTUK.

**Zelfs een onderschout der geheime politie kan een
nauwgezet geweten hebben.**

Het drukken en uitgeven van couranten of loopmaren, zooals PIETER CORNELISZ HOORT dat woord vertaalde, is in ons land al zeer oud. Reeds in de zeventiende eeuw verscheen de „oprechte Haarlemmer” en iets vroeger of later werd ook de Amsterdamsche uitgegeven bij BROER JANSZ, van wien er nog couranten van 1628 en 32 bestaan. Behalve deze kwamen er in de hoofdstad nog verscheidene andere uit. Later echter werd het uitgeven daarvan eenigszins beperkt; daar de courantiers geen blad mochten uitgeven, zonder verlof van burgemeesteren. Zoo kreeg de boekdrukker OTTO BARENSZ SMIENS in 1655 verlof, om iedere veertien dagen de „Saturdagsche Courante” en elken Maandag „de Fransche Courante” te mogen uitgeven, welk recht hij van JAN VAN HILTEN en zijn erfgenamen gekocht had. De boekverkooper CASPER COMMELIN, die in 1694 de bekende „Beschrijving van Amsterdam” heeft uitgegeven, had het privilegie van de uitgave der Amsterdamsche, Duitsche en Fransche courant. En dat er dikwijls knappe mannen aan de redactie van zulke couranten stonden, kunnen wij daaruit opmaken, dat de hoofdredacteur dier courant de advocaat WILLEM ARNOLD was. Later in 1734 werd dit blad het eigendom der stad en voor hare rekening uitgegeven, bij welke gelegenheid een afzonderlijke drukkerij, onder den naam van stadsdrukkerij werd opge-

richt. Driemaal per week, des Dinsdags, Donderdags en Zaterdags kwam deze courant uit. Zij stond onder strenge contrôle, en mocht, volgens resolutie van 20 Mei 1693, geen andere dan officiële tijdingen bevatten; terwijl volstrekt verboden was, er eenige aanstootelijke uitdrukkingen ten aanzien van den Paus, zijne kardinalen, de geestelijkheid, of eenige gekroonde hoofden, prinsen of mogendheden in te gebruiken. Geen wonder, dat zulk een dwang den vrijen republikeinen in de Nederlanden ondragelijk was en dat reeds vroeg de volksgeest zich uitte in andere bladen, welke zich in zulk een keurslijf niet konden schikken. Daardoor ontstonden er van tijd tot tijd andere blaadjes, die zich tamelijk vrij en luid lieten hooren. Zoo had men „de Haag-sche Mercurius,” en in Amsterdam te dezen tijde het weekblad van ROUSSET, hetwelk tusschenbeide tamelijk oproerig was. In dat blad zette de anders niet onverdienstelijke redacteur, zijn lezers steeds tegen de bestaande regenten op, en, hoe oppermachtig de regeering van Amsterdam te dien tijde was, 't scheen, dat zij niet vermocht, de uitgaaf van ROUSSET's blaadje te verhinderen. Daarenboven scheen die ROUSSET correspondenten te hebben, die hem steeds op de hoogte brachten van 't geen er in andere steden en provinciën voorviel. En welke moeite Mr. DE DIEU en zijn handlangers ook aanwendden, om die correspondentie te beletten, 't was of ROUSSET met booze geesten in verband stond. De posterijen toch waren nog steeds in handen der Amsterdamsche regeering, en de heeren burge-meesteren zouden er volstrekt geen been in gevonden hebben, de brieven aan ROUSSET in beslag te nemen en te openen. Maar onze ROUSSET was een looze vos. Geen enkele brief kwam aan zijn adres. Nu eens was die geadresseerd aan DANIEL RAAP, dan aan BOCKELMAN, dan weder aan een ander, nooit aan de courantiër zelf. Zoo kwamen zijn berichten nooit onder de oogen van de regenten, en welke pogingen ook JEREMIAS JANSEN en zijn helpers in het werk stelden, 't hielp hun niets: ROUSSET bleef zijn blaadje schrijven en wist meer nieuws, dan de burge-meesteren en zelfs de hoofdschout, Mr. DANIEL DE DIEU.

Nu was er in ons land op dien tijd geen grooter grief onder 't volk dan die tegen de pachters der belastingen. Deze laatste toch werden niet zooals tegenwoordig ingevorderd door personen,

daartoe door den Staat aangesteld, en die de belastingen volgens de aangenomen verordeningen aanschrijven en invorderen; maar zij werden bij opbod verkocht aan de meestbiedenden of weggeschonken aan dezulken, die tot de gunstelingen der regeerende partij behoorden. 't Zij dan te recht of te onrecht, de rijkdom of weelde, waarin verscheidene pachters leefden, hadden de burgerij reeds sedert lang tegen de borst gestuit en werden door haar toegeschreven aan afpersingen en knevelarijen, waartoe die mannen der belasting dan ook trouwens wel de gelegenheid schenen te hebben.

JEAN ROUSSET had zich in zijn weekblaadje vrij scherp tegen de pachters uitgelaten. „Men moest hen,” zeide hij, „naar 't leger sturen; daar konden zij ten minste nog nut doen; terwijl zij hier maar leefden, om zich vet te mesten met het bloed en zweet der schamele menigte.” En hoe opgewonden zijn taal ook ware, meer kracht kregen zijn woorden, toen hij, van tijd tot tijd door zijn geheime correspondenten de tijdingen ontving en in zijn blad mededeelde, welke ik u nu wil vertellen. Ik doe dit liever op mijn manier, dan met de woorden van ROUSSET, daar die te opgewonden waren om een behoorlijk licht over de zaak te verspreiden en te zeer opgesierd, om de waarheid uit de verdichting te ontwarren. Om echter billijk te zijn, moet ik dan ook zeggen, dat de gebeurtenissen welke er plaats vonden, koren op zijn molen waren.

't Was dan in Mei 1748, dat het misnoegen tegen de pachters in Friesland en Groningen voor 't eerst losbarstte.

De oorzaak daarvan was een zekere havenpacht, welke men reeds sedert lang onwillig had betaald, en welke de Prins beloofd had te zullen afschaffen. Het eerst begon 't verzet ten platten lande en haalde men de huisjes der opzichters naar den grond. Toen volgden de steden, waar men de ketens verbrak, met welke de gortmolens gedurende den nacht werden afgesloten, ten einde het heimelijk malen te beletten; zoodat nu de grutters zooveel konden malen als zij maar wilden. Ook daar werden de huisjes der opzichters vernield en werd den bakkers en molenaars aangezegd, dat zij 't hart niet zouden hebben, zich van een geleibiljet voor hun graan en meel te voorzien. Vooral te Harlingen, waar 't volk een beurtman zonder be-

taling der havenpacht door de stad hielp, was men geducht oproerig. Daar dwong het grauw de burgers om, met oranje-strikken versierd achtenvijftig gecommiteerden uitgeleide te doen, welke zich naar Leeuwarden zouden begeven, om de Staten van Friesland, die nog steeds bleven dralen om 't stadhouderschap erfelijk te verklaren, daartoe te dwingen en de afschaffing der pachterijen en herstelling der oude wetten te vorderen. Met vol muziek en slaande trom werden die gecommiteerden door 't gemeen binnen Frieslands hoofdstad ingehaald. Terwijl nu Gedeputeerde Staten over een en ander raadpleegden, dreigde het volk, dat voor 't huis waar zij vergaderd waren verzameld was, er de heeren niet levend te zullen laten uitkomen, indien zij 't volk geen genoeg gaven. Zij kondigden dus de afschaffing in naam van den Prins erfstadhouder af en de gecommiteerden vertrokken weder naar Harlingen. Niet zoo kalm hield zich 't Leeuwardensche grauw. Eenmaal aan 't hollen geraakt, begon men de huizen van eenige grietluiden en ambtenaren te plunderen.

In Groningen liep de zaak nog erger. Daar hadden reeds tijdens de geboorte van den Prins ergerlijke tooneelen plaats gehad. Eenige schippers namelijk hadden een boot op wielen gezet, voor welke zij paarden hadden gespannen en waarin zij de stad rondreden; terwijl zij een paar muzikanten bij zich hadden, die Wilhelmus bliezen, en zelf hun blijdschap te kennen gaven door vreugdeschoten te lossen. Voor alle deftige huizen hielden zij stil, om een drinkpenning te ontvangen. Nu had burgemeester JOHANNES GEERTSEMA, op wien zij toch al gebeten waren, omdat hij de blijdschap door 's Prinsen verheffing ontstaan had, trachten te matigen, hen niet naar hun zin ontving. Hoe 't zij, op den 17^{den} Maart verzamelde zich een hoop grauw voor zijn huis. Eenige straatjongens gaven 't sein, door de glazen van burgemeesters woning in te werpen, en het duurde niet lang, of de stevige deur bezweek onder de bijlslagen der opgeruide menigte, die 't huis binnendrong en deerlijk plunderde. Mevrouw GEERTSEMA, die haar woning niet had willen verlaten en 't volk ernstig en met waardigheid toesprak, werd door den woesten hoop aangegrepen, en mocht nog van geluk spreken, dat zij met geheel aan flarden gescheurde kleederen en beroofd van al haar sieraden ontkwam. Zelfs in burgemeesters stal woedde

de menigte, sneed er al de tuigen aan stukken, en koelde haar wraakzucht aan zijn koets, die zij in 't water wierp. Nog dienzelfden avond haalde het gemeen verscheidene regenten uit hun huizen en drong hen naar het stadhuis, waar het hen noodzaakte af te kondigen, dat de Raad vóór 't stadhouderschap was. Wel werd het oproer, al was het dan ook met veel moeite, gestild; maar toen den 6^{den} April aan drie der belhamels het vonnis van geeseling en verbanning zou worden voltrokken, ontstonden er nieuwe onlusten, die echter door de bezetting werden beteugeld. En toen de Prins kort daarna de bezetting der stad naar Breda verlegde, begon het oproer andermaal, noodzaakte het volk de regeering, de drie gebannenen weer in de stad te laten en in hun eer te herstellen en plunderde het weer verscheidene huizen.

Het einde van dat alles was, dat ook de Staten van Groningen er toe moesten overgaan, om bij besluit van 10 Juni alle pachterijen af te schaffen. Inderdaad moesten zulke inwilligingen noodlottig zijn voor 't land. Want als de menigte eenmaal bemerkt, dat ze door schreeuwen en oproermaken haar zin krijgt, dan is er geen eind aan. Zij schrijft de zwakheid der regenten aan vrees toe en eischt hoe langer hoe meer. Heeft toch de regeering eens ingewilligd, dan heeft zij de macht niet meer om orde en rust te bewaren, die zoo noodig zijn voor regenten en zoo weldadig voor de goede de bedaarde burgers.

„DAVID,” zei JEREMIAS JANSEN op zekeren avond in de maand Mei tegen den knaap, toen die hem verslag bracht van een expeditie, welke hij dien dag verricht had, „Je moet morgen een overzeesche reis doen.”

„Een overzeesche reis, sinjeur JANSEN?” vroeg de knaap, terwijl hij den barbier ongeloovig aankeek. „Je wilt me toch niet naar Oost-Indië sturen?”

„Nu, dat zou wat ver wezen, mijn jongen,” antwoordde de barbier. „Ook niet naar West-Indiën. En toch zul je over zee gaan.”

„Dan misschien naar Engeland?” vroeg de knaap.

„Wat zou je daar doen? Je kent immers geen enkel woord Engelsch. Ze zouden er je kunnen verraden en verkoopen, eer je 't zelf wist.”

„Nu, dan begrijp ik er geen woord van. Hoe kan ik over zee gaan, als ik niet naar de Oost, de West of naar Engeland moet?”

„Is er dan geen Zuiderzee, als je hier 't IJ uitkomt, domme jongen?”

„Daar dacht ik niet aan. Maar wat zal ik over de Zuiderzee doen?”

„Dat zal ik je zeggen. Morgen om zes uur vaart beurtman JAN THOMASZ van den stijger af naar Steenwijk. Nu heeft de schout bevolen, dat jij zoudt meevaren en eens opletten, wie er alzo meegaan en wat er verhandeld wordt. Zeer waarschijnlijk zal de Steenwijksche advocaat TUTTEL er ook zijn, die hier een paar dagen geleden met JAN THOMASZ is aangekomen. Tevens moet je dezen brief aan den schout van Steenwijk overhandigen, die je een anderen zal meegeven. Mr. DE DIEU heeft mij geordonneerd, er jou speciaal mee te belasten, en, als je je goed van je zaken kwijt, zal 't je geen windeieren leggen. Je kunt er stellig een dukaat of een halven rijder mee verdienen.”

„En hoe komt de schout juist aan mij? vroeg DAVID.

„Wel begrijp je dat niet? Als jij met je mars gaat, DAVID, dan denkt iedereen, dat je te Steenwijk wat denkt te verdienen. Gaat er daarentegen een ander, dan wekt dit kwaad vermoeden.”

„Maar waartoe moet het dan eigenlijk strekken, JANSSEN?”

„Ja, dat zijn zaken, die ik niet weet. 't Schijnt in verband te staan met de ontevredenheid, die er alom onder de burgerij over de pachterijen heerscht. Maar dat is hetzelfde. Jij blijft een paar dagen te Steenwijk, om alle vermoeden af te wenden, alsof je om iets anders kwaamt dan om mazematten te maken. Voorzie daartoe je mars maar goed, mijn jongen. Ze zijn in 't Overijselsche niet veel gewend. Apropos, eer ik 't vergeet; sla meteen eens een oogje op den Steenwijkschen koopman FLEDDE-RUS. Heb je nu alles goed begrepen?”

„Uitmundend. Maar waarvan zal ik de reis- en verblijfskosten betalen?”

„Natuurlijk niet uit je eigen zak. Denk je, dat Mr. DE DIEU je zal laten reizen, zonder je duiten mee te geven? Kijk, hier heb je een aardig sommetje. Met een beetje zuinigheid kun je

daarvan nog wat overhouden ook. En, als je de zaak goed volbracht hebt, dan zal er, zooals gezegd is, nog wel een klein douceurtje voor je overschieten."

"En wat staat er in dat papier, hetwelk ik moet overbrengen, JANSEN?"

"Ben je dwaas, jongen? Denk je, dat de schout ons vertelt, wat hij in verzegelde brieven schrijft? Dan zouden zijn geheimen wel spoedig aan de klok hangen. Hoe meer je in gewichtige zaken zult betrokken worden, hoe minder je er van weet."

"Dat vind ik toch niet plezierig," hernam DAVID. "Dan ben je eigenlijk niets anders dan een werktuig."

"Als je 't zoo wilt noemen, ja," hernam JANSEN. "En die zich daartoe niet kan laten gebruiken, deugt niet voor een lid der geheime politie."

"Dan zal ik er wel nooit toe deugen, JANSEN," hernam DAVID. "Ik zal er mij nooit in kunnen schikken, om bevelen uit te voeren, waarvan ik de bedoeling niet begrijp."

"Dat zal wel gewinnen, DAVIDJE," hervatte JANSEN, terwijl hij den knaap op den schouder klopte. "Toen ik 't handwerk voor 't eerst begon, dacht ik er even zoo over als jij. Maar langzamerhand begreep ik, dat de politie niemand vervolgt, dan dengeen die wat misdreven heeft en dat men dus aan de maatschappij een dienst bewijst, wanneer men zulk volk opspoort en in handen van 't gerecht levert."

"Je bedoelt het dievenvangen, JANSEN. Maar je moet me niet kwalijk nemen, dat ik daartoe nooit zal kunnen besluiten. Ik ben je dankbaar genoeg voor de zorg, waarmee je me aan den schout hebt aanbevolen. En ik wil ook heel graag alles doen, waarbij ik zelf werkzaam kan zijn; ofschoon...."

"Nu, wat ofschoon?"

"Ofschoon ik 't maar gebruik als een middel om geld te verdienen en later een onafhankelijke negotie te beginnen," zeide de knaap oprecht.

"Ik weet het, DAVID. 't Is de conditie, waarop uw moeder er in heeft toegestemd, om je aan mij toe te vertrouwen. En zeker zou er geen ander in heel Amsterdam bestaan, die je op deze voorwaarde zou hebben aangenomen. Maar ik heb uw braven vader goed gekend, en altijd veel achting gehad voor

uw moeder. Daarenboven heeft zij, ofschoon zelf weduwe zijnde, de arme ELIZE als kind tot zich genomen, en daar kan ik haar nooit dankbaar genoeg voor zijn."

"Is ELIZE dan van uw familie, JANSEN?" vroeg DAVID.

~~"Bewaar~~ "Bewaar me, dat ik zulk groot volk in mijn permittaassie zou hebben!" riep JANSEN uit. "Ik ben maar een man uit het volk, DAVID, en al wat ik ben, ben ik door mij zelf geworden."

"Is ELIZE dan van groote familie?" vroeg DAVID. "Dat heb ik nooit geweten."

"Nu ja, groote familie. Dit is.... dat wil zeggen ... dat beteekent.... zooals 't je 't nemen wilt. Haar vader bekleedde een goeden post bij de Staten van Holland en haar moeder behoorde tot een der eerste familiën hier uit de stad."

"En waarom heeft dan die familie de ongelukkige wees niet tot zich genomen, in plaats van haar bij een arme weduwe te laten?"

"Ja jongen, wat zal ik er je van zeggen," hernam JANSEN, die zich deerlijk versproken had en niet wist, hoe er zich uit te redden. "Als jij of ik een vlek op je rok hebt, dan schuieren we er zoo lang op, tot zij er uit is, en wil zij niet verdwijnen, dan laten we haar in ~~de~~ naam maar zitten. Doch zulk groot volk draagt satijn of fluweel en als daar een vlek opkomt, dan laten ze er een nieuw pand of een nieuwe baan in zetten en werpen het bevlekte stuk weg."

"Rust er dan een vlek op ELIZE?" vroeg DAVID.

"Och, jongen," hernam JANSEN. "Ik had beter gedaan om er niet van te spreken. Maar nu 't zoo ver is, zal ik maar voor de waarheid uitkomen. ELIZA's vader heeft zich aan dingen schuldig gemaakt, die men daar in Den Haag landverraad noemt. Hij is 't ontvlucht, of liever hij hoopte het te ontvluchten, de arme man. Maar...."

"Is hij ter dood gebracht? Is hij op 't schavot gestorven?" vroeg DAVID.

"Veel akeliger, DAVID, veel akeliger. Maar laat ons daarvan liever zwijgen, mijn jongen. Als 'k daaraan denk, is 't mij altijd, alsof ik de schuld ben van zijn dood."

Daarvan zwijgen, nu hij zoo ver gekomen was. Ja, dan had

de barbier geen DAVID RUBENSZ tegenover zich moeten hebben. De knaap liet hem dus niet los.

„JANSEN,” zeide hij. „Heb jij ELIZE's vader dan vermoord?”

„Nee, ~~vermoord~~ neen! zoo erg is 't niet. En menigeen, die, wat minder nauwgezet denkt dan ik, zou om 't gebeurde lachen en de schuld op den schout of zijn dienaren schuiven — ik kan dat niet doen.”

„Maar wat heb je dan toch met ELIZE's vader gedaan, JANSEN?” vroeg DAVID, die niet gevoelde, hoe onbarmhartig het was, den man zoo tot het uiterste te drijven.

„Hoor eens, DAVID,” hernam de barbier. „Ik ben te ver gegaan, om nog terug te treden, en ik zal je alles vertellen. Maar dan moet je me ook beloven, er nooit tegen iemand een woord van te spreken, zelfs niet tegen je moeder.”

„Dat beloof ik je op mijn woord, JANSEN,” antwoordde de knaap.

„Welnu dan, 't was onder Schout Mr. FERDINAND VAN COLLEN, die in 't jaar 44 door Mr. DE DIEU is vervangen. Ik was toen nog niet, wat ik tegenwoordig ben, maar slechts een handlanger der geheime politie, ofschoon ik, om u de waarheid te zeggen, al reeds den naam had van zeer geslepen te zijn. Op zekeren dag liet de schout mij bij zich roepen. „JANSEN,” zei hij, „er is een akkevietje voor je te verrichten, waar je eer aan kunt behalen. Een zekere sinjeur FREDERIK HERTHUIZEN moet zich hier in Amsterdam schuilhouden. Hier heb je zijn signalement, De kerel heeft al zijn papieren van waarde meege-nomen en die moeten we in handen zien te krijgen. Daarenboven is de vent zelf ook wel een paar gouden ridders waard.”

„En vraegt gij niet, wat de man had gedaan?” zeide DAVID.

„Heb ik u straks niet reeds gezegd, dat geen dienaar van de politie daarnaar vraagt?” antwoordde JANSEN. „Dat moeten de heeren van 't gerecht zelf voor hun geweten verantwoorden, als ze 't kunnen.”

„Maar als je dan eens een onschuldigen in de handen van 't gerecht levert?”

„Dan zal zijn onschuld wel van zelf aan den dag komen. Maar om tot FREDERIK HERTHUIZEN terug te keeren. De arme man was nog in Amsterdam en ik spoorde hem op. 't Was

een stikdonkere avond. Juist toen ik hem met een paar rakkers van den waterschout nazat, om hem in handen te krijgen (want het was aan den Buitenkant) sprong hij in 't water, waarschijnlijk om al zwemmende een der daarliggende schepen te bereiken. Twee dagen later werd zijn lijk opgehaald."

"Vreeselijk!" riep DAVID uit.

"'t Was misschien beter zoo voor hem en zijn familie. Want later heb ik vernomen, dat hij landverraad had gepleegd en ter dood veroordeeld was. Nu ten minste had de familie de schande der executie niet, ofschoon zijn weduwe en haar ELIZE door de verbeurdverklaring van zijn goederen dood arm werden."

"En die papieren?"

"Werden niet gevonden. Ik heb mij wel laten vertellen, dat de Staat er niet veel bij gevaandeld heeft en men verwonderd was, dat er niet meer waarde was. Waarschijnlijk heeft hij die papieren in veiligheid weten te brengen."

"Maar waar?"

"Ja, waar? Had ik dat maar kunnen uitvinden, ik zou er een aardig duitje aan verdiend hebben. Ofschoon later, toen ik de arme vrouw leerde kennen, die door mijn toedoen tot weduwe gemaakt was, zou ik in staat geweest zijn, de papieren, als ik ze gevonden had, aan 't arme mensch ter hand te stellen."

"En zoo uw eed te verbreken, JANSEN?"

"Wat is een eed, waarbij 't het belang van een ongelukkige weeuw en wees geldt, DAVID? Is het niet een onrechtvaardige wet, die de reeds zoo ongelukkige betrekkingen nog met armoede straft? Doch 't is waar, het past ons niet, de wetten te beoordeelen, en daarom is 't maar gelukkig, dat ik de papieren niet gevonden heb; daar ik mij niet heb behoeven te bezondigen door 't verbreken van mijn eed."

"En hoe zijt gij in kennis met de weduwe HERTHUIZEN gekomen, JANSEN?"

"Heel toevallig. De arme vrouw, die de schande in Den Haag ontvlucht was, waar zij overal gesloten deuren en harten vond, was herwaarts gekomen, om onbekend en stil te leven. Zij had een kamer naast die, waar uw moeder toen woonde, gehuurd,

en zoo kwam ik met haar in kennis. Hare aanzienlijke bloedverwanten wilden haar niet meer kennen; zij zelf verlangde volstrekt niet met hen in betrekking te komen. Van 't weinige, dat men haar, na de verbeurdverklaring, uit een soort van medelijden had laten behouden, leefde zij nog een paar jaren; terwijl zij daarna haar sober brood met naaien verdiende. Toen stierf zij en liet hare arme ELIZE aan uw moeder over, die haar beloofd had, voor het kind te zullen zorgen."

"En heeft de weduwe nooit het lot van haar man geweten?" vroeg DAVID.

"We konden haar dienaangaande onmogelijk in 't onwetende laten," hernam de barbier. "Maar we hebben de omstandigheden voor haar verzacht en haar verhaald, dat haar man in 't water gevallen was, toen hij over een plank naar 't schip wilde gaan."

"Zij heeft dus nooit geweten, dat gij..."

"Noch zij, noch uwe moeder," hernam de barbier. "En je weet, wat je me dienaangaande beloofd hebt."

"Ik zal mijn woord houden, JANSEN," antwoordde de knaap. "Noch moeder, noch ELISE zullen ooit weten, welk deel gij aan den dood van FREDERIK HERTHUIZEN gehad hebt. Beide houden te veel van u, dan dat ik er ook in 't minste de oorzaak van zou willen zijn, dat ze u uit een ander oogpunt dan als een weldoener beschouwen. Trouwens, dat zijt ge ook altijd geweest. En wat uw gewetensbezwaren ten aanzien van 't verdrinken van ELIZE's vader aangaat; ik zie niet in, hoe gij in uw betrekking daarover eenige wroeging kunt hebben."

Toen DAVID kort daarop den barbier verliet, dacht hij onderweg nog eens bij zich zelf na over 't gehoorde. 't Versterkte hem in 't denkbeeld, om, zoodra hij 't kon van een beroep af te zien, hetwelk een mensch in zulke omstandigheden kon brengen. En zooveel beloofde hij zich zelf, dat, mochten ooit de papieren van ELIZE's vader terugkomen, hij die wel goed verborgen zou houden voor 't oog van JEREMIAS JANSEN; daar hij den man niet gaarne in verzoeking zou brengen, om tegen zijn eed te handelen. Evenwel, daar was weinig kans toe, nadat er reeds negen jaren over de zaak voorbijgegaan waren en er in al dien tijd geen spoor van de papieren ontdekt was. 't Waar-

schijnlijkst was, dat HERTHUIZEN, zich ontdekt ziende, ze vernietigd had.

„Wat kom je van avond laat thuis, DAVID,” zeide ELIZE, die even als hare pleegmoeder en zuster, met eenig naaiwerk bezig was. „We hoopten nog al, dat je ons wat zoudt voorlezen.”

„Waar ben je ook zoo lang gebleven, DAVID,” zeide ESTHER. „Je had ons beloofd, vroeg thuis te zullen komen en de historie van gisteren avond te zullen uitlezen.”

„Ik ben bij baas JANSEN geweest, die mij wat lang heeft opgehouden,” antwoordde DAVID.

„Moest hij u soms barbieren?” vroeg ELIZE. „Inderdaad, dan zou hij werk gehad hebben om er wat af te krijgen: want je bent nog niet eens zoo ver, dat je in proces ligt tusschen de varkens en de ganzen.”

„Houd toch stil met al die dwaasheid, ELIZE. En laat me u liever vertellen, wat ik bij baas JANSEN heb uitgevoerd.”

„~~Nu, mijn~~ mijn tijd! Wat ben je van avond deftig,” zeide ELIZE, die bemerkte, dat DAVIDS gezicht niet zoo vroolijk stond als anders.

„Dat komt, omdat ik je morgen moet verlaten, om een overzeesche reis te doen.”

„Nu, dat is een uitredding, ESTHER,” zeide ELIZE. „En waar denkt mijnheer RUBENS naar toe te gaan: „naar de Oost- of naar de Westeenjes?”

„Noch naar de een, noch naar de andere. In de Oost is 't mij te warm en in de West ben ik te bang voor de zwarten.”

„'t Is jammer,” hernam ELIZE. „Anders kon je misschien nog eens met een rijke zwarte vrouw terugkomen.”

„Dan zou hij ons niet meer willen kennen, ELIZE,” zeide ESTHER. „Hoor eens, DAVID. Als ik 't niet beter wist, zou ik denken, dat je bij baas JANSEN wat te diep in 't glaasje gekeken hadt.”

„En toch verzeker ik je, dat ik morgen een overzeesche reis ga maken. 't Is er echter maar een over de Zuiderzee.”

„Meen je dat, DAVID?” vroeg zijn moeder.

„Ik meen het in vollen ernst, moeder,” antwoordde DAVID. „Ziehier, dezen brief moet ik zelf bij den schout van Steenwijk bezorgen.”

„En kunnen ze dien niet met den post wegsturen?” vroeg de weduwe.

„Naar 't schijnt niet. Er moest een vertrouwd persoon naar Steenwijk gaan.”

„En ben jij die vertrouwde persoon!” riep ELIZE lachend uit. „Je bent nog niet eens een persoon, en, wat de vertrouwdheid aangaat, ik zou je mijn kat niet toevertrouwen, ten minste als ik er een had.”

„Goed, dat jij dan mijnheer DE DIEU niet bent. Die vertrouwt het mij dan toch wel toe.”

„Dat moet mijnheer DE DIEU weten. De man zal je op je eerlijke gezicht vertrouwen. 't Is goed, dat hij je niet kent, zooals wij je kennen,” hernam ELIZE.

„Dan zou hij zeker nog vrij wat meer vertrouwen in mij stellen. Want hoe mijn zusje ELIZE me ook plaagt, zij houdt toch veel van haar broer DAVID, niet waar, ESTHER?”

„Meer dan je 't soms verdient, DAVID,” antwoordde ESTHER. „En omdat je nu morgen op reis gaat en 't misschien wel een dag of wat zal duren, eer we je weerom zien, moest je van avond eens een uurtje met ons gaan wandelen. 't Is zulk mooi weer en we hebben, sedert we van school zijn gekomen, aldoor zitten pieken.”

„Dat is goed, als moeder het ten minste wil hebben,” zei DAVID.

„Anders zou ik 't je niet gevraagd hebben, DAVID,” zeide ESTHER.

De meisjes vonden DAVID dien avond op de wandeling al heel weinig spraakzaam en schreven dat aan zijn aanstaand vertrek toe. O, had hij zijn hart voor haar mogen uitstorten, 't zou hem niet moeilijk gevallen zijn, 't gesprek aan den gang te houden. Doch nu kwam hem telkenmale 't verhaalde van dien avond voor den geest, en hij moest naar woorden zoeken, om op de dikwerf vroolijke gezegden van 't lieve meisje te antwoorden, wier arme vader daar onophoudelijk vóór hem stond, zooals hij in den angst voor zijn vervolgens in 't water sprong, om vrijheid en leven te redden. Ook moeder merkte toen zij thuiskwamen, dat DAVID stiller dan gewoonlijk was en vroeg hem de reden daarvan.

„Je bent toch niet ongesteld, DAVID?” vroeg ze. „Als je soms 't een of ander voelt, wat niet goed is, dan moet je morgen niet naar Steenwijk gaan.”

„Ik mankeer niets, moeder,” antwoordde hij. „Misschien is mijn ziel te veel bezig met de reis van morgen.”

„Hij is er zoo akelig van, dat hij ons verlaten gaat,” zeide ELIZE. „'t Is zoo'n moeders pappotje.”

„Of hij is bang, dat hij schipbreuk zal lijden,” voegde ESTHER er bij. „'t Best is, dat we hem maar stil laten zitten.”

Maar half tevreden gesteld, liet DAVIDS moeder 't hierbij rusten. Daar de knaap den volgenden morgen reeds om halfzes op den beurtman moest zijn, ging hij wat vroeger naar bed en had moeder dus geen gelegenheid, hem nader te ondervragen. Vóór zij echter zelf naar bed ging, begaf zij zich naar zijn bedstede, waarin de knaap reeds als een roos sliep, luisterde aandachtig naar zijn ademhaling en was volkomen gerustgesteld, toen zij die zoo regelmatig vond, als maar mogelijk was. Daarop sneed zij eenige fiksche boterhammen, welke zij in een geruit linnen zakje deed, opdat haar zoon op reis geen honger zou lijden, en begaf zich zelf te bed. Zij kon echter den slaap niet zoo spoedig vatten: zij begreep, dat er iets was, hetwelk haar DAVID hinderde en waarvoor hij niet wilde uitkomen. Maar wat het was, begreep zij niet.

DAVID had ook dien avond geen gelegenheid gehad, om moeder naar een en ander aangaande ELIZE te vragen: hij beloofde zich echter, zulks te doen, zoodra hij uit Steenwijk zou zijn teruggekomen. Hij was er zeer benieuwd naar, of zij ook iets aangaande de bewuste papieren wist en hoopte in 't geheim, dat zij misschien in staat zou zijn, hem een draad in handen te geven, waardoor hij het kluwen kon ontwarren, waarin de geschiedenis van die papieren was gewikkeld. Waren die papieren toch werkelijk van belang voor ELIZE, dan kon zijn moeder dienaangaande wel berichten hebben, die zij, en om goede redenen, niet aan JEREMIAS JANSEN mededeelde; hem zou zij op dat punt gerust kunnen vertrouwen en hij oordeelde zich zelf slim genoeg, om uit te visschen, wat menig ander niet kon doen.

Met deze gedachten was hij in slaap gevallen en met dezelfde

gedachten stond hij dien morgen op. Moeder was reeds ten bedde uit; maar er was nu geen tijd om haar te spreken. Hij kleedde zich dus spoedig aan, en verliet het huis wat vroeg, om vooral niet te laat op den beurtman te zijn.

„Wordt maar niet zeeziek, DAVID,” riep ELIZE hem uit haar bed toe.

„Denk er om, dat je maar ferm eet, DAVID,” zeide de weduwe. „Dat is 't beste middel tegen de zeeziekte.”

En zoo stapte DAVID het huis van zijn moeder uit, naar den Steenwijker-beurtman.

ZESDE HOOFDSTUK.

Waarin we een reis over zee maken en wat van Elize's bloedverwanten vernemen.

Toen DAVID aan boord kwam, was er nog niemand op 't vaartuig, dan schipper JAN THOMASZ en zijn knecht. 't Was dan ook nog tamelijk vroeg; maar moeder had tegen hem gezegd: „Beter dat jij op den beurtman wacht, dan de beurtman op jou.”

„Neen, mousje,” zeide JAN THOMASZ, toen DAVID over de plank stapte, om op 't schip te komen. „We hebben tegenwoordig geen geld, om wat van je snuisterijen te koopen. Daar zorgen de pachters wel voor.”

„Ik kom niet om je te verkoopen, kapitein,” zei DAVID, die wel wist, dat hij met dien naam den schipper in de hoogte stak. „Ik kom je integendeel geld brengen.”

„Geld brengen!” riep de schipper uit. „Ja jij en je soort hebben gewoonlijk zooveel geld op zak als een kikvorsch veeren op zijn rug.”

„Denk je me dan voor niet naar Steenwijk mee te nemen, kapitein?” hernam DAVID.

„Moet je mee naar Steenwijk,” hervatte de schipper, „Dan is 't wat anders. Maar dan betaal je maar terstond de vracht. En voluit ook, hoor mannetje.”

„Ik vraag je immers niet, om voor half geld te reizen; ofschoon menig ander 't voor zoo'n armen drommel wel zou doen.”

„Wel zeker, of misschien je nog geld toegeven, niet waar?

We moeten pacht genoeg opbrengen, meer dan genoeg. Maar daar zal wel gauw een eind aan komen, dat verzeker ik je?"

"Zoo zou je dat denken, kapitein?" vroeg DAVID heel onnoozel. "Zou er dan wat broeien?"

"Meer dan je wel denkt. Maar dat zijn dingen, waarvan zoo'n knaap als jij geen verstand heeft. Betaal me dus maar je overtocht."

Nadat DAVID hem gevraagd had, hoeveel 't was en de schipper de vracht ontvangen had, zette hij zijn mars op een veilige plaats neer, bedekte haar met een daarover juist passend zeildoek en ging bij den schipper zitten.

"Zouden er van daag veel passagiers zijn, kapitein?" vroeg hij.

"Ik weet het niet. Als de passagiers 't ons moesten doen, zouden we onze schuit wel mogen verkoopen: want daar is geen droog brood aan te verdienen. Amsterdammers gaan zelden naar Steenwijk, we moeten het dus meestal uit onze plaats en uit Blokzijl hebben."

"En dan toch ook uit de omliggende plaatsen, dunkt mij."

"Nu ja, als er daar menschen zijn, die naar Amsterdam moeten, dan kunnen zij niet goedkoop en beter mee dan met mij. Maar 't meest wat we meenemen, zijn goederen."

"Ja, dat begrijp ik. Gaan er van daag ook Steenwijkers mee?"

"Van twee weet ik 't zeker. De een is advocaat TUTTEL, een knap man en niets een grootsch heer. Zie, daar komt hij reeds den stijger op. De andere is ook een inwoner van Steenwijk, die om zaken naar Amsterdam is geweest. Hij heeft bij ons een grooten kruidenierswinkel en koopt zijn goederen op de beurs te Amsterdam."

Intusschen was de advocaat TUTTEL op de plank gekomen en stapte hij op het dek.

"Zoo, goeden morgen, THOMASZ," zeide hij. "Ik merk, dat ik vroeg genoeg ben."

"Dat zijt gij, sinjeur," antwoordde de schipper, "ofschoon het toch zoolang niet meer zal duren, eer wij wegvaren."

"Is mijn pakje reeds aan boord bezorgd?" vroeg TUTTEL.

"Ik heb 't den knecht van 't logement opgedragen."

"'t Is een half uur geleden hier gearriveerd en ik heb 't maar op de tafel van de kajuit neergelegd."

„Heel goed. En wat moet dat joodje hier doen?”

„Hij gaat mee als passagier naar Steenwijk.”

„Wat moet je in Steenwijk jagen, knaap?” vroeg TUTTEL.

„Ik moet er niets jagen, sinjeur,” antwoordde DAVID. „UED. weet net zoo goed als ik, dat we in den verboden jachtijd zijn en dus, dat er niets te jagen valt.”

„Hij denkt goede mazematten in Overijssel te maken,” zeide de schipper.

„Daar kon hij wel gelijk aan hebben. We zijn in Overijssel niet zoo van alles voorzien als in Amsterdam.”

„Dat heb ik ook gedacht, sinjeur,” hernam DAVID, „en daarom wil ik er mijn geluk maar eens beproeven. 't Is in Amsterdam tegenwoordig vrij slap.”

Spoedig daarop kwam de kruidenier, ADAM VALK, en kort daarna een jood, dien we terstond voor JOZUA, DAVIDS eigen neef en den kleinzoon van DAVID-BEN-RUBEN herkennen.

„Wel, sakkerloot,” zei TUTTEL. „De natie zal van daag vertegenwoordigd worden. Daar is er alweer een uit den huize Israëls.”

„Is dit de Steenwijker beurtman?” vroeg JOZUA van den wal aan den schipper.

„Geen andere. Moet je mee, kom er dan maar op.”

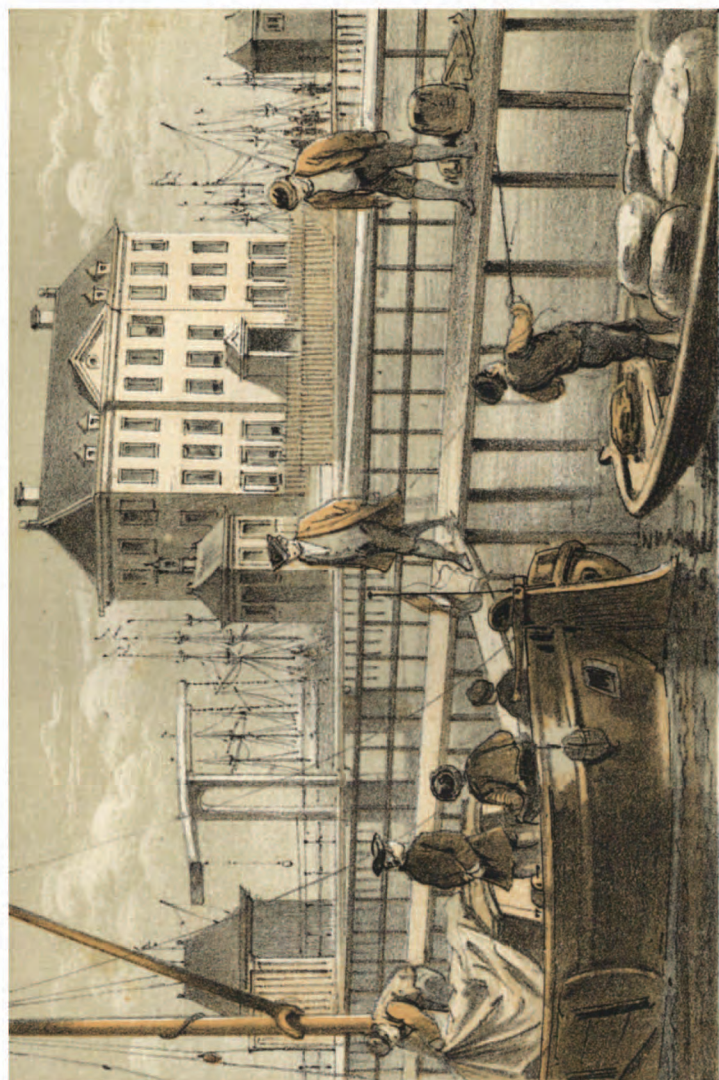
„Ik moet niet naar Steenwijk,” antwoordde JOZUA; „maar naar Blokzijl. Kun je me daar afzetten?”

„Wel zeker, sinjeur. Waarom niet?” antwoordde de schipper. „We blijven zelfs een uur of wat te Blokzijl liggen, om goederen te lossen.”

JOZUA ging nu de plank over en kwam op 't schip. Kort daarop kwamen er nog drie andere passagiers, toen luidde de bengel en stak men van wal.

't Was prachtig weer, er woei een ferme bries uit het zuid-westen, zoodat onze beurtman met volle zeilen het IJ uitstevende en weldra 't Pampus over de Zuiderzee invoer. We willen de verschillende gesprekken aan boord niet meedeelen; noch dat hetwelk DAVID met JOZUA had, die hem 't een en ander van Den Haag verhaalde, waarnaar de knaap met alle aandacht luisterde.

„Nu, als je eens in Den Haag komt, knaap,” zeide JOZUA,

Treeling & Co. Hof. Lith. Amst.

„moet je eens bij mijn grootvader aankomen. Vraag maar naar den goudsmidswinkel van DAVID-BEN-RUBEN. Een klein kind helpt je te recht. 't Is in de Kranestraat.”

„Ik zal 't noteren” zeide DAVID, terwijl hij zijn zakboekje voor den dag haalde. „'t Is wel mogelijk, dat ik eens in Den Haag kom, om wat negotie te doen. 't Is altijd plezierig, als men in een vreemde stad eens een aanloop heeft.”

Mijn lezeressen en lezers zullen zich misschien verwonderen, dat DAVID in 't adres niet dat van zijn grootvader en daardoor zijn neef JOZUA herkende. Maar dat was het geval niet: want DAVIDS moeder had hem nooit over den ouden man gesproken en dus kon hem dit onmogelijk op 't spoor brengen, dat hij met iemand sprak, die zoo nauw aan hem verwant was.

Zonder zeeziek te worden, kwam DAVID te Blokzijl aan, en zeker hadden daartoe de boterhammen van zijn moeder wel veel bijgedragen; maar was het toch ook grootendeels te danken geweest aan 't prachtige weer, hetwelk zij op de reis hadden gehad. Te Blokzijl verliet JOZUA den beurtman en loste JAN THOMAS zijn goed. Daarna zette men den tocht naar Steenwijk voort.

't Was in laatstgenoemde plaats alles behalve rustig geweest in de afgeloopen dagen. Ofschoon men wel niet aan het plunderen der pachters was getogen, had men er toch dien heeren zelf en hun bedienden vrij wat last aangedaan. Den vorigen dag echter waren er eenige Zwitsers in de stad gekomen, waardoor de rust hersteld was. DAVID begaf zich terstond naar den schout en overhandigde hem den brief van den hoofdofficier van Amsterdam. Tevens verzocht hij hem een pas, om in Steenwijk zijn waren te mogen venten, welke hem terstond verstrekt werd.

„Nu ga ik sinjeur FLEDDERUS eens opzoeken, die verleden jaar te Amsterdam bij DANIEL RAAP op den Vijgendam is geweest,” zeide hij bij zich zelf.

't Kostte hem weinig moeite, den welbekenden koopman te vinden, die op een der beste buurten van Steenwijk woonde. Hij behoefde er niet eens naar te vragen: want zijn reisgenoot, de advocaat TUTTEL, dien hij op een kleinen afstand gevolgd was, alvorens hij naar den schout ging, was daar terstond aangegaan.

Toen DAVID nu, van zijn pas voorzien, voor de tweedemaal aan de woning van FLEDDERUS kwam, stond de dienstmaagd juist met 's koopmans dochttertje, een lief, twaalfjarig meisje aan de deur.

„Lief juffertje,” zeide DAVID, terwijl hij haar met zijn vriendelijke oogen aankeek. „Kan ik niet iets aan u slijten?”

En hij begon verschillende zijner waren, die voor jonge meisjes geschikt waren, voor den dag te halen en aan te prijzen.

Het meisje had misschien evenveel schik in den aardigen marskramer als in zijn snuisterijen. Zij gebood hem een oogenblik te wachten en liep toen naar hare mama, om haar te verzoeken, den kleinen koopman binnen te laten komen, waartoe deze hare toestemming gaf. DAVID maakte hier goede zaken. Juist zou hij weggaan, toen de koopman zelf de kamer intrad.

„Jongen, wat kom je me bekend voor,” zeide FLEDDERUS, nadat hij DAVID eenige oogenblikken had aangekeken. „Waar kan ik je toch gezien hebben?”

„'t Is voor 't eerst in mijn leven, dat ik in Steenwijk ben, sinjeur,” antwoordde DAVID. „En dus heeft UEd. zeker iemand voor, die sprekend op mij lijkt.”

„Neen, hier in Steenwijk heb ik je niet gezien,” hernam de koopman. „Maar drommels, waar kan het toch geweest zijn? Waar ben je vandaan, mannetje?”

„Van Amsterdam, mijnheer,” antwoordde DAVID.

„Dan zal ik je daar ontmoet hebben,” hernam de koopman. „O, ja, nu herinner ik 't me. Heb jij mijn pakje niet naar 't Oudezijds heerenlogement gedragen?”

„Dat zal mijn broer geweest zijn, sinjeur,” zeide DAVID. „Die doet al zulk soort van akkevietjes. Ik ben 't zelfde wat UEd. in 't groot is: een koopman.”

„En wat kom je dan hier jagen?”

„Wat doet mijnheer, als hij geld kan verdienen? Dan blijft hij ook niet stil in Steenwijk, maar gaat naar Amsterdam, of Rotterdam of Haarlem. Zoo doe ik ook, sinjeur. Ik ga waar ik geld kan verdienen. In Amsterdam zijn er weinig mazematten te maken. 't Is daar tegenwoordig zoo onrustig met dat gemaal over die pachters.”

„Zoo, en zouden ze er iets tegen de pachters uitvoeren, denk je?”

„De hemel beware mij, dat ik daar iets van zou weten. Zoo'n kleine jongen als ik bemoeit zich met de negotie, met niets anders.”

„Houdt DANIEL RAAP zich tegenwoordig nog al rustig? Dat is anders ook nog al een haantje de voorste.”

„Meent mijnheer die porceleinverkooper op den Vijgendam?” vroeg DAVID. „Nu, dat is me een goed standje; 'k wou ik er voor de helft inzat.”

„Dan zou je zeker met geen marsje loopen,” hernam de koopman.

„Wat niet is, kan nog komen,” hernam DAVID. „En zal mijnheer niet wat van mij koopen? Mevrouw en de lieve jonge juffrouw hebben ook al wat van mij gekocht. De jonge juffrouw heeft mij handgeld gegeven; ik hoop, dat ze gelukkig zal zijn.”

FLEDDERUS had recht schik in den knaap en deze ging zeer voldaan het huis uit; terwijl hij zei:

„Ik zal mijnheer zijn complimenten aan mijn broer doen.”

We slaan DAVIDS verdere lotgevallen te Steenwijk over en laten hem weer kalm en rustig te Amsterdam terugkomen. Hij deed zulk een goed verslag van al 't geen hij gezien, gehoord en opgemerkt had, dat de schout hem een halven gouden rijder schonk; zoodat die overzeesche reis hem vrij wat voordeel had opgeleverd en hij tegen zijn moeder zeide, dat hij nog wel eens zulk een reis zou willen maken: want hij had aardig wat verkocht ook.

„Daar ESTHER en ELIZE, toen hij thuis kwam, juist naar school waren, begreep hij dat het nu een goede gelegenheid was, om zijn moeder eens over de papieren te spreken.

„Moeder,” zeide hij: „ik wenschte u wel eens iets te vragen ten aanzien van ELIZE.”

„Ten aanzien van ELIZE? Hoe bedoel je dat, DAVID?”

„Toevallig ben ik er achter gekomen, hoe ongelukkig haar arme vader gestorven is.”

„Wie heeft u dat verteld, DAVID?”

„JANSEN vertelde 't mij den avond vóór mijn vertrek naar Steenwijk.”

„Je weet dus, wat er met hem is voorgevallen?”

„Dat wil zeggen, ik weet, dat hij voortvluchtig was en dat

ze hem, als hij niet verdrongen was, op 't schavot zou hebben doen sterven. Maar 't is niet naar meerdere bijzonderheden daarvan, dat ik u wensch te vragen. De heer HERTHUIZEN had uit Den Haag papieren van waarde meegenomen, die niet terecht gekomen zijn."

"Papieren van waarde, DAVID. De weduwe heeft er mij meer-malen over gesproken."

"Dus zou ELIZE rijk zijn, als zij die papieren had?"

"Dat durf ik niet zeggen. 't Kunnen ook wel papieren geweest zijn, die nog duidelijker 's mans schuld aan den dag zouden hebben gebracht, of anderen in 't ongeluk gestort. In dezen zin sprak de weduwe er altijd over. Evenwel meende zij dat er toch nog eenige papieren van geldswaarde bij moesten zijn."

"Is dat het geval," zeide DAVID, "dan zullen zij niet vernietigd zijn: daar ben ik zeker van. En zijn ze dat niet, dan zou 't van hoog belang zijn voor ELIZE, dat we ze opspoorden."

"Wij ze opsporen, DAVID! Kind, waaraan denk je? De Amsterdamsche politie heeft er zich in der tijd moeite genoeg voor gegeven en 't is haar toch niet gelukt."

"Maar heeft ELIZE dan geen familie, bij wie haar vader de papieren geborgen kon hebben?"

"Sedert het gebeurde met haar vader wil geen lid harer familie iets van haar weten. Ze hebben haar afgesneden als een verrot lid. Ware dit niet het geval, ELIZE zou niet in een woning als deze behoeven te huizen, zij zou niet op de stads-armenschool behoeven te gaan. Integendeel, zij zou een jonge dame zijn, die alles kon leeren wat ze wilde."

"En genadebrood moest eten van hare bloedverwanten," her-nam DAVID. „Ach, moeder, dan is 't maar beter, dat ze hier bij ons is, die haar liefhebben en met haar deelen, wat de goede God ons geeft."

"Dat heeft hare moeder op haar sterfbed nog tegen mij gezegd, toen zij mij haar eenig kind aanbeval. Lieve vriendin," zeide zij, „ik sterf gerust, omdat gij mijn ELIZE als uw eigen kind aanneemt. Ik heb u reeds genoeg leeren kennen, om te weten welk een opvoeding zij zal ontvangen. Beschouw haar als uw eigen kind, God zal u er voor zegenen."

"En de Heer heeft er u voor gezegend, brave 'moeder," zeide

DAVID bewogen. „En 't is goed van u, dat gij ELIZE hebt behouden en haar niet in 't weeshuis heb gebracht. Zij zal steeds een lieve, goede dochter voor u zijn, even goed als ESTHER.”

„Ik heb ook 't meisje even lief als mijn eigen ESTHER en als u, DAVID. En ik verheug er mij over, dat gij beiden, ESTHER en gij, haar geheel en al als uw zuster beschouwt. Toch beklemt het mij wel eens de borst, dat het lieve kind int zulk een geheel anderen stand wordt opgevoed, dan waarin zij geboren is.”

„Alsof dat iets tot haar wezenlijk geluk zou afdoen, moeder. Was onze heer JEZUS zelf niet de zoon van geringe ouders en zocht hij niet de armen en verdrukten op? Heeft hij zelf niet gezegd, dat de armen zalig zijn?”

„Je hebt gelijk, DAVID,” antwoordde de weduwe bewogen. „'t Is zeker beter zoo. Wij menschen zien altijd aan wat voor oogen is. Niet zoo God, die 't best weet, wat nuttig is voor den mensch.”

„Maar 't zou toch wel aardig zijn, als we in 't bezit van die papieren konden geraken, moeder. Dan zoudt ge, indien ze ten minste geldswaarde bevatten, ELIZE een nog betere opvoeding kunnen geven.”

„Alweer die papieren. Zet die toch maar uit uw hoofd, DAVID. Die papieren zijn nu eenmaal weg, en 't is zeker goed ook. Wat doet die JANSSEN je dat ook te vertellen.”

„'t Kwam zoo in 't gesprek te pas. En toen dacht ik: 't zou toch wel aardig zijn, als ik die papieren eens kon opsporen.”

„Nu, rust er dan je hoofd maar over, DAVID, en vertel me liever wat van je reis.”

„Maar wie zijn dan van ELIZE's familie?” vroeg DAVID.

„ELIZE heeft geen familie dan u en ESTHER en mij.”

„Nu ja, maar haar vader of hare moeder hadden dan toch wel bloedverwanten.”

„Haar vader had geen andere bloedverwant dan een nicht en die woont veraf. Ze is getrouwd met een zekeren FLEDDERUS.”

„Hoe, is dus de vrouw van FLEDDERUS een nicht van ELIZE?”

„Nu ja, maar de weduwe HERTHUIZEN heeft, na 't gebeurde met haar man, geen kennis met haar gehouden. Zij zou haar toch niet hebben willen kennen.”

„En ELIZE's moeder?”

„De vrouw van Mr. DANIEL DE DIEU is haar eigen nicht.”

„Mevrouw DE DIEU!”

„Mevrouw DE DIEU's vader en mevrouw HERTHUIZEN's moeder waren broeder en zuster. Vroeger, toen ELIZE's moeder nog niet gehuwd was, hielden ze wel conversatie. Toen de ongelukkige weduwe, kort na hare aankomst alhier, 't waagde haar nicht een bezoek te brengen, niet om wat van haar te ontvangen, maar alleen om troost en heul bij haar te zoeken, werd zij op de vloermat afgewezen, met de boodschap, dat de juffrouw verkeerd was.”

„Vreeselijk!” Hoe is 't mogelijk!” riep DAVID uit.

„Maak u daarover maar niet boos, DAVID. Zulke dingen gebeuren alle dagen. Je ziet dus wel, dat ELIZE geen andere familie heeft dan ons. Doch vertel me nu eens wat van je reis.”

DAVID vertelde haar 't een en ander van zijn wedervaren op reis.

„En ik heb met een jood gereisd, die zeker dacht, dat ik tot zijn geloof behoorde,” zeide DAVID. „Ik heb hem maar in dien waan gelaten. 't Was een allervriendelijkst jong mensch, die mij vrij wat van Den Haag verteld en mij uitgenoodigd heeft om, als ik eens in de hofstad kwam, hem te komen opzoeken. Hij woonde bij zijn grootvader, een zilversmid in de.... wacht, hier heb ik 't adres. Goed dat ik het heb opgeschreven. 't Kan mij nog eens te pas komen. Zie, hier is 't: DAVID-BEN-RUBEN, Kranestraat.”

De weduwe werd eensklaps doodsbleek.

„Je zult dien man niet opzoeken, DAVID,” zeide zij ernstig.

„Waarom niet, moeder? Doch wat scheelt u! Gij zijt op eens zoo bleek geworden.”

„Die man, die DAVID-BEN-RUBEN, heeft uw vader eens gevloekt,” hernam de weduwe. „Hij is uw grootvader, DAVID.”

„Dan was die jood mijn eigen neef,” riep DAVID uit. „Had hij geweten, wie ik was, hij zou zeker niet zoo vriendelijk jegens mij geweest zijn.”

„Die DAVID-BEN-RUBEN is voor een groot gedeelte de oorzaak van den vroegen dood uws vaders. Mijn RUBEN was een te goed zoon, dan dat hij zich over den vadervloek kon heen-

zetten, hoe onrechtvaardig die ook was. Maar laat ons daarvan zwijgen, DAVID. De gedachte daaraan rukt maar oude wonden open."

"Ik meende toch, dat de Heer Jezus ons uitdrukkelijk geleerd heeft, dat wij moesten zegenen, die ons vervloekte," zeide DAVID, "en ik dacht niet, dat mijn lieve moeder, die anders zooveel van dien liefderijken meester houdt, eenigen wrok of eenigen haat tegen iemand, wie 't ook zij, kon koesteren."

"Haat koester ik niet tegen den ouden man," antwoordde de weduwe. "En misschien had hij op zijn standpunt als vurig Israëliet gelijk, dat wil ik niet beslissen. Ik wensch hem ook geen kwaad, verre van daar. Maar ik wil niet, dat een der mijnen gemeenschap houde met den man, die de oorzaak van den vroegtijdigen dood is geweest van uw vader. Je waart nog te jong toen hij stierf, DAVID. Maar als je hem hadt zien lijden onder de herinnering aan dien vloek, uw hart zou er onder gebroken zijn."

"Maar heeft vader dan nooit eenige poging ter verzoening aangewend?"

"Meermalen. Onder andere, toen gij, dien hij naar zijn vader noemde, geboren waart, heeft hij 't hem gemeld en hem een langen, aandoenlijken brief geschreven. Maar hij kreeg al zijn brieven ongeopend terug; zelfs werden ze later niet meer aangenomen. Toen uw vader gestorven was, heb ik hem zijn dood gemeld; ik heb er geen letter antwoord op terug ontvangen."

"Nu, moeder, 't is goed, dat gij 't mij gezegd hebt. Thans zou ik er voor alles ter wereld geen bezoek willen afleggen. Ofschoon, dat moet ik bekennen, mijn neef is een alleraardigst mensch."

"We zouden in een andere omgeving zijn," hervatte de moeder, meer tot zich zelf dan tot DAVID, wiens laatste woorden zij niet eens gehoord had, "als mijn arme RUBEN die tering niet had gekregen. Niets te verdienen en een lang ziekbed, waarbij men alles verteert, wat men bezit. Gelukkig, dat de brave JANSSEN er was, die mij de middelen verschaftte, om door handenarbeid ten minste zooveel te verdienen, dat ik niet tot de armenkas moest vervallen. Maar 't is nu genoeg hierover, DAVID. Ik weet het, ik moest misschien anders denken en mij

daarover kunnen heenzetten. Helaas, mijn jongen, ik ben daartoe nog te zwak. Doe mij dus het genoegen, en spreek er nooit weer met mij over."

"Dat beloof ik u, moeder," antwoordde DAVID, en een andere wending aan het gesprek willende geven, hervatte hij. "Ik had het moeten weten, dat die lieve EMMA FLEDDERUS een nichtje van ELIZE was."

"Dan zou je er nog geen woord over gesproken hebben, DAVID. Want zelfs ELIZE mag 't niet weten, dat ze nog familie heeft. 't Is tijds genoeg, als ze den ouderdom bereikt heeft, om 't zonder gevaar voor hare rust te vernemen."

En hiermede eindigde het gesprek tusschen moeder en zoon, en had het voor den laatste ten minste dit voordeel, dat hij 't opsporen der papieren geheel en al uit zijn hoofd zette.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Waaruit men ziet, dat de Haarlemmers, Leidenaars
en Hagenaars ook geen katjes zijn om zonder
handschoenen aan te tasten.

't Was een mooi huis, dat van JAN VERWEIJ, op het Spaarne te Haarlem. Men kon 't wel zien, dat het den man goed ging, die daar woonde. Toch had de heer VERWEIJ in de laatste dagen in gestadige onrust verkeerd, waarom hij zijn vrouw en kinderen reeds een paar dagen geleden het huis had doen verlaten en hen liet logeeren in zijn optrekje, hetwelk hij buiten de Zijlpoort had. Hij zelf was echter in zijn huis op 't Spaarne gebleven, om daarvoor zooveel in zijn vermogen was te waken. De heer JAN VERWEIJ was namelijk pachter van de algemeene middelen.

Reeds sedert eenige weken was er ook in Haarlem een gemompel onder de burgerij opgegaan en waren er menschen geweest, die 't gepeupel tegen de pachters opzetten. En dit was er niet op verminderd, sedert men vernomen had, dat de pachten in Friesland waren afgeschaft. Geen wonder dus, dat de pachters in Haarlem de toekomst donker te gemoet zagen en onder hen ook de heer VERWEIJ. 't Was op den dertienden Juni 1748, dat mijnheer VERWEIJ, na zijn gelden en boeken te hebben weggeborgten, zich naar de Zijlpoort begaf, om zijn familie te bezoeken. De zorg voor 't huis had hij, gedurende zijn afwezigheid, opgedragen aan zijn huisknecht

HENDRIK. Trouwens, er was weinig gevaar, dat er in den avond iets zou voorvallen, 't geen hem zou belet hebben van huis te gaan. Om halftien verliet hij echter vrouw en kinderen, om vóór 't poortsluiten binnen te zijn, alsook, omdat hij niet gaarne laat naar bed ging. Noch in de Zijlstraat, noch op de Grootte Markt, noch zelfs op 't Spaarne bemerkte hij eenige samenschooling. Des te meer schrikte hij dan ook op, toen, even nadat de klok tien ure geslagen had en hij reeds rustig zijn pijp zat te rooken en zich ontspande met het lezen van de Haarlemmercourant, een geluid zijn ooren trof, alsof een zware hagelbui de glazen aan straat verbrijzelde. Nog had hij geen denkbeeld van 't geen er gebeurde, en verwonderde hij er zich over, dat zulk een helder, kalm Juni-weder zoo eensklaps kon veranderen, 't geen zeker aan een plotseling opgekomen onweder was toe te schrijven, toen HENDRIK doodsbleek kwam binnenstuiven met de tijding:

„Mijnheer! Ze smijten bij ons de glazen in!”

„De glazen in!” riep mijnheer VERWEIJ, tegelijk ontsteld en verwonderd. „En dat op den laten avond?”

„Er staat een heele troep voor de deur, die met steenen op 't huis bombardeert.”

„Dan moet ik die menschen tot rust brengen, HENDRIK,” en mijnheer VERWEIJ wilde naar beneden gaan.

„Doe dit niet, mijnheer!” smeekte HENDRIK. „Men zal u doodgooien.”

„Ik kan dit gespuis toch maar niet zoo zoetsappig laten begaan,” hernam mijnheer VERWEIJ. „Wat er van kome, ik moet trachten, mijn eigendom te beschermen.”

HENDRIK, die wel wist, dat zijn heer, als hij iets in den zin had, daarvan niet was af te brengen, ging hem voor en sloot de huisdeur open. 't Scheen, dat de onverwachte verschijning den verzamelden eenig ontzag inboezemde; verscheidene toch, die reeds steenen hadden opgeheven, lieten de handen zakken. Met een oogopslag bemerkte VERWEIJ, dat het niets anders dan een troep kwade jongens was. Zijn hart was goed geweest, om er eens ferm onder te ranselen, maar hij begreep niet dan al te goed, dat die jongens 't niet zouden doen, als er geen volwassenen achter zaten, 't geen hij trouwens wel kon bemerken

aan een paar havelooze kerels, die waarschijnlijk de aanstooters van de bende waren. Daarom vond hij, dat het beter was, hen vriendelijk aan te spreken.

„Wel, lieve vrienden,” zeide hij, „wat hebben die arme glazen u gedaan, dat gij er zoo boos op zijt?”

„De glazen hebben ons niets gedaan,” riep er een uit den hoop, „maar de pachters. We willen niet langer pachters hebben, die zich met het bloed en zweet der burgers vetmesten.”

„Maar, goede mensen,” hernam VERWEIJ, die zich uiterst bedaard hield. „Hoe kunt ge u zoo laten opwinden? Wat toch hebben wij, arme pachters, u kwaad gedaan? 't Geld, dat wij ontvangen, is immers voor den Staat.”

„Behalve 't geen er aan de maat en den strijkstok blijft hangen,” riep een der kerels. „Alsof we niet al te goed wisten, dat jij en uw soort ons 't bloed uit de nagels perst.”

„Allemaal dwaasheid,” hernam de pachter. „Je hebt je laten opzetten door anderen, die uw wat wijs gemaakt hebben. Weest toch verstandiger. En als je wat tegen ons pachters hebt, wendt je dan eenvoudig tot de regeering.”

't Scheen, dat zijn rustig gedrag en zijn kalme taal eenigen invloed oefenden op de bende, zij trok ten minste af.

„Ik vrees, dat de bui maar voor van avond is overgedreven, HENDRIK,” zeide VERWEIJ tot zijn knecht. „We zullen wat van geldswaarde is, maar inpakken en morgen naar buiten brengen; daar is het ten minste veiliger.”

„Als 't onweer van avond maar niet terugkomt,” zeide HENDRIK.

„'t Is al bij halfelf. 't Volk zal nu wel rustig naar huis gaan. Intusschen zullen we toch de voorzorg gebruiken, om van nacht op te blijven, en den boel bij elkander pakken.”

Zoo gezegd, zoo gedaan. De heer VERWEIJ en zijn knecht begaven zich aan 't werk en pakten al wat van geldswaarde was, bij elkander, om het den volgenden morgen naar buiten te kunnen transporteeren, toen er tegen halftwaalf hard op de huisdeur geklopt werd.

„Neen, HENDRIK. Ga niet alleen opendoen,” zeide mijnheer VERWEIJ. „Ik ga met je mee. Je kunt niet weten, wat het is.”

't Was de schoenlapper van mijnheer VERWEIJ.

„Ik kom u waarschuwen, sinjeur,” zeide hij. „Nadat het

volk uw huis verlaten heeft, is de troep allengs aangegroeid. Ze hebben al bij twee pachters de glazen ingesmeten en zijn nu naar een derden toe."

"Maar roept de vroedschap dan de schutterij niet saam?" vroeg mijnheer VERWEIJ.

"'t Is mij onbegrijpelijk, waarom ze 't niet doet," antwoordde de schoenlapper. "Maar ik kwam hier, om u te waarschuwen. Men kan niet weten, wat het volk in zijn schild voert."

"Ze wreken zich zoo 't schijnt op de arme glazen," hernam mijnheer VERWEIJ.

"Tot nog toe, sinjeur," hernam de schoenlapper. "Ze worden echter hoe langer hoe opgewondener. Als ik u een raad schuldig ben, verlaat dan uw huis en berg bij mij, wat we van waarde kunnen meedragen. Want ik vrees, dat zij aan 't plunderen zullen slaan."

Ofschoon mijnheer VERWEIJ zich maar niet kon overtuigen, dat de zaak zoo zou loopen en dacht, dat het volk ten minste hem wel met rust zou laten, begreep hij toch, dat het geen kwaad kon, om ten minste wat bij den eerlijken schoenlapper te bergen.

"Kom dan maar met mij mee, JAPIKSZ," zeide hij. "In alle gevallen, wat geborgen is, is geborgen."

De trouwe JAPIKSZ volgde met HENDRIK mijnheer VERWEIJ naar 't kantoor en de pachter belaadde beiden met eenige zakken geld. Hij zelf nam zijn papieren, om deze te bergen.

"Spoed u, sinjeur, spoed u, of 't is te laat," zeide de schoenlapper, die 't eerst de deur uitkwam. "We zullen werk hebben, dat we hen ontsnappen."

Inderdaad zag mijnheer VERWEIJ reeds eenige der woestelingen den hoek der Bateljorisstraat omkomen, en aan 't roode licht, hetwelk uit die straat kwam, bemerkte hij, dat zij fakels bij zich hadden. Gelukkig, dat die laatste nog niet op 't Spaarne waren, of hij zou onmogelijk zijn waarde in veiligheid hebben kunnen brengen. Zij moesten echter alle drie tamelijk hard loopen, om buiten 't gezicht te geraken.

Zoodra mijnheer VERWEIJ zijn geld en zijn papieren bij baas JAPIKSZ geborgen had, keerde hij, door zijn knecht en den schoenlapper vergezeld, naar zijn huis terug. 't Was echter alleen,

om van uit de verte en in een donkeren hoek verscholen, de verwoesting en vernieling van zijn eigendom te aanschouwen. Al zijn huisraad werd uit de ramen geworpen en aan stukken gehakt, in 't water gesmeten, zijn bedden opengesneden, zoodat de veeren in 't ronde vlogen, zijn papieren en boeken op een hoop geworpen en verbrand; terwijl 't gepeupel al de geldzakken welke het vond naar buiten gooide, waar 't volk ze opensneed en 't geld in 't Spaarne wierp.

„Daar wordt de trom geroerd, om de schutterij in 't geweerte roepen,” zeide JAPIKSZ, toen 't volk een begin met de plundering had gemaakt.

„Eer zij bij elkander zijn, is mijn huis geheel leeggeplunderd,” zeide VERWEIJ. „Waarom niet reeds twee uren vroeger tot dien maatregel overgegaan?”

„'t Is onverantwoordelijk,” zeide HENDRIK.

En mijnheer VERWEIJ had gelijk. Zoo heel spoedig was de schutterij niet bij elkander. En zelfs, toen zij verzameld was, toonde zij weinig lust om de pachters te beschermen, op wie ook de meeste harer leden gebeten waren.

„Pas op, mijnheer, laat u niet zien,” zeide de schoenlapper, toen 't huis leeggeplunderd was. „Het gepeupel schijnt dezen kant te willen opkomen. Als men u zag, mocht men u eens molest aandoen.”

De heer VERWEIJ begreep, dat deze waarschuwing niet ongegrond was. Hij ging daarom met HENDRIK naar 't huis van den schoenmaker: want er was geen kans, om na elf uur de poort uit te komen; daar de sleutels na dien tijd op 't stad-huis werden bewaard in een kist, waarvan een der burgemeesters den sleutel bij zich aan huis had. Hij zou dus tot den morgen bij baas JAPIKSZ verblijven, om zich dan met zijn papieren naar buiten te begeven, en aan zijn vrouw en kinderen de treurige tijding van de plundering mede te deelen. 't Geld zou baas JAPIKSZ maar zoo lang in zijn bewaring houden; daar hij er niet zeker van was, of soms de haat van 't gepeupel zich ook tot op zijn optrekje zou uitstrekken.

Zoodra men in JAPIKSZ' huis gekomen was, begaf de schoenlapper zich andermaal op weg, om berichten in te winnen. Hij kwam eerst laat in den nacht terug met de tijding, dat het volk

nog drie andere pachters geplunderd had, terwijl de schutterij zich juist daar had laten zien, waar hare tegenwoordigheid 't minst vereischt werd.

Den volgenden morgen liet de wethouderschap een waarschuwing van den Prins afkondigen, zoo even door haar uit 's-Hage ontvangen, waarbij Zijne Hoogheid het tegenstaan der pachterijen uitdrukkelijk verbood en de ingezetenen vermaande, om geduldig de herstelling der misbruiken, in 't stuk der pachterijen ingeslopen, af te wachten, waaraan reeds gearbeid werd.

Deze afkondiging had juist een uitwerking, tegenovergesteld aan die, welke men er van verwacht had. 't Grauw zwoer nu, dat men geen pachtershuis meer zou sparen. Terstond sloeg men aan 't plunderen aan twee andere pachtershuizen, ja men maakte op de binnenplaats van het eene zulk een groot vuur aan, om er de boeken, papieren en stukken klein huisraad op te verbranden, dat de bureu, die hang waren dat hun huis in den brand zou vliegen, het vuur bluschten.

Nu begreep de Regeering, dat zij andere maatregelen moest nemen. Bedreigingen toch, des morgens met de waarschuwing gedaan, hadden slechts olie in 't vuur geworpen. Zij liet dus afkondigen, dat alle invordering van lands- en stadsbelasting door de pachters voorloopig zou stilstaan; terwijl daarbij 't gemeen ernstig werd gedreigd, dat elke overlast aan een pachtershuis aangedaan, streng gestraft zou worden. Dat was naar den zin van 't gemeen, hetwelk nu bier en brood zonder impost ging halen. Toch werden er nog twee huizen geplunderd. Hoewel de meeste der plundersaars slechts stuksloegen en vernielden, waren er toch ook andere die zich met rooven verrijkten en 't geroofde te gelde maakten.

Tegen den avond kwamen er drie afgevaardigden van den Prins binnen Haarlem, en wel de heeren VAN GROVESTINS, VAN BURMANIA EN THIERRY, hoorden den volgenden dag de bezwaren der burgerij aan, vermaanden haar tot kalnte en vertrokken denzelfden vijftienden Juni weder naar 's-Gravenhage. Nu zou men gedacht hebben, dat de Staten van Holland, om verdere ongeregeldheden te voorkomen, de pachterijen zouden hebben afgeschaft. En dat zou een zeer voorzigtige maatregel geweest zijn: want het is in zulke gevallen beter, dat de

overheid het volk zijn zin geeft uit eigen beweging, dan dat het dit later moet doen uit nooddwang. De Heeren Staten van Holland schenen echter niet van dit denkbeeld te zijn. Zij gaven een plakkaat uit, waarbij zij vaststelden, dat de pachterijen in wezen zouden blijven, welk besluit na ernstige raadpleging met den Prins en overeenkomstig met diens hoogwijzen raad genomen was.

Spoedig zag men de noodlottige gevolgen van de onverzettelijkheid der Hooge Regeering. In Leiden sloeg men op den zeventienden aan 't plunderen der pachters. Schout en dienaars, die den moedwil wilden stuiten, werden door steenworpen op de vlucht gejaagd. Aangevoerd door een wijf, dat op een koekepan sloeg en het tot plunderen opriep, bedreef het gemeen ook daar dergelijke baldadigheden als in Haarlem. Een zestal pachtershuizen werden geheel uitgeplunderd. Vooral het huis van CORNELIS DE KOK moest vreeselijk lijden. Niet alleen werd het kostbare huisraad daar onbarmhartig vernield, maar zelfs een gedeelte van den voorgevel van 't huis brak het gepeupel af, terwijl het met barbaarschen moedwil de versierselen van 't muurwerk schond. Ook hier zag de Magistraat zich genoodzaakt, het volk ter wille te zijn en de pachten bij voorraad af te schaffen.

En nu zou men wel denken, dat in 's-Gravenhage, de hofplaats en de zetel van 't Hooge Bestuur, de burgerij zich rustig zou hebben gehouden. Gelukkig was de schutterij daar nog al op de hand der regeering, en werd zij bijtijds in de wapens geroepen. Reeds den zeventienden Juni had men den geheelen dag hooren mompelen, om het huis van den pachter VAN SPIJK te plunderen. Toen nu des avonds te negen ure het volk samenschool, om hun plan ten uitvoer te brengen, werd het door kolonel DIERQUENS met eenige schutters verjaagd; terwijl hij dien geheelen nacht het huis van den pachter met zijn gewapende burgers bezette. Den volgenden dag zond de krijgsraad eenige afgevaardigden naar Zijne Hoogheid.

In plaats van den Prins verscheen de Prinses die hun vroeg, wat zij begeerden.

„Mijne heeren,” zeide zij. „Mijn gemaal is onpasselijk en kan u onmogelijk gehoor geven.”

„Dat doet ons innig leed, Uwe Hoogheid,” antwoordde een

der afgezondenen. „Wij wenschten Zijne Hoogheid om raad te vragen, hoe wij moeten handelen in de penible omstandigheden, waarin de hofstad zich bevindt.”

„Uwe Edelheid meent voorzeker ten aanzien van de pachters?”

„De toestand dier menschen is zeer periculeus. De tijding van hetgeen in Haarlem gebeurd is, heeft alom tot seditieuse bewegingen aanleiding gegeven. Vooral de houding van de Haarllemsche vroedschap heeft geen gunstigen invloed gehad.”

„Geen wonder. Wanneer de Magistraten hun zwakheid beginnen te laten merken, dan wordt het gemeen de baas.”

„Er zijn tijdingen uit Leiden, dat ook aldaar onlusten tegen de pachters ontstaan zijn. Hier heeft de schutterij het tegen 't huis van VAN SPIJK gesmede komplot tot nog toe door behoorlijke krachtsaanwending verijdeld. Nu echter heeft de kriegsraad zich vereenigd, om maatregelen te nemen en heeft zij ons afgezonden, om Zijner Hoogheid als kapitein-generaal om raad te vragen.”

„Mijne heeren,” zeide de Prinses, „uit naam van Zijne Hoogheid, mijn gemaal, beveel ik u, het geweld ten beste doenlijk te stuiten en u des noods van de bezetting van Den Haag te bedienen.”

Hiermede liet de Prinses de heeren gaan. De vroedschap van Den Haag liet daarop van de puie van 't stadhuis afkondigen, dat ieder zich te wachten had voor oproerigheid: want, dat men besloten had, geweld met geweld te keeren.

Die afkondiging hielp echter niets. Kort daarop werd de aanval op 't huis van VAN SPIJK door 't grauw hervat en de schutterij door een hagelbui van steenen gedwongen te wijken. Verscheidene andere vendels rukten nu aan en dreven het volk van 't huis weg. Herhaalde malen waarschuwdten zij 't grauw, om uiteen te gaan; doch 't volk verkoos aan die waarschuwing geen gehoor te geven. Toen losten zij hun geweren op de menigte, waardoor verscheidene gekwetst en drie gedood werden. Dit middel werkte. 't Grauw stoof uit elkander. Toch bewaakte men den geheelen nacht het huis van den pachter.

Toen nu, op den morgen van den negentienden, de ons reeds bekende resolutie der Staten werd afgekondigd, werd de woede van 't gemeen weder aangewakkerd. Een paar pachters werden geplunderd; terwijl er briefjes werden uitgestrooid, om 't volk

vóór de huizen van den raadpensionaris GILLES en de advocaat-fiscaal VAN WEZELE bijeen te roepen.

„We moeten ze plunderen, die landsdieven,” stond er in die briefjes. „Zij zijn het, die duizenden van de pachters hebben getrokken.”

Door de krachtige houding echter van 't krijgsvolk werden de huizen dezer beide heeren voor plundering bewaard; terwijl er tienduizend gulden werd uitgelooft aan hem die den opsteller, den drukker of de verspreiders der gemelde briefjes zou aanbrengen. Daar was echter niemand, die aan deze oproeping gehoor geven kon of wilde.

't Was, hoe wonderlijk dat ook moge klinken, tot hiertoe in Amsterdam nog al rustig gebleven. Wel was er, na 't vernemen van de tijdingen uit Friesland, daar ter stede een gemompel onder de burgerij vernomen, en had de schout het met zijn openbare en geheime handlangers verschrikkelijk druk; maar nog immer was de rust bewaard. Men was er wel bang voor, dat ook het volk op den zeventienden zou beginnen; er waren weer briefjes uitgestrooid, om het gepeupel tegen den twintigsten op den Dam bijeen te roepen; maar beide dagen waren tamelijk rustig afgeloopen. Wel hadden er den zeventienden eenige personen op de Botermarkt boter gekocht, zonder eenige pacht te betalen; maar men had dat oogluikend toegelaten. Daarbij hadden burgemeesteren eenige kapiteins der burgervendels op 't stadhuis geroepen en hun afgevraagd, of zij zich, indien 't noodig was, op hun manschappen konden verlaten. Deze durfden daarop geen bevestigend antwoord geven, daar de meeste schutters duidelijk genoeg hadden doen blijken, dat zij geen pachtershuizen dachten te beschermen. Zelfs hadden verscheidene dier schutters zich niet ontzien, dit in 't publiek te zeggen, waardoor 't gemeen, bevroedende dat het geen tegenstand te vreezen had, des te stoutmoediger geworden was. Zoo stonden de zaken te Amsterdam op den 24sten Juni 1748.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Hoe de belangrijke papieren door David gevonden worden.

„Neem je van daag je mars niet mee, DAVID?” vroeg hem zijn moeder, toen hij op Maandag-morgen reeds om zeven ure de deur uitging, zonder zijn koopmanschap mee te nemen.

„Ik zal toch niets verkoopen, moeder,” antwoordde de knaap. „Er wordt van daag wat verwacht.”

„Wat verwacht? Hoe meen je dat?”

„Ja, moeder, hoe zal ik u dat verklaren? Waarschijnlijk zullen ze van daag weer mooi aan den gang gaan. 't Kon wel zijn, dat ze hier het voorbeeld van Haarlem navolgden en eenige pachters plunderden.”

„Maar dat is toch verschrikkelijk, DAVID,” zeide ESTHER. „En heeft de regeering daartegen geen voorzorgen genomen?”

„Heden zal er weder een plakkaat van de heeren Staten van Holland worden afgekondigd,” zeide DAVID.

„Die helpen wat,” zeide ELIZE. „Ze maken 't volk nog maar boozzer.”

„Veertig schutters uit het burgervendel van kapitein FRANÇOIS LESTEVENON hebben gisteren avond de waag op de Botermarkt betrokken en zijn met scherpe patronen gewapend. Er is echter geen kans op, dat zij veel zullen uitvoeren; want de geest onder de schutterij is tegen de pachters.”

„Als daar gevaar van schieten is, zou ik er maar niet bijgaan,” zeide ELIZE. „Je hebt er immers niets bij te maken.”

„JANSEN heeft mij gezegd, dat ik van morgen voor halfnegen bij hem moest komen. Hij heeft mij van daag noodig.”

„Pas dan maar op en ga vooral niet in 't gedrang en op plaatsen, waar gevaar is van gekwetst te worden. Denk vooral om uwe arme moeder, DAVID.”

„Ik zal wel oppassen, dat ik niet te zeer in 't gedrang kom, moeder,” zeide DAVID. „Maak u maar niet ongerust.”

„Zou ik ESTHER en ELIZE wel naar school durven laten gaan?”

„De drukte zal zich wel tot den Dam of de Botermarkt bepalen, moeder, en verder, als 't volk de pachters aanwil, tot de buurten, waar deze wonen. Ze kunnen dus gerust naar school gaan en zullen geen molest lijden.”

Dit zeggende, zette DAVID zijn hoed op en begaf zich naar baas JANSEN.

„'t Is goed dat je komt, DAVID,” zei deze. „Heb je bij jou in de buurt niets vernomen, of zijn ze daar nog al stil?”

„Er is bij ons weinig beweging; maar in de straten die dichterbij naar de Baangracht zijn, is men woelig genoeg. PIET VAN DORT moet gisteren avond nog geducht aan 't opruien zijn geweest.”

„PIET VAN DORT, de tuinman?”

„Ja, PIET VAN DORT, wel bekend om zijn slecht gedrag. Ik begrijp niet, waarom mijnheer de schout zoo'n kerel niet een week of wat logies op den Heiligen weg geeft?”

„Dat is gouwer gezegd dan gedaan,” hervatte JANSEN. „Men moet toch handtastelijke redenen hebben, om iemand achter de tralies te zetten.”

„Maar de kerel stookt de anderen op,” zeide DAVID. „Dat kan toch maar niet zoo geduld worden.”

„Onze regeering moet voorzichtig zijn. Als we zoo'n vent achter de tralies zetten, dan zouden de anderen misschien tot baldadigheid overgaan. 't Amsterdamsche gepeupel is een lastig volkje. Hoe kalmer men het houdt, hoe minder men er van behoeft te vreezen.”

„En is er geen anders nieuws, JANSEN?”

„Geen ander. Ik ga thans mijn kalanten bedienen; 't is Maandag-morgen en dus heel druk. Ga jij intusschen eens rondkijken en breng mij berichten, hoe 't in de stad gesteld is. Ik ben om tien uur weer thuis.”

Nadat DAVID eens rondgekeken en JANSEN verslag gedaan had, zeide deze:

„Ziezoo. Nu ben ik voor van daag klaar. KLAAS kan nu wel de klanten bedienen, die aan den winkel komen. We willen samen eens gaan zien, hoe 't op de Botermarkt gesteld is.”

JEREMIAS JANSEN en DAVID begaven zich naar de Botermarkt, welke zij eens overwandelden. Ze vonden er de menschen druk aan 't boter koopen; terwijl de bedienden van de boterpacht in hun kantoor zaten, om de pachtcedullen te schrijven voor hen, die boter gekocht hadden. Vele echter kochten en vervoerden boter, zonder er de pacht van te betalen, 't geen maar door de vingers gezien werd. Overigens ging alles bedaard toe.

„'t Zal wel met een sisser afloopen,” zeide JANSEN. „'t Volk houdt zich nog al bedaard. Zie je nu wel, dat het best is, om geen geweld te gebruiken, maar 't gepeupel stilletjes zijn gang te laten gaan.”

„Neem mij niet kwalijk, JANSEN,” zeide DAVID. „Maar daar komt een troepje aan, dat uwe stelling tot een leugen zal maken.”

„Als men ze maar bedaard laat gaan, zal 't wel schikken.”

Inderdaad kwam er een gierende troep uit de Reguliers-dwarsstraat aanhollen; dat was het troepje, waarvan DAVID sprak. Het werd aangevoerd door TRIJN de vischvrouw, die men alle dagen voor de beurs zag zitten, waar ze schol, bokking en lemoenen verkocht. Naast haar liep de tuinman PIET VAN DORT, die een grooten knuppel zwaaide.

„Weg de pachters!” riepen ze; terwijl zij zich vóór 't kantoor der boterpacht plaatsten, en niet toelieten, dat er iemand meer pacht betaalde.

't Was even vóór halfelf, dat een jongen uit den hoop eenige baldadigheid aan 't kantoor bedreef.

„Laat dat, jongen,” zeide een diender, die daar met meer schoutdienaars geposteerd was. „Je wilt immers niet in de kortegaard worden gebracht?”

De jongen, die waarschijnlijk zulk een zachte terechtwijzing niet verwacht had, trok zich terug, maar een kerel uit den hoop, die er vlak bij stond en met een dikken stok gewapend was, kwam naar den diender toe, en zeide:

„Wat wou jij, leelijke diender, den jongen daarvoor in de kortegaard zetten. Kaik, zoo had ie motten doen, zoo!”

En dit zeggende, sloeg hij met zijn knuppel de glazen van 't kantoor in. Maar nu grepen ook een viertal schoutsdienaars hem aan, en eer de kerel zich kon verweren, of 't grauw hem te hulp kon komen, was hij, reeds in de waag gebracht. Nu verzamelde zich al 't grauw vóór de waag en eischte de loslating van den gevangene. De schutterij, op 't gerucht naar beneden gekomen zijnde, begreep, dat men 't volk te wille moest zijn en liet den kerel los, hopende zoo 't gepeupel in rust te doen blijven. De losgelatene begaf zich onder schelden en dreigen bij den hoop.

„Ze hebben me twee gouden ringen ontstolen, die dieven, toen ze me gevangen genomen hebben,” zeide hij.

„Wat zal ik je zeggen, KOEN,” riep een wijf uit den hoop. „Met schelmen mot je schelmen vangen.”

„Ja, KAO, dat 's wel waar,” zeide TRIJN. „En die schutters daar op de Waag zijn ook schurken, dat ze meedoen.”

„Dat zijn ze,” riep KA uit. „Wat let me, of ik gooi ze met stienen.”

„Ze zijn niet beter waard, minsch,” zeide VAN DORT. „Als honden moeten ze doodgesmeten worden.”

En de daad bij 't woord voegende, wierp hij een steen naar de schutters. In een oogenblik regende 't een hagelbui van steenen tegen de gewapende burgerwacht.

„Laat ons wat op zij gaan, DAVID,” zei JANSEN. „De schutters zijn met scherp gewapend, en ik heb geen trek om een blauwe boon in mijn corpus te krijgen.”

„Ik ook niet,” antwoordde DAVID, en hij en de barbier verwijsden zich op een tamelijken afstand van den troep, naar een plaats, vanwaar zij alles wat er gebeurde, tamelijk goed konden zien.

„Goede vrienden,” zei de kolonel der schutterij, WILLEM VAN LOON JANSZON, die, bij afwezigheid van kapitein LESTEVENON 't bevel over de schutters op de waag voerde. „Scheidt uit met steenen gooien, of ik zal genoodzaakt zijn, mijn manschappen gebruik te laten maken van hun wapens. Gij zoudt er u later de gevolgen van te wijten hebben.”

Het eenige antwoord, hetwelk het grauw op deze woorden gaf, was een nieuwe hagelbui van steenen, waardoor onder an-

dere een luitenant in 't aangezicht gekwetst werd. Nu beval de kolonel den schutters, hun geweren te nemen en op het volk aan te leggen.

„Weest nogmaals gewaarschuwd!” riep hij tegen 't grauw. „Als je niet uit elkander gaat en ophoudt met steenen te werpen, laat ik vuur geven.”

„Dat zult je wel laoten, schurken,” riep TRIJN, terwijl zij andermaal een steen opnam en naar de schutters wierp.

„En ik geef zie niet zooveel om je,” gilde KA, terwijl ze zich omkeerde en zich zoo onfatsoenlijk aanstelde, als men 't slechts van zulk een gemeen wijf kon verwachten.

„Vuur!” riep nu de kolonel, nadat hij zich op zij van 't peloton had geplaatst.

Op 't zelfde oogenblik gaven de schutters vuur, met dat gevolg, dat er drie gedood en eenigen gekwetst werden. Onder de gedooden was er een, die uit louter nieuwsgierigheid was komen kijken, waardoor weder 't spreekwoord bevestigd werd: de onschuldigen moeten het gelag betalen; terwijl zich onder de gekwetsten KA de groenvrouw bevond, die weinige dagen daarna aan de gevolgen der bekome wond overleed.

Het salvo had de daarmede bedoelde uitwerking niet gemist. Terwijl de schutters andermaal hun geweren laadden, stoof de woeste hoop uiteen, en ofschoon sommigen nog met steenen bleven werpen, durfden ze toch niet weder voor de waag komen. Wel scholden ze op de schutters en riepen er wraak over, dat burgers op burgers schoten; maar ze vergaten, dat het even slecht was, wanneer burgers burgers met steenen gooiden.

„Naar DE NOOI! gilde nu PIET VAN DORT en, gevolgd door den woesten hoop, rende hij 't Kaasplein en de Reguliersgracht op tot aan de Keizersgracht. Hier sloeg men de laatstgenoemde gracht op. Een paar deuren van de Reguliersgracht af stond het prachtige huis van de pachters ADRIAAN en PIETER DE NOOI.

„Hier wonen twee van die uitzuigers,” riep PIET VAN DORT. „Die zullen we maar 't eerst pakken.”

Terstond kwamen er eenige kerels met hamers gewapend vooruit en begonnen op de huisdeur te rammeien, die weldra voor 't geweld hunner slagen bezweek. Nu stormden de woestelingen binnen en begonnen het werk der vernieling op gelijke

wijs als ze 't in Haarlem bij VERWEIJ gedaan hadden. Prachtige spiegels werden moedwillig stukgeslagen, heerlijke schilderijen met messen uit hun lijsten gesneden en vernield, alles werd kort en klein gemaakt; zware meubels uit de ramen getild en naar beneden gesmeten, waar anderen ze met bijlen stukhакten en in 't water wierpen; terwijl men de bedden opensneed en het heerlijk zachte dons in 't water strooide. Zoo woest ging dat alles in zijn werk, dat menigeen der plundersaars die beneden stond, een stuk dat uit de ramen gesmeten werd, op den hals kreeg en zwaar gekwetst of gedood werd.

Intusschen was de hoop zoodanig aangegroeid, dat er aan beide kanten der Keizersgracht geen staanplaatsje meer te vinden was. Nu verdeelde zij zich in verschillende ploegen of gedeelten, die elk, door een aanvoerder geleid, naar afzonderlijke pachtershuizen trok, om ze evenzoo te behandelen als zij het dat van de heeren DE NOOI gedaan hadden. DAVID, die in 't gedrang zijn vriend JANSEN was kwijtgeraakt en de plundering aan 't huis van DE NOOI had bijgewoond, ging met een dezer troepen mee, die naar een anderen pachter op de Keizersgracht, MR. HENDRIK VAN STEEDEN, ging.

Ook dit huis ging het niet beter dan 't vorige. Ofschoon DAVID slechts in de verte als toeschouwer had willen blijven staan, was hij door 't gedrang dicht bij het tooneel der plundering gekomen, dan hem wel lief was. Juist wilde hij trachten zich met horten en stooten, wringen en stompen, een doorgang te banen, toen hij een geweldigen slag vernam en tevens een gegil. Hij zag naar den kant van waar 't kwam, en 't scheelde weinig, of men had hem in 't water gedrongen, daar de menig uiteengestoven was. De oorzaak van den slag dien hij gehoord had, was niets anders dan een kolossale bureau, dien men uit het venster had gesmeten en welks val een man gedood en drie vrouwen zwaar gekwetst had. Doch de beweging onder 't volk was maar voor een oogenblik geweest; terstond stormde het naar de plaats, van waar 't was teruggeweken, om zijn woede aan 't onschuldige stuk huisraad te koelen. Met bijlslagen werd het vernield. Toen men de klep had opengeslagen, vond men er geen geld, maar wel papieren in. Met een helsch gejuich werden die in de lucht gesmeten. DAVID kreeg een

zwaar verzegeld pak tegen zijn hoofd, hetgeen hem deed duizelen. Door een onwillekeurige beweging, welke hij naar de plaats waar 't aankwam maakte, hield hij het pak in de hand, en wilde hij 't juist wegsnijten, toen een zeer natuurlijke nieuwsgierigheid hem er een oog op deed slaan en hij duidelijk den naam „HERTHUIZEN” onderkende. Hij deed dus, alsof hij 't pak liet vallen, maar stak het behendig onder zijn rok, hetwelk geen der omstanders bemerkte; daar allen het druk met de plundering hadden.

Een onbestemd gevoel maakte zich van DAVID meester. Hoe, als dit pakket eens de papieren inhield, waarnaar de politie vroeger zoo ijverig gezocht had. Als dat eens de stukken waren, die misschien de fortuin van ELIZE bevatten (DAVID was nog steeds in de vooronderstelling dat het papieren van geldswaarde moesten zijn). Maar nu moest hij ook zien, dat hij uit den hoop kwam. Terwijl hij met de linkerhand het stuk tusschen zijn rok vasthield, trachtte hij met zijn rechter ruim baan te maken, en, ofschoon hem dat in de beginne menigen stomp en duw deed oploopen, was hij toch spoedig uit het dichtste gedrang en kon hij nu beter voortkomen. Eindelijk geraakte hij ook uit den drom nieuwsgierigen. Daar hoort hij de roffel slaan, welke de schutterij te wapen moet roepen. Een tamboer komt hem tegen; maar op 't zelfde oogenblik rukt een woeste hoop hem beide trommelstokken uit de handen en smijt die in 't water; terwijl een van den troep met een mes baldadig 't kalfsveld van den trom in tweeën snijdt. De kerel die dit deed, had een groote pruik op en hield een soort van vaandel in de hand. DAVID herkende in hem den tuinman PIET VAN DORT. De kerel had in 't huis van DE Noor een pruik gevonden en die op 't hoofd gezet, waarom men hem nu den burgemeester noemde. Hij had de voltooiing der plundering van 't huis der heeren DE Noor aan zijn rotgezellen overgelaten en snelde nu met zijn bende naar een anderen pachter, toen de arme trommelslager hen juist tegenkwam.

DAVID was blijde, dat hij voor dien woesten hoop op zij kon gaan en ze hem voorbij stoven: want hij verlangde op een eenzame plaats te zijn, waar hij zijn buit zou kunnen onderzoeken. Zoodra hij dan ook op een vrije, stille plek was, haalde hij

Tresling & Co Hof-Lith. Amer.

't pakket van onder zijn rok te voorschijn en las werkelijk den naam van FREDERIK VAN HERTHUIZEN. Meer echter dan dien enkelen blik durfde hij er niet op slaan, uit vrees, dat de een of ander hem mocht bespieden en kwaad vermoeden opvatten, dat een knaap als hij zoo'n gezegeld pakket bij zich had. Heel bedaard stak hij het dus in zijn zak en spoedde zich naar huis. Onderweg werd hij echter weer opgehouden, daar de troep van PIET VAN DORT voor 't huis van de directeurs op den impost van wijnen was aangekomen en hij dus een omweg moest maken, om zijn huis te bereiken. Ook hier werd de geheele woning uitgeplunderd. Maar men vond er in de kelders wijn en sterken drank. Dat was een vondst naar hun smaak. Niet alleen, dat zij zich bedronken; zij rolden ook de vaten uit de kelders en sloegen ze baldadig stuk, zoodat de wijn in de gracht stroomde, die er rood door werd gekleurd. Ja men wil, dat hier in een ander huis van de wijnpacht, behalve de stukvaten en okschoofden, wel dertigduizend flesschen zijn vernield of opgedronken. De drank maakte 't volk nog ontembaarder; terwijl de schutters, die opgekomen waren, in plaats van de woestelingen te stuiten, bedaard de plundering aanzagen, zonder een hand te verroeren om haar te beletten. En al waren er onder hen, die wel gaarne dat gespuis uit elkander zouden gejaagd hebben, zij konden alleen, zonder de medewerking der anderen, niets doen.

DAVID spoedde zich intusschen voort. 't Was al bij drieën toen hij thuis kwam. ESTHER en ELIZE waren weer naar school, en moeder was in doodsangst, omdat haar jongen met etens-tijd niet thuis was geweest. Had zij 't maar durven doen, dan zou zij de meisjes eens naar baas JANSEN gestuurd hebben, om te vragen, waar DAVID bleef; maar zij had reeds te veel gehoord van 't rumoer dat op straat heerschte, om zulks te wagen. Ze waren dus maar gaan eten, ofschoon moeder geen voedsel had aangeraakt.

„Goddank! dat je terug bent. DAVID,” riep zij uit, en voegde er toen zacht verwijtend bij: „Hoe heb je me zoo in onrust kunnen laten?”

„Hemel! is 't al zoo laat!” riep de knaap uit, terwijl hij een blik op de friesche hangklok wierp. „'t Spijt me om uwentwil, moeder, dat ik u in onrust heb gelaten. Maar al hadt ge ook

nog twintigmaal zooveel onrust over mij gehad; ik heb er geen oogenblik spijt van, dat ik er bij ben gebleven: want ik heb een vondst gedaan, waarvoor ik des noods een kwetsuur had willen oploopen."

"Een vondst? Je heb je toch, hoop ik, niets toegeëigend van 't geplunderde goed?"

"God beware mij, moeder, dat ik mij aan zulk een misdaad zou schuldig maken," zeide DAVID. "En toch heb ik wat van 't geplunderde geroofd: iets, dat door een wonderlijke bestiering der Voorzienigheid in *mijn* handen is gekomen."

En hij haalde het pakket uit zijn zak.

"Zie moeder," vervolgde hij. "Ik geloof, dat ik de vermiste papieren gevonden heb."

"De papieren van ELIZE's vader?"

"Dezelfde. Ja, zij zijn 't. Lees maar: Papieren, mij toevertrouwd door den heer FREDERIK HERTHUIZEN, om eenmaal aan hem of zijn rechtmatige erfgenamen te overhandigen. Geteekend Mr. H. VAN STEEDEN."

"VAN STEEDEN! VAN STEEDEN! Ik heb dien naam wel eens door de weduwe HERTHUIZEN hooren noemen. Die VAN STEEDEN moet een academievriend van haar overleden man geweest zijn."

"En is zij dan nooit op de gedachte gekomen, dat de papieren onder de bewaring van dien vriend waren?"

"Ik zeg u immers, dat VAN STEEDEN een academievriend van haar man was. Ik weet niet, bij welke gelegenheid het was, dat we over hem spraken; o, ja, 't was bij de voldoening eener pacht en toen zeide zij: Als mijn man nog leefde, zou hij die VAN STEEDEN beter kennen, ten minste als het dezelfde is, van wien hij wel eens sprak, en met wien hij tijdens zijn verblijf aan de Leidsche hoogeschool zeer ingenomen was. Sedert hadden zij geen conversatie meer gehouden. 't Is dus zeer waarschijnlijk, dat ELIZE's vader, in Amsterdam zijnde, aan niemand beter dan aan hem de bewuste papieren wist toe te vertrouwen, en dat de vriend het pand van den ongelukkigen vriend onder zijn berusting heeft genomen. 't Is duidelijk, dat hij, mocht hij eens onverwacht komen te sterven, er voor gezorgd heeft, dat de papieren dengenen in handen zouden geraken, die van rechtswege tot hun bezit bevoegd waren."

„En ondanks die voorzorg zouden zij vernietigd zijn geworden, indien niet het toeval mij zoo dicht bij het tooneel der vernieling had gebracht: veel dichter dan ik wel wilde.”

„Niet het toeval, DAVID, maar de hand der alles besturende Voorzienigheid. Er bestaat geen toeval mijn jongen. Maar ga nu eten; je zult wel honger hebben.”

„Als een paard,” antwoordde DAVID, die, terwijl zijn moeder 't eten gereed zette, het zware pak door zijn handen liet gaan en 't met een oog aanzag, als wenschte hij door den omslag heen uit te vinden, wat er in de papieren stond.

„Zouden wij er den omslag niet eens afdoen, moeder, en zien wat er in 't pak is?”

„Volstrekt niet, DAVID,” antwoordde zij, terwijl zij zijn eten gereed zette. „Dat is een verantwoording, welke ik niet op mij durf nemen. Als JANSEN komt, zal ik hem eens om raad vragen.”

„JANSEN, moeder! Doe dat in 's hemels naam niet. Als JANSEN de lucht van deze papieren krijgt, is hij in staat, ze op te eischen en ze aan 't gerecht over te geven.”

„Dat zal hij niet doen. Daarenboven, als ze aan 't gerecht behooren, dan mogen wij ze niet behouden.”

„Moeder. Die papieren behooren aan niemand dan aan ELIZE. Haar vader heeft zijn leven opgeofferd, om ze in veilige handen te stellen; en zouden wij dan laag genoeg zijn, om ze uit te leveren aan hen, die toch reeds door hun vonnis een weduwe en een halve wees tot den bedelstaf gebracht hebben? Daarenboven, wie verzekert u, dat er geen papieren bij zijn, waardoor nog andere menschen in HERTHUIZEN's val zouden worden medegesleept, en zouden wij 't kunnen verantwoorden, als wij de oorzaak van hun ongeluk waren?”

„Maar indien we 't JANSEN in 't geheim mededeelden?”

„Hoor eens, moeder. Toen hij mij onlangs van die papieren vertelde, zeide hij, zooveel van ELIZE te houden, dat hij, indien hij die papieren vond, misschien in staat zou zijn, ze voor de rechtbank te verbergen.”

„Dat zou hij doen ook. Geen oprechter en belangloozere vriend heeft ELIZE of hare moeder gehad dan JEREMIAS JANSEN.”

„En toch, moeder, zou ik hem niet gaarne in verzoeking brengen, om een meenedige te worden. Want dat zou hij wor-

den, als hij de papieren wilde verbergen, waarnaar de politie in der tijd zulk een scherp onderzoek in 't werk heeft gesteld. Daarbij zou de trouwe vriend, die de papieren verborgen heeft gehouden, er zeker zware straf voor lijden."

"Maar wat moeten wij dan doen, DAVID?"

"Ja, moeder, als ik raad moest geven, zou ik zeggen: we moeten ze onderzoeken en zien, of er ook geldswaarde bij is, om die dan ten nutte van ELIZE aan te wenden."

"En dat alles maar zoo doen, zonder ELIZE?"

"Nee, moeder. Zij moest er bij zijn."

"Hoor eens, DAVID, ELIZE is nu nog maar een kind. Ze is eerst veertien jaar. Doe een nieuwen omslag om 't pakket en schrijf daarop: Eigendom van ELIZE HERTHUIZEN. Dan berg ik 't bij mijn eigen papieren, en als ELIZE achttien jaren is en wij 't nog beleven, dan zullen wij haar zelf het pakket laten openen."

"Maar moederlief, als er soms geldswaarde in is, dan ligt die zoolang renteloos."

"Als er geldswaarde in is. Maar gesteld, dat die zich in 't pakket bevindt, dan komen wij in een nog moeilijker omstandigheid. Welke rechtbank heeft mij tot voogdes aangesteld over de onmondige, om haar eigendom te beheeren?"

"De rechtbank der christelijke liefde, moeder, die u de arme wees heeft doen aannemen, toen allen haar verstieten. Dat is, dunkt mij, de rechtbank van God zelf, en die is toch ver boven elke menschelijke verheven."

"Aardig gevonden, beste jongen," hervatte de weduwe glimlachend. "Maar, vooreerst leert ons 't Evangelie wel deugdelijk onderworpenheid aan de wetten van den Staat, waarin wij wonen. En ten tweede zou de rechtbank, indien wij eens onze handen brandden, weinig naar de besluiten van die hemelsche rechtbank luisteren en ons eenvoudig volgens de wetten van onze republiek oordeelen."

"Maar met het onderzoeken van die papieren kunnen wij onze handen toch niet branden."

"Vooreerst moet ik u nogmaals herinneren, dat wij geen het minste recht hebben om dit pakket te openen, dat volgens het opschrift alleen voor den heer HERTHUIZEN of zijn wettige erf-

genomen bestemd is, en ten andere moet ik u zeggen, dat wij, als wij geldswaarde in het pak vonden, dit zouden moeten brengen naar de weeskamer, die het geld dan voor de onmondige zou besturen. Deze kon dan wel in 't hoofd krijgen, om ELIZE van ons af te nemen, om haar een opvoeding te geven, passende aan 't kapitaal, dat zij bezit."

„Of de rechtbank zou er terstond beslag op leggen, als ontvreemd aan een ten voordeele van den Staat verbeurd verklaarden boedel," voegde DAVID er bij. „Gij hebt gelijk, moeder, wij moeten deze papieren tot in 1752 laten liggen. 't Zal een geschenk zijn voor onze ELIZE op haar achttienden verjaardag."

Nog vóór hij zijn honger stilde, wikkelde hij het pakket in een ander papier, waarop hij schreef:

„Dit pakket is het eigendom van mejuffrouw ELIZE HERTHUIZEN, door haar te openen en in bezit te nemen op haar achttienden verjaardag."

Nadat hij het behoorlijk had toegelakt en van een klein cachet had voorzien, gaf hij het pakket aan zijn moeder, die 't bij hare papieren borg. Daarna zette hij zich aan 't eten en verhaalde haar intusschen, welke tooneelen hij had bijgewoond.

De woede van 't gemeen hield dien ganschen nacht en den daarop volgenden dag aan. Het hielp niet, of de Magistraat al in den morgen van den 21sten had laten afkondigen, dat hij aan den Prins en de Staten kennis had gegeven van de begeerte der gemeente, om de pachten afgeschaft te hebben en hij het volk tot geduldig afwachten aanmaande. 't Grauw ontzag zich niet, op 't midden van den dag aan te vallen op 't huis van een der directeuren van de wijnen, hetwelk op den Vijgendam stond, vlak in 't gezicht van 't stadhuis. Zelfs een van de burgemeesters aanschouwde de plundering van die woning door een der ramen van 't stadhuis en vond het ongeraden er iets tegen te doen, ofschoon een kapitein van de schutterij hem aanbood, dat met zijn manschappen te verrichten. Reeds had men twintig pachtershuizen geplunderd, toen 't grauw, eenmaal aan 't hollen geraakt, begon te spreken van ook andere huizen 't zelfde lot te doen ondergaan. Zelfs verspreidde zich 't gerucht, dat zij lijsten bij zich hadden, waarop die woningen waren aange-
teekend.

Nu begon de schutterij toch tot bezinning te komen. 't Gevaar beseffende, hetwelk de stad en ook hun huizen bedreigde, als de dolle hoop niet in haar vaart gestuit werd, trokken verscheidene vendels met stille trom naar den Dam. Ook de waag-, bier- en turfdragers werden gewapend, om de orde te helpen handhaven. En dat gelukte hun, na nog eenige der woestelingen te hebben gekwetst of doodgeschoten, welk laatste lot ook een zweedsch matroos ten deel viel, die de meeste plunderingen had bijgewoond. Zijn lijk werd, volgens vonnis van schout en schepenen, naar buiten gesleept en aan één been aan de galg opgehangen. PIET VAN DORT en TRIJN de vischvrouw kwamen er slecht af. Gevangen genomen, werden beiden tot den strop veroordeeld en reeds den anderen dag op den middag uit de waag op den Dam opgehangen. VAN DORT gedroeg zich bij de executie heel stil; maar TRIJN deed, onder 't gaan naar de strafplaats niets dan gillen: „Wraak, burgers! wraak!”

Bij deze terechtstelling echter hadden er groote ongelukken plaats. Tal van toeschouwers waren op den Dam bijeengestroomd, om den tuinman en het vischwijf uit de ramen van de waag te zien steken, alsof dat gezicht een uitspanning was. Op 't oogenblik der executie kwam een troep schutters van den kant van den Vijgendam. De toeschouwers weigerden hun den doortocht en de schutters, dit niet willende dulden, vuurden met los kruit op het volk. Denkende, dat er weer oproer onder 't volk kwam, begon ook de schutterij, die op den Dam stond, te schieten en wel met scherp; zoodat er eenige gekwetst en enkele gedood werden. Dit veroorzaakte natuurlijk zulk een schrik onder de verzamelden, dat ze op elkander indrongen, waardoor velen onder den voet geraakten en deerlijk vertrapt of in het water gedrongen werden; terwijl anderen uit angst van de hoogten afsprongen, op welke zij gestaan hadden. Men rekent het getal dooden op niet minder dan veertig, niet meegerekend diegenen, die door den schrik een kwijnende ziekte kregen en aan de gevolgen stierven.

En zoo eindigde een oproer, hetwelk met de plundering in de andere steden zulk een weerklank te 's-Gravenhage vond, dat de Prins, ofschoon hij nog niet geheel van zijn ziekte hersteld was, daags na de Amsterdamsche plundering, in de ver-

gadering der Staten van Holland kwam en den voorslag deed tot afschaffing van de pachterijen. Dit was geheel tegen den zin van de Staten, die steeds hadden getracht, het gebeurde voor Zijne Hoogheid te verbergen en in geschriften en gesprekken hadden verbreid, dat de pachterijen met 's Prinsen goedvinden, in spijt van allen tegenstand, in wezen zouden blijven. Niemand durfde zich voor de zoo gehate heffing verklaren en zoo werden de pachten afgeschaft, om later door hoofdgaarders en ondergaarders vervangen te worden. De schade, door de pachters geleden en die voor Holland alleen drie tonnen gouds bedroeg, werd hun uit 's Lands kas vergoed.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Wat Raap en de Doelisten al voor spel maakten.

't Was een tamelijk fatsoenlijke herberg, die daar in de Lange-Leidsche-dwarsstraat met den weinig passenden naam van „Vredenburg” prijkte. Hiervan zou de kastelein JAN LAURENSZ voorbeelden te over kunnen opnoemen, daar hij menigmaal voor schout en schepens was geroepen als getuige in vechtpartijen, welke bij hem aan huis hadden plaats gehad en die soms zoo hoog geloopten waren, dat hij den sterken arm der politie had moeten inroepen. Overigens had de man een goede affaire en zorgde hij er voor, steeds het geld gereed te hebben voor den impost van 't geen hij insloeg; waardoor dan ook op zijn tonnetjes, aan weerszijden van de deur gespijkerd, met recht stond geschilderd: „Vrij Wijn”. En hij had er gerust „vrij bier” bij kunnen zetten; want er werd in zijn herberg even veel bier gedronken als wijn, onder welk laatste ook, en misschien voornamelijk, brandewijn, en jenever verstaan moeten worden.

't Was de twintigste Juli 1748, en onze JAN LAURENSZ verwachtte heden avond vrij wat volk, en gegoede lieden ook, waarom hij, behalve zijn gewone personeel, bestaande uit zijn dochter EVA of EEF en zijn knecht JAPICK, nog een helper had aangenomen. Die helper was hem door zijn buurman, den barbier JEREMIAS JANSEN aanbevolen, en niemand anders dan onze DAVID. Met een wit sloofje voor, stond hij wat met EEF te praten, die in 't buffet van de gelagkamer zat met tal van bierkannen en glazen van allerlei vormen om haar heen.

„'t Zal van avond druk zijn, DAVID,” zeide zij. „Pas vooral op je tellen; want wat je te kort komt, is voor jouw rekening.”

„Komen er dan zulke slechte betalers?” vroeg DAVID.

„Dat niet; maar als de menschen 't zoo druk hebben met redeneeren, dan vergeten ze wel eens alles, wat er om hen is en dus 't betalen ook.”

„Nu, daar zal ik op passen,” zeide DAVID. „Ik ga van niemand heen, vóór hij mij betaald heeft.”

„Dat zou je niet veel helpen. Dat is goed voor vreemden; maar de gewone klanten betalen niet dadelijk.”

„Nu, dat is een wonderlijke manier. En als ze dan eens heengaan zonder te betalen?”

„Daar moet je op passen. Heb je dan dit akkevietje nog nooit bij de hand gehad?”

„Wel neen; maar eens moet voor de eerste maal zijn.”

„Nu, dan had JANSEN wel een ander kunnen recommandeeren dan jou. Zoo'n zaak moet je leeren, als er weinig volk is.”

„Maar je vader heeft gezegd, dat ik de gasten niet behoef te bedienen, maar alleen hem en JAPICK aanbrengen, wat hun gevraagd wordt.”

„O, dan is 't wat anders. Dan zal 't wel gaan. 't Zal evenwel van tijd tot tijd moeten gebeuren, dat er een gast wat aan je bestelt; pas dan maar goed op. Maar, zeg eens, hoe is JANSEN er toe gekomen, om jou te recommandeeren?”

„JANSEN is een beste kerel en weet, dat we 't noodig hebben. Als hij mij dus een extraatje kan bezorgen, zal hij 't nooit laten.”

„Ja, hij is een heel goed man, die JANSEN, en ik geloof, dat hij een aardig broodje heeft ook. Vader vertelde mij laatst, dat hij hier in de Lange-Leidsche-dwarsstraat drie eigendommen heeft, waarvan hij vrij wat huur trekt. 't Huis, waarin hij zijn winkel heeft, is ook van hem.”

„Nu, hij heeft ook groote klanten, naar ik wel eens gehoord heb. Weet je, die betalen goed. — Zou 't van avond laat worden?” vroeg hij eensklaps, zijn rede afbrekende.

„'t Wordt stellig nachtwerk, daar kun je op rekenen. Al die soort van vergaderingen duren tot in den nacht.”

„Heb je er dan al meer gehad?”

„Ja, alleen van die gewone vergaderingen, zooals je tegen-

woordig in meer wijnhuizen hebt. Maar die worden zoo talrijk niet bezocht, als het die van avond zal zijn. 't Is een buitengewone vergadering."

Op dit oogenblik kwam de kastelein binnen. 't Was een stevige kerel met een dikken buik, waarover een lang vest hing, gedeeltelijk bedekt door een helder wit schortje met twee zakken, om het te beuren geld te bergen. Zijn korte fluweelen broek, met zilveren kniegespen toegemaakt, deed een paar stevige beenen met ferme kuitzen uitkomen, welke menigen aanspreker zouden hebben doen watertanden, die ze met kunstmiddelen moest opvullen en dikwijls werk genoeg had, om ze recht te houden. Zijn blauw en grijs gestreepte kousen staken in twee lage schoenen met blauwe stalen gespen, die Zondags door een paar zilveren vervangen werden: want baas LAURENZ was een man, die 't goed doen kon en dat wel wilde weten ook. Maar 't plezierigst van alles was zijn vroolijk, bol gezicht, dat altijd opgeruimd stond en wat goed paste bij de gevulde roode handen, die nog rooder afstaken bij zijn sneeuw witte hemdsmouwen, een staaltje van EVA's wasch- en strijkkunst.

"Zoo, goejen avond, knaap. Hoe heet je ook weer, HABAKUK of ZEPHANJA?"

"DAVID, baas," antwoordde de aangesprokene.

"O, ja, ik wist wel dat het zoo'n smousennaam was. Maar je bent toch geen jood, zooals JANSEN, me vertelde."

"Ik ben net zoo goed gedoopt als jij, baas LAURENZ," zeide DAVID.

"Ten minste als ik gedoopt ben, DAVID. Jij hebt zeker wel nooit mijn doopceel gezien."

"Daar zou ik ook al heel weinig aan hebben, baas," antwoordde DAVID.

"Je hebt volmaakt gelijk. Ga nu de kaarsen maar aansteken: want de gasten zullen wel gauw komen. En denk er aan, dat je zorgt om aan die groote tafel telkens de kaarsen te snuiten en er vooral op te passen, er de dieven af te houden; want die kunnen we missen als kiespijn."

"Dat geloof ik. Dat zijn dieven, waarop de politie geen vat heeft."

"Verder zorg je er voor, om altijd maar rond te loopen en

in mijn nabijheid te blijven. En al bestel ik je tien dingen te gelijk, dan moet je ze allemaal onthouden en ze mij behoorlijk aanbrengen."

"Heel goed, baas. Je zult wel tevreden over me zijn, dat beloof ik je."

"Je ziet er ten minste slim genoeg uit. Eindelijk zorg je, om de leege glazen van de tafels te nemen en ze bij EEF te brengen, die ze dan terwijl kan afwasschen."

Nauwelijks had DAVID al de kaarsen ontstoken, toen er twee mannen in mantels gehuld, binnenkwamen. DAVID was aan 't buffet gaan staan; terwijl hij fluisterend met EVA praatte.

"Ken je die twee sinjeurs?" vroeg hij, op de binnenkomenden wijzende.

"Welzeker, dat is de chirurgijn BOCKELMAN met zijn zwager VAN GIMNICH uit Haarlem. En die daar binnenkomt, is ROUSSET, de krantenschrijver."

"En daar komt RAAP, de porceleinverkooper van den Vijgendam," zeide DAVID.

"Zoo, ken je dien?" vroeg EEF.

"Wie zou dien niet kennen?" zeide DAVID. "De man heeft een kostelijke affaire."

"Dat heeft hij, en als ik hem was, zou ik me zoo met alle dingen niet bemoeien en liever kalm op mijn slofjes thuis blijven."

"Och, EEF, dat ligt zeker zoo in den aard van 't beest."

"Maar nu mag je wel naar vader toegaan: want ze bestellen hem iets."

We laten de verdere gasten, die spoedig na het genoemde viertal binnenkwamen, hun plaatsen in de gelagkamer innemen en willen liever hooren, wat JEAN ROUSSET, die met RAAP, BOCKELMAN, GIMNICH, den Rotterdamschen koekebakker VAN DER MEER, benevens een paar anderen aan de groote tafel gezeten was, had voor te dragen. 't Zal u daaruit tevens blijken, wat er alzoo sedert den 25sten Juni was voorgevallen en tot welk doel DAVID hier den post van „Jan" vervulde.

"Vrienden, burgers en schutters van Amsterdam," begon hij. "t Is niet om een beuzeling, dat wij u herwaarts geroepen hebben, gelijk gij trouwens wel uit mijn blaadje hebt kunnen zien, als gij 't met oplettendheid gelezen hebt."

„Ik begin dan met u te herinneren, hoe onze waardige Prinsstadhouder reeds op den 25sten van zomermaand in de zitting der Staten van Holland, waar hij 't voorstel deed tot afschaffing der pachterijen, tevens begeerd heeft, „dat den ingezetenen toch eens alle wettige redenen van bezwaar op 't stuk van de begeving der ambten mochten worden benomen en dat, zonder eenig uitstel, de overwegingen, om de posterijen aan 't gemeene Land te doen komen, mochten hervat en ten spoedigste tot een gewenscht einde gebracht worden.” Daaruit zagen wij ten duidelijkste, hoe 't heil der burgerij Zijner Hoogheid ter harte gaat. En wat heeft nu onze vroedschap daarop gedaan? „Dat men omtrent de posten nog maar de beëdigde lijsten had klaar te maken van de jaarlijksche inkomsten der bijzondere ambten en bedieningen, 't welk, ter oorzake van den grooten omslag die hieraan vast was, tot nog toe niet had kunnen geschieden; maar dat men de posterijen ten eeuwige dage zou houden aan de stad.”

„Sedert zijn er verscheidene geschriften tegen de Resolutie uitgekomen, een waarvan uit elf punten bestaat, en dat volgens de verzekering van den schrijver, den zevenentwintigsten van zomermaand aan Zijne Hoogheid vertoond is. Maar belangrijker dan dit is het boekje, dat door 't Hof van Holland verboden is en ten titel voert; „Het gedrag van de Regenten der Vereenigde Nederlanden, gedurende den tegenwoordigen oorlog”, en waarin de handelingen van eenige voorname lieden, vooral die van den Raadpensionaris GILLIS, duchtig aan de kaak gesteld worden. Ik hoop, dat gij allen 't gelezen en er uit gezien hebt, hoe zulke regenten gestraft en voor altijd van hun posten ontzet behoorden te worden. Er is u ten minste gelegenheid genoeg gegeven, om er mede bekend te worden; daar 't in alle herbergen en koffiehuisen is rondgevent en voorgelezen.

„Welnu, dat boekje heeft aan velen, die nog blind waren, de oogen geopend en talrijke vergaderingen op verschillende plaatsen uitgelokt. Wij hebben nu, zooveel als wij maar wisten dat het met ons eens waren, heden avond hier bij elkander geroepen, om te bepalen, of het niet noodig is, ook in Amsterdam te doen, wat men in Friesland gedaan heeft: gecommitteerden uit de burgerij te kiezen, tot bevordering van herstel onzer grieven.”

Met deze redevoering opende JEAN ROUSSET de vergadering,

en 't zou mij te ver voeren, als ik u al de discussien wilde mededeelen, welke er dien avond gevoerd werden; alleen zal ik u zeggen, dat er weinige dagen later, behalve genoemd ontwerp, hetwelk door de vergadering in Vredenburg was aangenomen, een rekwest ter teekening onder 't volk circuleerde, gewoonlijk het rekwest van RAAP genaamd, ofschoon men wil weten, dat het door VAN DER MEER opgesteld en op genoemde vergadering ter tafel gebracht was. Dit rekwest hield in: 1°. de posterijen aan den Prins op te dragen: 2°. spoed te maken met het wegnemen van de misbruiken op 't stuk van ambten, en 3°. de gilden te herstellen en de kapiteins der schutterij alleen uit de burgers te kiezen.

Nu de zaken zoover gevorderd waren, en men aardig wat onderteekenaars op 't rekwest had, schroomden de aanvoorders niet langer, meer publiciteit aan de zaak te geven. Reeds in 't begin van Augustus hoorde men mompelen, dat de burgers binnen kort bezit zouden nemen van den Kloveniersdoelen in de Doelestraat, een stadsgebouw, vroeger in gebruik van de schutterijen, maar thans als logement verhuurd.

En werkelijk gebeurde dat op den negenden Augustus. Een achttal burgers begaf zich daartoe op dien dag naar gemeld gebouw, welks groote zaal door een letterkundig genootschap tot zijn gebruik was afgehuurd. Juist waren de leden van dat genootschap vergaderd, toen de schutters binnenkwamen en hun met vriendelijke, ofschoon wel eenigszins dreigende woorden, te verstaan gaven, dat men die kamer te hunne behoefte moest ontruimen. Hoewel min of meer onwillig, begrepen de leden, dat zij de wijste partij zouden kiezen, indien zij aftrokken, en lieten de indringers meester van hun lokaal.

Spoedig was deze mare door Amsterdam verspreid en stroomde een groote menigte burgers derwaarts, waarvan vele uit bloote nieuwsgierigheid kwamen. Toen het aantal der bijeenvergaderden groot genoeg was, las GIMNICH een aanspraak voor, waarin hij volgens het in Vredenburg vastgestelde besluit, voorstelde, een commissie van vijf personen te benoemen om uit elk der zestig wijken van Amsterdam twee, drie of vier gecommitteerden te kiezen, die dan de punten zouden opstellen, ten aanzien van welke men herstel verlangde.

„Wat gecommiteerden,” zeide RAAF, toen GIMNICH gedaan had. „Dat zou maar tijdverlies geven en op 't laatst de zaak op de lange baan schuiven. We moeten spijkers met koppen slaan. Ziet, hier is een rekwest, waarop reeds velen geteekend hebben en hetwelk in weinige woorden al de grieven bevat, waarvan wij herstelling wenschen. Hoe meer teekenaars wij daarop hebben, hoe beter.”

Tal van burgers onderteekenden het rekwest, hetwelk RAAF met een paar andere Doelisten (want dien naam droegen sedert de onderteeksnars van het rekwest) naar Den Haag overbracht en het den 13^{den} Augustus den Prins, bij wien zij gehoor hadden weten te krijgen, ter hand stelde; terwijl zij een copie van dat rekwest in burgemeesterskamer hadden ingeleverd.

De vergaderingen in den Doelen bleven intusschen geregeld voortgaan. Den 15^{den} Augustus deden RAAF en zijn beide reisgenooten aan de Doelisten verslag van hun wedervaren in Den Haag. Zij vertelden, dat de Prins hen minzaam ontvangen en toegesproken, doch hen tot stilte en onderwerping aan de overheid vermaand had.

Tal van aanspraken in den Doelen gehouden en die alle tamelijk wel op hetzelfde aanbeeld sloegen, werden gedrukt en verspreid. De Amsterdamsche vroedschap verklaarden de 20sten Augustus, dat zij 't rekwest van de burgerij in overweging had genomen en met den Prins in overleg zou treden ten aanzien van de ambten. Wat de voorrechten der gilden aangaat, zij beloofde, die voor zooverre ze op oude herkomsten gegrond waren, te zullen bewaren. Wat echter de andere punten van 't rekwest aangaat, die wees zij, als nieuwigheden, van de hand. Dit antwoord voldeed den Doelisten in 't geheel niet, wier partij nog aanzienlijk versterkt was door de toetreding van het talrijke scheepstimmermansgild, wier leden den naam van „Bijltjes” droegen.

De Doelisten werden nu hoe langer hoe brutaler, ofschoon tot eer van RAAF moet gezegd worden, dat hij met anderen hen in rust trachtte te houden en tot bezadigheid aanmaande. Voor burgemeesteren geroepen, verklaarde de porceleinverkooper, dat hij geen kans zag om 't volk te bedwingen, als de drie artikelen niet werden ingewilligd. Toen stond de Regeering,

niet wetende, in hoeverre zij op de schutterij kon vertrouwen, den 25sten Augustus het verzoekschrift toe, mits niet strijdende tegen de resolutiën van Hunne Hoogmogenden of de intentie van Zijne Hoogheid; terwijl de begeving van ambten werd afgeschaft, voor zooverre het domestique waren.

Ook dit was geenszins ten genoee van de heftige Doelisten, die eischten, dat er een toestemming zonder voorwaarden zou worden verleend. En hierin gaf de Regeering weder toe, en kondigde den 27sten dat besluit af. Maar nog waren de Doelisten niet voldaan. De volle Raad moest zijn toestemming geven, en ten vierden male werd het verzoekschrift ingeleverd met den eisch, dat de geheele tegenwoordige regeering zijn zegel zou hechten aan 't rekwest. Ook hierin werd bewilligd: ofschoon de Raad, die zeer wel begreep, wat dat *tegenwoordige regeering* beteekende, vrijwillig afstand van zijn post deed.

Nog waren de Doelisten niet tevreden. Burgemeesteren en Oud-Raden moesten ook aftreden en daartoe had men den Prins noodig. Twee hunner werden naar Den Haag gezonden. Intuschen waren er in Amsterdam nog burgers in overvloed, wien 't niet beviel, dat het volk hier zoo den baas speelde en die een verklaring hadden opgesteld, dat zij wel tevreden waren met de tegenwoordige regeering, welke verklaring werd rondgezonden en vele teekenaars verkreeg. Niet minder dan vijftienhonderd Bijltjes, aangevoerd door een vijftal der ergste Doelisten, ook als scheepstimmerlieden gekleed, trok nu de stad door en bedreigde allen met plundering, die het hart hadden er op te teekenen.

Den tweeden September kwam de Prins in de stad. Zijne Hoogheid, die met zijn gevolg in vier koetsen gezeten was, had den nacht op den huize Zwanenburg, halverwege tusschen Haarlem en Amsterdam, doorgebracht. Zijn lijfwacht te paard vergezelde hem tot aan de poort; toen reed zij naar halfweg Haarlem terug. RAAP en eenigen der zijnen, die over het teekenen der laatste verzoekschriften ongenoegen met hun partij gekregen hadden, ontvingen Zijne Hoogheid aan „de tweehonderd roe”, maar leidden hem niet binnen: want daar aan de poort stonden een dertigtal der pas gekozen gecommiteerden, onder welke de hevigste Doelisten waren, met een troep van drie of

vierduizend Bijltjes, die een oranjevaandel in hun midden hadden, waarop geschreven stond: „Voor Oranje en de vrijheid”. Langs al de straten en grachten, welke Zijne Hoogheid van de poort af, tot aan het Oudezijds-heerenlogement waar hij zijn intrek zou nemen, reed, stond de gewapende burgerij geschaard.

Vier dagen later veranderde de Prins de regeering. In de plaats van de vier ontslagen Burgemeesters werden aangesteld de Heeren Mr. FERDINANT VAN COLLEN, Mr. CORNELIS TRIP, Mr. GERARD AARNOUT HASSELAAR en WILLEM GIDEON DEUTZ, terwijl negentien van de zesendertig Raden behouden en de andere achtentwintig uit de aanzienlijkste kooplieden en burgers saamgesteld werden. Ook de Oud-raad werd op aandringen der burgers ontslagen. Het benoemen van een nieuwen krigsraad ging echter zoo gemakkelijk niet. Het was toch een gevaarlijke zaak, hierdoor een lichaam in 't leven te roepen, dat geheel buiten den invloed der Regeering zou staan en dus niet onder, maar tegenover haar. Zelfs RAAP en GIMNICH, die zich reeds sedert eenigen tijd veel gematiger getoond hadden dan hun partij, protesteerden daartegen, werden bij den grooten hoop verdacht gemaakt en raakten al hun invloed kwijt.

Om nu hun doel, 't verkrijgen van een vrijen krigsraad te bereiken, begaven zich eenige der heftigste Doelisten, vergezeld van een groot aantal Bijltjes, in den nacht van den negenden September naar 't Oudezijds-heerenlogement, waar, zooals gij weet, Zijne Hoogheid logeerde.

„Wat begeert gij?” vroeg hun de portier.

„Wij moeten Zijne Hoogheid spreken.”

„Op dit uur? Dat is onmogelijk. Zijne Hoogheid ligt reeds te bed. Gij zult den Prins toch niet in zijn slaap willen storen.”

„Wat slaap? Denk je, dat we hem stadhouder gemaakt hebben, opdat hij zou slapen? Ga hem terstond zeggen, dat we hem moeten spreken.”

„Inderdaad, goede lieden, dat mag ik niet doen. Komt morgen zoo vroeg als ge wilt, terug, en Zijne Hoogheid zal u te woord staan.”

„Hoor eens, vrind. Als je nog langer staat te marren, dan zullen we ons zelf wel een weg naar de slaapkamer van Zijne Hoogheid banen, en twijfel er hard aan, of de Prins 't je dan

wel in dank zal afnemen, als hij op zoo'n harde wijs uit den slaap gewekt wordt."

De portier, wel bemerkende, dat er niets aan te doen was, en den geduchten hoop Bijltjes ziende, wier tegenwoordigheid zulk een kracht bij 't argument voegde, zeide:

„Wacht dan even, totdat men Zijne Hoogheid gewekt en hij bericht gekregen heeft van uw verzoek."

Een der bedienden bracht de tijding van de komst der Doelisten aan den dienstdoenden page over en deze wekte den Prins. Kort daarop traden de Doelisten 't slaapvertrek binnen, waar Zijne Hoogheid overeind in 't bed zat.

„Wat begeert gij van mij op dit ongelegen uur?" vroeg de Prins. „Heeft men mij daarom verzocht, in Amsterdam te komen, om mij tot in den slaap te storen?"

„Uwe Hoogheid," zeide een der Doelisten. „We zouden het niet gewaagd hebben, u in den slaap te storen, als 't belang der burgerij zulk een stap niet dringend eischte."

„Zoo zelfs dat er geen nacht over heen kan gaan? Dat moet wel zeer dringend zijn."

„Uwe Hoogheid kent het verlangen der burgerij. Men wil een vrijen krijgstraad. Daaraan is niet voldaan. Welnu, het volk is niet meer te stillen, en als uwe Hoogheid het niet te wille is, zal het tot buitensporigheden overslaan."

„Gij Amsterdammers zijt veeleischend," hernam de Prins. „'t Is met u wel, als men u de vinger geeft, neemt gij de geheele hand. Eerst moet de regeering worden veranderd. Toen dit geschied is, eischt gij ook de afzetting van den Oud-Raad. Thans dwingt gij om een vrijen krijgstraad. Het zal misschien niet lang meer duren, of gij eischt ook van mij, dat ik mijn ambten zal neerleggen. Misschien was 't ook maar het best, dat ik dit deed en naar mijn Duitsche Staten vertrok, waar ik in vrede en rust mijn leven zou kunnen eindigen."

„Uwe Hoogheid begrijpt de zaak verkeerd. De eisch, dien wij voor u brengen, is geen nieuwe. Die is al reeds 't vorige jaar aan burgemeesteren per verzoekschrift voorgesteld. Ook in het laatste rekwest is hij opgenomen."

„'t Is hier tijd noch plaats, om een decisie te nemen. Ik wil echter de zaak overwegen en zal te behoorlijker tijd decideeren."

En zonder den Doelisten een enkel woord meer toe te voegen, ging de Prins weer liggen, trok de dekens over zich heen, en wenkte zijn kamerdienaar, om de gordijnen van zijn ledikant te sluiten.

Den volgenden dag echter gaf hij verlof tot het kiezen van een vrijen krijgsraad uit de officieren der compagniën, die de vijf kolonels zouden benoemen. Deze verkiezing ging vrij onstuitig toe: op verscheidene plaatsen werd men handgemeen en moest de trom worden geroerd. Niemand duldde men onder de officieren, die eenigszins aan de oude of aan de nieuwe regenten vermaagschapt was, en daardoor geraakten verscheidene kapiteins, die de verandering hadden helpen doordrijven, uit hun bediening, en kregen zoo hun verdiende loon.

Den volgenden middag vertrok de Prins door de Leidsche poort, tot aan den Amstelveenschen weg uitgeleid door een aantal ontslagen gecommiteerden en een vijfhonderd Bijtjes en zeker recht in zijn schik, Amsterdam achter zich te hebben, waar hij zulke onrustige dagen had beleefd.

Sedert dien tijd raakten de Doelisten in minachting: Rousser, door den Prins tot historieschrijver benoemd, werd kort daarna weder als zoodanig ontslagen en later uit de stad gebannen, en RAAP geraakte, na 's Prinsen dood, zoozeer in minachting, dat het gemeen, toen hij in Januari 1654 overleed, niet alleen door de straten liep, zingende:

„RAAP is dood! RAAP is dood!
Wie zal nu de stad regeeren?”

maar zelfs op den dag der begrafenis zich voor 't sterfhuis opeenhoopte en de lijkbaar vernielde; daar het niet verkoos, dat hij een eerlijke begrafenis zou hebben. De Regeering zag zich dus genoodzaakt, het huis van den overledene voor geweld te beschermen en liet het lijk des middernachts op een vrachtslede naar de Oude kerk brengen en daar begraven.

Kort daarna werden ook de Regeeringen in Haarlem, Leiden, Rotterdam en Gouda, ja, in de meeste steden van Holland en in die van de andere provinciën veranderd. 's Prinsen aanzien werd daarbij zeer vermeerderd; doordien men hem het erfstadhouder-kapitein-generaal- en admiraalschap over Staats-Brabant, Vlaanderen en Oppen-Gelderland,

hetwelk vroeger bij de Algemeene Staten berust had, opdroeg en Bewindhebbers zoowel der Oost- als der West-Indische compagnie hem 't volgende jaar met de waardigheid van opperdirecteur en gouverneur hunner Maatschappijen bekleedden.

Eer ik echter 't jaar 1748 sluit, moet ik u mededeelen, dat ook Mr. DANIEL DE DIEU zijn ontslag nam als Hoofdofficier van Amsterdam, en opgevolgd werd door Mr. WILLEM HUYGHENS. De reden van deze aftreding vind ik niet gemeld. Waarschijnlijk hadden hem de gebeurtenissen van 't jaar 1748 tegen zijn schoutsambt ingenomen; van mindere sympathie toch met de nieuwe regenten kon er wel geen sprake zijn, daar we hem reeds in 1753 tegelijk met WILLEM GIDEON DEUTZ en Mr. CORNELIS TRIP de burgemeesterlijke waardigheid zien bekleeden, welke hij later in vijf verschillende jaren nogmaals vervuld heeft.

JEREMIAS JANSEN, die begreep, dat hij onmogelijk bij den nieuwen schout zoo hoog kon zijn aangeschreven als bij den vorigen, die daarenboven, zooals wij reeds hoorden, zijn koetjes mooi op het drooge had, bedankte voor zijn betrekking als onderschout van geheime zaken en hield zich in 't vervolg alleen met zijn barbierswinkel bezig, en DAVID RUBENS, die met een en ander een aardig sommetje gelds had overgespaard en wien dat onophoudelijk spionneeren en verklikken geducht tegen de borst stiet, had geen lust, om bij den nieuwen onderschout in dienst te treden en huurde een der winkels of kastjes in de Oude-Manhuispoort, welke winkels ten voordeele van dat gesticht werden verhuurd. Daar hij echter onmondig was, huurde zijn moeder den winkel op haar naam; terwijl JEREMIAS JANSEN als borg voor haar teekende. Mr. DANIEL DE DIEU had gedurende den tijd, dien de knaap in zijn dienst was geweest, zoo veel genegenheid voor hem opgevat, dat hij hem een zak guldens (toen f 600) op handschrift leende, om de zaken te drijven; terwijl hij hem de klandisie voor hem en zijn familie beloofde. Zoo was dan DAVID op de eerste trede van den trap gekomen, langs welken hij, indien hij goed wilde oppassen, weder in den stand kon geraken, dien zijn vader eenmaal in de maatschappij bekleed zou hebben, indien blinde geloofshaat hem niet meedoogenloos vervolgd had.

TIENDE HOOFDSTUK.

Herman Koops Fledderus komt ongelukkig aan zijn eind.

't Was in 't begin van de maand Mei 1749, dat de weduwe met hare drie kinderen in hare nieuwe woning in de Lange-Leidsche-dwarsstraat zat, welke zij van baas JANSEN gehuurd en sedert een paar dagen betrokken had. Zij was daar vrij wat beter gehuisvest dan op hare kamer in de Anjeliërs-dwarsstraat, maar moest er natuurlijk ook wat meer huur verwonen. En dat kon zij gerust doen; want nu waren hare beide dochters, sedert October van de stadsarmenschool ontslagen, thuis en hielpen haar in haar affaire, die dank zij de zorg, waarmede zij de haar toe-vertrouwde goederen behandelde en den voortdurenden ijver, waarmede JANSEN haar steeds nieuwe klanten bezorgde, thans een uitgebreidheid had verkregen, welke haar gedwongen had naar een ruimere woning om te zien. Die welvaart maakte dan ook, dat zij, hoe DAVID er ook op aandrong, van hem niets wilde aannemen, maar al het geld hetwelk hij verdiende, zorgvuldig in een doos legde, grooter dan de vroegere.

„DAVID, mijn jongen,” had zij gezegd, „door spaarzaamheid en arbeidzaamheid kan men 't ver brengen in de wereld. Jij hebt nu voor vier dingen te zorgen: vooreerst, dat je de huur van uw winkel op zijn tijd betaalt, ten tweede, dat je zorgt, steeds contant uw inkoopen te doen: want dat geeft het meeste voordeel; ten derde, dat je mijnheer DE DIEU prompt zijn interest voldoet en ten vierde, dat je maakt, om zoo spoedig mo-

gelijk van die schuld af te komen. Ik ben nu, door Gods goedheid, zoo ver gekomen, dat ik je nog kost en inwoning kan geven, zonder dat je daarvoor behoefte in te brengen. Ik ben sterfelijk. Als ik eens kwam te vallen, dan zou 't mij zeker een rustig sterfbed schenken, als ik wist, dat je een onafhankelijk bestaan hadt en uw zusters ten steun kondt verstrekken; of-schoon die ook haar brood waard zijn en mijn affaire kunnen voortzetten."

En DAVIDS affaire ging goed, en bracht hem veel geld op. Want die kastjes in 't Oudemanhuis, welke thans gesloten zijn, omdat later de kleinhandel zich vandaar verplaatst heeft, en die er thans met hun bruine valluiken zoo somber uitzien, waren toen gezochte winkels, waarin menigeen, die later een geacht koopman werd, den grond tot zijn fortuin legde. Want niet alleen was in dien tijd de oudemanhuis-poort een der drukste passages der stad; maar 't was of de negotie er wilde wezen en of ieder meende, dat hij voor allerlei snuisterijen daar 't best terecht kon. En onder die verschillende winkeltjes kreeg dat van DAVID weldra een goeden naam. Ieder toch wilde graag bij den vriendelijken kramer koopen, die voor elk een goed woord ten beste had en wiens waren er altijd zoo frisch en zoo goed uitzagen, dat men wel kon merken, welk een goed debiet er in dat kastje bestond. En JANSEN stond den jongeling trouw met raad en daad bij. Hij wist steeds voor hem de beste en goedkoopste kanalen uit te vinden, en zorgde, door zich met de zaak in te laten, dat men den jongen koopman niet bedroog. Ja, al had de kleine kramer zijn zaak nu eerst vier maanden uitgeoefend, er waren onder de groothandelaren, bij welke hij ter markt ging, verscheidene, die hem op drie maanden crediet wilden verkoopen, als hij meer bij massa's nam, waardoor hij ook grooter winsten had kunnen maken. Maar moeder was er zoozeer tegen, dat JANSEN haar daartoe niet kon overhalen. En hij moest hare redenen billijken: want DAVID was niet alleen te jong, om zich in zulke verplichtingen te steken, maar zij oordeelde, dat hij zich ook veel gemakkelijker kon bewegen, wanneer al wat hij verkocht zijn eigendom was en hij in 't geheel zijn hoofd niet behoefde te breken met wissels, die op hun tijd moesten betaald worden. En DAVID vond het toch ook recht

pleizierig, als hij 's avonds, na zijn kast gesloten te hebben, met een gevulden buidel thuiskwam en al dat geld van hem was en niet voor een groot deel toebehoorde aan anderen, aan wie hij de door hem verkochte waar nog moest betalen. Dan werd alles in de groote doos gestort, behalve Zaterdag, als wanneer er twee andere doozen voor den dag kwamen, op een van welke met groote letters stond: „Interest voor Mr. DE DIEU,” op de andere las men: „Huur voor 't Oudemanhuis”. In die beide doozen werd elke week de competente portie voor beide posten afgezonderd, zoodat DAVID aan 't eind der drie maanden den inhoud der doozen maar te ledigen had en behoorlijk aan zijn verplichtingen kon voldoen. Ook hield hij er, volgens raad en inlichting van baas JANSEN, een boek van inkoop en verkoop op na, als mede een kasboek, waarin hij zijn inkomsten en uitgaven opschreef. Dit was natuurlijk zeer gebrekkig, maar voor een kleinhandel, die geheel met kontanten gedreven werd, was dit genoeg, en DAVID had het plan opgevat om, wanneer hij wat ouder werd, bij den een of anderen geroutineerden boekhouder les te nemen in het Italiaansch of dubbel boekhouden.

DAVID gevoelde thans hoe langer hoe meer, wat er aan zijn opvoeding ontbrak, en 't was juist dezen avond, dat hij geheel opgetogen met een plan was thuisgekomen, hetwelk hij terstond aan moeder en zusters had meegedeeld en waarmede deze zeer ingenomen waren. Hij had namelijk begrepen, dat het hem zeer voordeelig zou zijn, als hij eens fransch ging leeren. Daartoe wilde hij les nemen van iemand, die er de noodige geschiktheid toe bezat, en dan zouden ESTHER en ELIZE tevens van die gelegenheid profiteeren en zulks kon niets anders dan tot hare beschaving medewerken. Moeder had vooraf de groote doos voor den dag gehaald, en, nadat zij 't geld eens had nageteld, gezegd, dat het heel goed zou kunnen; maar dat er slechts één zwarigheid bestond, namelijk hoe een knappen meester te krijgen. Dat was geen zaak, waarin men JANSEN om raad kon vragen: want die was in 't geheel de bevoegde beoordeelaar niet. DAVID loste terstond de zwarigheid op. Hij zou naar Mr. DE DIEU gaan en dezen raadplegen. En moeder vond dat plan zoo goed, dat zij hare volle toestemming gaf.

Terwijl ze nog over een en ander zaten te praten, werd er

op de huisdeur geklopt, en liet ELIZE baas JANSEN binnen. Met een welbehagelijk gezicht zag hij de kamer rond, die inderdaad, hoe eenvoudig ook, netjes gemeubeld was: want de weduwe had zich, nu zij grooter ging wonen, eenige wel hoogst eenvoudige, maar toch nette meubelen aangeschaft.

„Goeden avond, lieve vrienden,” begon baas JANSEN. „Al zoo geheel op orde. Nu, dat noem ik knap. En wat ziet het er alles keurig uit. Men behoeft juist niet op de Heeren- of Keizersgracht te wonen, om 't zich gemakkelijk te maken.”

„Nu overdrijf je geen klein beetje, baas JANSEN,” zeide de weduwe. „Je kunt onze armoedige plunje niet met den rijkdom en de pracht van de menschen op de Keizersgracht vergelijken.”

„Ho, ho, wat moedertje. Wat draaf je weer door,” riep baas JANSEN uit. „Alles in zijn soort. Ik heb niet van pracht, maar van gemak gepraat. 't Ziet er hier zoo prettig uit, dat men zich aangenaam voelt aangedaan. Maar ik ben hier niet gekomen, om u complimenten te maken. Ik kwam je maar eens verwelkomen in uw nieuwe woning.”

„Dank je, baas JANSEN,” hernam de weduwe. „Maar ga toch zitten. Je blijft daar staan, alsof je geplant waart.”

„Als ik sta, ben ik grooter,” hernam baas JANSEN. „En alle menschen streven toch naar grootheid, sommige al op een heel rare manier, en die hun al zeer slecht bekomt.”

„Daar heb je wel gelijk in, baas JANSEN,” zeide ESTHER. „Maar als men 't op een goede manier doet, zul je het toch wel niet veroordeelen. Bijvoorbeeld zooals wij. Als we niet naar grootheid streefden, zouden we nog in de Anjelier-dwarsstraat zitten en uw woning in de Lange-Leidsche-dwarsstraat niet gehuurd hebben.”

„Ondeugende meid!” hernam baas JANSEN. „Je begrijpt den zin van mijn woorden heel wel, en je weet net zoo goed als ik, dat ik *die* zucht naar grootheid niet bedoel en dat ik 't mooi in de menschen vind, als ze vooruit willen komen. Maar à propos, heb je de „Amsterdammer” van vandaag al gelezen?”

„We krijgen de kranten altijd van baas LAURENS uit Vredenburg en dan eerst van den vorigen dag. Ze kosten ons dan maar een stuiver in de week. Daarvoor hebben we de Amsterdamsche en de oprechte Haarlemmer.”

„Nu, dat is inderdaad niet te duur. Maar dan lees je ook nog al oud nieuws.”

„Voor ons is 't altijd nieuw,” zeide DAVID. „Maar staat er dan wat in de „Amsterdammer” van vandaag, omdat je dat zoo vraagt.”

„Voorzeker, en iets, waarin je zeker wel belang zult stellen. Herinner je je nog koopman FLEDDERUS te Steenwijk?”

„Of ik mij dien herinner,” hernam DAVID. „Dat zou ik meenen. Ik ben indertijd bij hem aan huis geweest. Hij had een allerliefst dochttertje, dat mij goede zaken bij papa en mama heeft bezorgd. Is er met hem wat gebeurd?”

„Wat heel veel en iets, dat alles behalve aangenaam is. Je weet, dat die FLEDDERUS verleden jaar met TUTTEL en THOMASZ vrij wat spels gemaakt heeft tijdens de pachtersonlusten.”

„Nu, dat zou ik niet weten. Ten behoeve daarvan heb ik verleden jaar Juni nog een overzeesche reis gemaakt, niet waar ELIZE?”

„Toen je zoo zeeziek bent geweest,” hernam ELIZE.

„Ik zeeziek, hoe kom je daaraan?”

„Wel, je waart den heelen avond vóór je gingt, zoo stil en afgetrokken, dat ik meende dat je al zeeziek waart, eer je nog een voet op 't schip hadt gezet.”

„Maar wat is er dan van FLEDDERUS?” vroeg DAVID.

„Dat zal ik je vertellen. 't Was juist omtrent den tijd der pachtersonlusten, dat FLEDDERUS met TUTTEL naar Den Haag geweest was, om aan Zijne Hoogheid een verzoekschrift in te leveren, door honderd-vier-en-zestig inwoners geteekend. Onze schout meende toen, dat het ter zake van de pachters was: doch uit den brief van den Steenwíjkschen schout en 'tgeen jý hem mededeelde, werd hij beter onderricht.”

„Juist, ik herinner 't mij nog wel. De oorzaak was 't geschil tusschen den kerkeraad en den Magistraat over 't beroepen van een predikant.”

„Je hebt het goed onthouden. De zaak was deze. De kerkeraad, waartoe FLEDDERUS, TUTTEL en JAN THOMASZ behoorden, had een predikant beroepen, die der Regeering niet naar den zin was. Om nu den kerkeraad tegen te werken, verminderde zij de jaarwedde, waardoor de man, dien de diakens gaarne

gehad hadden, bedankte. Daarentegen verkoos de kerkeraad den predikant, welken de Magistraat wilde, niet op de nominatie te plaatsen. Dat was nu een zaak, die al eenige jaren geduurd had en de predikantsplaats was al dien tijd onbezet gebleven. Toen nu verleden jaar de troebelen over die pachters begonnen, dachten onze Steenwijkers: in troebel water is 't goed vissen, en stelden 't rekwest op, waarvan ik zoo even sprak. Toen de Magistraat daarop niet verkoos te antwoorden, brachten FLEDDERUS en TUTTEL 't aan Zijn Hoogheid. Hier kregen zij een uitstellend antwoord, hetgeen zij echter als een gunstig teeken beschouwden."

"O, ja, ik herinner 't mij nu duidelijk. Zoo ver waren zij er mee gevorderd, toen ik te Steenwijk kwam," zeide DAVID. "Ook hoorde ik er veel ontevredenheid over het doortrekken van militie, waarmede zij boven anderen bezwaard waren."

"Juist, en daarom richtten zij kort daarna, zonder goedkeuring van den Magistraat, een vendel schutters op, waarvan FLEDDERUS majoor werd en dat zij den naam van Oranje-vrij-compagnie gaven. Daarop richtte de Magistraat ook een vendel op, aan welks hoofd zich een der burgemeesters plaatste, hetwelk de wacht op 't stadhuis hield en niet gedoogde, dat de Oranje-compagnie er een voet op zette."

"Vrij brutaal van die FLEDDERUS en zijn aanhang," zeide ESTHER. "Het schijnt, dat de burgerij zich tegenwoordig overal al heel weinig aan zijn magistraten stoort."

"Ja, dat is al heel erg, ESTHER," hernam JANSEN. "Op de weigering nu van de magistraats-schutterij, om 't stadhuis door de Oranje-compagnie te laten bezetten, liet FLEDDERUS de trom roeren en de ingezetenen te zijnen huize noodigen op een half vat bier. De Magistraat liet den tamboer de trom ontnemen en die op 't stadhuis in bewaring brengen. Voor acht gulden kregen zij haar echter terug."

"En hadden ze nu permissie om te trommelen zooveel ze wilden?" vroeg ELIZE. "Dan zou ik die heeren van den Magistraat toch eens doof getrommeld hebben, omdat ze zich zoo inhalig aanstelden, om zich acht gulden voor een trom te laten betalen. Als ik de Magistraat geweest was, dan had ik de trom in 't geheel niet teruggegeven."

„FLEDDERUS kon toch er wel een andere krijgen,” zeide ESTHER.

„Dat kon hij,” hernam JANSEN. „En dat toonde hij ook; daar hij, nog voor de bewuste trom teruggegeven was, met een andere liet omslaan en den tamboer door eenige officieren zijner compagnie deed geleiden. Daar hij zelf zich daarbij voegde en terstond voor 't stadhuis een ferm roffel deed slaan, maakte hij de magistraatsschutters zoo nijdig, dat zij met scherp op hem en de zijnen schoten, waardoor verscheidene nieuwsgierigen, onder andere het dochttertje van FLEDDERUS, gekwetst werden.”

„Och, dat lieve meisje!” riep DAVID uit. „Ze is toch niet gevaarlijk gewond?”

„Slechts licht, zooals de berichten luiden. Toen begaven FLEDDERUS en TUTTEL zich andermaal naar Den Haag, om te klagen over 't gebeurde en antwoord te vragen op hun verzoekschrift.”

„En wat zei de Prins?” vroeg de weduwe.

„Dat heb ik niet vermeld gevonden,” hernam JANSEN. „Waar schijnlijk weer uitstel. 't Is ook licht mogelijk, dat zij Zijne Hoogheid niet hebben kunnen spreken. Nauwelijks waren zij drie uren van hun Haagsche reis terug, of FLEDDERUS werd op bevel van den Magistraat aangehouden en op de stadsgijzelkamer gevangen gezet. Terstond reisde juffrouw FLEDDERUS naar Leeuwarden, waar de Prins zich toen bevond, om Zijne Hoogheid te verzoeken, haar man uit de gevangenis te ontslaan. Zij was er te gelijk met den secretaris van Steenwijk, die den Prins natuurlijk geheel andere voorstellen deed. Nadat juffrouw FLEDDERUS al weer hoog en droog in Steenwijk zat, kwam eindelijk het lang verwachte antwoord van den Prins, dat echter weinig troost gaf; daar Zijne Hoogheid haar liet melden, dat hij in haar verzoek niet kon treden, maar de zaak aan den gewonen rechter overliet. Nu meende de Magistraat de handen vrij te hebben en veroordeelde een der beide gevangenen, welke men kort na FLEDDERUS in hechtenis genomen had, tot drie jaren tuchthuisstraf te Zwol. Ook FLEDDERUS werd verhoord, maar 't scheen, dat men de zaak nog niet aandurfde; ten minste er verliepen drie maanden, eer hij gevonnisd werd. Weinige dagen vóór de uitspraak van dat vonnis werden

ook TUTTEL en VOGELZANG gevangen gezet en naar Vollenhoven gevoerd, waar JAN THOMASZ reeds zat."

"En wat is 't vonnis van FLEDDERUS geweest?" vroeg de weduwe.

"Om gestraft te worden met de koorde, zoodat er de dood na volgt."

"En heeft men dat vonnis ten uitvoer gebracht?" vroeg DAVID.
"Of was 't maar een bangmaken, om wat schrik onder hem en zijn aanhangers te verspreiden?"

"In 't geheel niet. Nu ruim acht dagen geleden, den 24sten der vorige maand, is de koopman HERMAN KOOPS FLEDDERUS op de gewone gerechtsplaats buiten Steenwijk opgehangen."

"Verschrikkelijk!" riep ELIZE uit. "Dat is toch vreeselijk! Een mensch voor zoo iets te hangen."

"'t Is dan ook op de nietigste gronden, dat zij den man veroordeeld hebben," zeide JANSEN.

"En zal de Prins dat goedkeuren?" vroeg ESTHER.

"Dat kan ik moeilijk bepalen," antwoordde JANSEN.

"En hoe zijn TUTTEL en JAN THOMASZ er afgekomen?" vroeg DAVID, die deze mannen kende en daarom belang in hen stelde.

"Die zijn reeds weder naar Steenwijk gevoerd, waar ze verhoord zullen worden en zeker ook den weg van FLEDDERUS zullen opgaan ¹⁾."

¹⁾ De gerechtelijke moord aan FLEDDERUS, een ontzettend voorbeeld van de macht, welke de Overheden zich in dien tijd, zelfs in kleine plaatsen, durfden aan te matigen, klonk door 't gausche Land. De Prins, die door zijn weifelende houding de middelijke oorzaak van 't doodvonnis was geweest, begreep, dat het nu zaak was, den verderen loop van 't rechtsgeding te stuiten. Daartoe was hij vooral aangezet door vrienden der gevangenen en door verscheidene Steenwijkers, die bij de geweldenarij van den Magistraat de vlucht hadden genomen. TUTTEL en JAN THOMASZ, wier dood reeds besloten was, werden met de andere gevangenen in vrijheid gesteld, de beide compagnieën werden ontbonden, de geheele regeering afgezet en door een nieuwe vervangen, het vonnis van FLEDDERUS vernietigd en de man in zijn eer hersteld. Zijn weduwe kreeg terstond verlof, het lijk haars mans, dat bij de galg was begraven, te doen opdelen en 't een eerlijke begrafenis te schenken. Die begrafenis was inderdaad luisterrijk. De geheele nieuw benoemde Regeering, de Steenwijksche predikanten en een groote menigte van de voornaamste ingezetenen der stad, allen met oranjestrikken op de borst, volgden het lijk; terwijl de galg, waaraan de man gehangen had, dienzelfden nacht, te zijner eere, door eenige ijveraars werd verbrand.

„Maar dat is dan toch verschrikkelijk!” zeide DAVID. „Die arme juffrouw FLEDDERUS, en dat arme dochtertje!”

„’t Schijnt, dat je een goed oog hebt op dat dochtertje, DAVID,” zeide ELIZE. „Weet je ook, hoe ze heet?”

„ELIZE, net zoo als jij,” hernam DAVID. „En ’t is zeker daarom, dat ik haar zoo lief vond. Ben je nu niet jaloersch meer, LIESJE?”

„Wel nu nog mooier,” zeide ELIZE, die zich groothield, ofschoon ze voor zichzelf moest bekennen, dat ze wel een beetje jaloersch was geweest, omdat DAVID zoo drie malen van ELIZE FLEDDERUS had gesproken, en haar zoo hartelijk beklaagd had, toen hij vernam, dat zij gekwetst was geweest. „Je bent ook nog al een heele kerel, om jaloersch van te zijn. ’t Is, dunkt me, al vrij pretentius van je. Vindt jij ’t ook niet ESTHER?”

„Wat zal ik zeggen, LIESJE,” antwoordde deze. „’t Had er wel een beetje van, toen je daar zoo eensklaps uitviel. Maar ik neem ’t je niet kwalijk: want ik was ook al een beetje jaloersch op ELIZE FLEDDERUS. Maar heet ze waarlijk ELIZE, DAVID. Of maak je ’t ons maar wijs?”

„Welneen. En ’t is heel natuurlijk ook....”

„Wat is heel natuurlijk?” vroeg moeder eensklaps op dien toon, als wilde ze zeggen: „Pas op, dat je je niet verspreekt en maak goed, wat je verkorven hebt.” Want ELIZE wist evenmin als ESTHER, dat het onderwerp van hun gesprek een nichtje van haar was en dat zij naar een en dezelfde vrouw vernoemd waren. DAVID begreep den wenk.

„Dat ik een meisje, hetwelk den naam van mijn lief zusje draagt, moet liefhebben; vooral als ’t zoo’n lief meisje is, dat me vrij wat negotie bezorgd heeft.”

Baas JANSEN bleef nog eenigen tijd over onverschillige onderwerpen praten. Toen hij heenging en de weduwe hem de deur uitliet, was ELIZE even naar achter.

„Zeg eens, DAVID,” zeide ESTHER. „Waarom viel moeder je zoo plotseling in de rede, toen je over den naam van ’t dochtertje van FLEDDERUS sprak?”

„Dat heb ik niet gemerkt,” antwoordde DAVID ontwijkend.

„Houd je nu maar niet van de dommen. Ik merkte het dadelijk aan je, dat je je haast hadt versproken.”

„Nu, ja dan. Jou mag ik het wel zeggen. Juffrouw FLEDERUS is nog een nicht van ELIZE.”

„En waarom mag LIESJE dat niet weten?”

„Dat weet ik niet. Moeder schijnt daar goede redenen voor te hebben. Waarschijnlijk, omdat haar familie haar niet wil kennen.”

„En waarom niet?” vroeg ESTHER.

„Dat is een heele historie, en ik weet niet, of ik je die mag vertellen. Maar daar komt moeder terug. Mondje dicht, hoor.”

De fransche les ging door, en 't had mijnheer DE DIEU niet weinig genoeg gedaan, toen DAVID hem daarover kwam spreken. Hij had hem een der beste meesters, die toen ten tijde de fransche taal onderwezen, gezonden, en gezorgd, dat deze hem 't meest niet afnam. Misschien kwam hij hem wel wat te gemoet: want geheel betalen zou hij niet gedurfd hebben; daar zou DAVIDS eergevoel tegen opgekomen zijn.

Niet minder in zijn schik was hij, toen de knaap op Oudejaarsdag, behalve zijn interest, een afdoening van tweehonderd gulden bracht.

„Maar, jongen,” zeide de gewezen schout. „Daar doe je nu verkeerd aan. Dat geld moet je in je affaire steken, dan kun je haar nog meer uitbreiden.”

„Neem mij niet kwalijk, mijnheer,” zeide DAVID. „Hoe eer ik uit de schuld ben, hoe beter het is. Ik ontvang contanten genoeg, om daarvoor inkoop te doen en als ik u deze tweehonderd gulden afdoe, heb ik 't volgend jaar weer zooveel minder interest te betalen.”

„Je hebt in zekeren zin gelijk, jongen, en we zullen dus de tweehonderd gulden maar afschrijven.”

Dit zeggende, zocht hij in een loquet van zijn lessenaar, en haalde de schuldbekentenis voor den dag.

„Wel,” zei hij, „wat zou je nu wel zeggen, als ik de geheele schuld eens roijeerde en je me niets meer schuldig waart?”

„Dan zou ik zeggen, dat Uwe Edelheid zeer edelmoedig was,” antwoordde DAVID. „Maar UEd. kan zoo iets onmogelijk meenen.”

„En waarom niet, DAVID?”

„Omdat Uwe Edelheid het mij dan veel te gemakkelijk zou maken, hetgeen niet goed is voor een jong beginner.”

„Zou je 't dan niet aannemen, DAVID?”

„Hoor eens, mijnheer DE DIEU,” antwoordde de knaap. „Ik hoop niet, dat ik UEd. er mee beleedig; maar ik moet UEd. ronduit zeggen, zooals ik het meen. Toen vader stierf, bleef moeder met twee kinderen zitten en alles was opgeteerd. Men ried haar, zich tot de armenkas te wenden, om van haar ondersteuning te ontvangen. Maar zij weigerde het bepaald. Alleen 't brood, dat men met eere verdiend heeft, smaakt zoet, was hare spreuk. En ik behoef UEd. niet te zeggen, dat zij zich heeft moeten inspannen.”

„Vooraf, toen zij nog een arme wees bij zich in huis heeft genomen, niet waar?”

„Uwe Edelheid weet dat?”

„Ik weet daar alles van, DAVID. En ik heb hooge achting voor uw moeder, mijn jongen. Waardeer het, dat zij u zulk een opvoeding gegeven heeft. Maar ga voort; ik ben je daar in de rede gevallen.”

„Welnu, mijnheer,” hernam DAVID. „Zou UEd. dan van mij kunnen vorderen, dat ik geld van u aannam, hetwelk ik niet eerlijk verdiend heb? Dat zou bijna gelijk staan met het aannemen eener...”

„Eener aalmoes, wil je zeggen. Ho, ho, wat, mannetje. Als ik je die vierhonderd gulden schenk, dan is 't alleen om je voort te helpen.”

„Maar als ik nu niet op die voorwaarde wensch te worden voortgeholpen, mijnheer? Als ik nu, met Gods hulp, gaarne mijn fortuin zelf wil vestigen?”

„DAVID, DAVID,” waarschuwde mijnheer DE DIEU. „Daar loopt wel wat hoogmoed onder door. Ik vrees dat je te trotsch bent.”

„Inderdaad niet, mijnheer. Integendeel, ik voel mij klein bij zulk een edelmoedig aanbod. En als mijn zaken niet zoo gezegend gingen, zou ik niet aarzelen, om het aan te nemen. Nu ze zoo gelukkig gaan, zou 't immers schandelijke inhagheid zijn, als ik van uw vriendelijk aanbod gebruik maakte.”

„'t Is jammer, knaap, dat je 't vak verlaten hebt, of liever, dat je niet voor advocaat studeert. Want je zoudt een eminent persoon aan de balie zijn. Ik wil je dus niet verder trachten te persuadeeren. Maar wat zou je er van zeggen, als ik je schuld eens aan een ander opdroeg?”

„Dat zou mij spijten, mijnheer. Dan zou het den schijn hebben, alsof UEd. mij niet meer vertrouwde. Maar mijnheer kan er zijn goede redenen voor hebben.”

„En die heb ik. Ik heb in mijn vrouws familie een wees, die door een brave weduwe is grootgebracht, zonder dat we er ooit een duit aan te koste gelegd hebben. Toevallig ben ik daar een dag of wat geleden achtergekomen, en nu zul je toch wel begrijpen, dat mijn geweten mij zegt, dat ik die vrouw voor al de jaren, waarin zij een plicht vervuld heeft welke eigenlijk op ons rustte, een kleine vergoeding schuldig ben.”

„Moeder heeft al wat zij gedaan heeft, uit christelijke liefde verricht. Zij houdt van ELIZE evenveel als van hare eigene kinderen en wij hebben haar lief als een zuster. Ze is een engel van een meisje en zij heeft door hare liefde moeder al dubbel vergolden wat zij aan haar heeft opgeofferd.”

„’t Schijnt, dat je die brave weduwe kent, DAVID. Ik heb immers nog geen naam genoemd. Als ’t nu eens een andere was.”

„Dan moet mijnheer doen, wat zijn hart hem ingeeft. En dan bewonder ik nog te meer Uwer Edelheids grootmoedigheid. Dan is ’t waarlijk niet te veel, en ik zal haar met genoeg interest en affossing brengen.”

„Dwaze jongen!” riep mijnheer DE DIEU lachend uit. „Begrijp je nu zelf niet, dat je verschrikkelijk inconsequent bent. Als ’t een andere is dan je moeder, vindt je mijn handelwijze lofwaardig; alleen als ’t je moeder betreft, wil je er niet van hooren.”

DAVID stond bedremmeld te kijken. Hij gevoelde niet dan al te goed, dat mijnheer DE DIEU gelijk had. ’t Is dan ook zoo moeilijk, de zaken uit een onbevangen oogpunt te beschouwen, als men er zelf in gemoeid is. De ex-schout zag zijn verlegenheid en vermaakte er zich mede. Eindelijk barstte DAVID los:

„Maar, mijnheer! Dat is een voorstel, waarin mijn moeder nooit zal toestemmen. ’t Zou haar zijn, of zij iets van hare rechten op ELIZE zou verliezen, door dat geld aan te nemen.”

„Ook niet, als ’t een kleine vergoeding is voor ’t geen wij hebben verzuimd. Je moeder zal dus niet willen, dat wij onze schuld voor een klein gedeelte afdoen, om zoo ons geweten te bevredigen?”

Alweder was DAVID verlegen; want, had Mr. DE DIEU hem geschiktheid voor advocaat toegeschreven, de voormalige schout toonde, dat hij niet voor niets een Mr. voor zijn naam had.

„Och, mijnheer,” zeide hij eindelijk, „Laat de zaken maar blijven, zooals ze zijn. Ik durf 't waarlijk niet aan mijn moeder voorstellen.”

„Dat is misschien ook maar beter. Je bent in staat mijn zaak geheel en al te bederven. Ik zal zelf wel bij uw moeder komen. Is ze om een uur of twee thuis?”

„Indien Uwe Edelheid komt, zal zij zeker thuis blijven, om Uwe Edelheid te ontvangen.”

Toen DAVID thuiskwam en zijn moeder 't gesprek met mijnheer DE DIEU mededeelde, keurde zij zijn gedrag goed.

„Je hebt gehandeld, zooals 't behoorde, mijn jongen,” zeide zij. „Hoe edelmoedig 't aanbod ook was, je moet nooit iets aannemen, wat je niet eerlijk verdiend hebt. Maar hoe is de heer DE DIEU er achter gekomen, dat ELIZE bij ons aan huis is?”

„Ik denk, dat JANSEN 't hem verteld zal hebben. Van wie zou hij 't anders weten?”

„Hij had het wel kunnen laten,” hernam de weduwe. „Familie, die zich aan 't arme kind of haar moeder niet heeft laten gelegen liggen, toen ze inderdaad hare ondersteuning noodig hadden, behoeven zich nu ook niet om haar te bekommeren.”

Dien namiddag kwam mijnheer DE DIEU de weduwe opzoeken.

„Juffrouw,” zeide hij, haar met een titel aansprekende, welke hem zeker de achting voor de weduwe en haar fatsoenlijk uiterlijk onwillekeurig van de lippen deed vloeien. „Juffrouw, DAVID zal u wel verteld hebben, wat het doel van mijn komst is.”

„DAVID heeft het mij medegedeeld, mijnheer,” antwoordde de weduwe. „En het doet mij leed, dat ik u geen ander antwoord kan geven dan het zijne. Wanneer UEd. mijn ELIZE kende en getuige was van de liefde, welke zij mij toedraagt; voorwaar, Uwe Edelheid zou het niet in den zin gekregen hebben, mij zulk een voorstel te doen.”

„Gij begrijpt mij verkeerd, juffrouw,” hernam mijnheer DE DIEU, „even als uw DAVID mij verkeerd begrepen heeft. Toen ik hem het voorstel deed, om de schuld te royeeren, was 't om hem voort te helpen; maar de nobele jongen heeft dit op gronden

geweigerd, welke hem eer aandoen en alle verwachting geven, dat er een achtenswaardig mensch uit hem zal worden. Ik maak u mijn compliment voor de opvoeding, welke gij den knaap hebt gegeven, en ik ben bereid, hem voort te helpen, waar ik kan."

"Ik dank Uwe Edelheid voor de goede gezindheid, welke zij mijn zoon toedraagt en ik neem gaarne haar aanbod aan. Wanneer we hulp of ondersteuning mochten noodig hebben, zal UEd. de eerste zijn, tot wien we ons wenden."

"Ik ben tevreden over 't vertrouwen, hetwelk gij mij schenkt, juffrouw. Van iemand als u is dat een zeer vereerende toezegging. Maar, om tot de zaak terug te komen, gij beschouwt haar geheel verkeerd. Gij meent, dat ik u die zeshonderd gulden aanbied als een vergoeding voor 't geen gij aan ELIZE gedaan hebt; zulk een aanbod zou men misschien kunnen doen aan menschen, die minder nobel denken dan gij. Ik weet te goed, hoe gij zulke zaken beschouwt, dan dat ik er een oogenblik aan zou gedacht hebben, om u zulk een propositie te doen. Indien ik u verzoek, dat geld aan te nemen, is het een vriendschap, welke gij mij bewijst, het is een oude schuld, die op mij rust en welke ik wensch af te doen."

"Het eenige middel, om uw schuld jegens ELIZE af te doen zou zijn, haar in den kring op te nemen, waarin zij geboren is. Zoudt gij haar bij u aan huis willen nemen, de dochter van den landverrader FREDERIK HERTHUIZEN?"

"Er zijn in de wereld convenances, tegen welke men niet zondigen kan. Al zou ik dat ook willen doen, ik zou 't niet kunnen om de wereld. Daarenboven zou 't meisje, eenmaal in uw kring gewend, zich in onze beweging ongelukkig voelen."

"Ziet UEd. nu, mijnheer DE DIEU, hoe onmogelijk het is te vergoeden, wat verzuimd, moedwillig verzuimd is? Maar zoo zijt gij, grooten der aarde. Met uw geld wilt gij goedmaken, wat gij misdreven hebt. Dat kan immers niet. Laat ons dus liever dit gesprek afbreken, dat mij misschien zou brengen tot minder achting voor UEd., voor wien ik die thans zoo onbepaald koester. Misduid daarom mijn weigering niet. Zij komt niet voort uit eenige de minste rancune, welke ik tegen u koester om 't verstooten der wees...."

„Maar ik verzeker u, dat ik van 't bestaan uwer pleegdochter niets wist, tot voor een paar weken, toen JANSSEN 't zich onwillekeurig liet ontvallen.”

„Mevrouw uw echtgenoot wel. Die heeft jaren geleden ELIZE's moeder de deur gewezen, toen zij bij haar, die toch haar eigen nicht was, een bezoek kwam brengen, niet om ondersteuning. Welnu, toen heeft zij daarmede te kennen gegeven, dat de arme vrouw en haar kind geen familie meer hadden. Mevrouw HERTHUIZEN heeft sedert geen poging meer aangewend, om zich bij hare bloedverwanten aan te sluiten. Ik werd hare vriendin; mij vertrouwde zij haar kind toe; ik aanvaardde die erfenis en kan voor God verantwoorden, dat ik de bede der stervende vervuld heb, die op mijn belofte kalm en gelaten de eeuwigheid is ingegaan. We hadden het toen sober, ja, bijna armoedig: ELIZE heeft armoede en ontbering met ons verdragen. Zeg nu, mijnheer DE DIEU, wie is de echte familie van het kind: Mevrouw uw echtgenoot die haar verstiet, of de arme waschvrouw, die haar opnam en liefheeft als haar eigen dochter?”

„Ik moet bekennen, dat gij in uw recht zijt, juffrouw,” antwoordde DE DIEU. „Maar dat neemt niet weg, dat gij toch mijn verzoek kunt toestaan.”

„Nooit, mijnheer DE DIEU. Als ik 't geld aannam, zou 't mij zijn, alsof ik verraad pleegde tegen ELIZE en hare moeder. Ziet UEd., mijnheer DE DIEU, al woont UEd. op de Keizersgracht in een prachtig gemeubeld huis en ik maar in de Lange-Leidsche-dwarsstraat in een huurhuis van baas JANSSEN; ik heb toch ook even goed een nauwgezet geweten als UEd.”

„Het zij dan zoo, juffrouw,” zeide mijnheer DE DIEU zuchtend, terwijl hij het geld en de obligatie weder in den zak stak. „Vergeef mij, indien ik u soms mocht beleedigd hebben, 't was mijn intentie niet.”

„Integendeel, mijnheer,” hernam de weduwe. „Ik ben zeer vereerd met de vriendelijkheid, welke UEd. mij wel heeft willen bewijzen, om zelf te mijnent te komen. En als er vergeving moet worden gevraagd, dan ben ik het, die u daarom moet verzoeken, daar ik uw edelmoedig aanbod heb geweigerd. Wees verzekerd, dat dit uur mijn achting voor UEd. zeer vermeerderd heeft, een achting, die nog verhoogd wordt door mijn dankbaar-

heid, omdat UEd. mij niet langer tot haar voorstel poogt over te halen."

"Nog een verzoek. Is ELIZE thuis, en zou ik haar niet eens mogen zien?"

"Ze is thuis en ik zal haar en mijn dochter roepen. Maar wat ik u bidden mag, laat haar niet bemerken, dat UEd. haar in den bloede bestaat. Zij mag dat niet weten.

De weduwe riep ELIZE en ESTHER, die zeer verwonderd waren over 't bezoek van mijnheer DE DIEU, hetwelk zij echter toeschreven aan zaken, welke die heer over DAVID te bespreken had. De aanzienlijke man onderhield zich eenigen tijd allervriendelijkst met de beide meisjes en kon zich niet genoeg verwonderen over de fatsoenlijke manier, waarop zij zich uitdrukten en den trap van ontwikkeling, waarop zij stonden. Hij maakte dan ook bij 't heengaan der weduwe zijn compliment over haar opvoeding, en vertrok, wel eenigszins teleurgesteld, dat die burgervrouw hem, den Amsterdamschen aristokraat, zulk een aanbod had geweigerd, maar toch vervuld van hoogachting voor de gevoelens van haar, die getoond had, verheven te zijn boven de gewone drijfveer der menschen, het geld.

ELFDE HOOFDSTUK.

Wat de papieren van Elize's vader alzoo behelsden.

Wij slaan een tijdvak van ongeveer twee jaren over, en be-
geven ons Vrijdag den 22sten October van 't jaar 1751 naar
het Huis Ten Bosch, buiten de Hofstad 's-Gravenhage. Hoewel
de beide laatste jaren niet zoo onrustig geweest waren als het
jaar 1748, zoo had het jaar 1750 weer vele woelingen opge-
leverd. Toen toch met den eersten Januari van dat jaar de
nieuwe wijs van invordering der belasting „collekte” genaamd,
was ingevoerd, dacht het gemeen, dat het nu, door 't afschaffen
der pachters, vrijdom van alle belasting had, en daar dit natuurlijk
zoo niet was, gaf het aanleiding tot groote ontevredenheid.
Maar hooger steeg die ontevredenheid, toen er, om in het
tijdelijk tekort in de schatkist, veroorzaakt door het tijdsverloop
tusschen 't afschaffen der pachterijen en de invoering van 't
nieuwe belastingstelsel, te voorzien, een hoofdgeld moest worden
gevorderd. Vooral te Haarlem vond dit geduchten tegenstand,
en hield men het krijgsvolk, dat gezonden was om de orde te
bewaren, aan de poort tegen, zoodat het met geweld moest bin-
nendringen en op de Groote Markt vuur gaf op de burgers,
die zich nog wilden verzetten; waardoor een drietal der oproer-
lingen gedood werd. Twee hunner werden daarop aan de beenen
aan de galg opgehangen en de orde werd hersteld. Nog hadden
er te Amsterdam en te Rotterdam onlusten onder de wijn-

koopers plaats, die weigerden den gevorden eed te doen, dat zij 't land niet zouden benadeelen. In de eerste stad gaf men spoedig toe; in Rotterdam echter was men niet zoo onderworpen; zoodat daar de wijnhandel geheel stilstond. Toen nu een der wijnkoopers den eed deed en daardoor van alle kanten met orders overstroomd werd, plunderde het grauw, daartoe door eenige wijnkoopersknechts aangezet, zijn woning en zijn pakhuizen. De orde werd echter spoedig hersteld, en de wijnkoopers deden den gevorderden eed.

Maar we zouden op Vrijdag den 22sten October naar 't Huis Ten Bosch gaan. 't Is daar recht treurig: alle luiken aan de buitenzijde zijn gesloten en stille rouw heerscht er in de vertrekken. Geen wonder, dien morgen tusschen twee en drie ure heeft Prins WILLEM DE VIERDE het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Sedert zijn ziekte in 't jaar 1748, was de Prins niet recht tot zijn verhaal gekomen. Daartoe hadden ook de verschillende onaangenaamheden, waarmede hij onophoudelijk te kampen had, vrij wat bijgedragen. Hierbij kwam, dat de Prins, die in zijn jeugd eens een zwaren val gedaan had, daardoor scheef was geworden en er een aamborstigheid van had overgehouden, die, toen hij met de jaren zwaarlijviger werd, er niet op verbeterd was. Op raad zijner geneesheeren had hij zich den derden September naar de baden te Aken begeven. Omtrent vier weken bleef hij daar; toen keerde hij terug, zonder eenige baat bij de badkuur te hebben gevonden. Nauwelijks toch was hij weer op 't Huis Ten Bosch terug, of hij klaagde over pijn in de keel. Door 's morgens lang te bed te liggen en braaf uit te wasemen, scheen die pijn wel te verminderen, zoodat de doctoren 't voor op reis gevatte koude hielden en hem zelfs veroorloofden, daar 't weer vrij zacht was, om na den middag uit te gaan. Misschien ware 't beter geweest, indien hij eens goed uitgevierd had, nu ten minste kreeg hij een week na zijn terugkomst van de baden, een koorts, die zijn reeds zoo zwak gestel zoodanig sloopte, dat hij dezen morgen in de armen van zijn opperstalmeester, den baron VAN GROVESTINS, den geest had gegeven. Hij had den ouderdom van slechts veertig jaren en twee en vijftig dagen bereikt.

Reeds sedert geruimen tijd had de Prins voorzien, dat hij niet

lang meer zou leven. Daarom had hij 't niet genoeg geoordeeld, dat zijn gemalin, Prinses ANNA van Engeland, volgens de beschikkingen van 1747 tot Regentes was benoemd, maar begreep hij ook, dat het krijgswezen aan bekwame handen moest worden toevertrouwd. Hij sloeg dus aan de Staten-Generaal voor, Hertog LODEWIJK ERNST VAN BRUNSWIJK VAN WOLFENBUTTEL, die nog aan zijn gemalin vermaagschapt was, tot veldmaarschalk over 't krijgsvolk van de Vereenigde Nederlanden aan te stellen. WOLFENBUTTEL was in Oostenrijkschen dienst en bij 't hof te Weenen zeer gezien. Daarom kostte het ook moeite, hem te overreden, de benoeming der Staten-Generaal aan te nemen. Na herhaalde weigering nam hij den post eindelijk op zich; terwijl hem een jaarwedde van veertigduizend gulden werd toegelegd. Op 't einde van 't jaar 1750 was de hertog in Den Haag gekomen.

In de zaal, die op den tuin van 't paleis uitziet, zat de Prinses-weduwe, in diepen rouw gehuld. Bij haar stonden haar omtrent negenjarig dochttertje CAROLINA, even als haar moeder in rouw gekleed, benevens haar vierjarig zoontje ¹⁾ WILLEM, thans tot de hooge waardigheden zijner voorouderen geroepen, en weinig bewust van 't groot verlies, hetwelk hij geleden had. Wat kon een vierjarig kind ook weten van dood, wat van den rang, welken die dood hem schonk? Wat wist hij er van, dat hij nu de hoogste persoon in de republiek der Zeven Provinciën was, hij, die liever daar buiten in dien grooten tuin met zijn bal had gespeeld, dan hier bij de bedroefde moeder blijven, wier leed hij toch niet voelen kon. En toch moest hij daar zijn, niet alleen omdat de Prinses-weduwe er behoefte aan had, hare beide kinderen bij zich te hebben, maar ook, omdat zij zoo straks een bezending van de Heeren Staten van Holland verwachtte. Het duurde ook niet lang, of 't oprijden der koetsen verkondigde de aankomst der twintig heeren, welke, aangevoerd door den Raadpensionaris Mr. PIETER STEIN, een echt oranjeman, die den meer staatsgezinden GILLIS den 3den Mei 1749 vervangen had, in de Oranjezaal werden gelaten, om gezamenlijk hun opwachting bij de Prinses te maken. Het duurde niet lang, of

¹⁾ Ruim drie jaren en zeven maanden.

zij werden bij haar toegelaten, en namen, na hun rouwbeklag te hebben gedaan, Harer Koninklijke Hoogheid den eed af als gouvernante en voogdes over haar minderjarigen zoon. Twee uren later ontving de Prinses een andere bezending van de Staten-Generaal, die haar insgelijks den eed afnam als gouvernante en voogdes, alsmede over 't admiraal-generaal- en erfstadhouderschap van de generaliteitslanden. Deze plechtigheid werd nog verscheidene malen herhaald, daar elk gewest zijn afgevaardigden zond, om den eed af te nemen.

Aan alle steden werd nu geschreven, dat zij acht dagen lang, en drie dagen vóór en op den dag der begrafenis, driemaal daags de klokken zouden doen luiden. Intusschen werd 's Prinses lijk gebalsemd en in den nacht tusschen den eersten en tweeden November in een lijkkoets, gevolgd door twee andere koetsen met heeren van 't hof, naar 't paleis in Den Haag overgebracht. Hier werd het lijk van den 25sten November tot den achtsten December, des morgens van tien tot twaalf ure en des namiddags van twee tot vier ure voor ieder ten toon gesteld. Wij willen die statiezaal ook eens bezoeken, en gaan daarom op een dier dagen naar 't stadhouderlijk hof.

't Kost ons vrij wat moeite, om binnen te komen; want ofschoon een gedeelte van de garde der honderd Zwitsers hier de wacht houdt, is er zulk een gedrang, dat er dikwerf groote ongeregeldheden plaats vinden. Eindelijk zijn we binnen en komen nu in een vertrek, waarvan de vloer met zwart bekleed is. Aan de deur, welke we straks doormoeten, staat weder een wacht Zwitsers. We moeten wachten, tot diegenen, welke op 't oogenblik in 't rouwvertrek zijn, zich verwijderd hebben: want er mag maar een zeker aantal nieuwsgierigen naar binnen. Zie-zoo, nu is het onze beurt.

't Is een indrukwekkend gezicht, als we daar zoo op 't midden van den dag die geheel met zwart behangen kamer binnentreden, waar 't licht van honderde waskaarsen een treurig schijnsel verspreidt. Het geheele behangsel is van boven met een feston versierd en als bezaaid met zilveren tranen. De lijstwerken van de beide schoorsteenen zijn toiletsgewijze met gegalonneerd zwart fluweel bekleed, ook bezaaid met zilver geborduurde tranen. Langs den achterwand zitten op met zwart bekleede banken de

edellieden en adjudanten van 's Prinsen huis, alle met lange rouwmantels om en neergeslagen hoeden op.

Maar wat ons het meest aantrekt, is het paradebed, geplaatst in de diepte van 't vertrek, op een verhevenheid en omringd door een verzilverde en opengewerkte balustrade. Op de eerste trede van die verhevenheid staan aan 't voeteneinde twee fraai gesneden en verzilverde kandelabres, met zestien waskaarsen en daartusschen, vlak vóór 't praalbed een tabouret, over welke de vorstelijke mantel was gehangen. Boven op dien mantel staat de vorstelijke kroon; terwijl de ridderorde van den kouseband er dwars over heen ligt. Onder de kroon liggen kruiselings de degen en de staf van bevel. Vóór de tabouret staat op de trede 's Prinsen helm. Aan beide zijden achter 't praalbed zijn aan den boogsgewijs geronden muur de wapens van den Prins gehangen, waartusschen telkens een luster met zes waskaarsen.

En nu het bed zelf, waarop de Prins ligt uitgestrekt in een langen nachtrok van zilver-moor. Er is een troonhemel overheen, aan welks achtereinde de wapens van Oranje en Engeland, vastgehouden door twee gekroonde leeuwen. De troonhemel zelf is geheel van zwart fluweel, met breed zilver galon geboord en bezaaid met zilveren geborduurde tranen. De gordijnen van dien troonhemel zijn met zilveren koorden en kwasten opgenomen, als een hertogelijke mantel; terwijl 't binnenste van 't bed, de sprei en 't hoofdeneind, van zilver-moor zijn.

Maar de tijd, ons ter bezichtiging toegestaan, is om, en wij moeten voor andere kijkers plaats maken. We gaan dus een andere deur door dan we gekomen zijn, en waaraan weder een wacht Zwitsers staat, en komen andermaal in een met zwart bevloerde zaal, die ons naar buiten leidt. 't Is ons toch goed, dat we weer in de frische lucht komen: want de tegenwoordigheid van den dood, al is die ook omgeven door de grootheid en de pracht der wereld, had ons de borst beklemd.

Nadat, op den 24sten December, op voorslag van Gelderland, door de Staten-generaal besloten was, de begrafenis op 's lands kosten te doen plaats hebben, werd het lijk op den 10^{den} Januari 1752 gelegd in een gegoten kist, waarbij 't hart en de ingewanden, in kleine kistjes, geplaatst werden. Ik zal u de begrafenis niet beschrijven, die op den 4^{den} Februari te Delft

in een nieuwen grafkelder naast het familiegraf plaats had en van welke begrafenis de kosten, waarschijnlijk met de treurzaal mede, de som van acht en zestig duizend guldens beliepen.

Eer wij evenwel van Prins WILLEM IV afstappen, nog een enkel woord over den vorst, die godvruchtig, milddadig, doch al te toegeefflijk, niet berekend was voor de zware taak, welke hem op de schouderen woog en van wien men wel kon zeggen, dat hij afgetobt, ja vermoord werd door vruchtelozen arbeid. Ofschoon door den val eenigzins misvormd, was hij deftig van gelaat en had een minzaam en achtbaar voorkomen. Zijn groote, blauwe oogen waren doordringend en levendig; terwijl zijn lang bruin hoofdhaar daar goed bij stond. Hij was zeer goed onderwezen, sprak vaardig latijn, fransch, engelsch en duitsch, was niet onbedreven in de wiskunde en een groot liefhebber van de geschiedenis. Het erfdeel der Vorsten uit het huis van Oranje, een sterk geheugen, was ook zijn eigendom. Als vorst is hij in braafheid door weinigen geëvenaard. Jammer maar, dat hij bij dat alles die vastberaden geestkracht miste, die hem, juist in de moeilijkste omstandigheden welke zijn regeering kenmerkten, zoo noodig was geweest en door te groote toegeefflijkheid zijn eigen gezag en dat der regenten verzwakte.

En zoo zijn we ongemerkt in 't jaar 1752 gekomen en be-
geven wij ons op den tweeden Juni van dat jaar nogmaals naar de woning der weduwe. In die woning is in die vierdehalfjaar weinig veranderd; alleen zijn de personen even zooveel jaren ouder geworden; DAVID is nu een jongeling van twintig jaren en woont sedert een jaar niet meer bij moeder in huis. 't Was toch in 't begin van 't vorige jaar, dat baas JANSEN, die met Januari zijn winkel had overgedaan en nu van zijn renten leefde, op een zekeren avond bij de weduwe kwam met de tijding, dat er een ferm winkelhuis in de Halsteeg ¹⁾ te koop was aangeslagen. Om den koopprijs te betalen, moest mijnheer DE DIEU in den arm worden genomen, wiens obligatie reeds geheel en al afgelost was, en deze aarzelde geen oogenblik, om den jongeling de benoodigde som op schepenkennis of hypotheek voor te schieten, welke schepenkennis op een matigen interest en een jaar-

¹⁾ Thans de Darmstraat.

lijksche aflossing naar verkiezing werd gesteld. Zoo was DAVID eigenaar geworden van een der schoonste winkels van de Halsteeg en had hij alle reden, zich in een meer dan gehoopt debiet te verheugen. Hij deed dan ook uitmuntende zaken en hoopte spoedig zoo ver te zijn, om een vrouw in de nu nog zoo eenzame woning te kunnen voeren. Wie die vrouw zou zijn, zullen mijne lezeressen wel kunnen raden, als zij zich herinneren, hoe jaloersch de toen nog kleine ELIZE op dien avond van het verhaal van 't gebeurde met FLEDDERUS geweest was, en hoe DAVID steeds de loftrumpet over zijn LIESJE stak. Sedert een jaar waren zij dan ook met elkander verloofd en had ELIZE van tijd tot tijd iets van haar vader en hare familie vernomen, zoodat zij nu, op haar achttienden verjaardag, alles wist, wat betrekking kon hebben op de papieren, welke dezen avond zouden geopend worden. 't Was een knap paar, die beide jongelieden. DAVID was een schoon, rijzig jongman geworden, in wien weinig meer van den jodentrek over was, en de blonde ELIZE een schoone bevallige jonkvrouw, wier schalkschheid er met de jaren niet op verbeterd was. Maar de schoonste van het drietal was ESTHER, die, hoe eenvoudig ook gekleed, als zij over de straat ging, de oogen van allen tot zich trok. Moeder was al zoo wat dezelfde gebleven. En baas JANSSEN, wien men, daar hij nu niet meer met de politie in betrekking stond, het geheim aangaande de papieren had medegedeeld, ook hij was weinig veranderd en nog steeds de trouwe huisvriend.

't Was dan de avond van den tweeden Juni 1752 en de weduwe zat met haar beide dochters aan de tafel, blijkbaar wachtende op twee personen, die nog komen moesten en voor welke twee stoelen gereed stonden. Op de tafel stonden twee helder geschuurde tinnen kandelaars, elk met een viereen smeerskaars bezet, waardoor de kamer een vriendelijk aanzien had. Verder stonden er op de tafel even zooveel flesschen wijn met vijf glazen en een schotel wafelen, door moeder ter eere harer jongste dochter gebakken, en lag er het ons bekende pakket op, hetwelk dien avond zou worden geopend, een gebeurtenis, welke ELIZE, hoe weinig zij zich ook van haar vader herinnerde, toch wel eenigszins zenuwachtig maakte.

„Wat komt baas JANSSEN laat,” zeide de weduwe, terwijl zij op de klok keek.

„Hij zou te gelijk met DAVID komen, dien hij zou afhalen,” zeide ELIZE. „En DAVID kan niet weg, vóór hij den winkel gesloten heeft.”

„Dan moest hij dien maar wat vroeger sluiten dan gewoonlijk,” zeide ESTHER. „Zijn LIESJE is toch niet alle dagen jarig.”

„Dat kun je begrijpen,” zeide ELIZE. „DAVID zijn winkel vroeger sluiten! Daar zou je hem niet toe krijgen, al ging je ook op je hoofd staan.”

„Nee, dat geloof ik ook niet,” zeide de weduwe. „Maar daar wordt geklopt. Zeker zijn ze 't.”

ELIZE vloog naar de deur, en weldra zat DAVID naast haar; terwijl baas JANSEN nevens de weduwe plaats nam.

Nadat men gezeten was en een glas wijn gedronken had, nam de weduwe het pakket en gaf het ELIZE over.

„Kindlief,” zeide zij, „Je weet, van wie deze papieren afkomstig zijn. Wat ze bevatten, weet geen van ons; want niemand onzer heeft zich gerechtigd geoordeeld, om ze te openen. U alleen als de eenige wettige afstammeling van den Heer FREDERIK HERTHUIZEN, komt dit toe; daar zij de erfenis van uw vader bevatten.”

„Moeder,” antwoordde ELIZE. „Er is niemand, die meer recht heeft, om die papieren te onderzoeken dan gij, en daarom moet ik u verzoeken dit te doen.”

„Laat ons dan DAVID daarmee belasten,” zeide de weduwe.

Dit werd goedgevonden; DAVID ontdeed het papier eerst van den omslag, welken hij er zelf omgedaan had, daarna volgde die van den Heer VAN STEEDEN, welken hij er ook afscheurde. Een nieuwe omslag volgde, waarbij een briefje van de hand van ELIZE's vader. DAVID las het voor. Het was geadresseerd aan den Heer VAN STEEDEN, en luidde dus:

„Vriend!”

„Ik ben voortvluchtig wegens zaken, die waarschijnlijk met een doodvonnis en verbeurdverklaring mijner goederen zullen eindigen. Ik ben het te rechter tijd ontvlucht en heb eenige papieren gered, die anderen in mijn val konden medeslepen, benevens eenige van geldswaarde. Ik hoopte die voor mijn arme

vrouw en mijn eenig kind te redden. Ik weet echter, dat het gerecht mij op de hielen zit en dat ik ternauwernood mijn vrijheid en mijn leven zal kunnen redden. Mocht ik 't niet ontkomen, dan zouden deze papieren in handen van de justitie vallen. Er zijn redenen, om ze niet te vernietigen; daar eens de partij die nu onderligt, weer boven kan komen en ze mij zullen dienen, om het vonnis, hetwelk men over mij zal uitspreken, te herroepen. De papieren van waarde zullen, mocht ik sterven, mijn arme vrouw en kind te stade komen, wanneer de onverbiddelijke wet haar van alles berooft.

„Ik ken niemand in deze stad dan u, aan wien ik de papieren kan toevertrouwen. Bij onze vroegere vriendschap smee ik u, dit aanvertrouwd pand onder uwe hoede te nemen. Hoe gaarne ik u zelf zou komen spreken, ik durf u, noch de documenten in gevaar brengen en zal ze bij u aan de deur afgeven. Mocht het noodlottig met mij afloopen, bewaar dan deze papieren, om ze, wanneer gij 't geschikt oordeelt, aan mijn vrouw ter hand te stellen.

„Uw vriend,
F. HERTHUIZEN.”

ELIZE nam het briefje uit DAVID's handen, tranen rolden uit hare oogen, en zij kuste het schrift van den man, van wien zij nog slechts een flauwe herinnering had.

Nu deed DAVID het couvert van de papieren af.

„Drie effecten van duizend gulden,” zeide hij, terwijl hij ze op zijde legde. „Daar zijn vrij wat renten op verloopen, die wij zullen innen. Maar wat is dat?”

„Ik ondergeteekende, DAVID-BEN-RUBEN, zilversmid in de Kranestraat te 's-Gravenhage, bekenne deugdelijk schuldig te zijn aan den Heer FREDERIK HERTHUIZEN, de somma van vijfduizend gulden in Nederlandsche munt, welke van hem ontvangen hebbe in leening en belove terug te betalen op de eerste opvraag, mits te waarschuwen drie maanden vooraf, zullende betalen van genoemde vijfduizend gulden twee en half percent 'sjaars, te voldoen een vierde gedeelte elk vierendeeljaars.

„DAVID-BEN-RUBEN.”

„Een schuld ten laste van mijn grootvader!” zeide DAVID.

„Nog niet verjaard,” zeide JANSEN, die door den brief van HERTHUIZEN in de stilte was geraakt, maar nu weer tot bezinning kwam. „Geef mij die obligatie, dan zal ik den ouden jood eens achter de votten zitten, om 't geen hij aan zijn braven zoon gedaan heeft.”

„Niemand zal die obligatie in handen krijgen dan ik,” zeide DAVID, terwijl hij het papier nog vaster greep. „Ten minste, indien LIESJE 't mij veroorlooft. Indien de vader van RUBEN-BEN-DAVID weigert, de schuld van LIESJES vader te voldoen, zal ik, uit eerbied voor de nagedachtenis van mijn braven vader, hem de schuld kwijtschelden. Is dat ook niet uw gevoelen, lieve?”

„Ik billijk het volkomen,” zeide ESTHER. „En wat deze papieren aangaat, DAVID. Ze zijn niet van mij, maar van moeder. Al wat ik ben, ben ik aan haar verschuldigd; al wat ik heb, komt haar toe.”

„Neen, LIESJE,” zeide de weduwe. „Niet alzoo. De erfenis van uw vader is uw eigendom.”

„Maak daarover toch geen twist,” zeide JANSEN. „Wat LIESJE toebehoort, zal spoedig in 't bezit van DAVID zijn, die daarvan zijn schepenkennis kan afdoen.”

„Goed gezegd, baas JANSEN,” zeide ELIZE, terwijl zij DAVID de papieren met een kus overgaf. „Neem jij de papieren, DAVID, en doe er uw voordeel mee. Wat ik bezit, is het uwe.”

„Niet vóór we getrouwd zijn,” zeide DAVID. „Alleen op de obligatie van mijn grootvader leg ik beslag. Geef mij die, LIESJE, opdat ik vrijheid hebbe, daarmede te handelen, zooals ik wil.”

„Zij is voor u, DAVID,” zeide ELIZE. „U geef ik ze gerust over; omdat ik weet, dat gij den ouden man met zachtheid zult behandelen.”

De andere papieren bevatten stukken, die inderdaad, volgens het oordeel van baas JANSEN, konden dienen, om het vonnis van HERTHUIZEN te doen herroepen. Er waren toch mannen in betrokken, die thans hooge betrekkingen bekleedden.

„Dat zijn inderdaad belangrijke documenten,” zeide JANSEN. „En 't is edelmoedig van den heer HERTHUIZEN, dat hij die stukken beveiligd heeft voor 't oog van 't gerecht. Geen won-

der, dat er indertijd een aardige belooning is uitgelooft voor 't vinden daarvan."

"En een geluk, dat zij niet gevonden zijn," hernam DAVID. "Ze kunnen nu nog dienen, om den naam van ELIZE's vader te zuiveren van den blaam, die er op rust. Dat vonnis moet herroepen worden."

"En hoe zult gij dat aanleggen?" vroeg de weduwe.

"Ik ga de volgende week naar Den Haag," hervatte DAVID, "om eens te vernemen, of er nog wat van de obligatie is te krijgen. Dan neem ik daar een advocaat in den arm, die mij moet helpen, om van deze papieren zulk een gebruik te maken, als door LIESJES vader bedoeld is. Ik twijfel niet, of de hooggeplaatste personen, wier handschrift hierbij is, zullen volgaarne die stukken verruilen op de voorwaarde, welke ik hun zal stellen."

"Maar je geeft geen snipper papier uit de handen, voor je de vrijpraak verkregen hebt," zeide JANSEN. "De menschen beloven dikwijls zoo veel en volbrengen zoo weinig."

"Daar kun je op rekenen, JANSEN," hernam DAVID. "Ik heb mijn eerste leerjaar niet te vergeefs onder uw leiding doorgebracht. Ik heb daar veel door geleerd."

"Ja, dat heb je en dat durf ik zeggen," hervatte JANSEN. "Zoo ziet men, dat men nooit weet, hoe ons iets te pas kan komen, en daarom moet men maar alle dingen aanpakken."

"Maar hoe zal 't met den winkel gaan?" vroeg de weduwe.

"Wel, heel goed," antwoordde DAVID. "LIESJE is er tegenwoordig al geheel in thuis; geen wonder, daar ze nu soms gansche dagen helpt. Als nu baas JANSEN haar wat wil assisteren en voor een nacht of wat in 't huis wil slapen, dan kan ik gerust een paar dagen wegblijven."

"Zou je dan zoo lang in Den Haag moeten wezen?" vroeg ELIZE.

"Dat kan van omstandigheden afhangen. Ik zal de zaak wel aan een advocaat in handen geven; maar er zelf misschien moeten bijblijven, om spoed achter het werk te zetten. Maar, à propos, JANSEN. Ken jij ook een knap advocaat in Den Haag en die tevens eerlijk genoeg is, om er geen melkkoetje van te maken?"

„Ik ken er een, aan wien ik de zaak gerust zou toevertrouwen. Maar 't is een jood?”

„Wat doet er dat toe?” vroeg DAVID. „Was niet mijn eigen vader oorspronkelijk een Iraëliet? En heeft men onder de Iraëlieten geen brave, onbaatzuchtige mensen?”

„Nu ja, daarom zeide ik 't niet,” zeide JANSEN. „'t Was alleen, omdat het misschien minder voordeelig was, een man van zijn geloof te nemen; daar er nog al aanzienlijke lieden in de zaak gemengd zijn.”

„En gij hebt mij gezegd, dat die man eerlijk, rechtschapen en knap was,” hervatte DAVID. „Wat behoef ik meer? Geef mij maar zijn adres.”

„Hij heet Mr. MOZES-BEN-ISRAËLS,” zeide JANSEN. „Zijn adres zal men u in Den Haag wel geven. Je kunt verzekerd zijn, in hem een trouw behartiger van uw belangen te vinden.”

„Nu, wij zullen 't beproeven,” hervatte DAVID, terwijl hij de papieren met de obligatie in een omslag rolde, het adres van den advocaat er boven opschreef en het pakket bij zich stak. Ik zal er eens over denken, wanneer ik de reis onderneem. Ik dien ten minste eerst orde op mijn zaken te stellen, opdat LIESJE niet mistaste.”

Het verdere van den avond werd in aangename gesprekken gesleten; 't was reeds vrij laat, toen DAVID en JANSEN elk naar zijn eigen huis gingen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Een dag op 't huis ten Bosch.

In de volgende week vertrok DAVID naar 's-Gravenhage. Hij had zoodanige orde op zijn zaken gesteld, dat alles gedurende zijn afzijn den gewonen gang zou gaan, en nam, om niet te lang onder weg te zijn, plaats op den postwagen.

Zijn eerste vraag in 't logement was naar den advocaat Mr. MOZES-BEN-ISRAËLS, gewoonlijk slechts kortaf ISRAËLS genoemd. Daar het reeds laat na den middag was, vond hij den rechtsgeleerde thuis en werd, terstond nadat hij zich aangemeld had, bij hem op 't kantoor gelaten. Hij vond in hem een man van ongeveer vijftig jaar, met een open, goedhartig gelaat en sprekende oogen.

„Mijnheer RUBENS van Amsterdam, zooals ik hoor,” zeide de advocaat.

„Om u te dienen, mijnheer ISRAËLS,” antwoordde DAVID. „Ik hoop, dat de tijd, waarop ik kom, u niet ongelegen is. Maar ik heb twee redenen, waarom ik dit uur verkies: vooreerst, omdat de tijd, welken ik hier denk te vertoeven, beperkt is en ten andere, omdat de zaak, waarover ik u kom raadplegen, met kalmte moet besproken worden.”

„Beide redenen zijn zeker gewichtig genoeg, om alle verontschuldiging weg te nemen, mijnheer RUBENS. En daarom laat ons terstond tot de zaak overgaan, welke u herwaarts voert.”

„Er heeft hier in der tijd een zekere mijnheer HERTHUIZEN

gewoond, die een betrekking bij de Heeren Staten van Holland bekleedde."

"HERTHUIZEN!.... HERTHUIZEN!...." zeide de advocaat, zich bezinnende. "Meent gij FREDERIK HERTHUIZEN, die in der tijd door 't Hof van Holland tot de doodstraf veroordeeld is?"

"Dezelfde. Gij herinnert u dan ook zeker, dat hij voortvluchtig was?"

"Ja, ja, nu herinner ik mij de zaak volkomen. Men sprak toen veel van zekere papieren, waarbij groote heeren in den lande zeer gecompromitteerd zouden zijn geworden."

"Juist. En die papieren zijn nu terecht gekomen, en ik wilde u daarover raadplegen. De arme HERTHUIZEN had ze, toen hij op 't punt stond in handen van 't gerecht te vallen, aan een vriend toevertrouwd."

"Maar, eer wij verder gaan, mijnheer RUBENS, veroorloof mij, u te vragen, met welk recht die papieren in uw bezit zijn en wat gij voornemens zijt, er mede uit te richten?"

"Vooreerst moet ik u zeggen, dat de papieren niet in mijn bezit zijn en ik hier alleen handel als zaakgelastigde van mejuffrouw ELIZE HERTHUIZEN, de eenige dochter en erfgenaam van den oorspronkelijken eigenaar der papieren. Ten tweede deel ik u mede, dat haar doel eeniglijk en alleen is, om door middel dezer papieren zuivering te erlangen van den naam haars vaders, die haar deze documenten heeft nagelaten, opdat zij, na zijn dood, daartoe hare pogingen zou aanwenden. Indien hij toch dit niet gehoopt had, zou hij de papieren vernietigd hebben."

"Spreek duidelijker. Ik begrijp nog niet geheel het punt in kwestie."

"Deze papieren bevatten zaken, die compromitteerend zijn voor zekere personen, welke thans hooge posten bekleeden. In ruil voor deze stukken is 't niet te veel van hen gevorderd, dat zij herroeping van 't vonnis van FREDERIK HERTHUIZEN bewerken."

"Laat mij de stukken zien, mijnheer RUBENS," zeide de advocaat.

"Hier zijn ze," zeide DAVID; terwijl hij hem de papieren overreikte.

De advocaat keek ze met aandacht door. Daarna zeide hij:

„Ik zal deze papieren houden, en ze nauwkeurig onderzoeken. Morgenochtend zal ik u mijn advies daarover mededeelen. Intusschen kan ik u voorloopig wel zeggen, dat ik niet geloof u te kunnen vleien met een goed succes. De zaak is te lang geleden en de mannen, die nu aan 't bewind zijn, zullen er veelmeer hun eer in stellen, dat zij in der tijd hebben durven meewerken tot bevordering van 's Prinsen belangen.”

Toen DAVID den volgenden dag bij den advocaat terugkwam, bevestigde deze zijn advies van den vorigen avond.

„Het eenige, wat gij doen kunt, mijnheer RUBENS,” zeide hij, „is, de papieren aan die heeren overhandigen, en hun daarbij in herinnering brengen, hoe HERTHUIZEN hen in dien tijd edelmoedig gespaard heeft. 't Zou mij niet verwonderen, of ze zullen dan wel voor uwe cliënte al hun invloed willen gebruiken.”

„En zou dat niet beter aan u toevertrouwd zijn, mijnheer ISRAËLS?” vroeg DAVID. „Gij zijt met de rechtstermen bekend.”

„Met veel genoeg en wil ik deze zaak op mij nemen; doch dan moet gij mij vergezellen.”

„Ik ben tot uw dienst, wanneer gij mij verlangt te hebben,” antwoordde DAVID. „Ziehier mijn adres,” en hij gaf hem 't adres van zijn logement. Toen hij van den advocaat terugkwam, begaf hij zich naar de Kranestraat. Wij willen hem vooruitgaan, en zien, hoe 't bij den zilversmid DAVID-BEN-RUBEN geschapen is.

De winkel is nog in denzelfden toestand, als we haar ruim vier jaren geleden vonden; alleen vinden we JOZUA thans op de plaats zitten, waar toen de oude man zat. Hij is sedert twee jaren gehuwd en bewoont met vrouw en kind de bovenkamers der woning; terwijl hij tegenwoordig de geheele affaire bestuurt. Want grootvader is sedert den laatsten winter aan 't sukkelen geraakt en houdt zijn kamer, waar tante REBECCA hem met de grootste liefderijkheid en het taaiste geduld verzorgt en koestert. JOZUA is bezig aan het schikken van eenige gouden sieraden, waarvan hij de prijzen in een boek noteert en aan welke hij kleine papiertjes hecht, waarop hij in voor hem alleen duidelijke teekens diezelfde prijzen opteekent.

Op dit oogenblik treedt DAVID den winkel binnen.

„Ben ik hier terecht bij den zilversmid DAVID-BEN-RUBEN?” vraagt hij.

„Om u te dienen, sinjeur,” antwoordt JOZUA, opstaande.

„Ik wenschte hem wel zelf te spreken,” herneemt DAVID, die terstond zijn reisgenoot op den Steenwijker beurtman herkent. De herkenning is echter niet wederkeerig: want tusschen den leeftijd, waarop DAVID toenmaals was en dien hij nu bereikt heeft, ligt een tijdperk van vrij wat grooter verandering. „Gij zijt, naar ik meen, zijn kleinzoon?”

„Die ben ik,” antwoordt JOZUA. „En als zoodanig moet ik u vragen, of ik u in de plaats van mijn grootvader niet te woord kan staan?”

„Dat is moeilijk,” antwoordt DAVID. „’t Is een zaak, die den ouden man zelf betreft. Is hij ziek?”

„Ziek, dat is het woord niet. Hij is sukkelend en bemoeit zich weinig met de zaken.”

„Dus is hij nog goed bij ’t hoofd en wel in staat mij te woord te staan?”

„Goddank, ja! Zijn hoofd is nog zoo helder als vóór twintig jaren. Maar de krachten gaan achteruit. Hij heeft dezen winter een heelen stoot gehad.”

„Dus kan ik hem spreken.”

„Ik zal ’t hem vragen. Maar wie moet ik zeggen, dat er is?”

„Zeg maar, dat er iemand is vanwege den Heer FREDERIK HERTHUIZEN, die vroeger in Den Haag woonde.”

„Van den Heer HERTHUIZEN,” zeide JOZUA, zich even bezinnend. „O, nu ben ik er. Wees zoo goed, een oogenblik te wachten, dan zal ik u aandienen.”

JOZUA sloot het goud, waaraan hij bezig was, in de lade van de toonbank vóór zich, ging den trap op, die naar de opkamer geleidde, deed een der beide glazen deuren op een kier open en stak zijn hoofd door die opening. ’t Resultaat van een en ander was, dat hij terugkwam met de boodschap:

„Grootvader verzoekt u, om boven te komen.”

Was DAVID reeds zonderling te moede geweest, toen hij het huis was binnengetreden, waaruit zijn vader eens verjaagd was, niet minder gevoelde hij zich ontroerd, toen hij daar vóór zijn grootvader stond. Hij had zich dien man zoo geheel anders

voorgesteld, dan hij hem daar zag zitten: want ziekte en verzwakking veranderen een mensch zeer, vooral op de jaren van DAVID-BEN-RUBEN. En wat DAVID hem niet kon aanzien, maar wat REBECCA en JOZUA hem hadden kunnen mededeelen, ook de gemoedstoestand van den ouden man was gebogen en veel zachter geworden. Wel sprak hij nooit van zijn zoon RUBEN, en vermeden de anderen die snaar aan te roeren: maar zij geloofden stellig, dat wanneer zijn RUBEN nog geleefd had en hij bij hem gekomen was, en om opheffing van den vloek had gebeden, de oude man in staat zou zijn geweest, dien vloek in zegen te veranderen. Zoo waar is het, dat lichaamslijden den mensch dikwijls tot inzien brengt en hem zachter stemt, dan hij in zijn gezonde dagen was.

DAVID-BEN-RUBEN zat daar in een gemakkelijken ziekestoel. Hij was gekleed in een chitsen slaaprok, die hem tot even over de knieën reikte en had een witte slaapmuts op. Toen DAVID binnenkwam, stond hij, met beide handen op de leuning van zijn stoel steunend, op; doch de jongeling wenkte hem te gaan zitten.

„Geef mijnheer een stoel, REBECCA,” zeide hij tegen zijn dochter. Deze voldeed hieraan. Toen DAVID gezeten was, begon de oude man:

„Uwe Edelheid heeft daar zooeven een naam genoemd, voor welken ik de hoogste achting heb. Mag ik UEd. vragen, wat er van haar verlangen is.”

„Ik kom hier eigenlijk niet in naam van den Heer FREDERIK HERTHUIZEN, die reeds sedert dertien jaren dood is, maar als zaakgelastigde van zijn eenige dochter en erfgenaam. Mejuffrouw ELIZE HERTHUIZEN.”

„Leeft die dochter nog? En waar bevindt zij zich?”

„Indien zij niet leefde, zou ik niet in haar naam kunnen optreden. Zij woont nog steeds in Amsterdam, waarheen haar moeder na den treurigen afloop van 't proces haars vaders is heengetrokken.”

„En die moeder?” vroeg de grijsaard.

„Is reeds sedert jaren dood. Zij liet haar kind in kommerlijke omstandigheden achter.”

„Goede God!” riep de oude man uit. „Was de brave vrouw

maar bij mij gekomen, dan had ze geen armoe behoeven te lijden. Maar wat is het doel uwer zending door de jonge juffrouw, haar dochter?"

„Bij 't openen van de papieren haars vaders, hetwelk eerst met haar achttiende jaar mocht geschieden, hebben wij deze obligatie gevonden, waarop uw handteekening staat." En hij reikte den grijsaard diens eigen handschrift over.

„DAVID-BEN-RUBEN nam het handschrift, legde het vóór zich op de tafel, zette daarop de knijpbril op den neus, nam toen de obligatie weer ter hand en zeide met een ontroerde stem:

„Ja, dat is mijn handschrift, dat is de obligatie, welke ik aan den edelen HERTHUIZEN heb gegeven in ruil voor 't geen hij mij zoo edelmoedig geleend had."

„Dus erkent gij de schuld?" vroeg DAVID.

„Of ik de schuld erken? REBECCA, zeg dat JOZUA eens even mijn grootboek brengt."

REBECCA voldeed aan 't bevel haars vaders en weldra kwam JOZUA met het grootboek, hetwelk hij den grijsaard overreikte.

„Ziedaar, sinjeur," zeide de grijsaard, toen hij de plaats had opengeslagen, waar 't folio van FREDERIK HERTHUIZEN was. „Zie, sinjeur, daar staat de schuld behoorlijk geboekt, gelijk gij ziet. De verschenen rente is er interest op interest bij berekend. Zie maar, de hoofdsom is 5000 en de interest 2064 gulden, 17 stuivers en 6 penningen."

„Maar wie vraagt u om interest op interest?" vroeg DAVID, verbaasd over de onbaatzuchtigheid van den ouden man, wiens rechtschapenheid hem onwillekeurig met hoogachting vervulde.

„Gij misschien niet, sinjeur, en wellicht ook niet uw committent. Maar hierbinnen is een stem, jong mensch, die niemand bedriegen kan, dat is de stem van Jehova, in wiens oog een bedriegelijke weegschaal een gruwel is. Misschien hebt gij gedacht, toen gij hier kwaamt, dat de oude DAVID-BEN-RUBEN uitvluchten zou zoeken, die hij waarschijnlijk wel zou kunnen vinden, als hij niet betalen wilde. Maar de oude DAVID wil vrede houden met zijn geweten, sinjeur. Jaren lang heb ik dit oogenblik met verlangen verbeid, jaren lang Jehova gebeden, dat ik nog den dag mocht beleven, waarop ik de eerschuld zou kunnen afdoen, Jehovah heeft mijn gebed verhoord en ik zegen

den dag, waarop Hij uw voet in dit huis heeft geleid, daar die mij in de gelegenheid stelt om die schuld uit mijn boek te royeeren."

"Edel mensch!" riep DAVID uit. "Wie zou zulk een trouw, zulk een braafheid kunnen zien, zonder met hoogachting en eerbied vervuld te worden."

"Dat zegt gij nu, jongeling," zeide de oude man, min of meer bitter, „ofschoon mijn handelwijs niets dan een gewone daad van rechtvaardigheid is. Zeg mij echter, wat zoudt gij gezegd en gedaan hebben, indien ik geweigerd had, de obligatie te erkennen?"

"Ik zou gezegd hebben, dat gij een schurk waart, maar ik zou geen pogingen in 't werk hebben gesteld om u te vervolgen. Dat was mijn vaste plan, en daarom wilde ik zelf u deze obligatie voorleggen. Maar ik dank God, dat ik in u een Israëliet gevonden heb, in welken waarlijk geen bedrog is, wat meer is, een man, die meer biedt dan gevraagd wordt. Want gij zult toch wel begrijpen, DAVID-BEN-RUBEN, dat we dien interest op interest niet zullen aannemen en ons met eenvoudige rente over veertien jaren zullen vergenoegen."

"Wij? sinjeur. Wat hebt gij te zeggen over het geld van mejuffrouw ELIZE HERTHUIZEN? Of gij zoudt haar voogd moeten zijn; en daartoe zijt gij nog te jong, naar 't mij toeschijnt."

"Is er dan geen andere betrekking, die mij zou kunnen doen beschikken over haar kapitaal, DAVID-BEN-RUBEN?"

"Zoudt gij misschien haar echtgenoot zijn. Maar gij zijt immers een Israëliet, en ELIZE HERTHUIZEN een Christin."

"Ik ben geen Israëliet, DAVID-BEN-RUBEN, ofschoon mijn vader oorspronkelijk tot uw geloofsgenooten behoorde. Hij had een Christin gehuwd en is later tot het kerkgenootschap der Christenen overgegaan."

Het gelaat van den ouden man betrok, hij dacht aan zijn RUBEN; maar 't was, of de oude bitterheid uit zijn hart was geweken; ten minste hij loosde een zucht, en vervolgde:

"Ik betwist u 't recht niet, om in de plaats van de wees te handelen. 't Is mij genoeg, dat gij in 't bezit der obligatie zijt. Doch zeg mij, wanneer wenscht gij over hoofdsom en interessen te beschikken?"

"De obligatie luidt over drie maanden," zeide DAVID.

„Dat was goed in den tijd, toen ik de schuld aanging,” hervatte de oude man. „Toen zou ik geruineerd geweest zijn, als mijn edele redder mij plotseling de som had moeten opvragen. Thans echter wenschte ik zoo spoedig mogelijk van de schuld ontheven te zijn. Natuurlijk heb ik het geld niet contant liggen, wel de waarde daarvoor in landspapieren. Wilt gij 't daarin ontvangen, mij goed. Dan kunnen wij, als gij 't goedvindt morgen afrekenen. Gij blijft toch morgen nog wel in 's-Gravenhage?”

„Ik zal er waarschijnlijk nog wel eenige dagen blijven; daar ik zaken heb met een geloofsgenoot van u, den advocaat MOZES-BEN-ISRAËLS.”

„Met MOZES-BEN-ISRAËLS? Die is mijn huisvriend. Een knap man, die ISRAËLS. Nu, als gij zaken hebt, kondt ge niet beter te land gekomen zijn dan bij hem. Eerlijk als goud en daarbij slim als een vos. Een ding is maar jammer van hem, dat hij wat zonderlinge denkbeelden aangaande den godsdienst heeft. Maar mijn kleinzoon JOZUA dweept met hem, en daarenboven, ik mag ook geen kwaad van hem spreken, daar zijn eigen dochter mijn kleindochter is.”

„Ik zal dus mijn terugkomst maar een paar dagen uitstellen, bijvoorbeeld op overmorgen. Vindt gij dat goed?”

„Hoor eens, sinjeur,” hernam DAVID-BEN-RUBEN. „We zijn sterfelijke mensen en een onzer profeten heeft eens gezegd, dat er geen verzinning is in den dag des doods. Indien gij dus morgen wildet terugkomen, zoudt gij mij grootelijks verplichten. We zullen 't geld gereedmaken. Hier is uw obligatie.”

DAVID nam het papier en stak het bij zich. Daarop verliet hij den ouden man, en ging naar zijn logement, waar hij reeds een briefje van zijn advocaat vond, die hem uitnoodigde, dien namiddag tegen drie ure bij hem te zijn. Hij voldeed hieraan.

„Ik heb haast bij de zaak gemaakt, mijnheer RUBENS,” zeide de man van 't recht. „We zullen terstond naar den baron VAN BREEDELANDÉ¹⁾ gaan, die wel 't meest in de zaak betrokken is. Hij is onze man. Niet alleen bekleedt hij een hoogen post

¹⁾ Ik heb den naam van dezen baron gefingeerd en geloof niet, dat er zulk een naam bestaat. Zoo dit het geval mocht zijn, zetten mijne lezers er een anderen voor in de plaats.

aan 't hof en heeft hij veel invloed bij de Prinses-gouvernante, maar hij is ook een edelman in den waren zin des woords."

"Maar waarom maakt gij er zulk een spoed mede, mijnheer ISRAËLS?"

"Dat zal ik u zeggen. Op morgen zal de Prins Stadhouder tot ridder van den kouseband verheven worden, en dat is een goede gelegenheid, om met ons verzoek bij de Prinses te komen."

"Een kind van even vier jaren, ridder van den kouseband!" riep DAVID uit. "Hoe komt de koning van Engeland tot zoo iets?"

"Gij vergeet, dat de Engelsche koning 's Prinsen grootvader is, die zijn kleinzoon graag een cadeau wil doen."

"O, ja, dat is waar," hernam DAVID, "en ik dank u reeds voorloopig voor de scherpzinnigheid, door u in de zaak van FREDERIK HERTHUIZEN bewezen. Ik bemerk, dat DAVID-BEN-RUBEN niet te veel van u gezegd heeft."

"DAVID-BEN-RUBEN, de goudsmid? Kent gij dien? Heeft die mij aan u gerecommandeerd?"

"Dat niet; maar ik sprak van morgen toevallig over u en toen prees hij u zeer. Een edel, onbaatzuchtig man, die DAVID-BEN-RUBEN."

"Gij zult er geen tweeden zoo vinden, mijnheer RUBENS," hernam de advocaat. "Alleen wat stijfhoofdig op sommige punten, den godsdienst betreffende. Ofschoon, sedert hij zoo aan 't sukkelen geraakt is, is hij wel wat veranderd. Maar kent gij zijn zoon JOZUA ook? dat is een nobel mensch."

"Uw schoonzoon, niet waar? Een zeer solide man."

"Hoe, gij weet, dat hij mijn schoonzoon is. Gij zijt toch niet van zijn familie, dat u zoo alles bekend is?"

"Misschien wel, ofschoon ik geen Israëliet ben. Ik ben echter voor een zaak bij hem geweest, en 't is juist om die zaak, dat ik zulk een hooge achting voor den man heb opgevat."

Zoo sprekende, waren zij vóór 't huis van baron VAN BREDELANDE gekomen, waar de advocaat vooraf belet had laten vragen, en werden zij, zoodra zij hun naam genoemd hadden, in 't kabinet van den baron ingeleid.

De adellijke heer ontving hem minzaam, en toen de advocaat hem de papieren overhandigd en onder 't oog gebracht had,

hoe nobel HERTHUIZEN te zijnen aanzien en ten opzichte van anderen had gehandeld, deelde hij hem 't verzoek van DAVID mede.

„Welzeker, mijnheer ISRAËLS,” zeide de baron. „En gij hebt een goed en gelukkig tijdstip gekozen. Morgen moet ik bij de groote plechtigheid der inwijding van Zijne Hoogheid tot ridder tegenwoordig zijn. Ik zal u, mijnheer RUBENS, een briefje van mijn hand geven, op hetwelk men u zal doorlaten. Gij houdt u dan natuurlijk achteraf, totdat de plechtigheid is afgelopen,” vervolgde hij tot DAVID. „Daarop volgt gij mij naar 't vertrek Harer Hoogheid en draagt uw verzoek voor, hetwelk ik niet twijfel, of zij zal het terstond inwilligen. Op zulke dagen zijn de vorsten licht tot goedwilligheid te bewegen. Ik voor mij zal mij gelukkig rekenen, als ik deze kleine vergoeding aan de nagedachtenis van den man kan schenken, die inderdaad, zooals mijnheer ISRAËLS terecht aanmerkte, mij en anderen door 't verbergen van die papieren uit groote ongelegenheid gered heeft en die daarvoor wel onzen dank verdient. En wat Hare Hoogheid aangaat, ook zij heeft reden, dat vonnis te vernietigen, daar HERTHUIZEN zich juist heeft opgeofferd voor 't Huis van Oranje.”

Zeer voldaan verlieten de advocaat en DAVID den baron; terwijl de laatste 't heel aardig vond, dat hij toeschouwer zou zijn van een plechtigheid, die eenig in zijn soort was.

Den volgenden morgen begaf DAVID zich in een deftig gewaad en met een degen op zijde naar het huis Ten Bosch, waar hij de Zwitsers reeds geschaard vond, die een tamelijke ruimte voor de trappen van 't paleis hadden afgezet, binnen welken kring alleen de bevoorrechten mochten komen, die daarvoor toegangsbewijzen hadden. De gardes waren er in groote monteerding. In het voorportaal stonden al de livereibedienden van 't hof op 't kostbaarst uitgedost, en binnen de vertrekken bevonden zich de pages, insgelijks in groot gala. Al de officieren van de Hollandsche en Zwitsersche garde waren evenzeer in groot tenue.

DAVID had geen de minste moeite, om met het bewijs van den baron VAN BREEDELANDE door het kordon van gardes heen te komen en, begrijpende, dat zijn plaats niet in de Oranjezaal

was, plaatste hij zich bescheiden in 't portaal achter de livereibedienden en koos een plaatsje uit, waar hij het dubbele voordeel had van in de zaal en op het voorplein te kunnen zien. Hij stond daar niet lang alleen: weldra stroomde een ontzagelijke menigte personen van hoogen rang toe, die meerendeels in het voorhuis plaats namen, zoodat DAVID zich in een aanzienlijk gezelschap bevond. Anderen, die daar geen plaats meer konden krijgen, rangschikten zich op de trappen, en nog anderen moesten zich vergenoegen met het afgezette plein.

Tegen een uur kwam er een gewenschte afleiding. Een prachtige statiekoets, bespannen met zes paarden, voorafgegaan door een looper (want vorstelijke personen hadden toen geen voorrijder zooals thans, maar een hardlooper, die voor 't rijtuig uitliep) en vergezeld van vier livereibedienden kwam het plein oprijden. Terstond kwam het vierjarige prinsje op 't bordes van den stoep, waar hij tusschen den opperhofmeester, generaal baron BURMANIA en den opperstalmeester, luitenant-generaal GROVESTINS bleef stilstaan, om de beide heeren te ontvangen, die in de statiekoets zaten. Het waren de Britsche gezant bij de Zeven Provinciën, generaal YORKE, en de eerste wapenkoning van den beheerscher van Groot-Britannië, Sir ANTIN. Al de grootofficiëren, edellieden en generaal-adjudanten van Hare Koninklijke Hoogheid de Prinses-gouvernante waren intusschen naar beneden gegaan, om de hooge personen aan 't rijtuig te ontvangen en geleidden hen met de gewone eerbewijzingen tot op 't bordes; waar Zijne Hoogheid, de vierjarige Prins erfstadhouder, hen ontving en naar 't vertrek zijner doorluchtige moeder leidde.

Kort daarop kwamen er twaalf koetsen, voorafgegaan door statenboden en omstuwd met lakkeien, in welke koetsen de afgevaardigden van de Staten-Generaal en den Raad van State gezeten waren. Deze heeren werden met dezelfde eerbewijzingen ontvangen als de beide andere en door den Prins in een afzonderlijk vertrek geleid.

Wat DAVID niet kon zien en niemand dergenen, die zich van toegangskaarten voorzien hadden, was, dat de gezant en de wapenkoning aan de Prinses-gouvernante hun geloofsbriefven en het boek van de wetten der ridderschap overhandigden, waarop

de Prinses hun een door haar onderteekend geschrift overgaf, waarin zij beloofde dat haar zoon, als hij op rijpere jaren zou zijn gekomen, al de artikelen dier wet zou nakomen, mits ze niet stredden tegen den godsdienst welken hij later zou belijden, noch tegen de rechten en vrijheden der Republiek.

In de Oranjezaal, vlak tegenover de plaats waar DAVID stond, was een verhevenheid van twee treden, met kostbare tapijten bedekt en door een prachtige balustrade omgeven. Hierop stond een koninklijke armstoel met rood fluweel bekleed en geheel en al verguld, overdekt met een verhemelte, op welks achterzijde de wapens van Groot-Brittannië waren geborduurd. Daar deze stoel gedurende de plechtigheid ledig bleef, begreep DAVID, dat deze troonzetel moest voorstellen, dat koning GEORGE II daar in eigen persoon tegenwoordig was. Aan de linkerzijde van dien stoel stond ook op den troon een dergelijke zetel, met de wapens van Oranje en Engeland bestikt, en waarop de jonge Prins plaats moest nemen. Daarbij stonden twee andere stoelen, een voor YORKE en een voor ANTIN. Daar tegenover waren verscheidene armstoelen onder een gehemelte geplaatst voor de afgezondenen der Staten-Generaal en den Raad van State. Nabij de balustrade stond een zetel voor de negenjarige Prinses CAROLINA.

DAVID had ruim den tijd gehad, om dat alles op te nemen, en, daar hem 't lange staan toch wel eenigszins begon te vervelen, verlangde hij hard, dat de plechtigheid een aanvang zou nemen. Dat oogenblik kwam spoedig. Door twee edellieden van 't vorstelijk huis geleid, een van welke DAVID terstond als den baron VAN BREEDERLANDE herkende, traden de heeren afgevaardigden de zaal binnen en werden gebracht naar de voor hen bestemde zitplaatsen. Terstond daarop kwam Prinses CAROLINA, vergezeld door eenige edellieden en al de staatsdames van het hof, en nam plaats op den voor haar ingerichten stoel. Toen ook zij gezeten was, kwam de eigenlijke stoet. Eerst de generaal-adjudanten, twee aan twee, daarop de edellieden, insgelijks aan paren, daarna de kamerheer-generaal, majoor BIGOT, toen de wapenkoning in plechtgewaad, die op een rood fluweelen kussen een kostbare doos droeg, waarin de aanstelling op perkament geschreven met het grootzegel voorzien, alsmede de sie-

raden der orde lagen; hij werd vergezeld door YORKE. Achter hen kwam de jonge Prins, tusschen de heeren BURMANIA en GROVESTINS; daarachter de officieren van ordonnantie en die der gardes du corps en cent suisses.

Onder 't binnentreden der hooge personen had het orkest een fraaie muziek uitgevoerd. Toen het stuk uit was, rezen de heeren YORKE en ANTIN van hun plaatsen op, welk voorbeeld door al de aanwezigen gevolgd werd. Hierop hield de Engelsche gezant een aanspraak tot den Prins, welke deze met een buiging beantwoordde. Daarna gaf de wapenkoning de doos met de aanstelling aan den gezant, die ze aan den Prins overreikte, uit wiens handen de secretaris HORST ze ontving, die haar aan de vergaderden voorlas. Toen gaf hij haar aan den Prins terug, die haar weder aan den wapenkoning ter hand stelde.

Nu zetten al degenen, die gezeten hadden, zich weer op hun zitplaatsen en werd door 't orkest andermaal een muziekstuk uitgevoerd; waarna de afgezant en de wapenkoning weder opstonden en de laatste de orde van den kouseband aan den eerstgenoomde overreikte, die haar, terwijl de wapenkoning het formulier las, om het linkerbeen van den kleinen Prins gespte. Nadat dit geschied was, hing de gezant den vorstelijken knaap het blauwe lint met den daaraan hangenden gouden penning, waarop St.-Joris te paard was afgebeeld, om den hals, onder een herhaalde lezing van het formulier. De andere versierselen, de purperen mantel, de halsband, de degen, het boek der statuten en de muts met pluimen, werden door den afgezant aan het knaapje vertoond, en toen weer op het kussen gelegd.

Nu werd de vierjarige ridder andermaal in 't fransch door den gezant aangesproken, welke tamelijk lange aanspraak door BURMANIA beantwoord werd. Daarop riep de wapenkoning al de titels van den jongen ridder uit en viel de muziek weder daverend in. Toen verlieten allen de zaal en begaf het Prinsje zich met zijn ordeteekens naar het vertrek der gouvernante, om ze haar te laten zien. De Prinses omhelsde den knaap, en beval hem, zich op het bordes te vertoonen, ten einde zich aan de hooge personen, die op 't voorplein vergaderd waren en aan het talrijk saamgevloede volk te laten zien. Vergezeld van den opperhofmeester en opperstalmeester en aan de hand geleid door zijn

Tresling & Co. Hof-Lith. Amst.

zuster CAROLINA, trad de jonge ridder op 't bordes. Een donderend gejuich klonk hem tegen, waarop de knaap met buigingen en kushanden antwoordde. Daarop ging de Prins weer naar binnen en werden de deuren der Oranjezaal gesloten. Al degenen, die zich in 't portaal, op de trappen en op 't voorplein bevonden hadden, trokken nu langzamerhand af.

DAVID toch niet? vraagt gij. Welzeker niet. Toen de Prins het bordes verlaten had, nog eer de deuren gesloten waren, had baron VAN BREEDELAND den Amsterdammer gewenkt, die, daar de lakkeien den Prins gevolgd waren, vlak vooraan was blijven staan.

„Volg mij nu, mijnheer RUBENS,” zeide de baron. „We hebben slechts een oogenblik den tijd: want binnen een kwartier zal Hare koninklijke Hoogheid de gelukwensen der Heeren ontvangen.”

Dit zeggende, geleide hij den jongeling door de Oranjezaal naar 't vertrek der gouvernante.

„Wees zoo goed, aan hare Koninklijke Hoogheid te zeggen, dat baron VAN BREEDELAND eenige oogenblikken gehoor verzoekt,” zeide hij tot de wachthebbenden page. „De Prinses is van alles verwittigd, en zeer geneigd, om uw verzoek toe te staan,” hervatte hij tot DAVID. „Alles hangt nu van uw goede houding af.”

„Ik hoop Uwer Edelheid geen oneer aan te doen,” antwoordde de jongeling bescheiden.

Juist kwam de page terug met de boodschap, dat de Prinses den baron verwachtte.

„Uwe Edelheid wenschte een oogenblik gehoor,” zeide de gouvernante, toen zij de kamer waren binnengetreden, waar zij zat.

„Ik neem de vrijheid, uwer Koninklijke Hoogheid den jongman voor te stellen, van wien ik de eer had dezen morgen met haar te spreken, en die zich interesseert voor de zaak van wijlen FREDERIK HERTHUIZEN.”

„O, ja. Ik herinner 't mij,” gaf de Prinses ten antwoord, en zich tot DAVID wendende, zeide zij: „Wat is uw verlangen, jongman?”

„Dat het Uwer Koninklijke Hoogheid behage, op een heuge-

lijken dag als dezen, het vonnis van FREDERIK HERTHUIZEN, in der tijd veroordeeld tot de doodstraf en verbeurdverklaring zijner goederen, wel te willen vernietigen," antwoordde DAVID met gepaste vrijmoedigheid.

„En welke redenen kunt gij daarvoor opgeven? Naar ik verneem, is de man reeds sedert lang dood.”

„Maar de smet kleeft op de familie, Uwe Koninklijke Hoogheid. Hij heeft een eenige dochter nagelaten, die zijn naam voert. Daarenboven zij het mij vergund, Uwer Koninklijke Hoogheid te doen opmerken, dat de veroordeelde voor geen misdaad gevonnisd is. Wat hij deed, moest alleen strekken om het doorluchtige huis van Oranje in zijn waardigheden te herstellen. Daartoe had hij correspondentie gehouden met Zijne Exellentie den Minister van Uwer Koninklijke Hoogheids vader, Zijne Majesteit den Koning van Groot-Brittannië.”

„Wij weten dat,” hernam de vorstin. „En wij hebben besloten, recht te doen en te herstellen, wat hersteld kan worden. Wij hebben reeds de noodige maatregelen genomen, om het vonnis van eerloosverklaring te vernietigen en zullen zorgen, dat de vrijspraak aan onzen getrouwen baron VAN BREEDELAND, die mij ten volle met het edelmoedige gedrag van FREDERIK HERTHUIZEN heeft bekend gemaakt, en aan wiens voorspraak gij ons besluit grootendeels te danken hebt, ter hand worde gesteld. Hij zal haar u dan wel doen toekomen.”

„Ontvang voor uwe vorstelijke genade door mijn mond den dank eener wees, welken ik het waag, aan de voeten van den troon uwer Koninklijke Hoogheid neer te leggen,” zeide DAVID.

De gouvernante wenkte, dat het gehoor was afgelopen en de baron en DAVID verlieten het vertrek.

„God zegene u, mijnheer de baron, voor 't geen Uw Welgeboren gedaan heeft,” zeide DAVID, toen zij buiten de kamer waren.

„Gij bemerkt wel, dat alles in orde was,” zeide de baron. „'t Hing alleen af van uw houding tegenover de Prinses; want dat was hare uitdrukkelijke voorwaarde. Maar gij hebt u fiks gehouden en ferm gesproken, dat moet ik zeggen. Vaar thans wel. Andere bezigheden roepen mij. Kom overmorgen om tien

ure bij mij aan; ik zal zorgen, dat de noodige papieren dan voor u gereed liggen."

DAVID verliet den baron, die hem vriendelijk de hand reikte. Daar hij nu niets meer op het Huis Ten Bosch te doen en behoefte had om den gelukkigen afloop zijner bemoeiingen aan MOZES-BEN-ISRAËLS mede te deelen, haastte hij zich om weg te komen en den weg naar 's-Gravenhage in te slaan. Tevens wenschte hij den braven advocaat, aan wien hij zooveel verplichting had, het hem verschuldigde te betalen. Wat zijn taal tot de gouvernante aangaat, hij had zijn woorden wel afgewogen; daar hem die door den advocaat waren opgegeven om te bezigen, wanneer Hare Hoogheid hem soms zelf wilde spreken. Vandaar, dat hij geen woord te veel of te weinig had gezegd en de baron er zoo tevreden over was.

Op 't Huis Ten Bosch ontving de Prinses-gouvernante de gelukwensen harer hooge gasten, wien zij een diner van veertig couverts aanbod, waaraan ook de Engelsche gezant en de wapenkoning deel namen; terwijl de heer YORKE dien avond een groot souper en bal gaf, waarop de aanzienlijken uit Den Haag, de Heeren van de regeering, de Heeren van het hof en de buitenlandsche gezanten genoodigd waren. Hoe gaarne ik u van een en ander meer zou mededeelen; 't is mij onmogelijk, daar ik er geen bescheiden van heb machtig kunnen worden. Een en ander zal zeker wel luisterrijk zijn geweest.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Waarin we nogmaals David-Ben-Ruben bezoeken.

DAVID wandelde doodbedaard den Bezuidenhoutschen weg op; terwijl tal van karossen hem voorbijsnelden, die de aanzienlijken, welke even als hij toeschouwers geweest waren van de plechtigheid op 't Huis Ten Bosch, naar de Hofplaats terugbrachten. Hij was echter de eenige wandelaar niet: tal van voetgangers namen denzelfden weg; terwijl anderen het kerkpad, hetwelk door het Bosch naar Den Haag voerde, hadden gekozen. Als vreemdeling en aan niemand bekend, werd hij ook door niemand aangesproken en ging hij bedaard zijns weegs, zich vermeiende in 't prachtig gezicht van de uitgestrekte landerijen aan zijn linkerhand, gestoffeerd met grazend vee en zoo wollig van gras, als Juni het schenken kon; terwijl aan zijn rechterhand het statige bosch zich verhief, nog gekleed in zijn frisschen bladerdos, dat bosch, hetwelk met zijn eeuwenheugende eiken en rechtopgaande beuken, de bewondering tot zich trekt van ieder die Den Haag bezoekt. Want al waren de prachtige vijvers nog niet gegraven en was een deel van dat bosch onbegaanbaar, er was toch reeds wandeling genoeg voor de liefhebbers van koele schaduw en trotsche natuur.

DAVIDS ziel echter was te zeer met allerlei soort van gewaarwordingen vervuld, dan dat hij veel acht zou hebben geslagen op die natuurtooneelen, en hij gevoelde zich heel gelukkig, dat hij zoo ongestoord zijn weg kon vervolgen, zonder te worden

afgeleid door de dikwerf nietsbeduidende gesprekken van den een of anderen vriend of bekende.

In Den Haag gekomen, begaf hij zich het eerst naar zijn logement, waar hij zijn middagmaal op dit late uur besteld had, en zich nog vóór hij aanzat, van zijn statiegewaad ontleed, om dit voor zijn gewone kleeding te verwisselen. Daarop zette hij zich aan tafel en at met smaak: want door 't ongewoon verlate uur had hij braaf honger gekregen. Toen hij gegeten had, begaf hij zich naar den advocaat. Hij vond tot zijn leedwezen dezen niet te huis. Daar hij den zilversmid had laten zeggen, dat hij eerst na den middag kon komen en het allengs tijd werd, om zich naar dezen te begeven, wandelde hij naar de Kranestraat, en het duurde niet lang, of hij stond in den winkel. Juist wilde hij zich door den knecht laten aandienen, toen JOZUA de glazen deur opendeed en hem verzocht, boven te komen. Hij vond er den advocaat, die met den ouden man zat te praten.

„Ik kom daar juist van uw huis, mijnheer ISRAËLS,” zeide hij, nadat hij de familie gegroet en plaats genomen had op den voor hem bestemden stoel. „Het deed mij leed, u niet thuis te vinden; des te meer verheugt het mij, u hier te kunnen spreken.”

„En hebt gij goede tijding?” vroeg de advocaat.

„Zulke goede tijding, dat ik niet weet, hoe ik u genoeg zal danken voor het uitmuntend advies, hetwelk UEd. mij heeft gegeven. Ik heb Hare Koninklijke Hoogheid zelf gesproken.”

„Inderdaad. En...”

„Het vonnis van den heer HERTHUIZEN zal vernietigd en de man in zijn eer hersteld worden.”

„Wat zegt gij?” riep DAVID-BEN-RUBEN uit. „FREDERIK HERTHUIZEN in zijn eer hersteld worden? En hebt gij dat bewerkt, mijnheer?”

„Ik ben slechts een zwak werktuig geweest, DAVID-BEN-RUBEN,” zeide DAVID. „Zonder den raad en de onderrichtingen van dezen braven man zou ik er waarschijnlijk niet in geslaagd zijn. 't Schijnt echter, dat gij hoog belang stelt in dien heer.”

„Belang stellen in FREDERIK HERTHUIZEN! Jongman, weet, dat ik aan dien edelen man leven, eer en fortuin te danken heb. Gij waart gisteren verwonderd, dat ik u mijn schuld met interest op interest wilde afdoen. Dat zal zeker niet meer het

geval zijn, als ik u zeg, dat, zonder de belangelooze hulp van dien edelen man, DAVID-BEN-RUBEN niet aan zijn verplichtingen had kunnen voldoen en dat hij het verlies zijner eer niet zou overleefd hebben."

"En heeft UEd. de plechtigheid op 't Huis Ten Bosch bijgewoond?" vroeg REBECCA.

"Om u te dienen," antwoordde DAVID. "En daar ik er vroeg was, heb ik een prachtige plaats gehad ook."

"O, vertel ons iets van die ceremonie," zeide REBECCA.

"Volgaarne, mejuffrouw," zeide DAVID, en hij verhaalde 't geen wij met hem gezien hebben.

"En zij juichten," zeide ISRAËLS. "'t Is te hopen, dat het zoo blijven moge en de volksgunst nooit verkeere."

"Daar zal wel niet veel kans op zijn," zeide DAVID. "'t Volk is te zeer vóór 't huis van Oranje."

"Jongman!" zeide de advocaat ernstig. "Wie op de teekenen des tijds let, ziet dikwijls achter de schermen. We hebben woelige en onrustige jaren beleefd, waarin het volk slechts al te veel zijn krachten heeft leeren kennen. En toch is het slechts het begin van den strijd dien wij te gemoet gaan: den strijd tusschen aristocratie en democratie. Daar zijn elementen in onze republiek gekomen, die tot vernietiging zullen leiden. De geest van VOLTAIRE en ROUSSEAU, die al meer en meer uit Frankrijk overwaait, zal de zaden der vernietiging uitstrooien, en het volk meer en meer afkeerig maken van zijne regenten."

"Niet meer dan de werken van uw BARUCH SPINOZA," zeide DAVID-BEN-RUBEN.

"God beware mij, dat ik den edelen wijsgeer der vorige eeuw in één adem zou noemen met de tegenwoordige schrijvers van Frankrijk. Zie, DAVID-BEN-RUBEN, 't is ongeveer een eeuw geleden, sedert de onsterfelijke BARUCH SPINOZA de vruchten van zijn denken te boek stelde. En al mogen zijn beschouwingen van 't heelal niet met de denkbeelden van de meeste stroken, er is geen enkele zijner stellingen, die de onzedelijkheid in de hand werkt. Die van VOLTAIRE en ROUSSEAU daarentegen hebben een ontbindend vermogen. En weet gij, hoe dat komt? BARUCH SPINOZA predikt de hoogste zedelijkheid, de fransche schrijvers strijden voor de rechten van den mensch; terwijl zij hem onze-

delijk maken en de maatschappelijke banden losrijten. Wij ouden zullen 't wel niet meer beleven, DAVID. Maar onze kinderen zullen den strijd zien vermeederen. Uit Frankrijk zal de omwenteling komen, die den toestand van Europa zal veranderen: de zaden worden reeds gestrooid, geef hun tijd om op te wassen en gij zult eenmaal de vruchten zien maaien van 't geen nu nog in den duisteren schoot der aarde verborgen is."

We zullen 't gesprek niet verder volgen. Toen het geëindigd was, zeide DAVID-BEN-RUBEN:

"En thans mijnheer, onze zaken. Neen, vriend ISRAËLS, gij moogt er wel blijven. 't Zijn geen geheimen voor u. JOZUA, geef mij 't pakket eens aan."

JOZUA gaf het zijn grootvader.

"Ziehier, mijnheer," zeide de oude man, „de schuld met interest op interest naar de rente van twee en een half percent, benevens den interest van primo Louwmaand tot op heden den zesden van Zomermaand. Wees zoo goed, een en ander na te zien. Hierbij hebt gij een specifieke opgaaf van de waarde, welke die som vertegenwoordigt."

"Maar, mijnheer ISRAËLS," zeide de jongeling, nadat hij een en ander had nagezien. „Vindt gij het een billijke berekening, om van een schuld, waarvan buiten toedoen van den debiteur in veertien jaren geen interest betaald is, interest op interest te rekenen?"

"Ik zou u volkomen gelijk geven, mijnheer, en 't zelfs van uw kant woeker noemen, indien gij dat van den debiteur eischet; maar nu deze er op staat, om op die wijs te betalen, moogt gij er u niet tegen verzetten."

"Indien dat uw oordeel is, mijnheer," hernam DAVID, „dan onderwerp ik mij er aan. Ik heb te veel eerbied voor uwe meening opgevat, dan dat ik mij daardoor niet ten volle zou laten leiden. Hier is uw obligatie, mijnheer DAVID-BEN-RUBEN. Ik verklaar mij volkomen voldaan."

"Hetgeen gij toch wel zoo goed zult zijn, onder de obligatie te stellen, mijnheer," zeide de zilversmid.

"Volgaarne," antwoordde de jongeling, en hij schreef onder de obligatie:

„Aan mij voldaan, ten behoeve van mejuffrouw ELIZE HERTHUIZEN
DAVID RUBENS."

De oude man bezag de onderteekening, toen keek hij den jongeling scherp in 't gezicht.

„Gij heet DAVID RUBENS, en zeydet mij gisteren, dat uw vader een Israëliet was. Zeg mij, hoe heette uw vader?”

„Voor hij uit zijns vaders huis gejaagd was en het Christelijk geloof had aangenomen, heette hij RUBEN-BEN-DAVID. Daarna heeft hij zich RUBEN DAVIDSZ genoemd. Ik heet even als mijn grootvader, den zilversmid DAVID-BEN-RUBEN, met dit onderscheid, dat ik mij DAVID RUBENS schrijf.”

De trekken van den ouden man, die bij 't zien van den naam een zweem van zachtheid hadden aaugenomen, werden bij de herinnering, welke de jongeling in zijn borst opwekte, weer strenger en harder.

„Gij zijt dus de zoon van den ondankbare, die mij verliet?”

„Ik ben de zoon van dien RUBEN, dien gij uw huis uitjoegt, DAVID-BEN-RUBEN. Mijn arme vader is gestorven, gebukt onder den vloek, welken gij over zijn hoofd hebt uitgesproken. Noch de geboorte van een zoon, wien hij den naam van zijn steeds vertoornden vader gaf, noch die eener dochter, welke hij naar zijne ontslapene zuster noemde, hebben uw vaderhart kunnen verteederen. Alleen, omdat hij op een andere wijs dan gij, zijn God wenschte te dienen, hebt gij uw zoon, uw RUBEN, onverzond met u en in armoede en gebrek laten sterven. Hoe eerlijk en oprecht, hoe edelmoedig en nauwgezet gij met vreemden gehandeld hebt, voor uw eigen kind hebt gij geen genade, geen mededoogen gehad. En daarom, DAVID-BEN-RUBEN, ik groet u; mijn voet zal nooit weer uw drempel overschrijden: want, waar de vader gevloekt is, kan de zoon niet toeven.”

En DAVID stond op, nam zijn hoed en wilde heengaan.

„Blijf, DAVID RUBENS, mijn neef,” zeide JOZUA, terwijl hij hem tegenhield. „De zoon van mijn oom RUBEN mag zoo ons huis niet verlaten.”

DAVID-BEN-RUBEN zat zwijgend daar. Hij kon geen enkel woord uitbrengen; 't zou hem goed geweest zijn, indien de jongeling zijn huis verlaten had.

„Nee, DAVID, gij moet blijven,” zeide tante REBECCA. „Wie ooit RUBEN veroordeeld heeft, noch ik, noch uw neef JOZUA. Integendeel, wij zijn zijn steeds zijn voorspraak geweest bij den

ouden man. En, al heeft hij den zoon gevloekt, hij kan dien vloek niet tot den kleinzoon uitstrekken."

"Laat mij gaan, hernam DAVID. „Laat mij een huis verlaten, waar de lucht mij te benauwd wordt. Ik had deze woning niet moeten binnentreden, en de zaak aan mijn vriend JANSEN hebben overgelaten. Maar ik vreesde, dat er moeilijkheid zou zijn, om het geld te krijgen, en ik had voor geen schatten ter wereld gewild, dat iemand den ouden man, die, hoe hard hij mijn vader behandeld heeft, toch mijn grootvader blijft, lastig zou zijn gevallen. Want mijn Meester heeft mij geleerd te zegenen, die ons vervloeken."

"Maar vader zal u, kan u zoo niet laten gaan," zeide REBECCA.

"Zal hij den vloek terugnemen, dien hij mijn vader naar 't hoofd heeft geworpen, toen deze de stem van zijn geweten volgde? En al deed hij 't, het is toch te laat. RUBEN-BEN-DAVID is weggekijnd onder dien vloek; hij is gestorven onder 't wicht daarvan. Neen, neen, ik ga weg. Mijnheer ISRAËLS, ik zal mij 't genoeg geven, morgenochtend bij u aan te komen, om onze rekening te vereffenen."

"Het zal mij veel genoeg doen, mijnheer RUBENS," antwoordde ISRAËLS. „Maar DAVID-BEN-RUBEN," vervolgde hij tot den ouden man, „hebt gij dan geen enkel woord van vrede voor den zoon van RUBEN, éér hij uw huis verlaat."

"Ik kan niet, ik kan niet?" zeide de oude man somber. „Kan ik den kleinzoon erkennen, die buiten de wet van MOZES leeft? Vaarwel, mijnheer RUBENS, vaarwel. Ik dank u, dat gij mij van een schuld bevrijdt hebt, die mij jaren lang gedrukt heeft en den naam van mijn weldoener gezuiverd hebt van den blaam, die er op rustte."

"We scheiden dus als vrienden," zeide DAVID; terwijl hij den ouden man de hand reikte, welke deze aannam.

Weldra was DAVID buiten de kamer, gevolgd door JOZUA.

"Veroordeel hem niet, DAVID," zeide deze. „'t Is hem zoo onverwacht op 't lijf gevallen. Hij zal wel zachter gestemd worden."

"'t Is tusschen hem en mij gedaan, JOZUA," zeide DAVID. „Dank voor uw welwillendheid. Ik zal die niet vergeten."

En met deze woorden ging DAVID de deur uit. Hij keerde

echter niet terstond naar zijn logement terug, maar wandelde naar Scheveningen, om daar aan 't strand der zee rust te vinden voor 't oproer, dat in zijn borst woelde.

En hij vond er kalmte. Die statige golven, waarop het blauwe hemelgewelf scheen te rusten, het gewrocht van den Eeuwige, wiens machtige hand het droge scheidde van de wateren, welke daar zoo majestueus naar het vlakke strand heenrolden, die prachtige zon, die daar zoo rustig in de kimmen dook en der aarde haar laatsten afscheidsgroet toezond, brachten hem tot rust en deden hem kalmte vinden aan de borst van Hem, die boven de dwaze en bekrompen begrippen der menschen troont en zijn zon laat op- en ondergaan over boozen en goeden.

't Was reeds laat, toen hij in zijn logement terugkwam, en moede van de ongewone beweging, alsook van verschillende aandoeningen van dezen dag, begaf hij zich spoedig te bed, en sliep weldra in. Zeer verwonderd was hij, toen hij den volgenden dag, na ontbeten te hebben en op het punt was om zich naar ISRAËLS te begeven, een briefje van JOZUA ontving, waarin deze hem dringend verzocht, bij hem te willen komen, daar zijn grootvader het verlangen te kennen gegeven had, om hem nogmaals te zien en te spreken. Een zekere onwil maakte zich van DAVID meester en zijn eerste beweging was, het briefje op de tafel te werpen. Maar zijn beter gevoel maakte zich terstond van hem meester. Hij nam het briefje weder op. 't Was zoo dringend, zoo smeeënd.

„Als uw broeder zevenmaal zeventigmaal tegen u gezondigd heeft, zult gij hem nog vergeven,” zeide hij, zette zijn hoed op en begaf zich terstond naar de Kranestraat. Hij vond JOZUA in den winkel.

„O, DAVID, ik kan u niet zeggen, hoe gelukkig gij mij maakt door uwe komst,” zeide zijn neef, terwijl hij hem hartelijk de hand drukte. „Na uw vertrek is er zooveel gebeurd. Grootvader heeft een beroerte gekregen, die hem den geheelen nacht in bewusteloozen toestand heeft doen doorbrengen. Toen hij van morgen bijkwam, vroeg hij terstond naar u. Sedert heeft hij herhaalde malen om u gevraagd. Zijn hoofd is volkomen helder.”

„Dan ben ik blij, dat ik mij door geen bedenkingen heb laten weerhouden,” antwoordde DAVID. „En is zijn toestand gevaarlijk?”

„Volgens het advies van den dokter is hij in 't geheel niet buiten gevaar,” hernam JOZUA. „Maar gij kunt u niet voorstellen, hoe hij veranderd is, en hoe hij naar u verlangt.”

„Welnu, ik zal hem niet lang laten wachten, hernam DAVID. „Zou 't echter, om elken schok te vermijden, niet voorzichtig zijn, dat gij hem even van mijn komst verwittigdet?”

„Voorzeker,” antwoordde JOZUA. „Als gij dus zoo goed wilt zijn, om een oogenblik te wachten, zal ik 't hem gaan zeggen.”

„Doe dat, hervatte DAVID, en JOZUA begaf zich naar boven. Een oogenblik later kwam hij terug.

„Grootvader wacht u,” zeide hij. „Hij is op dit oogenblik zeer kalm.”

Toen DAVID op de ons reeds bekende opkamer kwam, vond hij daar zijn tante REBECCA en nog een jonge vrouw, welke hij onderstelde, dat de echtgenoot van JOZUA en de dochter van MOZES-BEN-ISRAËLS was, welke onderstelling later bleek waar te zijn. De oude man lag te bed; maar hij had zich opgericht, ondersteund door de kussens, welke de zorgzame REBECCA hem in den rug geplaatst had.

„Zijt gij daar, DAVID, mijn kleinzoon?” zeide de oude man. „Kom hier bij mijn bed, mijn jongen.”

„Ik ben het, grootvader,” antwoordde DAVID, die onwillekeurig dien naam bezigde en zich op den stoel nederzette, welken REBECCA bij het bed van den grijsaard geplaatst had.

„Ik dank u, dat gij gekomen zijt, mijn jongen,” hervatte de zieke. „Uwe woorden van gisteren hebben mij zeer gedaan, DAVID. Maar het was een weldadige pijn, die mij heeft doen inzien, dat ik verkeerd had gehandeld. Zie mijn kind, God heeft mij geslagen, omdat ik hard ben geweest jegens mijn eigen bloed. Arme DAVID! Ik heb uw vader eens gevloekt; ik neem dien vloek terug en ik zegen den zoon van mijn RUBEN.”

„Ik neem dien zegen aan, grootvader, en ik dank God, die uw hart heeft veranderd, en uw vloek in zegen heeft doen verkeeren. Trouwens, Hij heeft dit reeds voorlang gedaan: de kinderen van uw RUBEN leven in gelukkige onbekrompenheid en hebben hun stand in de wereld terug erlangd. Zij behoeven zich hun afkomst niet te schamen.”

„Die verzekering doet mij genoegen, mijn jongen,” hervatte

de oude man. „En zij zal mij een kalm uiteinde schenken. Want, ik voel het, de dagen mijns levens zijn geteld, DAVID. Maar eer ik mijn oogen sluit, zou ik zoo gaarne nog uw zuster zien. Hebt gij mij gisteren niet gezegd, dat zij naar mijn ontslapene ESTHER heette?”

„Zoo heet zij, grootvader,” hernam DAVID. „En ik twijfel er niet aan, of zij zal aan de bede eens stervenden gehoor geven. Ik zal haar terstond schrijven.”

„Doe dat, mijn jongen. En o, mocht ik er bijvoegen: ook aan uwe moeder, de zwaar beleedigde; ik zou zoo gaarne met hare vergiffenis sterven. Maar ik vrees, dat ik te veel eisch. Ik heb haar te diep gekrenkt, te zwaar beleedigd, te veel ontnomen, dan dat zij 't mij zal vergeven.”

„Ik twijfel niet, grootvader, of zij zal de kracht van haar geloof toonen in 't vergeven van wat haar is aangedaan. In alle gevallen zal ik uw wensch mededeelen.”

„Jehova zal er u voor zegenen, mijn DAVID!” zeide de oude man.

„Amen!” zeide een stem in 't vertrek en RUBEN zag den advocaat, die de kamer binnentrad, om zijna zieken vriend te komen zien en die de laatste woorden van DAVID-BEN-RUBEN gehoord had.

„Ook gij hier, mijnheer ISRAËLS,” zeide DAVID. „Ik meende juist naar u toe te komen, toen ik 't briefje van JOZUA ontving.”

„Om met mij af te rekenen, niet waar? Maar gij zijt mij niets schuldig.”

„Mijnheer ISRAËLS!”

„Denkt gij dan, dat ik niet gaarne deel wil hebben aan de goede daad, welke gij verricht hebt? De eenige belooning, die ik van u vraag is: Wees mijn vriend, DAVID RUBENS.”

„Die ben ik,” zeide de jongeling, terwijl hij den edelen advocaat de hand reikte.

„En naar ik merk, heeft hier een verzoening plaats gehad,” hernam ISRAËLS. „Dat is goed, DAVID-BEN-RUBEN, en 't zal u gemoedsrust schenken. Maar, al ben ik geen dokter, dan geloof ik, dat het voor heden genoeg is, en dat gij nu rust moet hebben.”

DAVID reikte zijn grootvader de hand.

„Van middag kom ik terug,” zeide hij. „Mijnheer ISRAËLS heeft gelijk. Een langer verblijf hier zou u te zeer overspannen. En gij moet ESTHER immers nog zien.”

„En uwe moeder,” antwoordde de zieke, op smeekenden toon, maar zoo zacht, dat niemand dan DAVID het verstaan kon.

„Ik beloof 't u. Ik ga terstond naar mijn logement, om haar te schrijven,” en met deze woorden gaf hij zijn grootvader de hand en verliet het vertrek, na tante REBECCA, JOZUA en zijn vrouw vriendelijk gegroet te hebben.

Tegelijk met hem verliet MOZES-BEN-ISRAËLS de kamer.

„Ik ga een eind met u mee, mijnheer RUBENS,” zeide hij, toen JOZUA hen de voordeur had uitgelaten.

„Dat zal mij zeer aangenaam zijn, mijnheer ISRAËLS,” antwoordde DAVID.

„Een gelukkige dag in 't huis van mijn ouden vriend,” begon hij. „Een hoogst gelukkige dag voor REBECCA en JOZUA.”

„Ik geloof, dat zij er wel in hun schik mede zijn, dat de zaken zoo geloopt zijn,” zeide DAVID.

„In hun schik, mijnheer RUBENS, dat is te zwak voor 't geen zij gevoelen. Jaren lang hebben zij die verzoening gewenscht; maar steeds leden hun pogingen schipbreuk op de hardnekkigheid van mijn ouden DAVID. Doch die laatste krankheid heeft zijn onbuigzamen wil gebroken. 't Verwonderde mij reeds gisteren, dat hij u niet terstond de hand der verzoening reikte.”

„Ik was misschien te hard tegen hem,” hernam DAVID. „Maar hij moest weten, hoe ik over hem dacht, en dat mijn komst in zijn huis geenszins de bedoeling had, om een verzoening te bewerken, die zoo licht aan baatzuchtige oogmerken had kunnen worden toegeschreven. Mijn eenige beweegreden om zelf naar hem toe te gaan was, den ouden man, die toch mijn grootvader was, te sparen voor de behandeling, welk een vreemde hem zou hebben aangedaan, indien hij de schuld ontkend had.”

„En daaraan deelt gij braaf, mijnheer RUBENS. Hoe kondt gij weten, dat de man zóó nauwgezet was. En wat uwe woorden van gisteren aangaat; gij hebt geen enkel woord meer gezegd, dan een braaf en rechtschapen zoon paste tegenover den man, die zijn vader zoozeer gekrenkt heeft. Ik bewonderde uw vrijmoedigheid en het edele gemoed, dat daarin doorstraalde.”

„Waar men een goede zaak voor heeft, mijnheer ISRAËLS,” antwoordde DAVID, „erlangt men van zelf vrijmoedigheid. Ik was er alles behalve op voorbereid, dat DAVID-BEN-RUBEN mij zou herkennen; anders had ik misschien wat minder hoekige vormen gebruikt.”

„’t Kon geen kwaad, volstrekt geen kwaad, mijnheer RUBENS,” hernam de advocaat. „Doch hier scheiden voor ’t oogenblik onze wegen; gij moet rechts en ik links. Ik zie u toch nog wel vóór uw vertrek?”

„Natuurlijk, mijnheer ISRAËLS,” hernam DAVID. „De betrekking, waarin gij tot mijn grootvader staat, veroorlooft mij, u meer te brengen dan een beleefdheidsvisite.”

„Dus een familiere; zoo mag ik ’t hooren. Tot wederziens, mijn vriend.”

„Adieu, mijnheer,” hervatte DAVID, die zich na den advocaat verlaten te hebben, naar zijn logement spoedde.

Daar gekomen, liet hij zich het noodige schrijfgereedschap geven en schreef een langen, uitgebreiden brief aan ELIZE, waarin hij haar in al zijn kleuren het gelukken zijner pogingen bij den ouden DAVID en bij Mr. MOZES-BEN-ISRAËLS mededeelde.

„Kom zelf met moeder en met ESTHER mede,” zoo eindigde hij. „’t Zal den ouden man gelukkig maken, als hij de dochter van hem ziet, voor wien hij een schier afgodische vereering koestert en ’t zal u goed doen, den lof te vernemen van hem, die u te vroeg werd ontnomen. Tevens zult gij dan den edelen, onbaatzuchtigen advocaat leeren kennen, aan wiens pogingen wij de volkomen vrij spraak van uw vader, de herstelling van uw naam te danken hebben.”

Aan zijn moeder schreef hij omstandig zijn twee laatste bezoeken aan ’t huis van den zilversmid in de Kranestraat en diens ootmoedig verlangen om haar te zien en vergiffenis te vragen. Bij haar drong hij niet op haar overkomst aan; alleen op die van ESTHER. Hij begreep, dat zijn moeder zelf moest beslissen of zij zou komen; daar ’t voor haar een groote overwinning op zichzelf zou zijn, indien zij aan de bede van den vader haars echtgenoot voldeed. Nadat hij zelf den brief op de post bezorgd, en zich door een fiksche wandeling in ’t Haagsche bosch wat verfrischd had, begaf hij zich weder naar de Kranestraat, om kennis te maken met

zijn familie, en vernam bij die gelegenheid van JOZUA de geheele historie van de obligatie, zooals wij die in ons vierde Hoofdstuk door den ouden man hebben hooren verhalen.

Moeder stond raar op te kijken, toen zij DAVIDS brief ontving.

„Is hij geslaagd in 't ontvangen van 't bedrag der obligatie, moeder?” vroeg ESTHER.

„Volkomen,” antwoordde de weduwe. „Uw grootvader heeft die zaak afgedaan, zooals men dat van zulk een streng man kon verwachten. Maar de brief bevat nog iets anders. Uw grootvader heeft zich met DAVID verzoend en verlangt ook u te zien, eer hij sterft.”

„Met DAVID verzoend?” vroeg ESTHER. „DAVID zal zich toch niet aan hem bekend gemaakt hebben. Dat zou...”

„Hij heeft hem door het teekenen van zijn naam herkend, nadat DAVID eenige uitdrukkingen had gebezigd, welke hem op 't vermoeden schijnen te hebben gebracht, dat hij den zoon van zijn RUBEN voor zich had. Doch hier is de brief. Lees zelf.”

ESTHER las den brief. Nadat zij dien had gelezen, reikte zij hem aan haar moeder over.

„Hij schrijft nog iets, moeder, waarvan gij mij niets hebt gezegd,” zeide zij. „Wat zult gij doen?”

„Dat is geen zaak, waarover ik zoo in eens beslissen kan, ESTHER. Meer dan twintig jaren heb ik mij dien man altijd in een licht voorgesteld, hetwelk mij met onverwinnelijken afkeer voor hem vervuld heeft. 't Gaat zoo gemakkelijk niet, om zulk een ingewortelden afkeer zoo op één oogenblik te overwinnen. Ik heb daar eenigen tijd toe nodig.”

„Gij hebt er toch niet tegen, dat *ik* ga?”

„Gij zijt de dochter van RUBEN DAVIDSZ, ESTHER. Indien uw arme vader nog leefde, zou hij geen oogenblik geaarzeld hebben, om u bij zijn vader te brengen, zelfs al had hij den vloek niet opgeheven, dien hij hem naar 't hoofd had geworpen. Mocht ik dus niet gaan, dan zal ik JANSEN verzoeken, u te vergezellen; daar gij, als meisje, onmogelijk alleen die reis kunt doen. Mocht ik er evenwel toe komen, om te gaan, dan kan JANSEN bij ELIZE blijven en wij gaan samen. Maar hier is de ingesloten brief aan ELIZE. Breng dien even naar haar toe; zij zal wel naar tijding verlangen.”

ESTHER, die niet dan al te goed het gevoel harer moeder begreep en het ten volle eerbiedigde, sprak geen woord meer over haar al of niet gaan, maar kleedde zich aan en spoedde zich met DAVIDS brief voor ELIZE naar de Halsteeg.

„DAVID wenscht, dat ook ik in Den Haag kom,” zeide zij, nadat zij den brief gelezen had. „Hij meldt mij, dat gij stellig zult komen en uit de hoop, dat moeder ons zal vergezellen.”

„Dat is nog zoo zeker niet, LIESJE,” antwoordde ESTHER. „Moeder ziet er erg tegen op, om den ouden man te ontmoeten. Ik weet niet, of zij er toe besluiten zal, en durf er haar niet toe aanzetten.”

„Dat moet je ook niet doen,” hernam ELIZE. „Het is een zaak, die moeder geheel alleen met haar geweten moet afdoen. Maar als ik u mijn gevoelens zal meedeelen, dan geloof ik, dat zij stellig zal gaan.”

„Ik durf 't niet verzekeren,” hervatte ESTHER. „Je weet, hoe zij over grootvader denkt. Maar je vertelt me niets verder van DAVIDS brief. Wat de obligatie aangaat, den uitslag daarvan heeft hij moeder gemeld en die is boven verwachting. Maar de zaak van uw vader, is die hem gelukt?”

„Volkomen, ESTHER. Hij heeft zelf de Prinses-gouvernante gesproken en van haar de volkomene opheffing van 't vonnis verkregen. Ja, hij meent mij te durven beloven, dat hij mij met het stuk, hetwelk die opheffing zal behelzen, bij mijn komst in Den Haag zal kunnen verwelkomen.”

O, dat is gelukkig!” riep ESTHER uit. „Maar wat zeg je van de handelwijs van grootvader? Of heeft hij u daarvan niets geschreven?”

„Hij heeft er mij zooveel van gemeld, dat ik hoogen eerbied voor dien man heb opgevat. Doch hier is de brief, lees zelf, wat hij schrijft; er staan voor u geen geheimen in.”

ESTHER las den brief.

„Ik kan niet ontkennen, dat ik nieuwsgierig ben naar mijn Haagsche familie, ELIZE,” zeide zij, toen zij haar den brief teruggaf. „DAVID schrijft er zooveel goeds van, dat men zijn verlangen niet kan onderdrukken, om met haar in kennis te komen. Daarenboven, als men zoolang geleefd heeft, alsof men zonder eenige bloedverwanten op de wereld was, verlangt men toch ook wel eens, iets van hen te zien.”

„Vooral, wanneer zij zulke nobele gevoelens hebben als deze,” hernam ELIZE. „Maar ik wou, dat JANSEN maar terugkwam, dan ging ik met u naar moeder.”

„O, je kunt wel gaan, dan zal ik zoolang op den winkel passen,” zeide ESTHER.

„Neen, ik ga liever met u samen,” antwoordde ELIZE. „JANSEN zal wel gauw komen. Hij is maar even een boodschap gaan doen.”

„Maar DAVID schrijft er niets van, hoe 't met den winkel zal gaan, als we allen de stad verlaten.”

„Nu, dat behoefde ook niet. Ik zal JANSEN vragen om daarvoor te zorgen. Hij zal dat met plezier doen.”

„Maar als moeder nu eens niet medegaat? Zij wil niet, dat wij als meisjes alleen reizen en zal, als zij er niet toe besluit om aan grootvaders wensch te voldoen, JANSEN verzoeken, om ons te vergezellen.”

„Dan vraag ik haar, om voor dien dag of wat het bestuur van den winkel op zich te nemen. Maar zij zal wel meegaan, daar kunt gij op rekenen.”

„En hoe zal 't met de affaire thuis gaan? We kunnen toch de deur niet sluiten.”

„Wat een zwarigheden! wat een zwarigheden, ESTHER!” hernam ELIZE. „Dat zijn allemaal wereldsche zaken en die redden zichzelf. Als 't er op aankomt, om de laatste uren van een stervende te verlichten, moet men zulke bedenkingen ter zij zetten. Ook kon ik eigenlijk wel thuis blijven. Maar DAVID staat er zo op.”

„Neen, gij moet niet hier blijven. DAVID zou er stellig niet op aangedrongen hebben, wanneer 't niet noodig was. Je weet zelf, hoe bij hem de winkel nummer een is. Of hij moet zoo lang niet buiten zijn lieve LIESJE kunnen,” voegde zij er glimlachend bij.

„Dwaasheid!” hernam ELIZE, min of meer blozend. „Zoo is DAVID niet, en daarom maak ik er een gewetenszaak van, om aan zijn verlangen te voldoen. Maar daar is JANSEN. Nu ga ik met u mee naar moeder.”

„Maar we zullen 't hem toch eerst vertellen,” hernam ESTHER.

„Natuurlijk,” antwoordde ELIZE, en toen JANSEN de kamer was binnengetreden, werd hem alles medegedeeld.

„Je moet gaan, LIESJE,” zeide hij, nadat hij zijn tevredenheid over een en ander had lucht gegeven. „En moeder moet ook gaan. Dat zal *ik* haar wel zeggen.”

„Dat zult ge niet doen,” zeide ESTHER. „Moeder moet daarin geheel en al de inspraak van haar hart volgen.”

„Wel nu nog mooier!” riep JANSEN uit. „Zoo gaat het, als een mensch oud wordt. Nu gaat mijn kleine ESTHER mij al zeggen, wat ik doen en niet doen mag. Kind, ge wordt van dag tot dag ondeugender en brutaler.”

„Je zult toch wel zoolang op den winkel passen, als ik weg ben, JANSEN,” zeide ELIZE. „Ik wou even met ESTHER naar moeder gaan.”

„Ga gerust, mijn kind,” antwoordde JANSEN, „en haast je maar niet. Als je morgen naar Den Haag gaat, zal ik wat meer op te passen hebben. Je zult toch zeker niet later gaan.”

„Dat zou slecht kunnen,” antwoorde ELIZE. „DAVID schrijft, dat de oude man zich in een periculeuzen toestand bevindt, en dat zijn dood waarschijnlijk vrij nabij is.”

„’t Is toch zonderling, dat de oude zilversmid zulk een begeerte heeft om u te zien,” zeide JANSEN. „Waarschijnlijk heeft hij daar reden toe. Want alleen, omdat gij de aanstaande van zijn kleinzoon zijt, zou een te nietige reden zijn.”

„Dat heb ik ook gemeend,” antwoordde ELIZE. „DAVID dringt er zoo op aan, dat hij daar goede reden voor moet hebben.”

Gedurende dit gesprek, had ELIZE zich aangekleed en weldra was zij met ESTHER op weg naar de Lange-Leidsche-dwarsstraat. Haar eerste werk was, den aan haar gerichtten brief van DAVID aan hare moeder te laten lezen. Deze schudde het hoofd.

„Ik vind het verkeerd van DAVID, dat hij ook op uw komst aandringt,” zeide zij. „Hoe zal het dan met den winkel gaan?”

„Daar zal JANSEN voor zorgen, moeder,” antwoordde ELIZE. „Dat heb ik reeds met hem afgesproken.”

„Alles goed en wel. Maar dan is er niemand, om hier op het huis te passen. Ik had gedacht, dit aan JANSEN te vragen.”

„Dus gij gaat toch mee, moeder?” vroeg ESTHER.

„Ja, ESTHER. Terwijl gij weg waart, heb ik de zaak eens rijpelijk overwogen en mij zelf afgevraagd: „Als gij nu eens in de plaats van den ouden man waart, hoe zoudt gij dan willen, dat

uw schoondochter deed?" En toen is mij de schoone les van JEZUS in de gedachten gekomen: „zoo wat gij wilt, dat u de menschen doen zullen, doe gij hun ook alzoo." Ik heb toen begrepen, dat ik, welk een strijd het mij ook moge kosten, gaan moet."

„Als vader nog leefde, zou hij u voor dat besluit zegenen moeder," zeide ESTHER.

„Vooral dat denkbeeld heeft mij er toe gebracht. Ik weet, hoe hij over zijn vader dacht, ESTHER."

„Maar als gij 't nu beter vindt, dat *ik* niet meega en hier op 't huis pas, dan zal ik wel hier blijven," zeide ELIZE.

„Hoor eens, ELIZE," antwoordde vrouw DAVIDSZ. „Je kent de gulden spreuk: doe niets ten halve. 't Moet dus maar gaan zoo als het gaat. Ik zal JAN LAURENSZ verzoeken de boodschappen voor mij aan te nemen. Langer dan twee dagen zal ik toch niet wegblijven. Voor dien tijd sluiten wij de deur."

„En ik keer met u terug, moeder," zeide ELIZE. „Wanneer de oude man mij eens gezien en gesproken heeft, is dat genoeg. ESTHER zal waarschijnlijk blijven, totdat DAVID terugkeert."

„Daarvan kunnen we nog niets bepalen," antwoordde de weduwe. „Maar weet je, wat je doet ESTHER, schrijf dadelijk een brief aan DAVID en meld hem, dat we morgen alle drie met den postwagen komen. Als de brief gauw op de post gaat, kan hij dien morgenochtend hebben."

„Ik zal er wel oppassen, om DAVID te antwoorden," zeide ESTHER. „Dat is 't werk van ELIZE. Hij zou al zeer uit zijn humeur zijn, als hij een brief van mij en geen van zijn LIESJE kreeg."

„Je hebt gelijk," antwoordde de weduwe. „Dus, LIESJE, ga maar gauw aan 't schrijven, dan kun je hem, als je naar de Halsteeg gaat, met een op de post gooien."

ELIZE voldeed aan dien wensch, en den volgenden morgen gingen de drie vrouwen op den postwagen en kwamen dienzelvend namiddag braaf geschommeld en gehotst aan de herberg in Den Haag aan, waar het voertuig stilhield. DAVID stond haar reeds te wachten.

„Gij moet eerst met mij naar 't logement," zeide hij, nadat

hij haar begroet had. „Ik heb gezorgd, dat daar middageten voor u is: want ge zult wel honger hebben na zulk een reis.”

„Dat zal u niet meevallen,” zeide de weduwe. „We hadden ons ruim van het noodige voorzien, om op reis geen armoe te lijden.”

„En ge hebt goed gedaan, dat gij met den postwagen zijt gekomen, zooals ik u verzocht had. Met den trekschuit is men er een geheelen dag mee kwijt en de toestand van grootvader eischt spoed.”

„Daarenboven begrijpt gij wel, dat mijn tijd bepaald is,” hernam de weduwe. „Al hadt gij 't mij niet geschreven, dan zou ik het toch gedaan hebben, ofschoon 't een vrij wat ongemakkelijke manier van reizen is.”

„Ik heb u heel wat te vertellen,” zeide DAVID. „Maar dat zullen we onder 't eten doen.”

„Zoo ben je nog in uw logement?” vroeg ESTHER. „Ik dacht stellig, dat je bij grootvader zoudt logeeren.”

„Ze hadden dat wel graag gewild, en ik zou 't ook wel gedaan hebben, als ik u niet verwacht had,” antwoordde DAVID. „Maar zulk een drukte in 't huis, waar een zieke is, vond ik verkeerd.”

„Daar had je wel gelijk in, DAVID,” hernam de weduwe.

Zoodra men in 't logement was aangekomen, overhandigde DAVID aan ELIZE het stuk, hetwelk de herroeping van het vonnis van FREDERIK HERTHUIZEN bevatte en dien morgen door hem bij den baron VAN BREDELANDE gehaald was.

„Indien je wilt, ELIZE,” zeide hij, „kun je, krachtens dit stuk, teruggave van de verbeurdverklaarde en door de Staat zich toegeëigende bezittingen uws vaders eischen. Ik heb daarover Mr. ISRAËLS gesproken; maar hij raad de zaak bepaald af, omdat daaruit een langdurig en kostbaar proces zou voortkomen, 'twelk meer zou kosten dan de terug te geven som zou bedragen. Eén voordeel echter heb je van de herroeping van 't vonnis, dat je nu zonder 't minste gewetensbezwaar de effecten en 't bedrag der obligatie, door mij van mijn grootvader ontvangen, kunt behouden.”

Onder den maaltijd verhaalde DAVID aan moeder en zusters een en ander wat hij reeds weten. Ook 't edelmoedig gedrag

van FREDERIK HERTHUIZEN ten aanzien van DAVID-BEN-RUBEN werd niet vergeten en deed ELIZE begrijpen, waarom DAVID er zoo op had aangedrongen, dat zij zou overkomen. Ook 't bezoek van DAVID op 't Huis Ten Bosch en zijn gesprek met de Prinses-Gouvernante kwam ter sprake, alsmede de onbaatzuchtigheid van den advocaat. Nog waren zij druk aan 't spreken, toen de knecht een heer en dame kwam aandienen, die zich mijnheer en juffrouw JACOBZ noemden, en die der familie een bezoek wenschten te brengen.

„Laat hier komen, JAN,” antwoordde DAVID. „'t Zal waarschijnlijk mijn neef JOZUA met zijn vrouw zijn,” vervolgde hij tot zijn moeder.

En inderdaad, zij waren het, die 't zich ten plicht hadden gerekend, de familie in Den Haag te komen verwelkomen. De kennismaking viel aan beide zijden niet tegen: vrouw DAVIDSZ vond in den neef haars mans een welopgevoed, degelijk mensch, geenszins behebt met de vooroordeelen, velen zijner stamgenooten eigen, en ESTHER en ELIZE vonden in Mr. ISRAËLS' dochter een beschaafde en in 't geheel niet onontwikkelde dame; terwijl JOZUA spoedig in zijn tante de degelijke vrouw herkende, om wie zijn oom alles verlaten had, en zijn echtgenoot hoogelijk was ingenomen met haar lief, bevallig nichtje ESTHER en haar niet minder levendig aanstaand nichtje ELIZE.

Men ging gezamenlijk naar de woning in de Kranestraat, en, om den ouden man niet te veel te vermoeien, werd er besloten, dat eerst ELIZE zou binnengaan, dan ESTHER en eindelijk hare moeder. DAVID-BEN-RUBEN was, naar omstandigheden, nog al wel; maar hij mocht geen groote schokken ondergaan en moest zooveel mogelijk rust hebben.

't Was, of het zien van ELIZE den ouden man een nieuw leven schonk. Hij drukte haar de hand, sprak over haar vader en verhaalde haar, wat hij hem te danken had, en hoe gelukkig 't zijn laatste levensdagen maakte, dat hij niet alleen de eerschuld had kunnen afdoen, maar dat hij 't nog mocht beleven, om FREDERIK HERTHUIZEN's dochter vóór zijn dood te zien.

Toen kwam ESTHER. Met welgevallen staarde de grijsaard op de schoone, ranke gestalte en 't heerlijk gelaat zijner kleindochter.

„En uw moeder is ook gekomen, lieve ESTHER,” zeide hij. „O, Jehova schenkt mij meer genade, dan ik verdien.”

„Wil ik moeder roepen, grootvader?”

„Neen, kind, blijf bij mij. Ik heb u zoo pas terug; je moet mij nu niet zoo terstond weer verlaten. REBECCA roep gij uw schoonzuster even.”

De weduwe DAVIDSZ kwam kort daarop binnen en plaatste zich aan 't bed.

„Ik heb veel van u gevraagd,” zeide DAVID-BEN-RUBEN. „Ik weet het, dat ik 't onwaardig was, maar ach, ik kan niet rustig sterven, zonder van uw lippen mijn vergiffenis te hooren. 't Zal mij zijn, alsof mijn RUBEN zelf door uw mond spreekt. Zeg mij, door mij zoo diep gekrenkte vrouw, kunt gij mij vergeven?”

„DAVID-BEN-RUBEN,” antwoordde de weduwe. „Ik wil niet ontkennen, dat het mij strijd heeft gekost, om tot u te komen. Maar mijn Meester heeft mij geleerd, te zegenen die mij vervloeken. Nooit heeft mijn RUBEN een woord van bitterheid ten aanzien van zijn vader op de lippen gehad; integendeel, er woonde steeds onverdeelde liefde jegens u in zijn hart, en daarom was uw vloek zijn dood. Indien hij nog leefde, hij zou dit oogenblik gezegend hebben; en daarom, DAVID-BEN-RUBEN, ik vergeef u van harte al wat gij gedaan hebt. Mijn komst alhier is het beste bewijs, dat ik geen wrok tegen u voed.”

„Dank, hartelijk dank voor dat woord,” antwoordde de grijsaard. „O, gij weet niet, welk een kalmte gij mij daardoor schenkt. Jehova moge er u voor zegenen, gelijk hij u door 't bezit van twee lieve kinderen gezegend heeft.”

„Gij zijt vermoeid, vader,” zeide de weduwe. „Neem nu wat rust. Daarna komen wij bij u.”

„Dat is goed,” hernam de oude man. „Van avond blijft gij allen hier en komt, als ik wat gerust heb, in dezen kamer. Het zal mij goed doen, uw aller lieve stemmen te hooren.”

En dien avond, toen allen op de opkamer zaten, en de weduwe van haar RUBEN en haar DAVID verhaalde, lag de oude man stil het liefelijk tooneel te aanschouwen en te luisteren naar alles, zonder zelf een woord te spreken. En toen Mr. MOZES-BEN-ISRAËLS, die mede genoodigd was, eenigen tijd later bin-

nenkwam en dien vriendelijken familiekring beschouwde, die ondanks 't verschil van geloofsbelijdenis, daar zoo vertrouwelijk bij elkander zat, zeide hij met bewogen stem:

„Is 't niet waar, wat BARUCH SPINOZA verkondigde, dat godsdienstvormen maar vormen zijn. 't Doet er niet toe, of men MOZES of JEZUS tot zijn meester heeft, als men de liefde slechts bezit. God is aller vader en zij zijn zijne kinderen, die zijn wet betrachten in de liefde. O, wanneer zal de tijd eens komen, dat al die menschelijke scheidsmuren zullen omvergeworpen worden en alle menschen één zijn!”

Zooals het plan was, keerde de weduwe met ELIZE reeds den volgenden dag naar Amsterdam terug. De beide affaires, zoo die in de Halsteeg als die in de Lange-Leidsche-dwarsstraat, konden hare tegenwoordigheid niet lang ontberen. Wat zouden zij ook langer in Den Haag gedaan hebben. DAVID en ESTHER daarentegen bleven in 's-Gravenhage en namen hun intrek in 't huis in de Kranestraat. Het was te voorzien, dat het met den ouden DAVID-BEN-RUBEN niet lang meer zou duren, en noch de weduwe, noch ELIZE wilden hem in de laatste dagen van zijn leven den troost ontrooven, de beide kinderen van zijn RUBEN bij zich te hebben. Twee dagen later stierf hij in de armen zijner REBECCA. Bij opening van zijn testament bleek, dat hij den morgen van ESTHER's komst in Den Haag een notaris had laten ontbieden, aan wien hij verklaard had, dat hij zijn vorigen uitersten wil, waarbij hij zijn zoon RUBEN had onderfd, herriep, en een nieuwen had gemaakt, waarbij DAVID en ELIZE voor de volle erfportie van hun vader zouden opkomen. Deze erfenis stelde DAVID in staat, zijn hypotheek aan Mr. DE DIEU in eens af te doen, zonder daartoe het geld van ELIZE aan te spreken; waardoor nu zijn huis geheel en al onbezwaard was, en hij met des te meer gemak zijn affaire kon uitoefenen.

Er was nu geen enkel beletsel meer tegen het huwelijk der beide jonge lieden, en daar DAVID, bij gestadige toeneming zijner zaken, hoe langer hoe meer behoefte aan een vrouw gevoelde, werd er besloten, dat zij in de maand Augustus van dat zelfde jaar in het huwelijk zouden treden. En toen DAVID RUBENS en ELIZE HERTHUIZEN voor de eerste maal van den

preekstoel gevallen ¹⁾, dus bruid en bruidegom waren, en bij moeder in de Lange-Leidsche-dwarsstraat zaten, hield er een deftige karos voor de deur der waschvrouw stil, waaruit, toen baas JANSEN de deur had opengedaan, Mr. DANIEL DE DIEU en zijn echtgenoot stapten.

Keken de bewoners der Lange-Leidsche-dwarsstraat raar op, dat er zulk een equipage voor de deur der waschvrouw stil stond, niet minder verwonderd waren de weduwe en hare kinderen over dit onverwachte bezoek, en wel van menschen uit zulk een hoogen stand, die anders niet zoo gemakkelijk tot geringere lieden nederdaalden.

„Wij komen u met uw voornemen van harte geluk wenschen, lieve bruid,” zeide de edele man, terwijl hij ELIZE een kus gaf, „en hopen, dat gij en de brave jongeling, dien gij tot uw echtgenoot verkozen hebt, al dat geluk moogt smaken, hetwelk gij beiden zoo ruimschoots verdient. En opdat gij moogt toonen, dat gij onze toegenegenheid niet versmaadt, verzoeken wij u dit als bruidsgeschenk van ons aan te nemen.”

Dit zeggende, reikte hij der bruid een prachtige gouden halsketting over, waaraan een met briljanten omzet medailjon met het welgelijkend portret harer moeder, naar een afbeeldsel geschilderd, hetwelk mevrouw DE DIEU toevallig onder haar familiestukken had gevonden.

„Kent gij dit portret, ELIZE?” vroeg mevrouw DE DIEU, terwijl zij insgelijks hare nicht een kus gaf. „Niemand kan daar beter over oordeelen dan gij.”

„O!” riep ELIZE uit, toen zij 't portret harer moeder herkende. „Dat is 't afbeeldsel van de lieve vrouw, die mij te vroeg ontnomen werd.”

„En voor wie God u een andere moeder gaf, die u niet minder heeft lief gehad,” voegde mijnheer DE DIEU er bij. „'t Is voor u ook een heele feestdag, juffrouw,” hervatte hij tot de weduwe.

„Een dubbele, mijnheer,” zeide de weduwe. „Dat zal wel niet dikwijls gebeuren, dat men zijn beide kinderen op denzelfden dag bruid en bruidegom ziet worden.”

¹⁾ Zie daarover mijn ERLO, de heidenknaap, blz. 45.

Ik behoef u wel niet te zeggen, hoe ELIZE over het kiesche blijk van oplettendheid van Mr. DE DIEU getroffen was, en hoe DAVID zijn dank aan zijn vroegeren weldoener en beschermer betuigde. Baas JANSEN zei, toen de aanzienlijke gasten vertrokken waren, dat hij altijd gezegd had, dat, indien alle aristocraten zoo waren als Mr. DE DIEU, er vrij wat minder haat tegen hen onder de burgerij zou bestaan; doch DAVID's moeder zeide er weinig over, maar dacht in stilte, dat, als FREDERIK HERTHUIZEN's vonnis niet door 't Hof van Holland ware herroepen, mevrouw DE DIEU zeker niet zou zijn mee gekomen.

In hoeverre zij hierin gelijk had, wil ik niet beoordeelen. Zeker echter was JANSEN ook volkomen in zijn recht en was Mr. DE DIEU een aristocraat, zooals er weinige in den lande waren.

Wij gaan de verdere bijzonderheden der dagen, die tusschen 't aflezen en het huwelijk van DAVID RUBENS en ELIZE HERTHUIZEN verliepen, met stilzwijgen voorbij, en behoeven u wel niet mede te deelen, dat JEREMIAS JANSEN voor een goed cadeau in 't huishouden der jonggehuwden zorgde.

Het was omtrent een jaar na 't huwelijk onzer beide jonge lieden, dat er in 't huis op de Lange-Leidsche-dwarsstraat weder een bruidegom en een bruid binnentraden. 't Was de lieve ESTHER. Toen nu ook zij met haar bruidegom in 't huwelijk trad, en de weduwe DAVIDSZ dus alleen zou blijven in haar huis in de Lange-Leidsche-dwarsstraat, toen kwam JEREMIAS JANSEN met een plan voor den dag en stelde hij haar voor, om als zijn vrouw in zijn eigen woning te trekken.

„Vooreerst,” zeide hij, „hebben we dan beiden gezelschap aan elkaar en zitten ons niet te verknien; ten tweede behoeft ge dan geen huur meer te betalen, dat alweer zooveel uitwint, en ten derde voorkomt gij twist tusschen ELIZE en ESTHER, die er anders om zullen vechten, wie van haar u bij zich in huis zal hebben.”

En wèl waren het zeker niet die redenen, maar de achting, welke zij voor den rechtschapen man koesterde, welke de weduwe bewoog, hare inwilliging te geven tot het veranderen van haar naam in dien van juffrouw JANSEN. Want dat zij nu hare affaire overdeed, was natuurlijk, en, als de vrouw van een rentenier kwam haar den titel van juffrouw wel toe.

En hier eindig ik mijn boekje. Er is een belangrijk tijdperk uit onze geschiedenis in behandeld. En hebben de helden van ons verhaal den strijd des levens volstreden en zijn zij dien glansrijk te boven gekomen; voor ons dierbaar Vaderland was het nog maar

HET BEGIN VAN DEN STRIJD.
